

Omgevingsvisie buitengebied Rheden

DEEL I - OMGEVINGSVISIE

gemeente Rheden

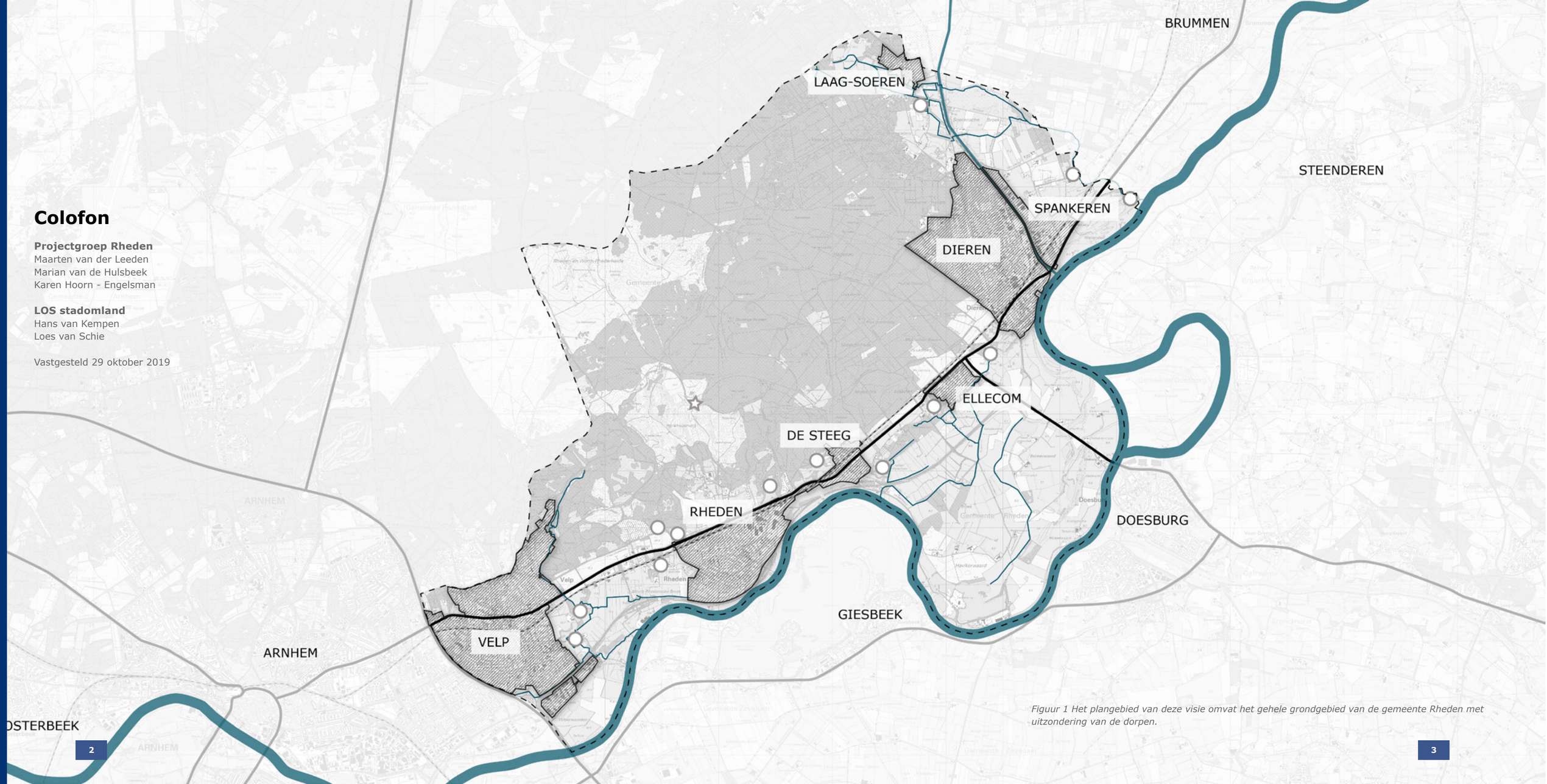
NL.IMRO.0275.SVBuitengebied-VA01

Colofon

Projectgroep Rheden
Maarten van der Leeden
Marian van de Hulsbeek
Karen Hoorn - Engelsman

LOS stadomland
Hans van Kempen
Loes van Schie

Vastgesteld 29 oktober 2019

Figuur 1 Het plangebied van deze visie omvat het gehele grondgebied van de gemeente Rheden met uitzondering van de dorpen.

De hoofdlijn van de visie

Het buitengebied van Rheden is een van de mooiste buitengebieden van Nederland. De lat ligt, terecht, hoog in Rheden. Dat mooie gebied maken en beheren we samen: burgers, bedrijven, overheden en andere organisaties. Want ook al ziet het er 'natuurlijk' uit, het ontstaat niet vanzelf.

Verandering is de basis voor duurzaam behoud. Voortdurende aanpassing aan nieuwe omstandigheden houdt ons gebied vitaal én duurzaam aantrekkelijk. Verandering is bij ons bijna altijd maatwerk, het omgaan met kwaliteiten staat centraal.

Om kansen te benutten en vraagstukken aan te pakken streven wij naar een buitengebied dat, nog meer dan nu, samenhangt. Die samenhang moet gelaagd, sterk en zichtbaar zijn.

We willen een sterke **maatschappelijke samenhang** tussen het gebied en de mensen die er leven, wonen, recreëren en werken. Een flink deel van deze mensen voelt zich betrokken bij de omgeving en dat kan nog sterker. We willen de samenleving een actievere rol geven in het nadenken over de ontwikkeling van ons gebied. We stellen ons daarbij een 'permanent gesprek' voor. Daardoor wordt kennis opgebouwd over de mogelijkheden van ons gebied. En er kunnen creatieve oplossingen worden bedacht om initiatieven mogelijk te maken en de kwaliteiten van ons gebied daarbij te benutten. Wij zullen als gemeente, vanuit onze eigen verantwoordelijkheden, deelnemen aan dit gesprek.

We willen een sterke **beleefbare samenhang** op de overgangen tussen hoog en laag. Op die gradiënt liggen de belangrijkste verbeteringsmogelijkheden voor kwaliteiten en voor gebruik. We denken dan onder andere aan ecologische, cultuurhistorische en toeristisch-recreatieve samenhang. In het, soms letterlijk, maken van verbindingen tussen laag en hoog is veel te winnen.

We willen een goede en **duurzame samenhang** tussen gebruik, fysieke kenmerken en de kwaliteiten van ons gebied. Denk daarbij aan robuuste natuur, natuurinclusieve landbouw, beheerste recreatiestromen, meer aandacht voor beweging, duurzaam vervoer, benutten van natuurlijke grondwaterstromen en duurzame energie.

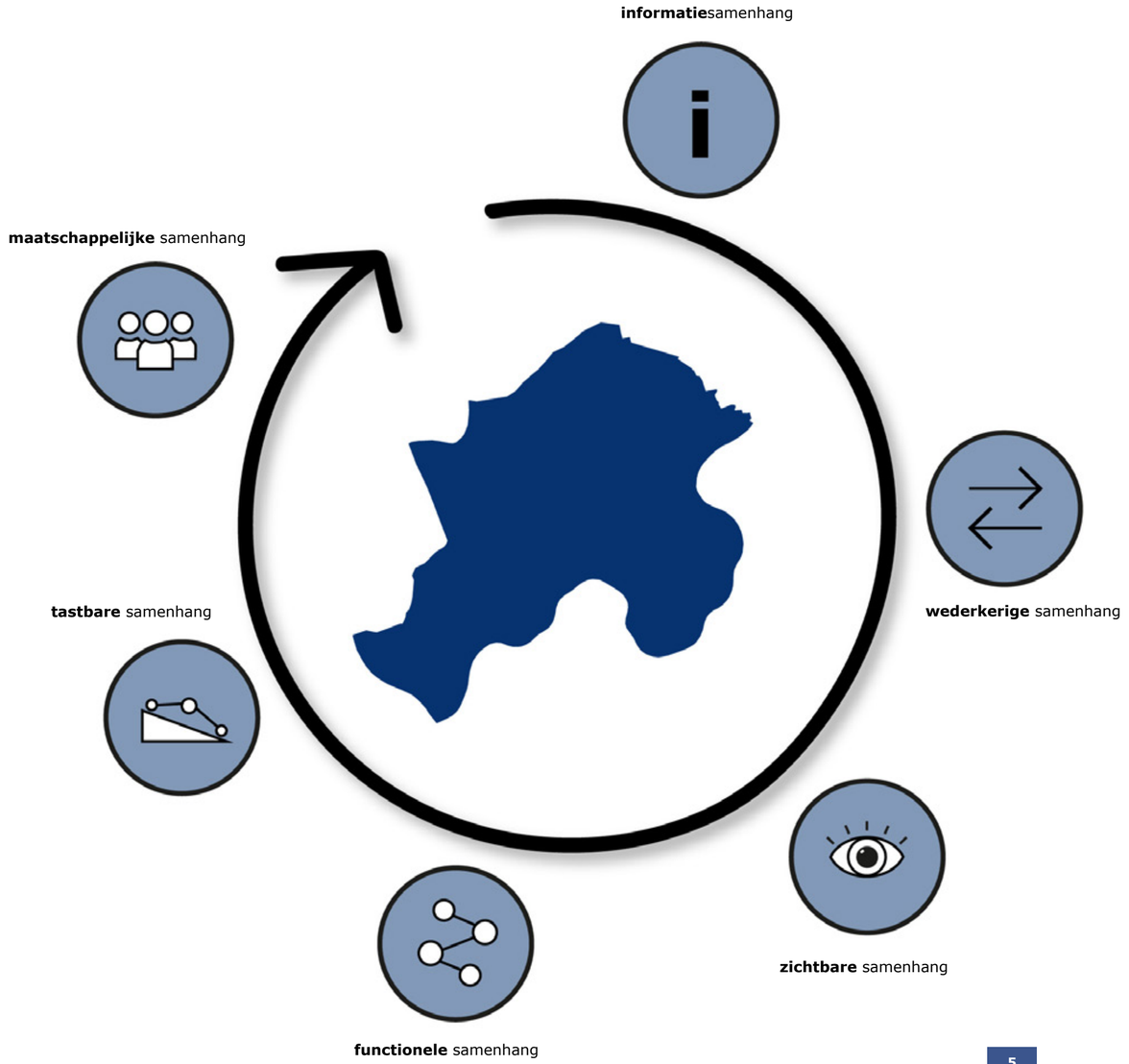
We willen een vitale **functionele samenhang**. Ons gebied is druk en wordt gevarieerd en intensief gebruikt. Daardoor zijn er veel mogelijkheden voor functionele verbanden en dit kunnen er meer worden. Denk bijvoorbeeld aan landbouwproductie met zoveel mogelijk lokale afzet, aan meer toeristisch-recreatieve arrangementen tussen verschillende plekken, voorzieningen en bedrijven en aan meer verbanden tussen de dorpen en het buitengebied (ommetjes en de centra).

We willen een beleefbare **samenhang in de tijd** tussen verleden, heden en toekomst. Daarvoor moeten we soms duidelijker dan nu kiezen om enerzijds het verleden zichtbaar te maken, en anderzijds ruimte te geven aan moderniteit. Het huidige beeld van ons gebied is geen eindbeeld. Juist zichtbare verschillen tussen oud en nieuw versterken de samenhang tussen oud en nieuw en geeft vorm aan onze identiteit. Omdat we ons moeten voorbereiden op veranderingen op langere termijn (klimaat, technologie) moeten we ook ruimte maken voor nieuwe onderwerpen zoals zonnepanelen en windmolens.

De samenhang met onze 'buitenwereld' moet een **wederkerige samenhang** worden. Wij zijn een geliefd bezoekersdoel en willen dat ook blijven. We willen de verantwoordelijkheden voor een duurzame relatie niet alleen bij onze eigen bewoners maar ook bij onze bezoekers leggen. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in beperkingen van de toegankelijkheid.

Kennis wordt steeds belangrijker in onze samenleving. We willen een sterkere **informatiesamenhang** dan nu tussen de fysieke omgeving en de virtuele omgeving van data en informatie over en van ons gebied. Daarmee leggen we een basis voor versterking van de beleving van de ruimtelijke kwaliteit, versnellen we het leggen van lokale functionele verbanden, kunnen we ons gebied beter beheren (denk aan verduurzaming, circulariteit, bezoekersstromen, verkeersstromen), kunnen we een proeftuin voor allerlei vormen van onderzoek worden en kunnen functionele vernieuwingen sneller plaatsvinden.

We voeren thematisch én gebiedsgericht beleid. Thema's en gebieden beïnvloeden elkaar. Als we bijvoorbeeld voor het thema 'duurzaam toegankelijk' gaan sturen op de bereikbaarheid, dan pakken de wijzigingen in verkeerstromen in deelgebieden op verschillende manieren uit.

De hoofdlijn van de visie

Zeven thema's om aan te werken

De thema's worden uitgewerkt in hoofdstuk 3.

Doorbouwen aan onze omgeving. Initiatieven van burgers, bedrijven en andere overheden zijn een drijvende kracht voor verandering. De algemene lijn is dat we dat ondersteunen, 'je moet verandering willen'. Wat gaan we doen? Ten eerste gaan we onze regelgeving aanpassen, we gaan bestemmingen flexibeler maken en we richten ons meer op effecten dan op functies. Daarnaast gaan we 'gebiedstafels' instellen waar per gebied gediscussieerd wordt hoe initiatieven mogelijk gemaakt kunnen worden.

Gebiedstafels
We gaan voor een groot deel van het buitengebied een permanente overlegstructuur inrichten, in de vorm van gebiedstafels. Alle initiatieven van enige omvang voor de fysieke leefomgeving worden hier besproken. We nodigen alle partijen uit die een belang hebben in het gebied. De tafels hebben twee taken. Ten eerste geven zij een advies aan de gemeenteraad over initiatieven die gevolgen voor de publieke ruimte hebben. Ten tweede voeren de tafels een aantal opdrachten uit die we in deze omgevingsvisie noemen. Dit zijn opdrachten voor bijvoorbeeld versterking van natuur, klimaatadaptatie, beleving en recreatie.

Samenhang tussen hoog en laag. We zijn een reliëfrijke gemeente. We gaan de mogelijkheden van de 'gradiënt' voor natuur, landschap, water, recreatie, cultuurhistorie, landbouw en beweging meer ontwikkelen. Hier komen concrete uitdagingen en opdrachten voor de gebiedstafels uit. Daarmee activeren we gebiedspartijen, stimuleren we samenwerking en kunnen we onze omgeving daadwerkelijk verbeteren.

Beleving van de kwaliteiten. De belevingseconomie ontwikkelt zich snel en wij hebben daar een goede positie in. De Posbank is bijvoorbeeld een van de sterkste heidebelevingen van Nederland en er zijn meer sterke belevingen in ons gebied. We gaan inzetten op de belevingseconomie en op belevingsversterking zonder in te boeten op onze kwaliteiten. Belevingsversterking maken we concreet door fysiek soms echt iets te maken, door de toegankelijk van ons gebied te verbeteren, door meer gericht te kijken naar activiteiten en evenementen en door meer in te zetten op virtualisering en kennisverspreiding.

Duurzaam toegankelijk. De gemeente Rheden wordt een steeds populairder bezoekersdoel en we willen dat op een goede manier mogelijk maken. We willen recreanten meer spreiden over de gemeente en geleiden via aantrekkelijke toegangspoorten. Doelgroepen van recreanten gaan we bewust sturen naar plaats en tijd. Op de Veluwezoom willen we meer rust creëren en ruimte geven aan langzaam verkeer. Via toegangspoorten willen we ondernemers meer laten profiteren van recreatie en toerisme. Gemotoriseerd verkeer concentreren we in een zone tussen de Veluwezoom en de IJssel. Op de Veluwezoom gaan we van 'toerwegen' naar 'toegangswegen'. Een concrete maatregel is het 'knippen' van de Beekhuizenseweg voor doorgaand auto- en motorverkeer, terwijl we de voorzieningen bereikbaar houden.

Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst: klimaatadaptatie. Met het aanpassen van onze omgeving aan het veranderende klimaat zullen we vele decennia bezig zijn. We kiezen voor de komende jaren voor een aantal maatregelen waarmee we de uitvoering starten. Voor het buitengebied gaat dat om maatregelen om extreme waterafstroming van de hellingen tegen te gaan, de natuur robuuster te maken (meer natuurverbindingen en kwaliteitsverbetering) en verder te gaan met het voorbereiden op extreem hoge en lage waterstanden in de IJssel. Daarnaast zullen we ons op drie manieren voorbereiden op natuurbranden: samen met anderen werken aan risicoverlaging, goede afspraken voor de aanpak van beheersbare branden en een calamiteitenaanpak bij onbeheersbare natuurbranden.

Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst: energietransitie. We werken vanuit onze algemene doelstelling om CO_2 neutraal te zijn in 2040. Voor de komende jaren willen we daar praktische stappen in maken. Voor het buitengebied starten we stap voor stap met ruimte geven voor de opwekking van windenergie en ruimte voor zonneparken. Zo dragen we bij aan de energietransitie. Met de ervaring die we als Rhedense samenleving opdoen kunnen we dan besluiten wat de volgende stappen zullen zijn. We gaan een breed beeld van de reikwijdte van de energietransitie ontwikkelen, zodat we onze algemene doelstelling op termijn genuanceerder kunnen maken. We zullen alert zijn op pragmatische kansen om energie op te wekken of te besparen bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Omgaan met kwaliteiten. We zetten in op verschillende strategieën om onze kwaliteiten duurzaam in stand te houden. Ten eerste gaan we in de gebiedstafels 'kwaliteitsinclusief ontwikkelen'. Dat doen we door een meer ontwerpende (hoe kan het wél) en minder toetsende houding te kiezen (wat kan er niet). En we gaan kwaliteiten als leidend principe aan de voorkant van het planproces meenemen. Ieder initiatief zien we als een kans om nieuwe kwaliteiten te maken en bestaande kwaliteiten meer betekenis te geven. Ook zetten we in op kennisontwikkeling over de kwaliteiten als werkbasis voor initiatiefnemers en de gebiedstafels. Vervolgens zullen we ook meer inzetten op een actief toezicht en handhaving van onze gebiedskwaliteiten en deze zullen we ook borgen in het omgevingsplan.

Vier gebieden met een eigen ontwikkelrichting

De visie op gebieden wordt toegelicht in hoofdstuk 4.

Een groot deel van ons buitengebied bestaat uit heide en bossen op het plateau van de Veluwe. Op de hellingen komen daar ook de buitenplaatsen bij. Het 'bewoonde' deel van ons gebied is een relatief smalle zone tussen de IJssel en het bos. Die zone bestaat uit de uiterwaarden, de oude bouwlanden en delen van de hellingen. De grote dorpen Velp, Rheden en Dieren omvatten bijna de hele breedte van deze zone waardoor het cultuurlandschap tussen de dorpen min of meer zelfstandige gebieden zijn geworden met een eigen samenhang. Zo ontstaan vier logische deelgebieden in het buitengebied van de gemeente: het landschap van Velp tot Rheden, het landschap van De Steeg tot Dieren, het landschap van Spankeren tot Laag-Soeren en het landschap van het Veluweplateau.

In de visie op de gebieden pakt het beleid voor de thema's gebiedspecifiek uit. Wij gaan de aanleidingen voor eigenheid benutten en daarmee de kracht van ieder gebied ontwikkelen.

Gebiedsdeel Velp-Rheden: 'De historie ontwikkelt door'. We gebruiken de historie als vertrekpunt voor het recreatief beleven, economisch ontwikkelen en natuurlijk verbinden van Veluwe tot IJssel. Voor het landschap tussen Velp en Rheden zien we een doorontwikkeling van het historische landschap uit de 17-19 de eeuw naar de moderne tijd als de hoofdrichting. Het gebied kan een op beleving gerichte 'tijdmachine' zijn waarin kwaliteiten van de verschillende perioden worden benut, herkenbaar blijven en daardoor elkaar versterken.

Gebiedsdeel De Steeg-Dieren: 'Landgoederen verbinden'. De landgoederen zijn een duurzaam verbindende schakel in recreatieve en economische opgaven. Hierin zijn de historische en natuurlijke kwaliteiten van Veluwe tot IJssel sturend. De schaal van de uiterwaarden zien we als geschikt gebied voor robuuste groene en blauwe opgaven. Tussen De Steeg en Dieren zien wij vooral de duurzame continuïteit van een landgoedlandschap als richting. Het gebied ontwikkelt zich naar een goed voorbeeld van een 'duurzaam buitengebied' zoals we dat in Nederland graag willen hebben. Financieel duurzaam, 'natuurinclusief', maatschappelijk duurzaam, veilig en circulair (gesloten productie- en consumptieketens).

Gebiedsdeel Spankeren-Laag-Soeren, "Het verhaal van ontginning en beek weer boven". We zien de gave ontginningsgeschiedenis van de Veluwerand als leidraad voor een historisch landschapspark waarin ruimte is voor economische ontwikkeling van recreatie en landbouw. En waar de Soerense beek een ecologisch en landschappelijk verbindend element vormt. Het gebied van Spankeren tot Laag-Soeren bevat bijna alle kenmerken van de landschappen die typerend zijn voor de rand van de gehele Veluwe. Het gebied is daarom geschikt om het 'verhaal van de Veluwe' te vertellen. Denk dan aan soorten landbouw, soorten natuur, watermolens, landgoederen en industrie uit verschillende tijdvakken en oude dorpjes. Dat verhaal van de Veluwe willen we hier verder ontwikkelen.

Gebiedsdeel Veluweplateau. Voor de Veluwe zelf, het plateau, zien wij een ontwikkeling van een natuurpark (huidige situatie) naar wildernis. Steeds meer zelfregulerend en inherent robuust. De heidevelden zijn een vorm van cultuur-natuur die maatschappelijk zeer hoog gewaardeerd wordt en actief in stand gehouden worden. Dit zijn blijvende natuurparkdelen te midden van steeds natuurlijker wordende bossen.

Visiekaart omgevingsvisie buitengebied Rheden

Gebiedsoverstijgende thema's:
Doorbouwen aan onze omgeving, versterken samenhang tussen hoog en laag, vergroten van de beleving van kwaliteiten, meer duurzaam toegankelijker buitenbied, stappen zetten voor een duurzame toekomst door klimaatadaptatie en duurzame energie en actief omgaan met kwaliteiten.

Gebiedsgericht beleid in 4 deelgebieden:

- Gebiedsdeel Veluweplateau.
- Gebiedsdeel Velp - Rheden.
- Gebiedsdeel De Steeg - Dieren.
- Gebiedsdeel Spankeren - Laag-Soeren.
- Instellen gebiedstafels voor: Velp - Rheden, De Steeg - Dieren, Spankeren - Laag-Soeren.
- Naar natuurinclusieve landbouw en boerinclusieve natuur.
- Volledige beeksystemen maken: beleefbaar, ecologisch en cultuurhistorisch.
- Watermolenlocaties ontwikkelen.
- Ecologische verbinding Beekhuizerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Havikerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Soerens beekdal versterken.
- Bronbossen als schakel in ecologische verbinding versterken.
- Recreatief knooppunt.
- Relatie omgevingsvisie buitengebied - structuurvisie dorp.
- Afsluiten Beekhuizenseweg voor gemotoriseerd verkeer.
- Versterken zichtlijnen en panorama's.
- Hellingen, mix van recreatie/natuur/cultuur.
- Rust, stilte en natuur(beleving) op de Veluwe versterken.
- Meer ommetjes rond dorpen maken.
- IJsseluiterwaarden toegankelijker en beleefbaarder maken.
- Beleving Apeldoorns Kanaal versterken.
- Sportparken inrichten als beginpunten van gebiedsroutes.
- Avegoor, Hof te Dieren en Middachten versterken als verbindingspunten Veluwe-uiterwaarden.
- Treinstations als toegangspoorten naar buitengebied versterken.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Havikerwaard realiseren.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Rivierklimaatpark IJsselpoort realiseren.
- Landgoederen instandhouden en ontwikkelen.
- Recreatieve verbinding Veluwe-IJssel.
- Dorpenroute (met korte zij-inprikkers), samenhang met dorpsstructuurvisies.

1.1 Inhoudsopgave

1 Inleiding **13**
1.1 De omgevingsvisie voor het buitengebied van Rheden 14
1.2 De opzet van de visie 16
1.3 Omgevingswet 20

2 Uitgangspunten **23**
2.1 Waarop is de visie gebaseerd? 24
2.2 Beschrijving van de fysieke leefomgeving 24
2.3 Verantwoordelijkheden van de overheid 38
2.4 Vraagstukken 42

3 Visie op thema's **51**
3.1 Inleiding 52
3.2 Doorbouwen aan onze omgeving 52
INTERMEZZO Regionale samenwerking 62
3.3 Samenhang tussen hoog en laag 66
3.4 Beleving van de kwaliteiten 72
INTERMEZZO Gezondheid 80
3.5 Duurzaam toegankelijk 84
3.6 Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst – klimaatadaptatie 92
INTERMEZZO Technologie, kennis en de circulaire economie 98
3.7 Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst – energietransitie 100
3.8 Omgaan met kwaliteiten 104

4 Visie op de gebieden **109**
4.1 Inleiding 110
4.2 Opdrachten voor de gebiedsplannen 116
4.3 Het landschap van Velp tot Rheden 118
4.4 Het landschap van De Steeg tot Dieren 124
4.5 Het landschap van Spankeren tot Laag-Soeren 128
4.6 Plateau van de Veluwe 134

5 Uitvoering **139**
5.1 Uitvoeringsagenda 142
5.2 Planning & control 148

Figuur 2 Fotograaf: Familie De Groot.

1 Inleiding

1.1 De omgevingsvisie voor het buitengebied van Rheden

Voor u ligt de omgevingsvisie voor het buitengebied van Rheden. Deze omgevingsvisie is een integrale visie voor de fysieke leefomgeving. Het bevat de strategische hoofdkeuzen van ons beleid voor de lange termijn.

De visie heeft drie werkdoelen. Ten eerste gebruiken wij, als gemeente, de visie om initiatieven die bij ons binnenkomen te beoordelen en te begeleiden. Daarnaast gebruiken wij deze visie om ons eigen uitvoerende beleid te coördineren. Ten derde hopen we dat u als burger, ondernemer of andere belanghebbende inspiratie zult opdoen uit deze visie én kennis verwerft van de collectieve doelen. U kunt dan inschatten hoe u een eigen initiatief kansrijk maakt (door in te spelen op de doelen). En wellicht wilt u samen met anderen aan de slag naar aanleiding van deze visie!

Want lang niet alles kan door de overheid zelf worden uitgevoerd, het is een gezamenlijke taak om het buitengebied mooi te houden en te maken!

Een nieuwe visie is om verschillende redenen nodig:

- De directe en praktische aanleiding is dat het huidige bestemmingsplan buitengebied verouderd is en nieuwe beleidskeuzes nodig zijn.
- De tweede aanleiding is inhoudelijk. De huidige structuurvisie 'Een droom om in te wonen' (2006) en het Landschapsontwikkelingsplan (2007) zijn inmiddels ruim 10 jaar oud. Onze leefomgeving moet bruikbaar blijven en geschikt zijn voor een veranderende samenleving waarin steeds nieuwe vragen, problemen, mogelijkheden en beleidsthema's voorkomen. Actuele ontwikkelingen zijn bijvoorbeeld de energietransitie en de klimaatverandering. Daarnaast is de dynamiek van ruimtelijke, maatschappelijke en economische ontwikkelingen groter en veelzijdiger geworden. En daarvoor zijn er steeds aanpassingen aan het beleid nodig.
- De derde aanleiding is de komst van de Omgevingswet. In paragraaf 1.3 geven we daar enkele achtergronden bij.

De samenhang met de dorpsvisies

Voor ieder dorp in de gemeente is in de afgelopen tijd een visie opgesteld. Daarbij zijn de plangrenzen strak aan de rand van het dorp gelegd. Deze visie op het buitengebied begint bij die begrenzingen. In de gemeente Rheden zijn er in principe nergens uitbreidingslocaties; de grens tussen bebouwd en onbebouwd gebied ligt vast. Maar er zijn natuurlijk vele verbanden tussen bebouwd en onbebouwd. Velen wonen in de dorpen vanwege de kwaliteit en het recreatieve gebruik van het buitengebied. Er zijn verbanden op verschillende schaalniveaus:

- Ten eerste de algemene samenhang tussen dorp en buitengebied. Het buitengebied is daarmee onderdeel van de woon- en leefomgeving van inwoners uit de dorpen. Wij verwachten daarom dat er zeker bewoners uit de dorpen deel zullen nemen aan de 'gebiedstafels' die in deze visie wordt voorgesteld. Daar kan de inbreng worden geleverd en de discussie gevoerd.
- Ten tweede gaat het over 'ommetjes'; wandelingen vanuit de dorpen, de ligging van het dorp in het landschap en om de stationslocaties als toegang tot het buitengebied. Voorstellen op dit schaalniveau zijn verspreid in deze visie opgenomen.
- Ten derde kan het gaan om de concrete randen van stad en land, zoals bijvoorbeeld de zuidflank van Rheden. Deze visie bevat geen voorstellen voor aanpassingen van dergelijke randen.

Wethouder Ronald Haverkamp:

"Rheden heeft een prachtig buitengebied. De Veluwe als groot bos-, heide- en natuurgebied, de IJssel en haar uiterwaarden met het agrarisch landschap en de historische landgoederenzone die daar tussenin ligt. We koesteren al dat moois en we zijn er trots op. We willen graag dat inwoners, ondernemers en bezoekers hiervan kunnen blijven genieten. Maar een landschap staat niet stil, kijk maar naar de afgelopen eeuwen. Het landschap ontwikkelt zich verder aan de behoeften van de tijd. En dat betekent dat we ook ruimte willen bieden aan nieuwe ontwikkelingen, zoals voor recreatie en toerisme. Ik denk dat we in deze omgevingsvisie een mooie balans hebben gevonden tussen het beschermen en benutten van ons buitengebied. Zullen we hier samen mee aan de slag gaan?"

Wat is de Omgevingswet?
De Omgevingswet, waarvan de introductie in 2021 verwacht wordt, verplicht gemeenten voor hun hele grondgebied één omgevingsvisie maken. Gemeenten worden door het Rijk aangemoedigd om nu al te beginnen met onderdelen van de wet. Veel gemeenten, waaronder Rheden, hebben gekozen om te beginnen met visieontwikkeling op een bepaald gebiedsdeel van de gemeente om zo ervaring op te doen met de Omgevingswet. Deze visie is opgesteld 'in de geest van de Omgevingswet', maar zal formeel als een structuurvisie conform de Wet ruimtelijke ordening (Wro) worden vastgesteld.

In paragraaf 1.3 geven we achtergronden bij de belangrijkste Omgevingswetskenmerken van de aanpak van dit project.

1.2 De opzet van de visie

Algemeen
Deze omgevingsvisie kent de volgende opzet:

- Het fundament van de visie bestaat uit drie pijlers; de fysieke leefomgeving, de verantwoordelijkheden van de overheid en de vraagstukken. Dit fundament is beschreven in hoofdstuk 2.
- Vanuit de drie pijlers is een strategie (de visie) gevormd die voorin dit boekje staat. Deze strategie wordt uitgewerkt in een visie op thema's (hoofdstuk 3) en in een visie op gebieden (hoofdstuk 4). De samenvatting van visie op de thema's en de gebieden staat ook voorin.
- De uitvoering van het beleid komt aan bod in hoofdstuk 5.

Figuur 4 Middachterallee (bron: gemeente Rheden).

hoofdstuk 6 *Pijler 1*	Visie op hoofdlijnen
DEEL I OMGEVINGSVISIE	
hoofdstuk 1 en 2 *Introductie & uitgangspunten*	Aanleiding, achtergronden en uitgangspunten
hoofdstuk 3 *Visie op thema's*	Uitwerking visie en beleid in thema's Doorbouwen aan onze omgeving, samenhang tussen hoog en laag, beleving van de kwaliteiten, duurzaam toegankelijk, nu stappen zetten voor een duurzame toekomst en omgaan met kwaliteiten.
hoofdstuk 4 *Visie op gebieden*	Uitwerking visie en beleid in gebieden met gebiedsdoelen Landschap van Velp tot Rheden, landschap van De Steeg tot Dieren, landschap van Spankeren tot Laag-Soeren en het plateau van de Veluwe.
hoofdstuk 5 *Uitvoering*	Visie op de uitvoering en tabel uitvoeringsparagraaf
DEEL II VERDIEPING	
hoofdstuk 6 *Pijler 1*	Beschrijving van de fysieke leefomgeving

Figuur 5 Opzet van de omgevingsvisie. De kleur refereert naar de kleur van het hoofdstuk.

Hoe leest u de visie?
De visie kent thema's en gebieden. De thema's zijn gebaseerd op de vraagstukken die we hebben opgehaald. In ieder thema kunnen bepaalde belangen of inhoudelijke onderwerpen voorkomen. Als u bijvoorbeeld wilt weten wat er over natuur of over economie in deze visie staat dan zult u dat verspreid tegenkomen. De gebieden zijn op een bepaalde manier begrensd die nieuw is voor de gemeente.

Niet eerder werden gebieden op deze manier als samenhangende eenheid gepresenteerd.

Voor een goed inzicht in het voorgestelde beleid is het nodig de hele visie te door te nemen. Maar de onderdelen van de visie zijn wel zoveel mogelijk opgesteld als zelfstandig leesbare stukken.

De tekst aan de start van dit document is de hoofdlijn van de visie. Daar staan alle hoofdkeuzes bij elkaar.

Als u op zoek bent naar uw eigen 'belang' dan raden wij aan alle thema's van hoofdstuk 3 door te lezen. De meeste onderwerpen (bijvoorbeeld 'recreatie' en 'natuur') komen in de verschillende thema's terug.

Het gebiedsgerichte beleid voor het hele buitengebied van de gemeente is in vier deelgebieden beschreven. Dit gebiedsgerichte beleid bevat alleen de onderdelen die specifiek voor dat gebied zijn. Als u wilt weten welke gebieden er zijn en wat de hoofdlijn van het beleid is dan heeft u genoeg aan dit hoofdstuk. Voor een goed begrip van de inhoud van het beleid is het noodzakelijk om óók hoofdstuk 3 te lezen.

Als u nieuwsgierig bent naar de beschrijving van de fysieke leefomgeving dan vindt u een samenvatting in dit eerste deel van de omgevingsvisie (paragraaf 2.2) en het volledige verhaal in een apart deel II.

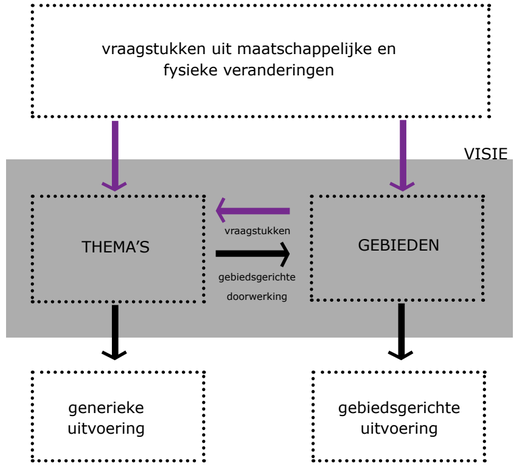
Het proces om te komen tot de visie
Deze omgevingsvisie is het resultaat van bijna twee jaar werk. Enkele honderden mensen uit de samenleving hebben bijgedragen evenals ambtenaren van veel verschillende afdelingen en medewerkers van verschillende organisaties. De gemeenteraad en college B&W hebben diverse discussies over het beleid gevoerd.

In de visie wordt zo nu en dan verwezen naar momenten uit het proces. We geven hier in vogelvlucht aan wat dat proces geweest is.

Deze visie is vraaggestuurd en die vraag is opgehaald in een groot aantal interviews, gesprekken en getoetst in een eerste gebiedsconferentie. De bundeling van de vraagstukken in thema's en eerste oplossingen voor die vraagstukken zijn bedacht en getoetst in dezelfde gebiedsconferentie en vervolgens tijdens een internetdiscussie. Daarna is er een uitgebreide ambtelijke periode geweest waarin de samenhangen in het beleid besproken zijn. De gebiedsindeling en de ontwikkelrichtingen zijn besproken in een tweede gebiedsconferentie. Tenslotte is een ontwerp van de omgevingsvisie voor reacties ter inzage gelegd.

Thema's en gebieden
We gaan thematisch én gebiedsgericht beleid voeren. Met het themabeleid brengen we vraagstukken bij elkaar en kunnen we integrale oplossingen voorstellen. Met het gebiedsgericht beleid wordt de organisatorische en ruimtelijke samenhang van gebieden versterkt en worden lokale opgaves aangepakt.

In figuur 7 is de relatie tussen de thema's en de gebieden verbeeld. En we geven aan hoe dat leidt tot generieke uitvoeringsvoorstellen en gebiedsgerichte uitvoering in hoofdstuk 5.

Figuur 6 Relatie tussen de thema's en de gebieden.

Figuur 7 Impressie van de gebiedsconferenties in 2017 en 2018 (zie ook foto op pagina 18).

1.3 Omgevingswet

Wat is de Omgevingswet?

De wet die gaat over 'regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving' wordt de Omgevingswet genoemd. De wet is aangenomen en de introductie wordt in 2021 verwacht. Een van de onderdelen van de wet is een verplichting voor gemeenten om voor hun hele grondgebied één omgevingsvisie maken. Veel gemeenten, waaronder Rheden, hebben gekozen om te beginnen met visieontwikkeling op een bepaald gebiedsdeel van de gemeente om zo ervaring op te doen met de Omgevingswet. Deze visie is opgesteld 'in de geest van de Omgevingswet', maar zal formeel als een structuurvisie conform de Wet ruimtelijke ordening (Wro) worden vastgesteld.

Op weg naar uitnodigingsplanologie
De omgevingsvisie is een van de instrumenten van de omgevingswet. Een van de uitgangspunten van de Omgevingswet is de introductie van 'uitnodigingsplanologie'.

Waarom doen we dat en wat is uitnodigingsplanologie?
De samenleving verandert voortdurend. De inrichting van onze fysieke leefomgeving moet die veranderingen mogelijk maken, faciliteren en soms ook initiëren. De veranderingen zijn breed, diep en versnellen onder invloed van demografische ontwikkeling, klimaatverandering en de ontwikkeling van technologie. Hoewel de veranderingen omvangrijk zijn, gaat de ruimtelijke transformatie met kleine stapjes en via kleine projecten. De overheid kan dit, namens de samenleving, alleen op hoofdlijnen aansturen. En zij kan dit zeker niet alleen uitvoeren. Een nieuwe vorm van planologie is nodig om dit voor elkaar te krijgen: uitnodigingsplanologie. **Uitnodigingsplanologie is een algemene uitnodiging aan de samenleving om transformatieprojecten te initiëren en uit te voeren. De overheid zet daar wat tegenover, zij zal die initiatieven zo actief mogelijk faciliteren wanneer er wordt bijgedragen aan de collectieve doelen.**

Hoewel de Omgevingswet een op verandering en ontwikkeling gerichte wet is, is het ook een wet die in het spanningsveld tussen behoud en ontwikkeling is opgesteld. De volledige titel van de Omgevingswet luidt niet voor niets: 'regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving'. De Omgevingswet verandert dit principe niet, maar stelt dat het zoeken naar de balans niet kan en mag leiden tot stilstand. Deze balans moet wij zelf in Rheden zien te vinden.

De omgevingsvisie voor strategisch beleid
De omgevingsvisie bevat de doelen voor het buitengebied, het strategisch beleid. Al het strategisch beleid voor het fysieke domein staat in de omgevingsvisie bij elkaar zodat burger, ondernemer en ontwikkelaar weten waar ze aan toe zijn. Er is dus in principe geen strategisch (sectoraal) beleid dat elders is geformuleerd*.

Dit kan alleen als de omgevingsvisie actueel is. Er zijn altijd wel aanleidingen om beleid te herzien (zoals maatschappelijke of technologische ontwikkelingen). Deze omgevingsvisie is vraaggestuurd. Sommige vraagstukken zijn erg actueel (zoals de drukte op de Posbank), andere spelen vooral in de toekomst (rivierwaterafvoer in 2050) en weer andere vraagstukken spelen nu en in de toekomst (wateroverlast bij zware buien, afname biodiversiteit en de energietransitie).
Deze visie kijkt zo'n 10-15 jaar vooruit, maar per vraagstuk zijn de onzekerheden over de toekomst verschillend. Wij verwachten dat herziening of bijstelling op onderdelen iedere gemeenteraadscyclus noodzakelijk is.
Naast de omgevingsvisie blijft er ook nog uitvoeringsbeleid. Dat is bijvoorbeeld landschapsontwikkelingsbeleid, cultuurhistorisch beleid en verkeersplannen.

* Omdat we te maken hebben met een visie voor het buitengebied en in een overgangsperiode zitten, kunnen we nog niet voor 100% aan deze voorwaarde voldoen. We kunnen bijvoorbeeld geen strategisch woonbeleid in een omgevingsvisie voor het buitengebied ontwikkelen, dat is niet de juiste setting.

Minister Kajsa Ollongren begin 2018:
"De Omgevingswet is om meerdere redenen een bijzondere wet, deze daagt nadrukkelijk uit om oplossingsgericht naar maatschappelijke opgaven te kijken. Grote opgaven als klimaatadaptatie maar ook minder groot, als lokale oplossingen voor agrarisch ondernemerschap. Met deze wet gaan we zaken mogelijk maken".

Van	toelatingsplanologie	via	ontwikkelingsplanologie	naar	uitnodigingsplanologie (Omgevingswet)
Van	kaderstellend	via	vraagstellend	naar	activerend.
Van	belangen als uitgangspunt	via	gebiedsgerichtheid	naar	vraagstukken als uitgangspunt.
Van	afwegingen maken die leiden tot keuzes tussen belangen	via	gebiedsgerichte oplossingen bedenken	naar	het zoeken naar oplossingen voor vraagstukken en problemen.
Van	kaderstelling door de gemeenteraad	via	doelafspraken	naar	verbinding op doelen tussen overheid en samenleving.
Van	toetsen en reactief	via	organiseren	naar	faciliteren en proactief.
Van	een overheid die ruimte geeft voor burgerparticipatie	via	een overheid die samen met partijen ontwikkelingen opstart	naar	overheidsparticipatie en burgerparticipatie in wisselende vormen.
Van	een overheid die initiatieven vanuit de samenleving toetst aan haar algemene kader (gelijke monniken…)	via	extra: een overheid die voor bepaalde gebieden specifieke doelen stelt en daaraan toetst	naar	samenleving en overheid die een initiatief als uitvoering van een gedeeld doel zien en zo mogelijk maken (maatwerk).
Van	een samenleving die inspreekt op een plan zonder daar zelf verantwoordelijkheid voor te hoeven nemen	via	een samenleving die deels meedoet in ontwikkeling en deels traditioneel inspreekt	naar	een samenleving waarvan de positie sterker wordt naarmate ze zelf meer verantwoordelijkheid op zich neemt.
Van	afgestemd beleid	via	extra: gebiedsgericht beleid voor ontwikkelingsgebieden	naar	geïntegreerd beleid.
Van	een overheid die afwegingen maakt en daar draagvlak voor werft	via	een overheid die binnen bepaalde gebiedskaders samen met stakeholders tot voorstellen komt	naar	een overheid die samen met de betrokken samenleving tot voorstellen komt.

Fotograaf S. Grefte

2

Uitgangspunten

2.1 Waarop is de visie gebaseerd?

Dit hoofdstuk bevat in drie paragrafen de drie pijlers van de omgevingsvisie, zij vormen samen de input van de visie. Deze pijlers zijn:

- De beschrijving van de huidige situatie van de fysieke leefomgeving;
- De verantwoordelijkheden van de overheid die we expliciet maken;
- Vraagstukken die de motor achter verandering zijn.

2.2 Beschrijving van de fysieke leefomgeving

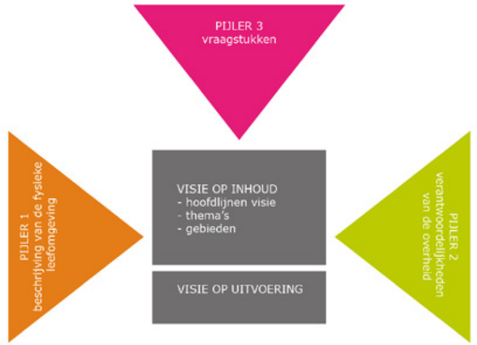
In deze eerste pijler beschrijven we de kenmerken van ons gebied. De fysieke leefomgeving omvat in ieder geval bouwwerken, infrastructuur, water(systemen), bodem, lucht, landschappen, natuur, cultureel erfgoed en werelderfgoed (artikel 1.2 van de Omgevingswet), en milieuomstandigheden zoals geluid en luchtkwaliteit. Deze paragraaf bevat een samenvatting van de beschrijving. De volledige gebiedsbeschrijving staat in deel II.

De natuurlijke uitgangssituatie

Rheden ligt op de zuidelijke flank van de stuwwal, die we de Veluwe noemen. De Veluwe is opgestuwd door een gletsjer in de voorlaatste ijstijd. De randen van de stuwwal zijn steiler dan elders. Omdat de Veluwe een gestuwd gebied is zitten er onregelmatig verspreid verschillende grondsoorten in de stuwwal, waaronder grondlagen die water slecht doorlaten. Regenwater dat op de stuwwal valt, stroomt daardoor op verschillende plekken van de stuwwal, soms hoger en soms lager. Op sommige delen van de Veluwe zijn gronden verstoven en zijn zandduinen ontstaan. In de rand van de Veluwe liggen droge en natte beekdalen waardoor er een gevarieerd reliëf is ontstaan met toppen en dalen. Aan de voet van de stuwwal is een overgangszone ontstaan. De IJssel is ongeveer 1500 jaar geleden ontstaan, maar ook eerder al lag er een rivierloop. De IJssel is deels een vlechtende en deels een meanderende rivierloop (geweest) die zowel materiaal afzette (waaronder rivierduinen) als erodeerde. Veel oude lopen zijn nog steeds herkenbaar.

Kenmerkend

- De steilte van de hellingen;
- De natuurlijke waterstromen uit de Veluwe;
- De natte gebieden met schoon kwelwater aan de voet van de stuwwal;
- Reliëf dat specifiek door verstuivingen is ontstaan;
- Gevarieerd reliëf in de rand van de Veluwe;
- De overgangszone aan de voet van de heuvelzone;
- De huidige en oude rivierlopen van de IJssel, en het reliëf dat door de rivier gemaakt is.

Figuur 8 Dit schema verbeeldt de 3 pijlers, ofwel de input voor de omgevingsvisie (de rode, oranje en groene pijl) en de opzet van de inhoud van het beleid.

verstoven zandgronden

beekdalen

gestuwde delen van de heuvels

afgegraven gronden

kleiige rivierafzettingen

Dieren

Rheden

Velp

Figuur 9 De geomorfologische kaart.

Landschapsvorming door de mens
Het landbouwsysteem stuurde voor een belangrijk deel de landschapsvorming. De dorpen ontstonden uit landbouwbedrijven op de overgangszone aan voet van de stuwwal. Deze lagen niet ver van het water maar hadden wel droge voeten. De Veluwe is in de loop van de eeuwen gebruikt als heidegebied waar de schapen graasden. Deze werden 's nachts ondergebracht in de potstal. De mest werd gemengd met heideplaggen en deze grond werd op de overgangszone rond de dorpen gebracht waar de akkers lagen, soms werd dit pakket wel een meter dik (de zogenaamde enkeerdgronden). Rond 1800 bestond de Veluwe bijna geheel uit heide of zandverstuivingen. Als laatste werden de oorspronkelijke bossen in de natste lage delen gekapt (Beekbergerwoud in de gemeente Apeldoorn 1871). Alleen de jachtbossen op de zoom bleven over (zie bij landgoederen).

In de lage natte gronden en in het grootste deel van de uiterwaarden werd het land begraasd. De percelen werden begrensd door (meidoorn)hagen en houtsingels want de waterstanden waren te wisselend voor waterhoudende sloten als veekeringen. Langs de IJssel werden delen van het lage gebied beschermd tegen regelmatige overstromingen met zomerkades. Later werden op sommige plekken ook hoogwaterkeringen aangelegd.

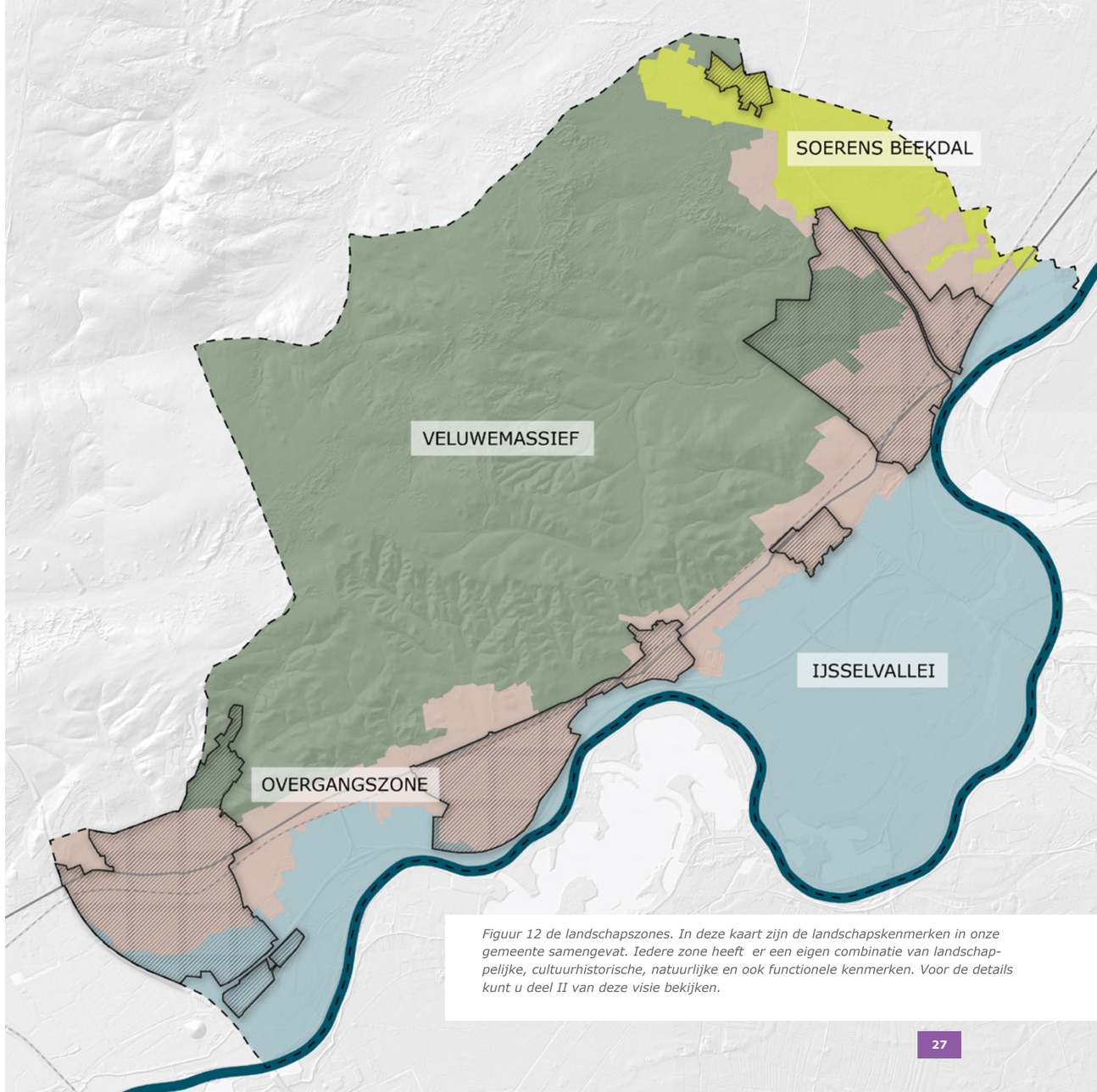
Het water in de Veluwe werd, al dan niet met sprengkoppen, afgetapt. Het liefst zo hoog mogelijk. Dit water werd verzameld en via beken (al dan niet 'opgeleid') naar plekken geleid waar een flink verval gemaakt kon worden. Daar werd een watermolen gebouwd. Waar mogelijk werd een serie molens gebouwd zodat het verzamelde water een paar molens kon aandrijven.

Figuur 11 Het oude spoor van Dieren naar Apeldoorn.

Figuur 10 de Middachterallee met schade kort na de 2de wereldoorlog, en deel van de dorpenroute. De historische verbinding tussen Arnhem en Zutphen werd op verschillende plekken deel van een landgoedomgeving. Hier, maar ook bij Biljoen/Beekhuizen en in het verlengde van deze laan bij Hof te Dieren (bron: Het Gelders Archief).

Figuur 12 de landschapszones. In deze kaart zijn de landschapskenmerken in onze gemeente samengevat. Iedere zone heeft er een eigen combinatie van landschappelijke, cultuurhistorische, natuurlijke en ook functionele kenmerken. Voor de details kunt u deel II van deze visie bekijken.

Aan de voet van de Veluwe werden binnen de gemeente vanaf 1100-1200 kastelen gebouwd (locaties zoals Middachten, Overhagen, Hof te Dieren en Gelderse toren). Deze hadden een permanent watervoerende gracht. In de 16de en 17de eeuw werden deze kastelen uitgebreid tot grotere landgoederen en kwamen er ook buitenplaatsen en villa's bij. Onderdeel van de landgoederen was de aanleg van jachtbossen op de zoom, parken rond de huizen, de integratie van de molenbeeksystemen en de aanleg van verbindende lanenstelsels. In de volgende eeuwen werden er, steeds hoger op de helling, meer buitenplaatsen en landhuizen aangelegd. Voor een deel langs de weg Arnhem-Zutphen (dorpenroute), voor een deel langs de grotere beken en voor een deel nog wat hoger op de helling. Vanaf de landhuizen, objecten in de tuinen, kastelen, kerktorens en heuveltoppen werden parken met zichtlijnen gemaakt. Langs de dorpenroute werden villa's gebouwd.

Na de komst van de kunstmest verviel het oude landbouwsysteem. De heide verboste op natuurlijke wijze en daarnaast werden dennenbossen geplant op de Veluwe ten behoeve van de mijnbouw en om voortgaande zandverstuivingen tegen te gaan. Vanaf de jaren '70 van 20ste eeuw werden stukken heide actief in stand gehouden en vanaf de jaren 90 werd een deel van het bosbeheer meer gericht op natuur en minder op houtproductie. De Veluwe is het grootste bos-, heide- en natuurgebied van Nederland.

In de 20ste eeuw werden de dorpen sterk uitgebreid. Vooral Velp en Dieren strekken zich uit over het hele gebied tussen uiterwaard en bos. Maar in feite heeft de zoom van de Veluwe zich overal verschillend ontwikkeld.

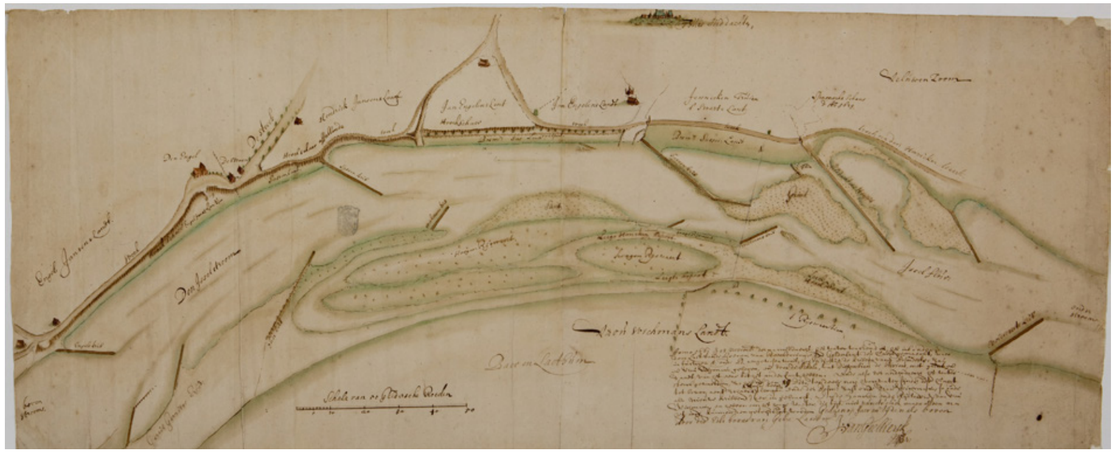
In 1865 werd de spoorlijn Arnhem Zutphen in gebruik genomen en in 1887 werd de spoorlijn Dieren Apeldoorn geopend. Aan het eind van de 19de eeuw werd het Apeldoorns kanaal verlengd naar Dieren en het bleef tot kort na de oorlog in gebruik als vaarverbinding. In 1974 werd de A348 geopend. Deze ligt op de rand van de broeklanden en de uiterwaarden, soms direct langs de IJssel. De snelweg is op een dijk aangelegd met verschillende verbindingen naar de Dorpenroute.

Kenmerkend

- De grootschalige heide in Rheden;
- Gevarieerde bossen op de hellingen;
- De dorpen, boerderijen en oude akkers aan de voet van de stuwwal met de opgebrachte grond;
- De routes van schaapdriften en potstallen en de routes die over de Veluwe liepen (inclusief 'koningswegen');
- Hagen en houtsingels als perceelsbegrenzingen in de uiterwaarden en broekgronden;
- Dijken en zomerkades rond de 'waarden';
- Het systeem van beken en sprengen met bijbehorende elementen zoals watermolens;
- Kastelen, landgoederen en buitenplaatsen. Het samenhangende systeem van de gebouwen met de lanenstelsels, de bossen, de parken, de bekensystemen en de zichtlijnen;
- De dorpenroute;
- Veelvormige Veluwezoom, deels landelijk deels stedelijk;
- Grotendeels horizontaal verlopende spoorlijn in een reliëfrijk gebied. Het museumspoor;
- Apeldoorns Kanaal en alle onderdelen en voorzieningen die daarbij horen;
- Dicht wegennet aan oostzijde van de gemeente met zeer zichtbare A348 als ruggengraat.

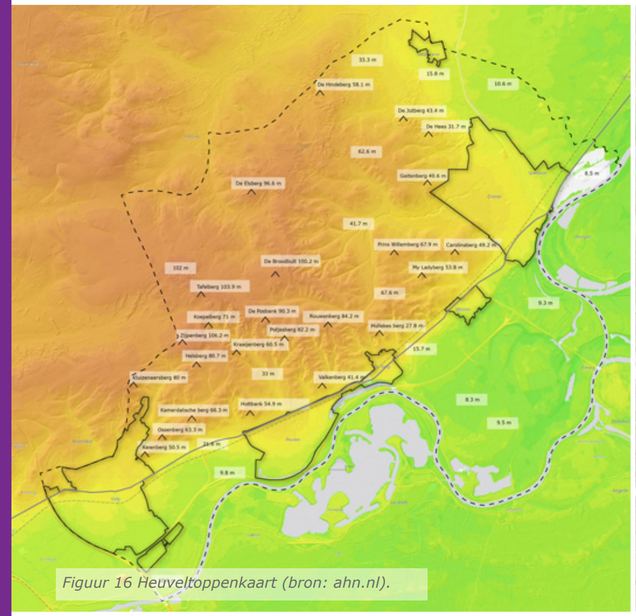
Figuur 13 Meidoornhagen in de uiterwaarden. Nog steeds zijn er meidoornhagen die de percelen begrenzen, een oude traditie.

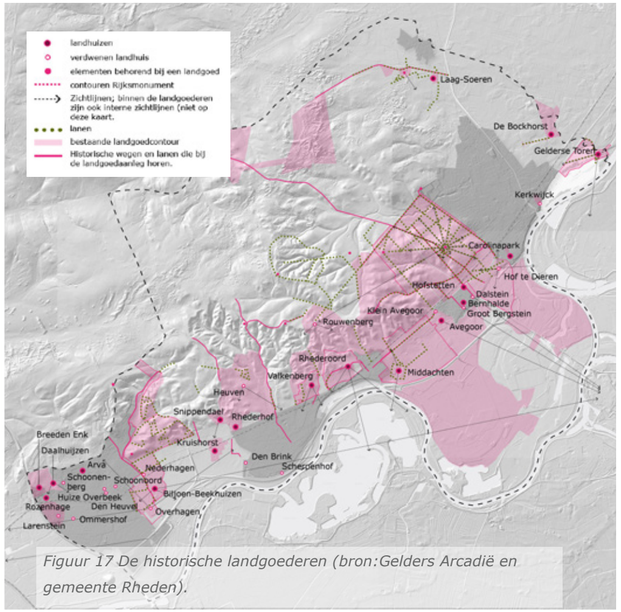
Figuur 14 Zanden en kribben in de IJssel van boven de Engel in de Steeg tot beneden het huis Middachten, 13 november 1661, in de namiddag. De IJssel was moeilijk bevaarbaar. Deze kaart laat ziet welke werken er zoal nodig waren om de waterstroom te concentreren. Er zijn talloze kribben voor nodig (bron: Gelders Archief).

Figuur 15 Gezicht op de IJssel met Kasteel Middachten ca. 1745; achter het hek herberg De Engel. In deze gravure is de diep ingesleten buitenbocht van de rivier goed te zien (bron: Gelders Archief).

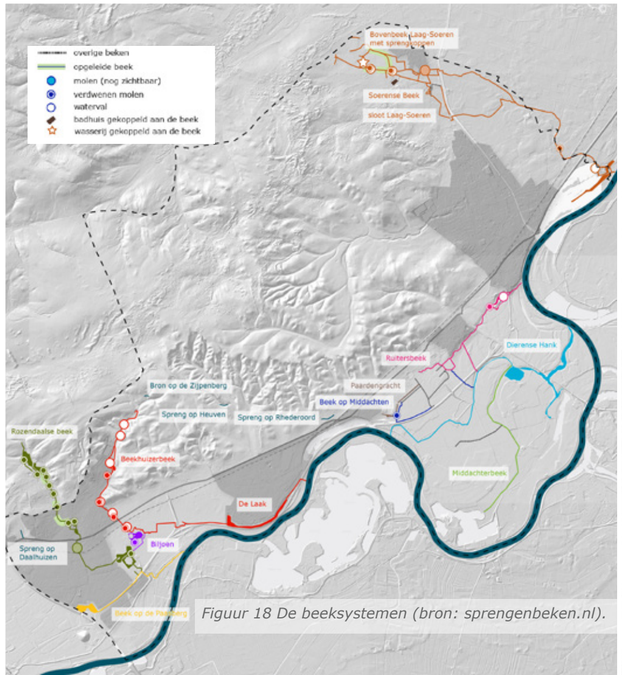
Figuur 16 Heuveltoppenkaart (bron: ahn.nl).

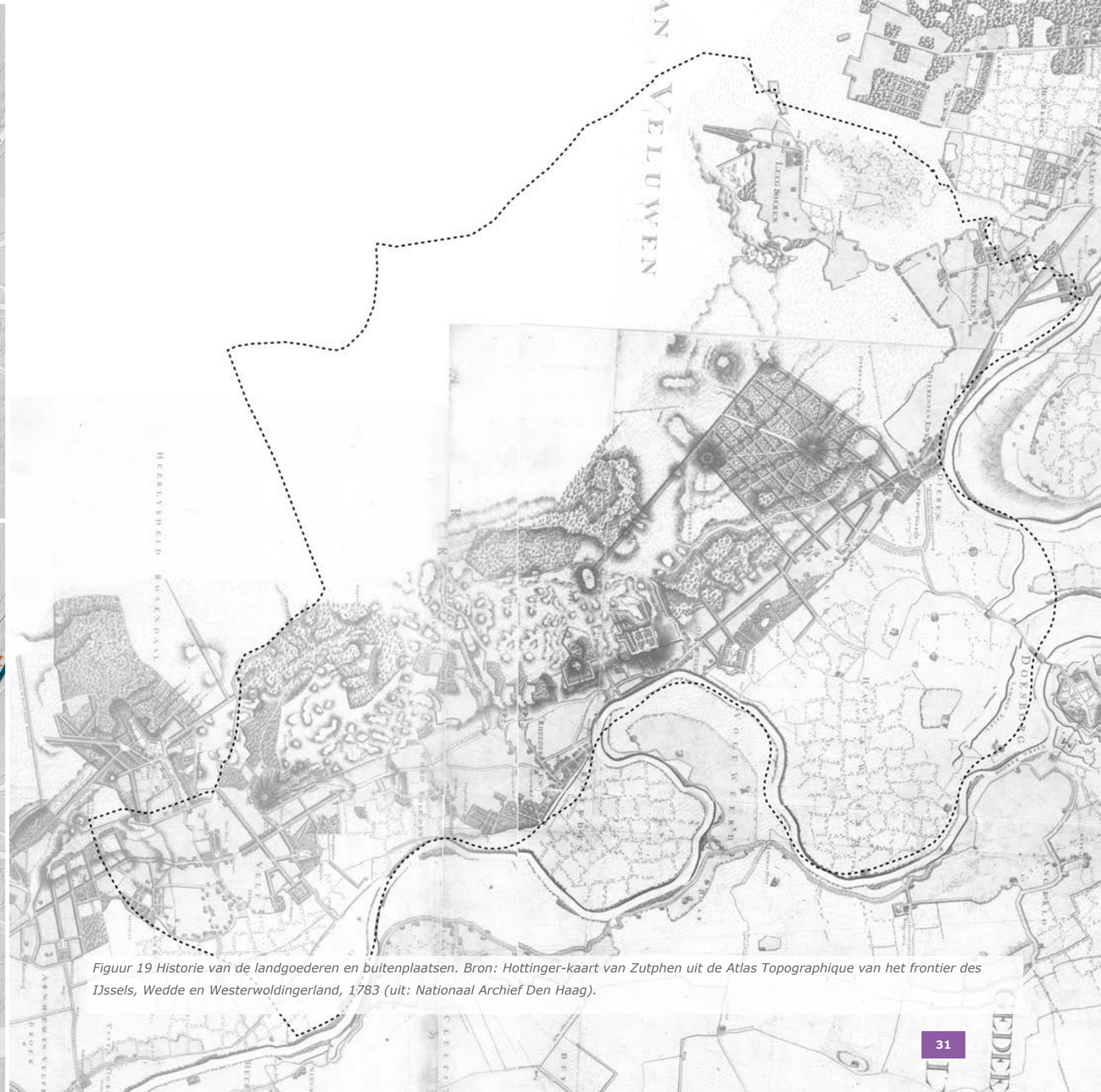
Figuur 17 De historische landgoederen (bron:Gelders Arcadië en gemeente Rheden).

De afbeeldingen op deze pagina's laten belangrijke kenmerken zien van het buitengebied in de gemeente Rheden. Hierboven staan de heuveltoppen afgebeeld. In figuur 17 zijn alle landgoederen afgebeeld zoals tegenwoordig begrensd en in figuur 19 is te zien dat in 1783 door de aanleg van de landgoederen ook het landschap werd vorm gegeven. Figuur 18 laat de systemen van de verschillende beken zien.

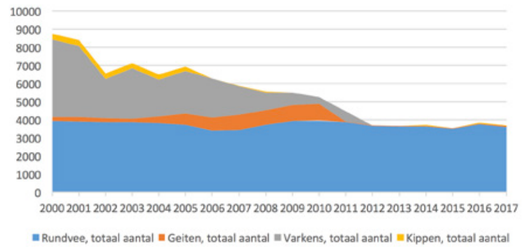
Op deze pagina's staat een selectie van kaarten, in deel II zijn alle kaarten afgebeeld.

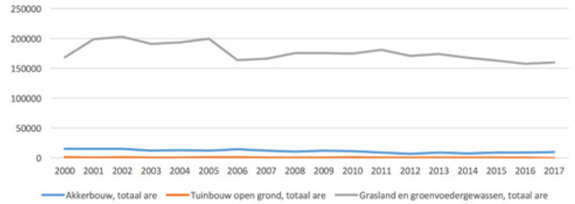
Figuur 18 De beeksystemen (bron: sprengenbeken.nl).

Figuur 19 Historie van de landgoederen en buitenplaatsen. Bron: Hottinger-kaart van Zutphen uit de Atlas Topographique van het frontier des IJssels, Wedde en Westerwoldingerland, 1783 (uit: Nationaal Archief Den Haag).

Figuur 20 Ontwikkeling dieraantallen in Rheden. Tussen 2000 en 2010 is er een herschikking van de 'hokdierbedrijven' geweest in Nederland. In Rheden is er nu geen enkele meer, met uitzondering van een nertsenfokkerij (bron: CBS).

Figuur 21 Ontwikkeling agrarisch grondgebruik (are) in Rheden. Veruit het grootste deel van het agrarische gebied wordt voor grasland gebruikt (bron: CBS).

Het huidige functioneren

Het buitengebied van de gemeente bestaat voor een groot deel uit bos- en natuurgebied. In de gemeente liggen twee van de grootste natuursystemen van Nederland dicht bij elkaar: de Veluwe en het rivierengebied.

Er zijn ongeveer 40 agrarische bedrijven; meest melkveehouderijen, en voor een deel als onderdeel van landgoederen. De agrariërs zijn naar verhouding jonge ondernemers.

Een relatief groot deel van de grond in het gebied is eigendom van slechts enkele eigenaren. Er is veel toerisme en recreatie in het buitengebied. Voor dagrecreatie is de Veluwezoom, en met name de Posbank een regionale topbestemming. Het is een aantrekkelijk gebied voor evenementen, voor routegebonden recreatie, voor verblijfsrecreatie en natuurlijk voor de eigen bevolking. Een klein deel van de woningen van de gemeente staat in het buitengebied, vooral op de overgangszone en in de buurt van de dorpen. De gemeente is aan de zuidzijde van de Veluwe via de A348, de dorpenroute en de spoorlijn goed bereikbaar, aan de noordwestzijde van de dorpenroute lopen de meeste verbindingen niet door.

Kenmerkend:

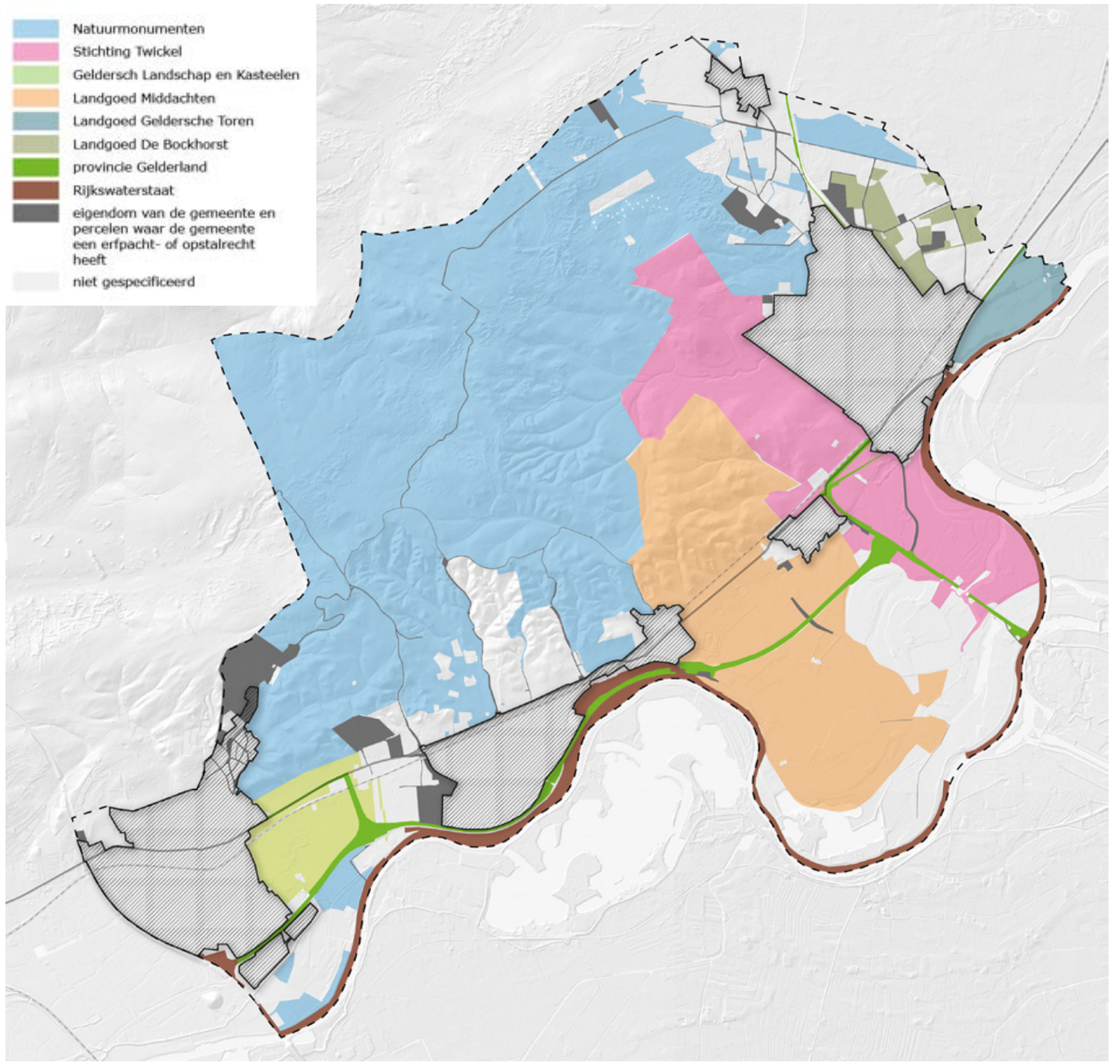
- Natuur op de Veluwe, natuur in het rivierengebied en de onderlinge nabijheid van deze systemen;
- De specifieke ecosystemen van heide, bos, natte graslanden en riviernatuur;
- Landbouwbedrijven in een waardevolle omgeving;
- De eigendomsverdeling van de grond met veel grootgrondbezit;
- Een topbestemming voor dagrecreatie gericht op natuurbeleving, voor wandelen, fietsen, paardrijden en andere routegebonden recreatievormen en voor verblijfrecreatie in het bos;
- Een relatief dun bewoond buitengebied, maar wel met een concentratie langs de dorpenroute;
- De geconcentreerde en goede bereikbaarheid.

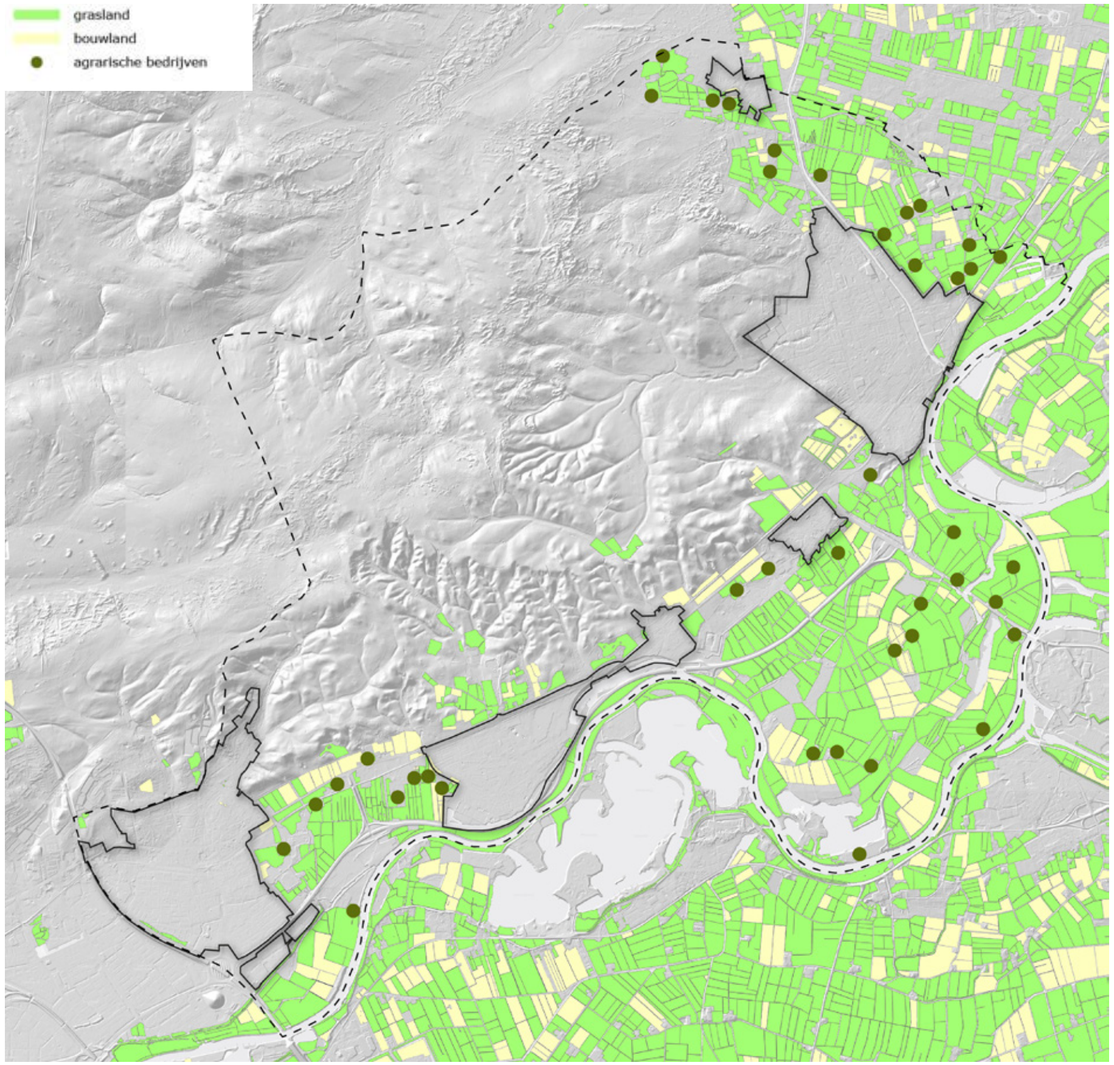
Figuur 23 Uitsnede Strava Global Heatmap. Deze kaart geeft een beeld van de intensiteit en routes van wandelaars en hardlopers. Te zien is dat een groot deel van ons buitengebied zeer intensief gebruikt wordt, vooral de hellingen van de Veluwe (bron: Strava).

A348	Velperbroek - Rheden	32.600
	Rheden - De Steeg	30.200
	De Steeg - Ellecom	26.700
N348	A348 - Ellecom	22.200
	Ellecom - Dieren	26.000
	passage Dieren	19.600
	Dieren - Brummen	15.900

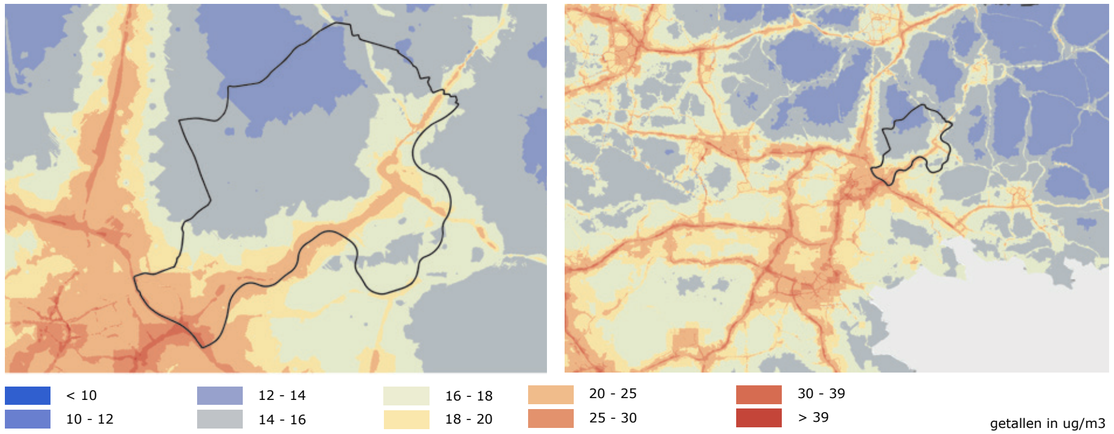
Figuur 22 De bereikbaarheid via de A348 en N348 (dagintensiteit van auto's in 2015) (bron: Wikipedia). Uit deze tabel blijkt dat deze wegen niet alleen een doorgaande route zijn maar ook veel lokaal verkeer hebben. Ten noorden van Dieren is er ongeveer half zoveel verkeer als bij de aansluiting Velperbroek.

Figuur 24 De verdeling van gronden binnen de gemeente. Het valt op dat een groot deel binnen het grondgebied wordt bepaald door een aantal eigenaren met veel grondbezit (bron: gemeente Rheden).

Figuur 25 Het agrarisch gebruik. Het grondgebruik bestaat voor het grootste gedeelte uit grasland, uitgezonderd van het bos- en heidegebied van de Veluwe (bron: gemeente Rheden en PDOK).

Figuur 26 Berekende stikstofdioxide (NO2). De hoogste concentratie stikstofdioxide is gecentreerd rondom de wegen. Het beeld voor stikstofdioxide is vergelijkbaar met dat van roet, fijnstof en geluid. Ook die concentraties zijn vooral het effect van verkeer. (bron: Atlas voor de Leefomgeving).

Kenmerkend

- De milieukwaliteit van het buitengebied is over het algemeen goed;
- De hoge landelijke stikstofdepositie heeft nadelige invloed op alle natuur in de gemeente;
- Duisternis en stilte op de Veluwe;
- Klimaatverandering werkt vooral door op natuur, afstromend water, natuurbranden en waterveiligheid.

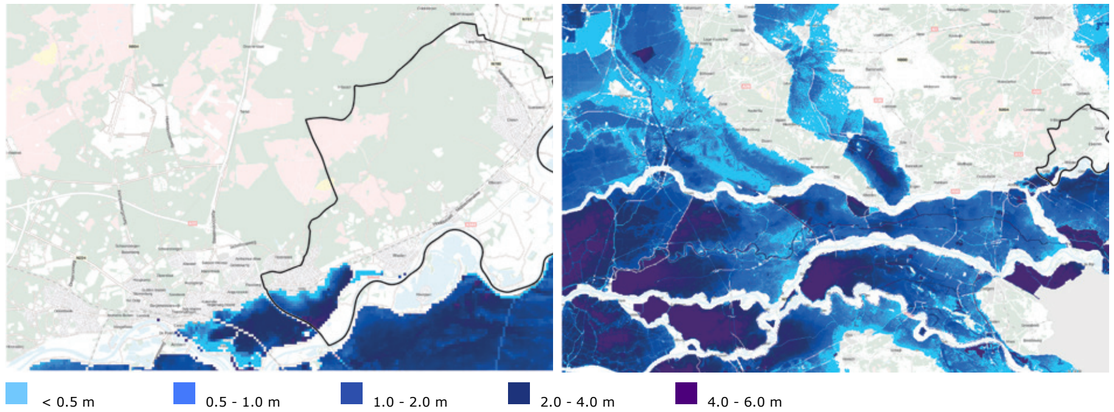
De huidige situatie van het milieu en de gezondheid

De kwaliteit van de bodem is over het algemeen goed. Het grondwater is schoon. Een deel van het bosgebied is donkerder en stiller dan de meeste plekken in de regio.
Klimaatverandering kan grote gevolgen hebben voor de natuur. De hellingen zijn gevoelig voor afstromend water. De bossen kunnen brandgevaarlijk zijn. Het water in de rivier kan gevaarlijk hoog komen.

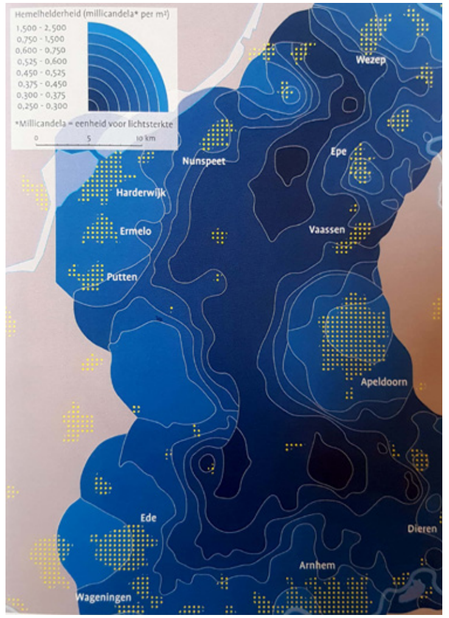
Minder goed gaat het met de natuurkwaliteit op de Veluwe door de hoge stikstofdepositie. De negatieve invloed van stikstof op de natuur vindt al bij lage concentraties plaats.

Uit de, uitgevoerde, gezondheidsscan blijkt dat het buitengebied van de gemeente geen structurele gezondheidsrisico's kent. Dat komt vooral omdat er in het buitengebied weinig woningen in de buurt van de snelwegen staan. Als je gemeentebreed kijkt kan dit anders uitpakken. Vooral in het dorp Velp is er nogal een stapeling van effecten (twee snelwegen, een aansluitpunt en een spoorlijn).

Ook onder de normen voor bijvoorbeeld luchtkwaliteit en geluid is gezondheidswinst mogelijk. Er zijn verschillende voorstellen in deze visie de zullen bijdragen aan betere milieukwaliteit. Vooral de voorstellen waarmee we het gebruik van de trein en de fiets bevorderen, en de auto in de buurt van A348 willen houden dragen daaraan bij.

Figuur 27 Maximale waterdiepte bij een overstroming 2015 (bron: Atlas van de Leefomgeving).

Figuur 28 Licht en duisternis op de Veluwe (bron: De bosatlas van Nederland, 2007).

2.3 Verantwoordelijkheden van de overheid

Deze visie is vraaggericht opgezet en deze vraagstukken komen voor een belangrijk deel uit de samenleving. Wij vinden het belangrijk dat die vraagstukken benoemd worden (derde pijler).

Niet alle vraagstukken worden automatisch door ons als overheid opgepakt, veel vraagstukken kunnen beter door anderen worden opgelost. En áls wij een rol hebben in een vraagstuk dan kan die rol in het ene geval anders uitpakken dan in het andere. Om onze rol te kunnen vaststellen geven we in deze pijler aan welke verantwoordelijkheden wij kiezen.

De gemeente is niet de enige overheid waar de burger, maatschappelijke organisaties en bedrijven mee te maken hebben. De Omgevingswet daagt de verschillende overheden die actief zijn in ons gebied uit om 'met één mond te spreken'. Want de burger en ondernemer die langs verschillende overheden moet voor een initiatief, wil graag een eenduidig antwoord. De betrokken overheden zijn in ons geval: gemeente, waterschap Vallei en Veluwe, waterschap Rijn en IJssel, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Een deel van onze taken hebben wij overgedragen naar uitvoeringsorganisaties. In ons geval zijn dat de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA), Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) en het Gelders Genootschap. Deze organisaties hebben, naast de opdracht die wij ze geven, een eigen rolinvulling vanuit eigen verantwoordelijkheden.

De verantwoordelijkheden van al deze organisaties voor ons gebied staan in deze paragraaf.

Verantwoordelijkheden van de gemeentelijke overheid in Rheden

Wij kijken op een bepaalde manier naar de vraagstukken. Als gekozen overheid hebben wij immers op voorhand een beeld van onze taakopvatting en onze aandachtspunten. Die komen voort uit onze wettelijke taken, uit de politieke afspraken die we gemaakt hebben bij de vorming van een coalitie en de langjarige beleidslijnen die we volgen. Wat zijn onze belangrijkste uitgangspunten en verantwoordelijkheden voor het buitengebied?

- In de afweging tussen 'beschermen en benutten' (van de fysieke leefomgeving) moeten we maatwerk toepassen en een maatschappelijk gedragen evenwicht bereiken. Dit vraagt van alle partijen bereidheid tot gesprek en een houding om creatieve oplossingen te vinden.
- Bescherming staat voor ons niet synoniem met stilstand. De wereld verandert en daarmee onze omgeving ook. Wij stimuleren verandering binnen het evenwicht van beschermen en benutten.
- Wij vinden het zelf-organiserend vermogen van de samenleving belangrijk. Als de samenleving zelf iets kan oplossen of oppakken, wellicht met wat ondersteuning, dan heeft dat onze voorkeur.
- Het is belangrijk dat burgers en bedrijven, binnen het juiste evenwicht van beschermen en benutten, de ruimte krijgen om zich te ontplooien.
- Het buitengebied zien we op voorhand niet als een locatie voor nieuwe woningbouw of reguliere (niet specifiek aan het buitengebied gebonden) bedrijvigheid, dat moet binnen de dorpen en op bedrijventerreinen plaatsvinden. Woningbouw of bedrijven passen alleen als het bijdraagt aan verschillende gebiedsdoelen, zoals bijvoorbeeld bij vrijkomende agrarische bebouwing.
- Wij anticiperen actief op klimaatverandering. We hebben een trekkende rol in de keuze van de richting van de klimaatadaptatie en de energietransitie.
- Wij werken actief samen met andere overheden. Voor de realisatie van onze doelen hebben we die andere overheden nodig. Omgekeerd blijven we open staan om doelen van andere overheden te helpen realiseren.
- Wij vinden het onze verantwoordelijkheid om een gezonde leefomgeving aan te bieden, gezond leven is een verantwoordelijkheid van mensen zelf.

Verantwoordelijkheden van de andere overheden in Rheden

Deze andere overheden en uitvoeringsorganisaties geven in onderstaande aan wat zij als hun specifieke verantwoordelijkheid voor het buitengebied (inclusief het water) van Rheden zien.

Waterschap Rijn en IJssel

Waterveiligheid (Hoogwaterbeschermingsprogramma)
De gezamenlijke strategie van alle waterbeheerders in Nederland is gebaseerd op drie lagen: waterkeringen, ruimtelijke inrichting en crisisbeheersing. Voor elke laag is aangegeven wat dit voor Rheden inhoudt. De primaire kering van de IJssel in de gemeente Rheden zal voor 2021 worden beoordeeld n.a.v. de nieuwe normering. Verwachting is dat verbetering van eventueel 'afgekeurde dijktrajecten' voor 2030 plaats gaan vinden. Wanneer dit vanuit gebiedsurgentie van belang is (bijv. Rivierklimaatpark) kan uitvoering eerder plaatsvinden.

Voldoende water (waterkwantiteit)
Uitgangspunten voor Rheden zijn onderdeel van ons reguliere beheer en in de projecten die we samen met de gemeente oppakken. Specifiek zijn we nu gezamenlijk aan de slag met onder andere De Laak (onderdeel Masterplan Zuidflank Rheden), het zichtbaar en beleefbaar maken van de Rozendaalse Beek (t.h.v. Kennedylaan), hemelwater afkoppelen, De Beemd, Velp, toekomstvisie Havikerwaard en de visie/ambitiedocument Beekhuizerbeek.

Schoon water (waterkwaliteit)
Onze missie is om een gezond en schoon watersysteem te realiseren, passend bij de gebruiksfuncties van het water. We benaderen dit in samenhang met de waterkwantiteitsopgave.

Waterschap Vallei en Veluwe

We beschermen uw omgeving tegen overstromingen
De komende jaren zorgen we ervoor dat onze dijken langs de IJssel en de Nederrijn voldoen aan de nieuwe eisen.

We brengen samenhang aan in het beheer van waterstromen
Samen met onze partners gaan we in de komende jaren meer kennis opbouwen over hoe de waterstromen elkaar beïnvloeden.

Waterkwaliteit en -hoeveelheid op de kaart
Op zogenoemde 'waterpotentiekaarten' staan de gebieden waar wij de komende jaren de waterkwaliteit willen verbeteren en de ecologische waarden willen verhogen.

We halen waardevolle stoffen uit water
In het afvalwater dat op onze rioolwaterzuiveringen binnenkomt, zitten diverse waardevolle grondstoffen. Dat willen we er uit halen zodat ze opnieuw gebruikt kunnen worden.

We werken samen
Samen sta je sterker, dat geldt ook voor ons werk. Alleen door een goede samenwerking met inwoners, scholen, bedrijven en andere partners kunnen wij onze uitdagingen aangaan.

We scheiden regenwater en rioolwater
Samen met gemeenten investeren we in het ontvlechten van schoon en gebruikt water.

We zorgen voor schoon water in een natuurlijke omgeving
Wij zorgen voor schoon water en daarmee voor een goede leefomgeving voor onze inwoners en van dieren en planten'.

Rijkswaterstaat

De uiterwaarden van de IJssel zijn onderdeel van het plangebied van de Omgevingsvisie Buitengebied van de gemeente Rheden. RWS Oost Nederland is beheerder van de IJssel en daarmee bevoegd gezag in de uiterwaarden van de IJssel voor de vergunningverlening op grond van de Waterwet.

Rijkswaterstaat heeft drie verantwoordelijkheden. Rijkswaterstaat is samen met het waterschap verantwoordelijk voor hoogwaterveiligheid waarbij het waterschap gaat over de hoogwaterkeringen (waterkerende dijken) en Rijkswaterstaat gaat over de rivier zelf en het zomer- en winterbed. Rijkswaterstaat is tevens verantwoordelijk voor de waterkwaliteit in het buitendijkse gebied, schoon en gezond water (Kader Richtlijn Water (KRW) en voor een vlotte en veilige afwikkeling van de scheepvaart. Zie ook het Beheer- en Ontwikkelplan Rijkswateren (BPRW) en het Nationaal Waterplan 2016-2021.

Rijkswaterstaat neemt vanuit de drie verantwoordelijkheden deel aan het project Rivierklimaatpark IJsselpoort en het Bestuurlijk Overleg Havikerpoort. In het Deltaprogramma 2016 -2021 is voor Oost Nederland rivierverruiming Havikerwaard opgenomen.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) voert wet- en regelgeving en erfgoedbeleid uit dat het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) samen met de dienst ontwikkelt. Omdat erfgoed ook een eigentijds gebruik behoeft, denkt de RCE mee hoe monumenten – met behoud van kwaliteit – kunnen veranderen. De gemeente, meestal het bevoegd gezag, speelt daarbij een belangrijke rol. De Rijksdienst adviseert gemeente en eigenaar bij ingrijpende veranderingen van beschermde gebouwen. Als het om archeologische rijksmonumenten gaat, verleent de dienst zelf vergunningen. Daarnaast adviseert de RCE bij de omgevingsvergunning. De Rijksdienst heeft een adviesplicht waar het gaat om: (gedeeltelijke) sloop, ingrijpende wijziging, functiewijziging van het pand of een deel daarvan als dit gepaard gaat met een ingrijpende wijziging, reconstructie.

Provincie Gelderland

De provincie Gelderland werkt aan een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Hierbij zijn voor ons de volgende thema's van belang: energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie, biodiversiteit, bereikbaarheid, het economisch vestigingsklimaat en de woon- en leefomgeving. Door samen te werken (partnerschap) en aan te sluiten bij energie van anderen en open te staan voor nieuwe ontwikkelingen, werken wij aan een Gaaf Gelderland.

Daar waar het gaat om gemeentelijke initiatieven die betrekking hebben op de fysieke leefomgeving, kiezen wij voor dezelfde open basishouding. Wij willen samen met de gemeente en inwoners werken aan de realisatie van initiatieven door mee te denken, handreikingen te geven en waar mogelijk maatwerk toe te passen. Wij handelen hierbij vanuit de kaders die wij in onze Omgevingsvisie en Omgevingsverordening stellen. Daarnaast is de provincie bevoegd gezag voor de vergunningverlening op grond van onder andere de Wet natuurbescherming.

Uitvoeringsorganisaties

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland- Midden (VGGM)

VGGM is de, wettelijk aangewezen, hulpverleningsorganisatie op het terrein van brandweer, volksgezondheid en rampen voor de veiligheidsregio Gelderland-Midden. VGGM streeft naar een optimale waarborging van de kwaliteit van het leven, in dit geval de veiligheid en de gezondheid, van de inwoners van het verzorgingsgebied.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

ODRA streeft een veilige, duurzame en gezonde leefomgeving na. De kerntaken zijn vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van bouw en milieu. ODRA verzorgt tevens juridische ondersteuning en specialistische advisering op gebied van geluid, licht, Omgevingsveiligheid en milieumetingen. ODRA voert voor de gemeente Rheden de basistaken milieu en asbest uit.

Gelders Genootschap

'Het Gelders Genootschap' is een vereniging van gemeenten met als doel de bevordering en instandhouding van de schoonheid van stad en land. De adviesdiensten worden namens de vereniging, waarvan de gemeente Rheden lid is, uitgevoerd door het bureau het Gelders Genootschap in Arnhem. Belangrijke kernwaarden van ons profiel zijn schoonheid, maatschappelijk betrokken, onafhankelijk en deskundig. Wij staan voor integrale kwaliteitsborging van de publieke ruimte en het erfgoed'.

2.4 Vraagstukken

De veranderingsvraag die in de samenleving speelt is de stuwende kracht achter de transitie van onze leefomgeving. Er kunnen heel veel aanleidingen zijn voor verandering, zoals het klimaat dat verandert, een kwaliteit van de omgeving die achteruit gaat, een nieuw inzicht dat ontstaat, een bedrijf dat mee wil op een nieuwe economische mogelijkheid, een inspirerende nieuwe technologie of een veranderende bevolking (ouder of diverser). Het totaalbeeld van deze veranderingsvraag noemen we de 'vraagstukken'. In deze paragraaf staat daarvan een overzicht.

Voor het ophalen van de vraagstukken voor ons buitengebied zijn 30 gesprekken gevoerd met mensen die dagelijks met het buitengebied van de gemeente bezig zijn, zoals professionals, burgers en ondernemers. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met medewerkers van de vakafdelingen van gemeente, provincie, waterschappen, Rijksdienst voor het Cultuurhistorisch Erfgoed (RCE), Omgevingsdienst regio Arnhem (ODRA), Gelders Genootschap, Veiligheids en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM) en Rijkswaterstaat.

De onderwerpen waar veel vraagstukken over zijn opgehaald

De vraagstukken die we hebben opgehaald zijn 'gelabeld'. Veel vraagstukken hebben wel 3 of 4 labels gekregen. In onderstaand lijstje ziet u wat de meest voorkomende labels zijn.

- De rol van de overheid (361)
- Toerisme en recreatie (325)
- Beleving (254)
- Kwaliteiten en waarden (202)
- Samenhang (123)
- Landbouw (97)
- Economie (80)
- Verkeer (78)
- Water (75)
- Grondeigendommen (41)
- Wonen (32)
- Duurzaamheid/klimaat (29)
- Maatschappelijke thema's (26)

Vraagstukken over het gebruik van het gebied

De meeste gebruiksvraagstukken gaan over **recreatie en toerisme**. Er zijn veel effecten. Denk hierbij vooral aan de drukte die ontstaat bij mooi weer en in het hoogseizoen. De spreiding in tijd en ruimte van deze drukte is een probleem. Het gebied is niet overal ingericht op het grote aantal bezoekers, de recreatieve verbindingen zijn soms onbekend of niet toegankelijk, de bewegwijzering is soms onduidelijk of niet aanwezig*.

Ten tweede speelt dat er vanuit de ondernemers **meer behoefte is aan ruimte voor ontwikkeling**. De toeristisch-recreatieve sector is voor het buitengebied van de gemeente een belangrijke economische tak. De vraag is hoe je inspeelt op de aantrekkelijkheid van de gemeente en welke mogelijkheden er zijn voor meer voorzieningen. Het antwoord op die vraag is niet altijd duidelijk, want wat wil je nu met je gebied? Zou het helpen als je duidelijke eenduidige keuzes voor gebruik zou maken? Het ontbreken van zo'n keuze uit zich in langdurige procedures en vele regels binnen de gemeente.

Het is moeilijk om iets **gebiedsdekkend te organiseren** zoals bijvoorbeeld een wielerwedstrijd. Er zijn veel grondeigenaren waarmee overlegd moet worden. De vraag van 'wie het bos is' komt regelmatig terug. Grondeigenaren zeggen dat bezoekers zich te weinig realiseren dat ze te gast zijn, en ze geven aan dat ze soms wel erg veel overlast moeten managen. Anderen zien het bos als een vanzelfsprekende publieke voorziening.

Als we naar de toekomst kijken dan wordt de vraag gesteld of er wel voldoende **geëxperimenteerd en geïnnoveerd** wordt door de toeristisch-recreatieve sector, maar ook of men de ruimte krijgt om te experimenteren.

De **landbouw** is een relatief kleine sector met ongeveer 40 ondernemers. De boeren in het gebied zijn jong, er zijn weinig stoppers waardoor de gronddruk erg hoog is. Er spelen verschillende belangen die soms moeilijk samengaan (bijvoorbeeld natuur versus landbouw). Ontwikkeling van het bedrijf is lastig. Dit komt vooral door nationale regels en procedures, en om daar adequaat mee om te kunnen gaan is meer vakspecifieke kennis van de lokale overheid nodig. Een complicerende factor in de bedrijfsvoering is dat er veel grootgrondbezit in de gemeente is waardoor er veel grond gepacht wordt. Dat maakt investeringsbeslissingen lastiger.

Zo nu en dan zijn er **vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen** en dan valt het niet mee om tot een goede invulling te komen. Welke functies zijn gewenst en wat

* De bewegwijzering is recent (2017) vernieuwd, het kan zijn dat dit vraagstuk daarmee minder groot geworden is.

De gronddruk binnen de landbouw is hoog.

Toegankelijkheid vanuit de dorpen.

Erosie op de Veluwe.

Erosie.

Anticiperen op langere droogte (oefening brandweer).

Veel verschillende soorten bewegwijzering.

Toegankelijkheid van de IJssel en het Apeldoorns Kanaal.

De foto's van deze pagina komen van de gemeente Rheden.

moet je als ontwikkelaar ruimtelijk investeren? Sowieso is functieverandering een lastig proces.

Een ander onderwerp dat genoemd wordt gaat over **onderwijs** en de kansen van de aanwezige opleidingen. Hoe kun je je hier als gemeente meer mee profileren, zijn er samenwerkingsverbanden denkbaar, maar ook: hoe kun je de aanwezige kennis meer gebruiken binnen de gemeente? Denk dan bijvoorbeeld aan 'living labs'.

Vraagstukken over betrokkenheid, samenwerking en procedures

Veel vraagstukken gaan over het onvoldoende benutten van mogelijkheden van **samenwerking**. Of omgekeerd, problemen die het gevolg zijn van gebrekkige samenwerking. Dit vind je overal terug, maar er is een accent op meer samenwerkingsmogelijkheden in de toeristisch-recreatieve sector en binnen de landbouw.

Burgers willen meer betrokken worden bij de gang van zaken in het gebied. Samen 'doen' en samen 'uitvoeren'! Er is, in het verlengde daarvan, behoefte aan meer kennisuitwisseling. Het gaat dan om kennisuitwisseling tussen de verschillende belangengroepen onderling en tussen de samenleving en de gemeente.

Binnen de gemeente is er een aantal **grote grondeigenaren**. Verschillende eigenaren hebben verschillende belangen en ideeën en dat maakt het in stand houden en bevorderen van de samenhang in het gebied soms complex. Denk bijvoorbeeld aan de doelen voor beeksystemen en natuur: de ene eigenaar wil misschien een stuk beek historisch herstellen en de volgende eigenaar wil de beek wellicht inzetten voor natuur. De verschillende belangen vallen niet noodzakelijkerwijs samen met eigenaarschap of zeggenschap. Hoe ga je dat regelen?

Voor meer samenwerking en betrokkenheid is het belangrijk dat er gedeelde doelen voor de gebieden zijn. Velen vinden dat deze doelen nu ontbreken.
Doelen kunnen ook bijdragen aan het aanpakken van een ander probleem, dat van de **ruimtelijke ontwikkeling**. Het aantal vraagstukken dat gekoppeld is aan ruimtelijke ordening is namelijk groot en loopt sterk uiteen. De druk op de ruimte is hoog. Het zo goed mogelijk aan elkaar aanpassen van wensen en ruimte is, met zoveel verschillende belangen, ingewikkeld. De druk op de ruimte is vooral hoog vanwege de hoge waarden. Met de 'functiedruk' valt het nog wel mee (met uitzondering van recreatie en de energietransitie).

Bij het ontwikkelen van een bedrijf komen **ingewikkelde procedures** kijken. Dit vraagt deskundigheid, een bepaalde rol van de gemeente en in veel gevallen maatwerk. Dit proces verloopt vaak niet soepel genoeg en dat schrikt af voor een volgende keer als iemand iets wil ondernemen. Daarnaast speelt ook de verantwoordelijkheid hierin een rol, welke rol kies je als gemeente?

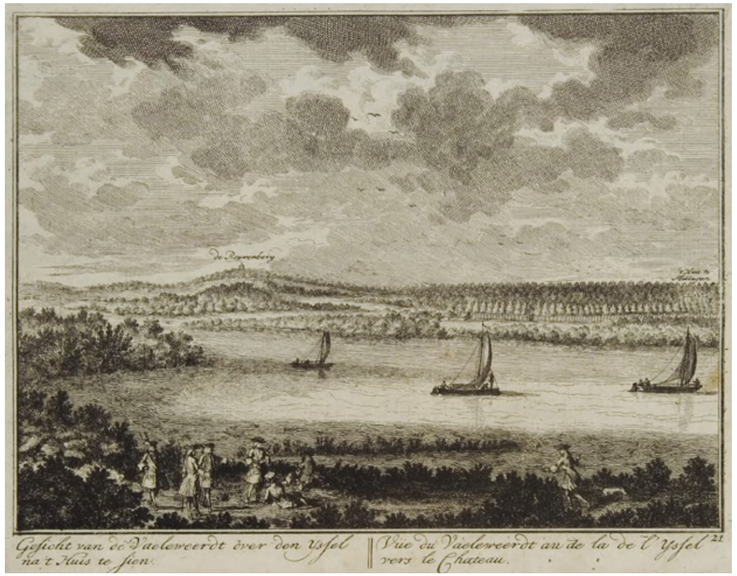
Vraagstukken over kwaliteiten en beleving

Er zijn veel vraagstukken over het thema kwaliteiten en waarden. Deze **kwaliteiten en waarden** vormen onze identiteit. Het gaat hier met name over de 'zorg' voor het behoud en versterking van de waarden van de natuur, het landschap, de cultuurhistorie en de landgoederen. Hierbij horen ook de zorg voor beeldkwaliteit en de relatie tussen dorp en buitengebied (verrommeling van het buitengebied langs de randen). Ook het hoog houden van de **waterkwaliteit** is een opgave. Beschermen van de bodemkwaliteit en het grondwater is van belang vanwege het waterwingebied en het benutten van het water voor andere doeleinden zoals natuur.

Tegelijkertijd zijn er vraagstukken over het meer **beleefbaar** maken van deze kwaliteiten. De beleving van kwaliteiten en waarden zou sterker kunnen en moeten. De gewenste verbetering van de beleving loopt van abstract (cultuurhistorische kwaliteiten van beken en de zichtbaarheid van 'tijdslagen') tot concreet (nachtelijke bosbeleving, of de beleving van het Apeldoorns Kanaal en de IJssel).
Bewustwording en kennisverhoging (informeren over) van deze kwaliteiten en waarden speelt hierin ook een belangrijke rol, hier zou meer aandacht voor moeten zijn.

Figuur 29 IJsselgezicht bij de Steeg (met de Engel), 1770-1795 (bron: Gelders Archief).

Figuur 30 Gesicht van de Vaeleweerdt over den IJssel, na 't huis te sien, 1729-1740 (bron: Gelders Archief).

De IJssel was eeuwenlang een belangrijk onderdeel van het landschap en de cultuur in ons gebied. Er bestaan veel afbeeldingen van de rivier. Het is dan ook begrijpelijk dat het gebrek aan mogelijkheden om de rivier te beleven op dit moment als een probleem wordt genoemd.

Er is een dilemma tussen behouden/beschermen en zichtbaar/beleefbaar maken van kwaliteiten. Gooi je het kind niet met het badwater weg als je kwaliteiten meer beleefbaar maakt? Goede afspraken over de kwetsbaarheden van de kwaliteiten zijn gewenst.

Veel kwaliteiten zijn bijzonder omdat ze op de overgang van hoog naar laag liggen. Denk bijvoorbeeld aan de molenbeeksystemen, de verbindingen voor natuur, de uitzichten en het schone kwelwater. De **verbanden tussen hoog en laag** zijn te vaak doorsneden, onvolledig geworden of zijn niet meer beleefbaar en dat is een gemiste kans.

Vraagstukken over bereikbaarheid
De vraagstukken over **verkeer en toegankelijkheid** gaan grotendeels over het managen van de toeristisch recreatieve verkeersstromen. Hoe regel je de juiste toegankelijkheid en hoe organiseer je de verbindingen?
De problematiek van het verkeer wordt verschillend ervaren. Sommigen zeggen: het is plaatselijk en alleen zo nu en dan druk. Anderen zeggen: de drukte is het grootste probleem van ons gebied en het tast de kernkwaliteiten en beleving aan.

Vraagstukken over een duurzame toekomst?
De **klimaatverandering** leidt tot zorgen over wateroverlast, een stijgende temperatuur en een toenemende kans op lange perioden van droogte. Dit heeft op allerlei manieren gevolgen voor de waterkwaliteit, voor natuur, voor landbouw en het landschap. Hoe kunnen we daarop inspelen? Hoe zwaar schat je de gevolgen van **natuurbranden bij droogte** in, en waar bereid je je op voor?

De natuur staat altijd onder druk door vooral milieubelasting, landbouw en recreatie. Klimaatverandering geeft extra problemen door **veranderingen van ecosystemen**, want nieuwe soorten doen hun intrede en sommige bestaande soorten hebben het moeilijk. Robuustere natuur, een kwaliteitsverbetering van bestaande gebieden en verbindingen tussen leefgebieden onderling zijn nodig. Met name de verbanden tussen hoog en laag moeten beter worden.

De **energietransitie** moet voor een deel in het buitengebied worden gerealiseerd, vooral voor de opwekking van duurzame energie is veel ruimte nodig. Zijn er plekken te vinden voor zonnepanelen en windmolens? En wat zijn de alternatieve mogelijkheden?

Er is een onderliggend vraagstuk over de **noodzaak van meer kennis en van kennisontwikkeling**. Het zit door veel vraagstukken heen en wordt soms ook expliciet genoemd zoals de noodzaak voor meer innovatie in de toeristische sector, de vraag of ons gebied een living lab zou kunnen zijn, het belang van kennis voor versterking van de beleving, kennis als randvoorwaarde voor meer samenwerking.

We bewegen minder, leven langer en willen meer doen. De kosten van de gezondheidszorg nemen voortdurend toe. **Aandacht voor gezondheid** wordt steeds belangrijker, een gezonde leefomgeving, gezond gedrag en het vermogen om keuzes te maken werken moeten doorwerken in de omgevingsvisie.

Vraagstukken over de regio
Rheden maakt deel uit van een grotere wereld, maar het lijkt soms tegen wil en dank. De bijzondere kwaliteiten horen bij het beste dat Nederland te bieden heeft, maar je zou het veel meer in de context van de Veluwe, Veluwezoom of Gelders Arcadië zichtbaar moeten maken. Maar is dat wel wenselijk? Rheden heeft veel kwaliteit, bewoners genieten ervan en er is een gevoel van verantwoordelijkheid om het breder toegankelijk te maken, maar tegelijkertijd wordt de druk op die kwaliteiten nog hoger door meer bezoekers en zwakt de beleving daardoor mogelijk af. Hoe pak je dit dilemma aan? En heb je het wel in de hand? Voor je het weet is er weer een nieuwe ‘beroemde’ plek en wil iedereen het meebeleven!

Op de volgende pagina’s is een impressie van vraagstukken te zien die spelen in het buitengebied.

Als biologisch bedrijf zitten we ver onder de mestproductie. Er is geen uitzondering voor biologische boeren om ergens anders mee te kunnen compenseren (andere uitstoot). Op sommige dagen in de zomer is het veel te druk op de Posbank.'s Nachts is de mooiste tijd om door het bos te lopen, maar dat mag niet en dat is jammer. Er is nu geen visie voor iedere beek en hierdoor kun je niet goed inspelen op kansen en initiatieven die spelen. Boeren en natuurorganisaties 'keren elkaar de rug toe'. Er zou gezamenlijk gekeken moeten worden hoe natuur en agrarisch beheer in stand gehouden kunnen worden. Er zijn hier 20 jonge boeren in het gebied, dus de gronddruk is hier groter dan elders. De agenda's van alle activiteiten en evenementen in de regio moeten beter op elkaar worden afgestemd om problemen tussen evenementen te voorkomen en om voor een betere spreiding te zorgen. De toeristische bewegwijzering is te ingewikkeld, er zijn teveel verschillende dingen, waardoor de vindbaarheid slecht is. Er is nu geen tot weinig contact met de rivier en dat is jammer. De samenhang en kennis bij de gemeente, ondernemers en inwoners kan beter, er wordt weinig gecommuniceerd. Als het gebied, met zijn parels, niet bekend of toegankelijk is, verlies je ook je draagvlak. Hoe gaan we om met het verlies van biodiversiteit? Steeds meer delen van het buitengebied worden bebouwd en hierdoor vervaagt de grens hiertussen. De omschakeling naar biologisch is niet zo makkelijk meer, het volume wordt te groot en de melkprijs zakt, er is daarom nu een wachtrij voor biologische boeren. De gemeente zou creatiever om moeten gaan met het verlenen van vergunningen, om zo het gebruik in de winter of het najaar meer te stimuleren. Er zijn veel hagen verdwenen (voornamelijk meidoornhagen) door de schaalvergroting van de landbouw. Dit is zonde, want de hagen zijn karakteristiek. Door de ontwatering en een te hoge stikstofdepositie is er een verlies aan biodiversiteit in natuurgebieden. Er is geen 'welkomstgevoel' voor recreanten en toeristen. Wordt het onderwerp beken en sprengen wel voldoende gepromoot op het niveau van de hele Veluwe? Alleen dan kun je het internationaal zichtbaar maken. Het cultuurhistorisch landschap is deels verloren gegaan en de zorg om het te verliezen is groot. Is het functieveranderingenbeleid op langere termijn houdbaar (bouwkavels in ruil voor stoppen)? Bezoekers van landgoederen realiseren zich niet altijd dat ze op 'privéterrein' zijn en veroorzaken regelmatig overlast. Er moet rekening gehouden worden met de klimaatverandering bij het inrichten en aanleggen van paden. Door intensievere buien spoelen paden 'weg'. Hoe kri

meer dagjesmensen vanuit de buurlanden naar de Veluwezoom? Ik heb 11 jaar moeten vechten voor het realiseren van overnachtingsvoorzieningen en dat vind ik lang. Als de recreatiedruk te hoog is, is het niet aantrekkelijk meer. Ondernemers vinden dat toeristen te snel vertrekken en te weinig besteden. De bewoners vinden dit niet, hier ligt een spanningsveld met verschillende belangen. De huidige infrastructuur is niet geschikt voor weggebruikers met scootmobiels en duofietsen. De collectieven beheerpakketten van natuur in het agrarisch gebied zijn te veel top-down geworden. De regio Arnhem zou zich meer kunnen richten op het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid die groen en duurzaam gerelateerd zijn. De waarden en het belang van cultuurhistorisch landschap kunnen scherper. Door de manier waarop we omgaan met regels (regels vertragen de processen) kan er niet snel genoeg gereageerd worden op nieuwe ontwikkelingen. Hoe kunnen we de energietransitie laten landen in het Rhedense landschap? Er is een ontbrekende schakel in het recreatieve fietsnetwerk tussen Velp en Rheden om het rondje Rheden – Velp in te korten. Er is geen traditie om seizoensproducten te verkopen. Er is onvoldoende stuifmeel te vinden voor bijen en andere insecten. Er liggen veel kansen op het gebied van routes, het kan spannender. Er wordt met onvoldoende respect omgegaan met nostalgische en historische gevoelens. Cultuurhistorisch waardevolle elementen worden soms zelfs verwijderd. Hoe ga je om met problemen in een natuurgebied als hufterigheid, vernielingen, criminaliteit, een teveel aan mensen en dumpingen van rotzooi? Hoe ga je om met wateroverlast, verdroging en hittestress in het buitengebied als gevolg van de klimaatverandering? Kun je vanuit het landgoed Larenstein, als opleidingen, living labs opstarten? Rheden, 'daar waar de snelweg ophoudt'. De snelweg zou een toegang kunnen zijn tot het mooie decor van Rheden. Samen in plaats van alleen; hoe kun je initiatieven koppelen om de kans van slagen hiervan te versterken? Regels maken bijvoorbeeld verduurzaming lastig. Op sommige dagen zijn er grote problemen met het verkeer, met name de parkeerplaatsen lopen vol (rondom het bezoekerscentrum). Dit is onverantwoord, omdat hulpdiensten niet ter plekke kunnen komen. Leidt de zelfrijdende auto tot meer of minder

3

Visie op thema’s

3.1 Inleiding

Zoals we in de inleiding hebben aangegeven voeren we themagericht beleid en gebiedsgericht beleid. Deze werken op elkaar in maar hebben ook een zelfstandige positie. In dit hoofdstuk introduceren we zeven thema's die voor de komende jaren de rode draad in ons beleid voor het buitengebied zullen zijn.

3.2 Doorbouwen aan onze omgeving

Wat speelt er?
Een gevarieerd, levendig, vitaal en aantrekkelijk groen buitengebied is een van belangrijkste kwaliteiten van onze gemeente. Voor onze eigen bewoners is het letterlijk hun leefomgeving en het is dé aantrekkingskracht voor onze bezoekers. Behoud van een aantrekkelijk en bruikbaar buitengebied is niet vanzelfsprekend, het vraagt voordurende inspanning en actief beheer. We zijn als het ware voortdurend bezig om 'door te bouwen' aan de omgeving, of het nu gaat om bos, natuur, recreatie of landbouw.

Heide en bos vragen om beheer, maar er zijn ook diverse ontwikkelingsvragen. Bij beleidsontwikkeling voor bos en heide is sprake van veel sturende regelgeving van andere overheden. De beschrijving van de vraagstukken voor bos en heide hebben we opgenomen in hoofdstuk 4 bij het deelgebied Veluwe.

Wat betreft het cultuurlandschap kijken we in eerste instantie naar de agrarische sector. Ieder bedrijf is uniek, ligt op een specifieke plek, heeft een specifiek bedrijfsmodel, heeft vaak een specifieke eigendomssituatie en heeft natuurlijk een specifieke ondernemer. Elk bedrijf opereert hier op eigen wijze, maar is wel op zoek naar behoud en waar mogelijk groei van het bedrijfs- of gezinsinkomen. En dat moet ook op een eigen wijze gerealiseerd worden. De bedrijfsontwikkeling vindt plaats in een maatschappelijke context van intensieve discussie, zowel landelijk als lokaal. Die discussie gaat over dierenwelzijn, voedselveiligheid en verduurzamen van de landbouw. Hoewel ieder bedrijf uniek is, heeft ieder bedrijf wél te maken met de kansen en beperkingen van ons gebied.

De landbouwsector verandert sterk. In hoofdlijnen zijn er de volgende richtingen waarin een bedrijf zich kan ontwikkelen:

- Schaalvergroting. De ondernemer investeert in een groter grondoppervlak, het wordt fysiek een groter bedrijf. In ons gebied is dit lastig, er zijn weinig stoppers (die grond verkopen) en een flink deel van de grond komt nooit te koop omdat dit onderdeel is van een landgoed.
- Waardeverhoging en ketenverlenging. De ondernemer investeert in producten die een hoger rendement opleveren (tuinbouw, biologische landbouw, bijzondere rassen), investeert in de reguliere 'keten' (gaat bijvoorbeeld ook verpakken) of ontwikkelt een heel eigen, lokale productketen (bijvoorbeeld een slagerij-boerderij) of productiekringloop. Als gevolg van waardeverhoging worden bouwvlakken soms complexer en uitgebreider, zijn er meer verschillende functies en vaak ook meer werknemers en verkeersbewegingen.
- Verbreding. De ondernemer gaat het bedrijf gebruiken als 'decor' voor andere economische takken van sport. Het wordt bijvoorbeeld een zorgboerderij of een manege. Verbreding stelt vaak nieuwe eisen aan de omgeving. Het landschap moet er goed uitzien en toegankelijk zijn. Dit leidt tot nieuwe inrichtingseisen.

Door technologisering en robotisering verandert de landbouw. De technologie in de landbouw ontwikkelt zich snel. Afnemers (inkooporganisaties) kunnen steeds dieper in de bedrijfsvoering meekijken en stellen daar eisen aan. De individuele ondernemer wordt steeds meer onderdeel van een 'voedsel- en productieketen' en moet zich daar ook op richten. Hier kunnen voorwaarden uit voortkomen die ook ruimtelijke gevolgen hebben. Een afnemer eist bijvoorbeeld dat fruit onder een overkapping staat. Ook robotisering heeft effect op de bedrijfsvoering . Zo wordt er bijvoorbeeld steeds meer 24 uur per dag in het buitengebied gewerkt. Digitalisering levert nieuwe opgaven op. Van wie zijn de data die gegenereerd worden? Welke informatie wil je delen met je gebiedspartners en welke niet?

De kringloop van Spankeren: voorbeeld ter inspiratie
Er zijn ook combinaties van schaalvergroting, waardeverhoging en verbreding denkbaar. Stel je voor een gebied als Spankeren één grote Spankerense landbouwkringloop voor. Waarbij de verschillende agrarische bedrijven een onderdeel van het werk uitvoeren, maar waar men gezamenlijk verantwoordelijk is voor één grote Spankerense agrarische boerderij/maatschap. Bijvoorbeeld het stro met paardenmest van een manege of de mest van een melkveehouder kunnen worden ingezet voor de akkerbouw. De akkerbouwer teelt groente voor de inwoners van Spankeren en veevoer voor een opfokker en melkveehouder. Het valfruit van de fruitteler kan naar de manege en de koeien. De melk kan naar een kaasmakerij. De kaas, melk, groente, fruit, aardappelen en vlees kunnen lokaal worden afgezet.

Heideboerderij in Rheden, voorbeeld ter inspiratie
Een heideboerderij is een samenwerkingsverband van een schaapskudde met boeren, met de bedoeling de aloude heidelandbouw terug te brengen. Het idee is de historische landbouw te herstellen: schapen begrazen de heide en laten in de stal hun mest achter, die gebruikt wordt op het land van de boeren. De extensieve akkerbouw levert voer op voor de schapen, maar ook producten voor de verkoop. Ook het vlees van de schapen wordt verkocht. Onontbeerlijk blijft een vorm van subsidie van hogere overheden om de lagere opbrengst van de extensief beheerde akkers te compenseren.

Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem-e-o/plan-voor-heideboerderij-op-veluwezoom~a572c39f/

De Federatie Heideboerderijen is de initiatiefnemer en wil een aantal Heideboerderijen ontwikkelen in Nederland. Het concept van een Heideboerderij gaat om het herstellen van heidelandbouw. Een heideboerderij herstelt de nutriëntenkringloop van heidebegrazing, schapenmest, akkerbouw en het vermarkten van (streek) producten.

Bron: https://studiorheden.nl/2017/11/03/plan-voor-heideboerderij-op-of-rond-de-posbank/

De vier pijlers van biodiversiteit op het agrarisch bedrijf volgens het Louis Bolk instituut:

- Functionele agrobiodiversiteit: de kringloop op het bedrijf (bodem, gewas, koe, bedrijf) als basis voor onder andere een gezonde bodem, kruidenrijk grasland, onder- en bovengrondse biodiversiteit, watermanagement, koolstofvastlegging en nutriëntengebruik;
- Landschappelijke diversiteit op het bedrijf: de invloed van de fysieke omgeving (o.a. heggen, hagen, slootkanten, akkerranden, bosschages, waterpeil) als ondersteuning voor de functionele biodiversiteit en voor bevordering van natuurlijke biodiversiteit;
- Specifieke soorten: het beheer en management voor het behoud van specifieke soorten (o.a. maaien, bemestingssoort, techniek en tijdstip);
- Brongebieden en verbindingszones (landschap): de afstemming in een gebied (o.a. EHS, beheer, uitwisseling natte en droge gebieden en focus op regionale biodiversiteit).

Figuur 31 Een veel gebruikte afbeelding om natuurinclusieve landbouw te illustreren. Overgenomen uit 'biodiversiteit als basis voor het agrarische bedrijf' van het Louis Bolk instituut.

Het rijk heeft midden 2018 aangegeven dat de landbouw in Nederland circulair en natuurinclusief moet worden. De invulling van deze doelstellingen zal in de komende jaren plaatsvinden.

De uitdaging is hoe je in deze complexe situatie duurzaam een agrarisch bedrijf kunt runnen!

Rheden is perfect gepositioneerd voor vele vormen van andere functies in het cultuurlandschap. Denk daarbij aan veelvormige recreatie, vormen van zorg, allerlei woonvormen en ander bedrijfsgebruik. In de internetconsultatie bleek dat de meeste deelnemers vernieuwing van deze functies positief waarderen.

Recreatie is een belangrijke functie in het buitengebied die substantieel bijdraagt aan de gemeentelijke economie en de gebruiksmogelijkheden van ons buitengebied. Veel ontwikkelvragen in deze sector gaan over het beter benutten van de bestaande omgeving, maar er zijn ook ruimtelijke ontwikkelingsvragen. Denk aan doorontwikkeling van campings en verblijfsrecreatie (vernieuwing op het bestaande terrein of gebruik van de directe omgeving) en herinvulling van vrijkomende gebouwen. **De uitdaging is: hoe vind je verantwoord ruimte voor vernieuwing?**

We hebben een groot aantal buitenplaatsen en landgoederen in ons gebied. Voor duurzame instandhouding zijn economische dragers nodig en daarmee is sprake van een voortdurende veranderingsvraag. **De uitdaging hier is: hoe vind je ruimte voor dynamiek en zorg je tegelijk voor behoud van de hoge, specifieke kwaliteiten?**

Gelijktijdig is al het cultuurlandschap waardevol voor natuur en landschap en een groot deel is ook waardevol voor cultuurhistorie. **Zie hier het volgende dilemma: hoe maak je vernieuwing en ontwikkeling mogelijk, en behoud je tegelijkertijd de historische waarden?**

Er is grote betrokkenheid vanuit de dorpen bij het buitengebied. Tijdens de gebiedsconferentie zijn de gebiedsworkshops zeer goed bezocht. Een opvallende uitkomst van de internetdiscussie is bijvoorbeeld dat bewoners wellicht in een lokale coöperatie willen stappen om lokale biologische productie af te nemen. Zo'n initiatief zou een goed voorbeeld kunnen zijn van een vervolg op het project Voedselregio Rijn IJssel Linge dat begin mei 2018 is afgerond. De wijze waarop bewoners structureel bij de ontwikkeling van 'hun' buitengebied betrokken wordt, is een belangrijke opgave.

Al deze ontwikkelingen spelen zich af op het raakvlak van 'bescherming en benutting van de fysieke leefomgeving'. Wat we constateren is dat er een maatschappelijke houding is om met elkaar een gesprek te voeren over de gebieden dat in redelijkheid verloopt. Maar tot nu toe is ieder initiatief een op zich staande actie die lang niet altijd soepel gerealiseerd kan worden.

Visie

"Je moet verandering willen, passend bij de dynamiek en landschappelijke kwaliteiten van het gebied." Niet alles is te veranderen en sommige veranderingen willen we niet omdat het de te behouden kernkwaliteiten schaadt, maar de algemene lijn is dat we de boel niet op slot willen zetten. We kiezen voor een grondhouding waarin alles dat bijdraagt aan de vitaliteit van het buitengebied als een kans wordt gezien. Daarmee leggen we een econo-mische en functionele basis voor behoud van het buitengebied, krijgen we een duurzaam gevarieerd landschap met zorg voor ons ecosysteem, zijn er dragers voor het onderhoud van het gebied en kunnen we maatschappelijke en economische wensen en vragen beantwoorden.

We willen voor agrarische en toeristische ondernemers ruimte bieden om binnen de maatschappelijke verantwoordelijkheid voor de instandhouding van onze gebiedskwaliteiten, een duurzame bedrijfsvoering te ontplooien. Tegelijkertijd zorgen maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie en ruimte voor water en natuur, ervoor dat de huidige omvang van het agrarisch gebied niet in stand kan blijven. Dat betekent dat er soms keuzes gemaakt moeten worden, zoals een koerswijziging in de agrarische bedrijfsvoering of, vanwege de beperking in groeimogelijkheden, beëindiging van een bedrijf.

We gaan op verandering sturen met gebiedsgerichte doelen (zie hoofdstuk 4) en met sturing op effecten. Initiatieven worden beoordeeld op de bijdrage aan die doelen en de impact van de effecten. Wij verwachten van initiatiefnemers dat zij actief met voorstellen komen om bij te dragen aan de gebiedsdoelen. Dat is de basis voor een samenwerkingsrelatie met andere partijen. Daarnaast verwachten we van initiatiefnemers dat zij transparantie en inzicht in effecten bieden.
We gaan gebiedspartijen actief betrekken bij het nadenken over ontwikkelingen. Daarmee bevorderen we maatwerk, draagvlak en innovatieve oplossingen en dat is goed voor onze omgeving.

Beleid

Landbouw

Landbouw in ons gebied hangt onvermijdelijk sterk samen met natuur, water en landschapswaarden. Wij zien een toekomst voor de landbouw in ons gebied door waardeverhoging in combinatie met het inzetten op lokale ketens. De productie zal duurzamer en natuurinclusiever moeten worden, en we verwachten dat daar in de lokale keten ook voor betaald zal worden. Daarnaast kan verbreding van agrarische bedrijven (bijvoorbeeld op het gebied van recreatie en toerisme) een middel zijn voor extra inkomen.

Deze ontwikkelrichting is niet makkelijk. Tijdens de interviewronde voor deze omgevingsvisie bleek bijvoorbeeld dat er soms onnavolgbare en ernstige belemmeringen bestaan in (rijks)regelgeving voor een ecologische boerderij die lokaal voedsel wil verkopen. Met de ontwikkeling zoals wij die zien zullen dergelijke problemen zich vaker kunnen voordoen.

▶ Ter bevordering van een duurzame en maatschappelijk geaccepteerde landbouw willen wij onderzoek doen op bovenstaande thema's. Het onderzoek moet inzicht geven in de mogelijkheden voor Rhedense boeren om te verduurzamen en wat daar concreet voor nodig is.

Daarnaast willen wij verduurzaming ook in de regelgeving mogelijk maken.

▶ Bij voldoende interesse onder ondernemers zullen we onderzoeken of het mogelijk is een gebiedsgerichte Green Deal in te stellen.

Thema's voor duurzame landbouw

- Klimaat en energie (zoals lokale voedselketens en zonnepanelen);
- Natuur en landschap (zoals natuurinclusieve landbouw, boerinclusieve natuur en landschapselementen). Bij natuurinclusieve landbouw is landbouw de hoofdfunctie waar natuurdoelstellingen in verweven zijn. Bij boerinclusieve natuur is de hoofdfunctie natuur met landbouwdiensten en/of -productie hierin verweven;
- Gesloten voer-mest kringloop (zoals vermindering van mest en nutriënten);
- Milieu (zoals stikstofdepositie);
- Diergezondheid (zoals koe in de wei) en gezondheid voor de mens.

Green Deal beleid (https://www.greendeals.nl/aanpak)

'In 2011 is de Green Deal-aanpak begonnen. Met deze interactieve werkwijze wil de overheid vernieuwende, duurzame initiatieven uit de samenleving de ruimte geven. Dit doet zij door knelpunten in de wet- en regelgeving weg te nemen, nieuwe markten te creëren, goede informatie te geven en te zorgen voor optimale samenwerkingsverbanden. Door heldere onderlinge afspraken kunnen deelnemers werken aan concrete resultaten, waarbij iedere betrokken partij zijn eigen verantwoordelijkheid heeft'.

Toerisme en recreatie
Wij zien goede mogelijkheden voor verdere ontwikkeling van de toeristisch-recreatieve sector. In deze omgevingsvisie zetten we in op een gecoördineerde aanpak om die ontwikkeling ook daadwerkelijk mogelijk te maken. We gaan sturen op bereikbaarheid waardoor er in ons gebied meer ruimte komt voor bezoekers terwijl de overlast van verkeer minder wordt. We gaan inzetten op belevingsversterking als rode draad in ruimtelijke ontwikkeling. We komen met initiatieven als ontwikkeling van de watermolenlocaties, zichtlijnen bij landgoederen, ruimte voor ontwikkeling bij landgoederen, kennisontwikkeling van de kwaliteiten, nieuwe voorzieningen om de hellingen te gebruiken en ruimte voor nieuwe horecavoorzieningen gekoppeld aan het recreatief netwerk. Voor versterking van verblijfsrecreatie richten we ons meer op meerdaagse evenementen en arrangementen.

Aan verblijfsrecreatie zoals campings, recreatiewoningen, B&B's en nieuwe vormen van toeristisch overnachten willen we extra mogelijkheden bieden. Binnen de daarvoor bestemde verblijfsrecreatieterreinen willen we ontwikkelingsruimte bieden aan ondernemers om in te kunnen spelen op trends en ontwikkelingen en daarmee de aantrekkelijkheid van onze gemeente voor toeristische overnachtingen te behouden (geen permanente bewoning toestaan). Deze ontwikkelingsruimte kan een bepaalde flexibiliteit inhouden voor verschillende vormen van overnachtingsmogelijkheden, van bijbehorende voorzieningen en de inzet van een bepaald bouwvolume. Bij dergelijke ontwikkelingen verwachten we van ondernemers dat zij aangeven hoe zij met hun initiatieven bijdragen aan de gebiedsdoelen.

▶ Extra mogelijkheden voor toerisme en recreatie zijn er als ondernemers aansluiten bij de gebiedsdoelen. Bij dergelijke ontwikkelingen willen we maximale medewerking op het gebied van regelgeving verlenen.

Denkbare voorbeelden zijn belevingsversterking (bijvoorbeeld een boomkruinenpad of uitzichtpunt), wellicht waterberging van afstromend water op het terrein, het openstellen van een voorziening die de helling beleefbaar maakt voor algemeen publiek of nieuwe natuur op een cruciale plek. Initiatieven die niet aansluiten op de doelen zullen alleen binnen de huidige rechten ontwikkelruimte hebben.

Landgoederen
De essentie van een buitenplaats is de meerledige doelstelling van wonen en 'vertier'. De essentie van een landgoed is de meerledige doelstelling van wonen, 'vertier', natuur en economie (meestal landbouw en bosbouw). In een levende buitenplaats en landgoed worden deze doelstellingen steeds weer opnieuw naar de behoeften van de tijd ingevuld. Dat is de motor achter de ontwikkeling van buitenplaatsen en landgoederen. Structurele economische dragers zijn daarbij nodig om de instandhouding van deze monumentale complexen te kunnen financieren.

Vanwege de monumentenstatus van veel landgoederen en buitenplaatsen is er daarnaast de doelstelling van instandhouding.

Wij vinden dat voortdurende ontwikkeling van landgoederen en buitenplaatsen mogelijk moet zijn. Uiteraard moeten bestaande historische objecten in stand gehouden worden. Wij vinden dat een ontwikkeling zowel historiserend als vernieuwend kan zijn. Een reconstructie van Hof te Dieren is wat ons betreft net zo goed mogelijk als een nieuw, modern gebouw. Belangrijk voorwaarde is dat bouwwerken op landgoederen een hoge ruimtelijke kwaliteit hebben, zijn ontworpen voor de specifieke situatie en aandacht hebben voor de historische context.

Gebiedstafels instellen

▶ We gaan voor ieder deelgebied een gebiedstafel instellen waar alle betrokken partijen met elkaar in gesprek gaan over initiatieven.

Voor de tafels is realiseren van de doelen uit de omgevingsvisie de opdracht. De gebiedstafel heeft twee rollen. Ten eerste heeft zij een adviesrol naar de gemeenteraad als er initiatieven in het gebied zijn. Ten tweede heeft zij een activerende en organiserende rol rond een aantal 'opdrachten' die in deze visie opgenomen zijn. Met de gebiedstafels activeren we de samenleving, bieden we proactieve ruimte voor participatie en delen we kennis. Daarmee zetten we de samenleving in haar kracht.

De adviesrol van de gebiedstafels
Er wordt een intake voor initiatieven opgezet om te beoordelen of een initiatief rijp is voor een bespreking aan de tafels. Over het algemeen zal gelden dat (de impact van) een initiatief groot genoeg moet zijn (locatie-overstijgend) en het zal gaan om initiatieven waar ook nu al een formele publieke procedure voor nodig is. Ook zal gelden dat er een beoordeling komt of het initiatief niet te ver buiten bestaande kaders ligt en niet op de lijst van uitgesloten functies staat (zie kader).

Ook de initiatieven van andere overheden worden ingebracht aan de tafel.

▶ Wij gaan in principe alle initiatieven via de tafels leiden. Met de diverse overheden maken we werkafspraken hoe we dat gaan regelen.

Voor ons gebied is het belangrijk dat de provincie Gelderland, Rijkswaterstaat en de waterschappen deelnemen aan de tafels omdat zij bevoegdheden voor natuur, water en luchtkwaliteit hebben. De relevante afdelingen van onze gemeente maken deel uit van de gebiedstafel. Ook onze adviescommissie Ruimtelijke kwaliteit levert haar inhoudelijke inbreng aan de gebiedstafels. Voor deze commissie geldt dat zij, waar het over monumenten gaat, een afwijkend advies kan toevoegen aan het advies van de gebiedstafel, zodat zij haar wettelijke taak kan uitvoeren.

Met deze aanpak willen we coördinatie, samenhang, voortgang en kwaliteit realiseren. De gemeente zit de tafels voor en ondersteunt het secretariaat.
De tafels krijgen een fysieke en een virtuele vorm. De fysieke vergadering is bijvoorbeeld tweemaal tot viermaal per jaar, terwijl de virtuele vorm gebruikt wordt om direct in te spelen op ingebrachte initiatieven.

De tafels moeten hun advies aan de gemeenteraad op een bepaalde manier vormgeven zodat de raad in staat gesteld wordt keuzes of afwegingen te maken.

Er zijn bepaalde spelregels waar de initiatiefnemer en de tafel aan moeten voldoen:

- De hoofdtaak van de deelnemers is om mee te denken met de initiatiefnemer hoe dat initiatief mogelijk gemaakt kan worden. De deelnemers komen (gezamenlijk) tot redelijke voorstellen om het initiatief zo goed mogelijk te laten bijdragen aan de gebiedsdoelen. De initiatiefnemer ontwikkelt serieus en navolgbaar zijn/haar initiatief, op basis van de inbreng;
- Initiatieven moeten vanuit hun effecten beoordeeld en besproken worden (zie bij effectsturing);
- Een initiatief moet voldoen aan het functieveranderingenbeleid in deze om-gevingsvisie (zie kader).

De ontwikkelrol van de gebiedstafels

In deze visie worden diverse opdrachten aan de gebiedstafels geformuleerd: denk bijvoorbeeld aan velden voor zonnepanelen, versterken van de beleving van de hellingen, ecologische verbindingen. Deze opdrachten staan bij elkaar in paragraaf 3.2. We leggen deze opdrachten in de gebiedstafels omdat we ze in samenwerking met de samenleving willen realiseren. Wij zullen zelf initiatieven nemen maar we zullen ook inspelen op initiatieven van andere gebiedspartners. De samenwerkingsinvulling moet zich ontwikkelen.

Uitgesloten functies en nieuwe bebouwingslocaties

We sluiten een aantal niet-agrarische functies uit van het buitengebied. Van deze functies stellen we op voorhand dat de effecten niet passen in het buitengebied.
De volgende omvormingen en uitbreidingen (van reeds gevestigde bedrijven) zijn niet mogelijk:

- Detailhandel die niet direct aan het (agrarische) bedrijf gerelateerd is en niet ondergeschikt is aan de hoofdactiviteit (vanwege ongewenste effecten op detailhandel in de dorpen);
- Bedrijfsinrichtingen boven categorie 3.1 (vanwege ongewenste effecten op diverse milieuaspecten) en/of;
- Bedrijfsinrichtingen met meer dan twee vrachtwagenbewegingen per dag in het bedrijfsmodel als de locatie geen uitrit heeft op een van de provinciale wegen (vanwege ongewenste effecten op de bruikbaarheid van plattelandswegen);
- Bedrijfsinrichtingen die geen (functionele) binding hebben met het buitengebied (de activiteiten is niet afhankelijk van een locatie in het buitengebied) of waarvan de activiteiten in het werkveld niet in hoofdzaak functioneel zijn gericht op het buitengebied.

In unieke gevallen, waarbij sprake is van een bovenproportionele bijdrage aan de verbetering van gebiedskwaliteiten en het realiseren van gebiedsdoelen, kan bij een initiatief afgeweken worden van het laatste uitgangspunt van bovenstaande opsomming.

Het toevoegen van nieuwe planologische bebouwingslocaties voor nieuwe hoofdbebouwing voor functies zoals wonen en bedrijven zijn niet mogelijk tenzij deze het gevolg zijn van een betere ruimtelijke inpassing voortvloeiend uit een functieverandering (zie hieronder). Of vanuit de wens om door middel van bebouwingselementen de historie van een locatie of gebied op een eigentijdse manier zichtbaar te maken met als gevolg dat de cultuurhistorische waarde van een locatie of een gebied hersteld of versterkt wordt. Te denken valt bijvoorbeeld aan historische bebouwingslocaties op landgoederen en historische molenlocaties. Er moet dan wel tevens sprake zijn van een bijdrage aan de gebiedskwaliteiten en –doelen.
Als het gaat om verplaatsing van fysieke en planologisch bestemde bebouwingslocaties is het mogelijk indien de verplaatsing daarmee een bijdrage levert aan de gebiedsdoelen en een verbetering van de gebiedskwaliteiten.
Voor zowel voor het toevoegen van nieuwe bebouwingslocaties als om de verplaatsing van fysieke en planologisch bestemde bebouwingslocaties betekent dit dat er aan de medewerking van een dergelijke ontwikkeling een erfinrichtings- en landschapsplan ten grondslag moet liggen. Hierin moet vanuit een heldere landschaps- en cultuurhistorische analyse een motivatie gegeven worden voor de meerwaarde die deze ontwikkeling betekent voor de gebiedskwaliteiten en de bijdrage die dit levert aan de gebiedsdoelen.

Functieveranderingenbeleid

Het huidige (uit 2013) daterende functieveranderingenbeleid beoogt om bij stoppende bedrijven een alternatieve functie en financiële drager mogelijk te maken. De gedachte is dat daarmee het buitengebied zich kan blijven ontwikkelen en aanpassen aan de tijd, kwaliteiten behouden kunnen blijven en er tevens een kwaliteitsimpuls aan bijvoorbeeld het landschap gegeven kan worden.

In deze omgevingsvisie comprimeren we in dit kader het huidige functieveranderingenbeleid (78 pagina's) en de bijbehorende Notitie Rekenmethode tot een aantal hoofdlijnen die noodzakelijk zijn om richting initiatiefnemers, inwoners en andere partijen een duidelijk ontwikkelingskader te geven en kwaliteiten in voldoende mate te borgen. We willen meer ruimte bieden voor creativiteit, maatwerk en het gesprek over welke functies en activiteiten passend zijn in ons buitengebied. Bij vaststelling van de omgevingsvisie zal het functieveranderingenbeleid en de bijbehorende notitie uit 2013 worden ingetrokken als beleid.

Een functieverandering van een agrarisch of niet-agrarische functie naar wonen of van een agrarische naar een niet-agrarische functie kan plaatsvinden als aan de volgende randvoorwaarden wordt voldaan:

A. Minimaal 50% van de bestaande legale bebouwing, met een minimum van 500 m2, moet worden afgebroken, tenzij dit bebouwing met een hoge cultuurhistorische waarde betreft;

B. De omvang van de bebouwing bij een functieverandering mag na realisatie van de planologische mogelijkheden uit maximaal 50 % van de bestaande legale bebouwing (voorafgaand aan de planologische wijziging) bestaan, tenzij dit bebouwing met een hoge cultuurhistorische waarde betreft;

C. De ruimtelijke kwalitatieve invulling van het voormalige erf, gebaseerd op een erfinrichtings- en landschapsplan, bepaalt de uiteindelijke hoeveelheid te slopen, te hergebruiken en/of nieuw te bouwen bebouwing, waarbij a) en b) altijd worden gerespecteerd. Het gehele voormalige erf maakt onderdeel uit van de planologische wijziging;

D. Een functieverandering naar wonen bestaat uit niet meer dan enkele wooneenheden;

E. Met de functieverandering wordt ook een kwalitatieve proportionele bijdrage gevraagd voor een verbetering van de gebiedskwaliteiten en realisatie van de gebiedsdoelen. Deze kwalitatieve proportionele bijdrage is gebaseerd op een waardesprong van de grond en opstallen ten gevolge van de functieverandering waarbij de investeringsomvang wordt berekend door de planologisch mogelijk gemaakte hoofdbebouwing(en) ten behoeve van de nieuwe functie te vermenigvuldigen met een vast bedrag. Dit bedrag is voor een wijziging van de functie van agrarisch naar niet-agrarisch €10 per m2. Voor een wijziging naar een woonfunctie is dit bedrag €10 per m3.

Van sturing op functies naar sturing op effecten

Onder de Omgevingswet zal in het omgevingsplan niet meer met ‘bestemmingen’ maar met ‘functies’ worden gewerkt. Bij functietoedeling kun je breder gebruik regelen (dan bij bestemmingen). Dat maakt het makkelijker om iets te wijzigen of toe te voegen zonder procedures. Binnen de ‘functie’ kunnen directe regels toegevoegd worden, je kunt bijvoorbeeld op specifieke effecten gaan sturen en maatwerk gaan maken.

Er wordt veel verwacht van maatwerk om meer mogelijk te maken. De kern van maatwerk is dat je, binnen bepaalde bandbreedtes, heel genuanceerd gaat sturen op de verwachte effecten van een initiatief. Het gaat dan om specifieke afspraken voor een individueel initiatief. Denk dan aan: ‘een beetje meer licht dan gewenst in ruil voor meer stilte dan nu’.

In deze omgevingsvisie verlopen de maatwerkprocessen via de gebiedstafels. Het is te verwachten dat deze tafels behoefte zullen hebben aan een objectieve, meetbare en transparante benadering. Die benadering is ‘sturing op effecten’. Daarmee geef je op voorhand de bandbreedte van gewenste en mogelijke effecten aan waardoor er een objectief uitgangspunt voor initiatieven ontstaat. Maatwerk kan via een transparant proces worden ingevuld.

▶ In het omgevingsplan gaan we onderzoeken hoe we van sturing op functies naar sturing op effecten over kunnen gaan. Hiermee willen we ontwikkeling ook daadwerkelijk bevorderen.
▶ Onderzoeken hoe we in het omgevingsplan meer ruimte kunnen geven aan gewenste ruimtelijke ontwikkelingen.

Brede functies

We zullen ervaring gaan opdoen met de effectsturing. Daarom willen we voor het komende omgevingsplan een eenvoudig en flexibel systeem van functies dat vooral is ingericht op het faciliteren van effectsturing.

Huidige rechten zullen daarin verwerkt worden en dat zal ertoe leiden dat er in ieder geval twee functies zullen zijn: een functie waarin bepaalde rechten op uitbreiding van gebouwen blijft bestaan (landbouw-gerelateerde functie) en een functie waar die rechten er niet zijn.

INTERMEZZO REGIONALE SAMENWERKING

Regionale positie
Rheden heeft een eigen rol en positie in het hart van Gelderland. Zeer bereikbaar, uitloop van Arnhem, met regionale en zelfs enkele nationale 'trekkers' op het gebied van landschap, natuur en cultuurhistorie en met bijzondere hoogwaardige woonmilieus. Vanwege de ontwikkeling van de netwerksamenleving is het te verwachten dat deze rol en positie steeds zichtbaarder wordt, of wij daar nu wel of niet zelf aan trekken. Daarom gaan we ervan uit dat de groei van bezoekersaantallen door zal gaan. De opgave die daaruit voortkomt is dat wij een strategie moeten bepalen om om te gaan met de 'buitenwereld' die ons vindt.

▶ In onze profilering 'naar buiten' gaan we de beleving van onze kwaliteiten centraal stellen.

Daarmee kiezen we voor bepaalde doelgroepen en past het in een strategie om waar nodig beperkingen aan het gebruik te stellen. Die beperkingen kunnen dan zelfs versterkend werken op ons imago. Door zelf duidelijk te kiezen, creëren we een vorm van een dialoog met onze bezoekers.

We zijn erg goed bereikbaar maar een te groot deel daarvan is 'autobereikbaarheid'. Onze stations worden te weinig gebruikt. We gaan een programma maken om dit te veranderen (zie het thema duurzaam bereikbaar). In dat programma zetten we in op een verbeterde profilering in de regio.

▶ Wij gaan onze stations in onze regionale profilering veel prominenter maken zodat een verschuiving in 'modaliteit' plaatsvindt.

▶ We gaan onderzoeken of we, met onze kwaliteitsomgeving, een grotere rol dan nu in de zakelijke congreswereld kunnen spelen.

Als ambassadeur van onze gemeente en omgeving stimuleren we samen met onze partners het gebruik van de congrescentra voor de zakelijke markt. Het effect en de beleving van de congresdeelnemers van onze omgeving uit zich in herhalingsbezoeken in een andere samenstelling zoals in gezins- of verenigingsverband.

Regie op ontwikkelingen
Een kenmerk van Rheden in de regionale context is dat anderen (partijen buiten de gemeente) grote belangen zien en hebben in ons gebied. Denk daarbij aan de waterschappen, provincie en Rijkswaterstaat die onderdelen van hun eigen doelstellingen op ons gebied projecteren. Denk ook aan natuur- en cultuurhistorische organisaties als het Gelders Landschap, Natuurmonumenten en de grote landgoederen. En denk aan bijvoorbeeld van Hall Larenstein. Zij brengen hun eigen visie op de gemeente mee en zoeken in meerdere of mindere mate naar samenwerking en synergie. Wij vinden in de interviews ook veel vragen over deze onderwerpen terug. We zijn als Rheden onderdeel van allerlei regionale ontwikkelingen zoals 'één Veluwe', 'Gelders Arcadië' en 'het Rivierklimaatpark'.

Opgaves zijn hoe we inhoudelijk zoveel mogelijk synergie kunnen vinden tussen onze eigen doelen en die van de regionale partijen en hoe we de regie in ons gebied organiseren als we weten dat de doelstelling van de Omgevingswet is dat de 'overheid als één overheid spreekt'.

We nemen de regie op ontwikkelingen in onze gemeente zelf in handen. Alle initiatieven in de fysieke leefomgeving met een publieke component, ongeacht van wie, in ons buitengebied zullen we langs de gebiedstafels leiden waar de integratie van plannen en ideeën plaatsvindt.

▶ We gaan met alle overheden en grote gebiedspartijen afspraken maken over de wijze waarop zij hun projecten en inbreng in de gebiedstafels vormgeven.

We vinden het belangrijk dat we niet alleen via een vaste vertegenwoordiging overleggen ('accountmanager') maar dat ook de sturende inhoudelijke inbreng aan die tafel besproken kan worden.

Living labs stimuleren
De groene opleidingen in onze gemeente hebben een sterke positie, met name Larenstein dat een nationaal en zelfs internationaal bereik heeft. Veel onderwerpen waar deze scholen opleidingen voor verzorgen, sluiten aan bij vraagstukken die bij ons spelen. In het afgelopen decennium hebben we onderzocht hoe de relatie tussen de opleidingen en de gemeente geïntensiveerd kan worden en dat heeft geleid tot afspraken over samenwerking (Triple Helix). **De opgave waar we nu voor staan is om een verdere invulling te geven aan de samenwerking tussen de scholen en de gemeente.**

We willen een echte stap maken met de samenwerking tussen de gemeente en de scholen.

▶ Wij zullen, als onderdeel van ons buitengebiedbeleid, vraagstukken gaan formuleren waar de scholen een onderzoeksprogramma op kunnen ontwerpen.

De start die we gaan maken met kennis en technologiebeleid legt hier een fundament voor. Voor de samenwerking met de scholen lijkt het middel 'living labs' geschikt. De omgeving als onderzoeksplek. Succesvolle living labs maken deel uit van lerende omgevingen. Dit zijn omgevingen waar aan gebiedsdoelen meetbare indicatoren gekoppeld zijn. Daardoor zijn effecten van beleid of ingrepen te volgen en kan het beleid worden bijgesteld. Onze gebiedsplannen zijn erg geschikt voor specifieke lerende omgevingen.

▶ We zullen in samenspraak met de scholen en de gebiedstafels lerende omgevingen benoemen waar de scholen hun living labs op kunnen organiseren.

De lerende omgevingen en de datastromen die daaruit zullen komen, zijn een onderdeel van onze start met het kennis- en technologiebeleid.

Deze voorstellen voor de samenwerking tussen gemeente en onderwijs passen volledig in de triple helix gedachte waar we aan werken. We zijn al enige tijd gezamenlijk bezig om de 3O's (onderwijs, ondernemers en overheid) meer bij elkaar te brengen.

Het belang van netwerken
Een goede regie op ontwikkelingen en het stimuleren van living labs kan alleen als wij intensief betrokken zijn bij regionale ontwikkelingen en discussies. Voor het goed functioneren van de gebiedstafels is die betrokkenheid bij andere partijen ook cruciaal. Wij zien dan ook een toenemend belang van bestuurlijke, ambtelijke en maatschappelijke netwerken. 'Netwerken' is zowel een zelfstandig naamwoord als een werkwoord en voor beide moeten we aandacht hebben en tijd vrijmaken.

Figuur 32 De gemeente Rheden en de regio (bron: googlemaps.nl).

Koepel van Viruly

Zijpenberg

Hullekes berg

Prins Willemberg

Kraaijenberg

Zwitserse huis

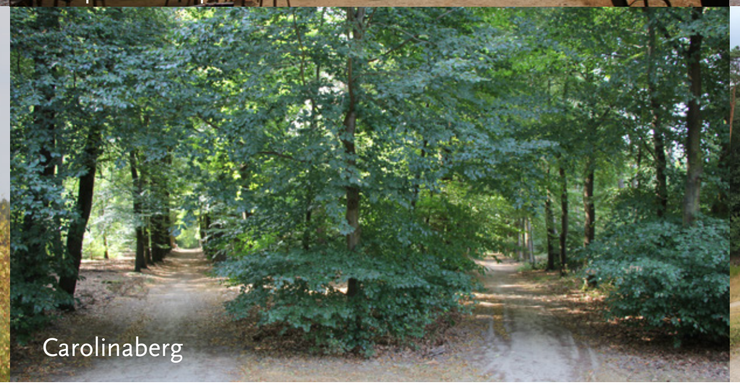

Koepel de Kaap

Hoge hut

De Posbank

Duivelssteen

De Brandtoren

Carolinaberg

Koningsberg

Keienberg

Figuur 33 Op deze pagina's staan foto's van de meeste heuveltoppen. Ook nu nog is de totale indruk dat er veel te zien is, maar er is wel veel meer bos dan 100 jaar geleden Alle foto's op deze pagina zijn gemaakt door Stichting In Arcadië.

3.3 Samenhang tussen hoog en laag

Wat speelt er?
We liggen op de rand van de Veluwe. Onze hellingen zijn de steilste van de Veluwe, liggen op het zuiden en de IJssel ligt op korte afstand. Het bijzondere aan onze gemeente is de opeenvolging van de verschillende gebieden. Deze landschappelijke gradiënt is uniek en is nergens zo zichtbaar aanwezig in Nederland als hier.

Het landschap van de gradiënt bestaat uit een aantal opeenvolgende 'landschapszones'. Op het plateau en de hellingen is een afwisseling van bos en heide. De overgangszone met oude essen is meestal direct herkenbaar als een parkachtig cultuurlandschap waarin bijna alle kernen liggen. Deze zone is dan ook vrij dicht bebouwd. De broeklandzone en de uiterwaarden lopen wat in elkaar over. In de uiterwaarden zijn de rivier en de restanten van oude rivierlopen vaak nog goed zichtbaar.

Vroeger was het vanzelfsprekend om lage en hoge delen met elkaar te verbinden, onder andere door het weiden van schapen, landgoederen met uitzichten, wandelpaden, watermolensystemen en broeklanden bij nederzettingen en boerderijen. Nu is dat veel lastiger in verband met barrières (spoorlijn, N348, afrasteringen), maar er zijn ook minder functionele relaties dan vroeger.

Praktisch leidt dit er soms toe dat er voor delen van een beek verschillende aanpakken bestaan, dat het niet altijd makkelijk is om iets over de gradiënt te organiseren en dat er bijvoorbeeld veel minder natuurverbanden zijn dan we zouden willen. Organisaties nemen besluiten die vanuit de eigen afwegingen logisch zijn maar wel de gradiënten aantasten. Voorbeeld is het dichtzetten van spoorovergangen op historische lijnen. Daarnaast is het de vraag of er geen kansen blijven liggen. Denk aan toeristisch-recreatieve arrangementen over de gradiënt of cultuurhistorische verbanden, juist waar we die het belangrijkste vinden. Er zijn ook praktische vraagstukken zoals erosie dat vaak op een deel van de gradiënt speelt.

Overal op de Veluwe en zeker ook in Rheden zijn historische water- en energiesystemen aanwezig die gericht zijn op het winnen van zoveel mogelijk water en het maximaliseren van waterverval in het lagere deel van de gradiënt. Meestal op een serie plekken. Watermolenlocaties zijn in dit systeem de spil. Het hele systeem van beken en sprengen is erop gericht om bij de watermolens maximaal energie uit water te winnen. Van de 17 molens die er ooit waren zijn er nog maar twee over. In het algemeen zijn deze historische systemen alleen goed te begrijpen op de watermolenlocatie, maar veel daarvan zijn nu niet meer herkenbaar.

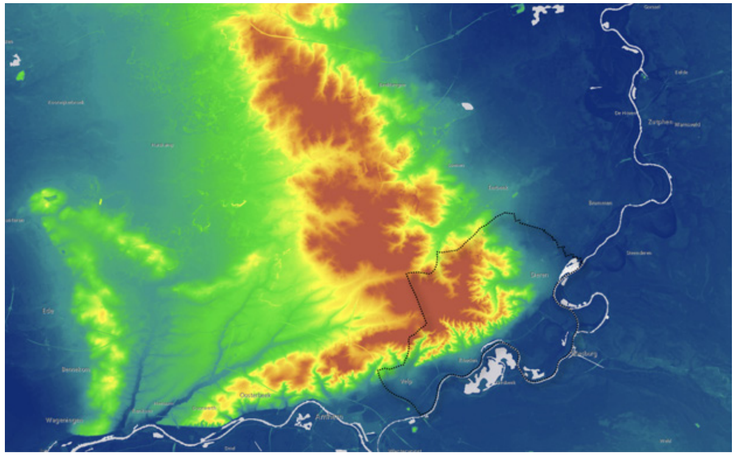
Kastelen en buitenplaatsen liggen met opzet op een bepaalde positie in de gradiënt. De oudste kastelen liggen in het lage deel zodat er een altijd watervoerende gracht kon worden gemaakt (Gelderse toren, Overhagen, Biljoen, Middachten, Hof te Dieren). Een latere serie lag (vaak aan een beek) op de oude bouwlanden (Overbeek, Bockhorst, Beekhuizen (als uitbreiding van Biljoen)). Weer later klom men steeds verder de helling op (Rhederoord, Valkenberg). Het steeds meer in gebruik nemen van de hele gradiënt is een rode draad in de ontwikkeling van de landgoederen. Er zijn dan ook talloze historische relaties over de gradiënt waarvan maar een deel nu beleefbaar is.

In het verleden bestonden er in het dagelijks leven kenmerkende functionele relaties over de gradiënt. De meest in het oog springende was het weiden van schapen op de heide op de Veluwe. Bijzonderheid in onze gemeente is dat de schapen 's nachts naar 'beneden' kwamen waardoor de schaapsdriften druk gebruikt werden. Er stonden 44 potstallen en schaapskooien op de Veluwezoom. Nu is er nog één in gebruik en een tweede is nog zichtbaar. Ook zichtbaar zijn schaapfsdriften en wildwallen.

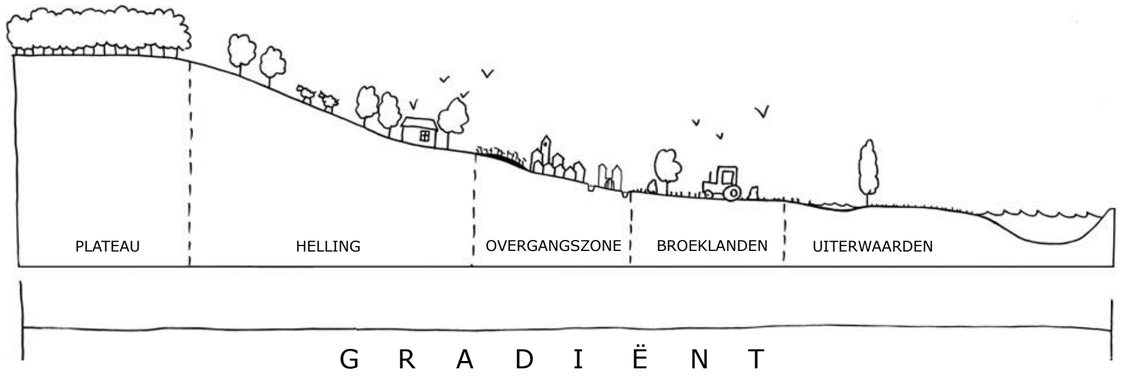
Over de gradiënt is water een belangrijke relatie. In het lage deel van de gradiënt stroomt schoon kwelwater uit de voet van de Veluwe de 'broeklanden' in. De Veluwe kent allerlei leemlagen die ondoorlatend zijn waardoor water soms op onverwachte plekken, hoger op de hellingen, uitstroomt. Het managen van de watervoorraad in de Veluwe en de keuze voor het gebruik van het schone uitstromende water in een context van een veranderend klimaat met andere weerpatronen, is een belangrijk vraagstuk.

Het beheer(sen) van de afstroom van het oppervlaktewater wordt een steeds belangrijker vraagstuk in een veranderend klimaat.

Natuur over de gradiënt is een van de speerpunten van het Nederlandse natuurbeleid. In eerste instantie om de Veluwe met het samenhangende systeem van de rivieren te verbinden. En vervolgens ook, maar wel van een lagere orde, vanwege de grote variatie op de gradiënt zelf. De robuustheid van de Nederlandse natuur wordt groter naarmate er meer verbindingen zijn over de gradiënt. Een robuust netwerk van natuurgebieden levert ook een hogere biodiversiteit. Van belang

Figuur 34 Nergens in Nederland is de afstand tussen donkerrood (hoog) en blauw (laag) zo kort als in onze gemeente, en nergens is de Veluwerand dus steiler (bron: ahn.nl).

Figuur 35 Gradient en helling. De gradiënt in onze gemeente bestaat uit een aantal zones: het plateau van de Veluwe, de helling (samen Veluwemassief), de overgangszone, de broeklanden en de uiterwaarden (IJsselvallei). Als we over gradiënt praten dan gaat dat over het geheel of over de relaties tussen een aantal zones.

Figuur 36 De bovenste helft van gezicht van het adelijke huis te Middachten op de Veluwe in Gelderland, ca. 1729-1730 links (bron: Gelders Archief). Het landschapsbeeld en vooral de steden en dorpen die in de verte genoemd worden liggen binnen het 'uitzicht van het landschap'. Deze steden en dorpen spelen vaak een rol bij vista's en zichtlijnen.

daarbij is dat de Veluwe en het rivierensysteem tot de paar grootste natuurlijke systemen van ons land behoren. Een verbinding werkt door op nationaal niveau. Maar het valt niet mee om deze verbindingen te maken in verband met de vele fysieke en functionele barrières.

De provincie is verantwoordelijk voor het Gelders Natuurnetwerk dat onderdeel uitmaakt van het Natuurnetwerk Nederland. Dit moet uiteindelijk samen met de natuurgebieden in andere Europese landen het aaneengesloten Pan-Europees Ecologisch Netwerk (PEEN) vormen.

Voor recreatie en toerisme staat de gradient centraal. Onder het algemene begrip Veluwezoom, dat weer volop leeft, worden de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van de Veluwezoom het speerpunt. Dit is geen abstractie maar uiterst concreet. De Posbank, als grootste trekker in ons gebied, is niet zomaar een heidegebied maar een heidegebied op de gradiënt met volop hellingen en daarmee uniek (het hoogste deel ligt op 100 meter NAP en het laagste deel op 50 meter NAP). Het grootste vraagstuk voor toerisme en recreatie is hoe je de gradiënt meer zou kunnen gebruiken zonder de andere belangen te veel te schaden.

De hellingen op de gradiënt nodigen uit tot beweging en sporten. Hier liggen kansen voor het stimuleren van beweging en het voorkomen van overgewicht. We zien dat ongeorganiseerde sporten populairder worden. Deze sporten maken vaak gebruik van de kwaliteiten van omgeving en dan zijn de hellingen een buitenkans. De vraag is hoe je dit doet zonder conflicten met andere gebruikersgroepen te krijgen en met acceptabele risico's voor wegbeheerder en terreineigenaar.

De algemene opgave is om, meer dan nu en voor alle aspecten die in het voorgaande genoemd zijn, 'over de gradient' te denken. Wat zijn de effecten van 'mijn' wens op het hogere en lagere gebied, welke mogelijkheden liggen er in dat hogere en lagere gebied die 'mijn' wens beter kunnen maken?

Visie
De gradiënt is een van de bijzonderste kenmerken van onze gemeente en we willen dat het denken over de gradiënt een ‘tweede natuur’ gaat worden. We geven hier per onderwerp van de gradiënt aan hoe wij de gewenste situatie zien:

- Voor het systeem van beken en sprengen gaan we toe naar een zo volledig mogelijk (water)functionerend systeem. Centraal daarin staat het ‘het verval van het water’ waar de beleving van het historische watersysteem het sterkste kan worden. Het beken- en sprengensysteem is in kaart gebracht dus we kunnen direct beginnen met verbeteringsvoorstellen.
- Voor de kastelen en buitenplaatsen gaan we de beleving van de gradiënt met zichtlijnen en vista’s sterker maken. We willen toe naar herstel van zoveel mogelijk van de waardevolle historische zichtlijnen. Daarnaast denken we aan een toevoeging van een aantal moderne zichtpunten. Routes worden aan de vista’s gekoppeld. Zichtlijnen en vista’s zijn niet altijd in kaart gebracht. Fysieke resten zijn er soms niet en documentatie is vaak onvolledig. We willen eerst in kaart brengen welke zichtlijnen en vista’s er zijn en welke daarvan waardevol zijn.
- We gaan de historische functionele samenhang tussen laag en hoog zichtbaar maken waar dat kan. Een initiatief als de Heideboerderij ondersteunen we om die reden (zie de beschrijving in paragraaf 3.1). Het herstellen van schaapskooien is een mooie ontwikkeling in het terug-

brengen van de historische relatie tussen heide en landbouw.
- Het beheer van het grondwatersysteem van de Veluwe zal in de komende decennia steeds belangrijker worden. Op dit moment is er te weinig kennis over: wat is de achtergrond van deze problematiek en wat zijn de mogelijkheden voor het oplossen hiervan? Voor de komende jaren gaan we in een passend samenwerkingsverband (de Provincie is leidend) bevorderen dat er meer kennis over en inzicht in het systeem wordt vergaard.
- In de komende jaren gaan we beginnen met maatregelen voor klimaatadaptatie door het beheer van afstromend oppervlaktewater. Een van de opgaven is het vasthouden van water hoog in het systeem. Nagedacht moet worden over het aanleggen van opvangbekkens op de Veluwe voor de opvang van neerslag bij hevige regenbuien. Het water in die bekkens kan later gedoseerd door de groenblauwe structuur worden afgevoerd of gebruikt worden voor andere doelen zoals de flora en fauna of door de brandweer.
- We willen toe naar vrije uitwisseling van alle dier- en plantensoorten tussen de IJssel en Veluwe op verschillende locaties in onze gemeente. Het oppervlak van diverse habitats moet zoveel mogelijk vergroot worden. We willen toe naar drie ecologische verbindingen tussen Veluwe en IJssel die verschillende soortenuitwisseling mogelijk maken; Biljoen/Beekhuizen, Soerense Poort en Havikerpoort. Voor grote hoefdieren is maatwerk nodig.
- De Veluwezoom als toeristisch-recreatief concept willen we in de komende jaren steeds meer ‘laden’ met toepassingen voor toerisme en recreatie . De mogelijkheden van de gradiënt voor deze sector gaan we verder ontwikkelen.
- Stimuleren van beweging is een van de speerpunten van het gezondheidsbeleid. Daar willen we aan bijdragen door meer mogelijkheden te creëren, in het bijzonder op de hellingen. Naast beweging is het verbeteren van recreatieve verbindingen tussen IJssel-Rhederlaag en Veluwezoom een doel op zich, onder andere door een goede fietsverbinding over de IJssel.

De doelen die we hier genoemd hebben leggen we ‘over elkaar heen’. We zien geen fundamentele tegenstrijdigheden binnen de doelen, maar er zal wel hier en daar inschikkelijkheid nodig zijn. Niet altijd is 100% van één doel haalbaar maar wel 90% van álle doelen gelijktijdig. In het maatwerk zit de uitdaging!

Vanuit de A348 (en de kruising van de A12 met de IJssel) is een ‘nationaal’ panorama op onze gradiënt aanwezig, op zowel de IJssel als de Veluwezoom. Dit panorama op de gradiënt gaan we sterker beleefbaar maken. In dit ‘scenic landscape’ moeten de belangrijkste kenmerken van onze gemeente zichtbaar zijn; bossen, kastelen en landgoederen, heide, in het groen ingebedde dorpen (kerktorens zichtbaar) en een voorgrond van IJssel en landbouw.

De dorpenroute zien we als het centrum van de gradiënt waarvan steeds routes ‘omlaag’ en ‘omhoog’ gaan. Dit wordt het hoofdkenmerk van deze route.

Wij vinden dat grondeigenaren een verantwoordelijkheid hebben voor het goed functioneren van de totale gradiënt over de totale breedte van de onderwerpen die we genoemd hebben. Vergelijk het met een appartementengebouw waar een vereniging van eigenaren afspraken maakt over belangrijke aspecten die het totale bouwwerk betreffen.

Beleid

▶ Voor de gebieden van de drie gebiedstafels op de gradiënt gaan we samen met gebiedspartijen gebiedsplannen maken om de doelen te concretiseren.

Er zijn al diverse planinitiatieven waarin de samenhang over de gradiënt centraal staat. Deze kunnen uitgebreid worden tot een gebiedsplan of geïntegreerd worden in zo’n plan.

Wij zien deze plannen als lange termijn richtingzoekers. We noemen het een plan omdat het concreet moet zijn, maar de realiseerbaarheid (bijvoorbeeld financieel) op kortere termijn is geen voorwaarde. De voorstellen moeten de maatschappelijke discussie zinvol en op een positieve manier aanzwengelen en een beeld geven wat denkbaar zou zijn. We stellen ons ‘lerende plannen’ voor waar direct met ideeontwikkeling wordt begonnen en op basis daarvan discussie worden gevoerd. We willen geen zwaar planproces dat gericht is op blauwdrukplannen.

De opdrachten die we vanuit de algemene doelen uit dit hoofdstuk opstellen voor de gebiedsplannen staan in hoofdstuk 4.

Afspraken over afstemming
We vinden het belangrijk dat grondeigenaren met hun ‘boven en beneden buren’ overleggen over ingrepen die ze op hun gronden doen en de effecten die deze ingrepen kunnen hebben. Bij aanvragen voor initiatieven die in de gebiedstafels besproken worden, moet de initiatiefnemer beschrijven dat er een gesprek met de aanliggende boven- en beneden buur is geweest en dat er indien nodig inhoudelijk is afgestemd in het plan. Dit is onderdeel van de leidraad die opgesteld zal worden voor de gebiedstafels.

3.4 Beleving van de kwaliteiten

Wat speelt er?
Een sterkere beleving van onze kwaliteiten en ons bijzondere landschap is een van de terugkerende onderwerpen in de interviews en is voor onze gemeente van groot belang. Dit bijzondere landschap vormt de basis voor de woon- en leefkwaliteit van onze eigen inwoners. Daarnaast is het veelal de reden waarom bezoekers naar onze gemeente komen.

De kracht van beleving is het resultaat van vier op elkaar inwerkende factoren:

- De fysieke kenmerken van de omgeving. Hoe ziet het eruit, wat is de vorm, hoe klinkt het, hoe ruikt het?
- De ervaarbaarheid van de omgeving. Denk aan toegankelijkheid, bewandelbaarheid, waarnemingspunten en belemmerende geluidsniveaus.
- De activiteiten en evenementen die er zijn en de gebruiksmogelijkheden van de omgeving.
- De mate van kennis en inzicht over de omgeving. Hoe meer je weet, hoe sterker de beleving is.

In de moderne samenleving is verveling een uitstervend fenomeen, er is altijd wat te doen. In de ontwikkeling van de belevingssamenleving zijn de begrippen 'nieuw' en 'extreem' belangrijk (extremen zijn niet altijd luidruchtig, zoals extreme rust). Voor veel mensen is steeds dezelfde beleving niet zo interessant en men reist ver om bijzondere ervaringen mee te maken of nieuwe mogelijkheden te exploreren. Was u al eens bij een 'bosdronerace'? De Posbank is zo populair omdat het de sterkste heidebeleving in Nederland biedt.

De opgave is om de kracht van de beleving van onze gemeente sterker te maken en daarbij de kwaliteiten niet te verliezen

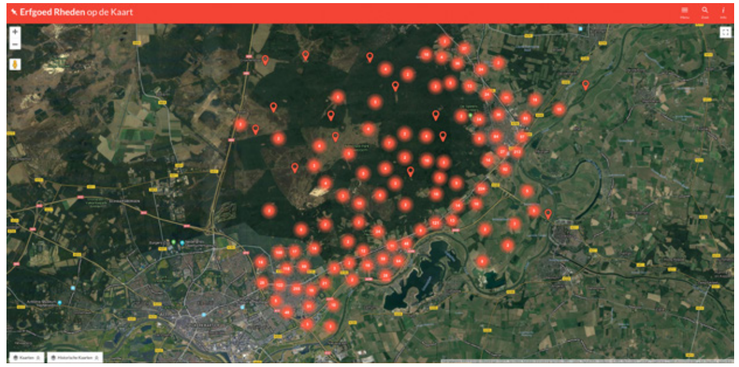
Onderdeel van de ontwikkeling van beleving is virtualisering. Het toevoegen van extra, virtuele lagen aan bestaande omgevingen is een belangrijke trend. Met de komst van het 5G netwerk in de komende jaren ontstaan er geheel nieuwe mogelijkheden en een nieuwe industrie.

De opgave voor virtualisering is om data over en van ons gebied op zo'n wijze beschikbaar te maken dat anderen daarmee nieuwe toepassingen kunnen bedenken en implementeren.

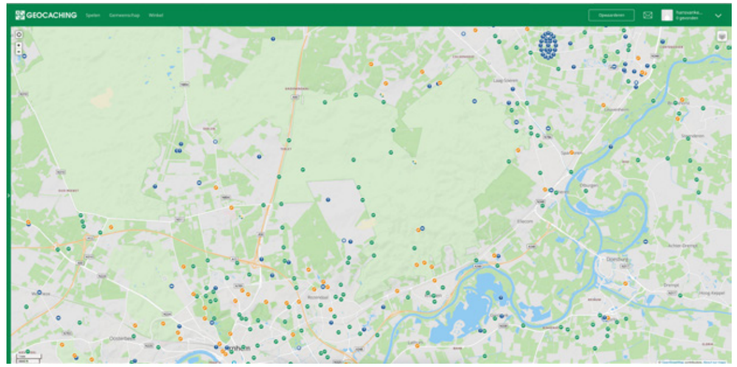
Het stimuleren van beweging is een maatschappelijk doel op zich geworden. Er is een brede zorg dat vooral jongeren en bepaalde doelgroepen de beleving vooral binnenshuis achter een beeldscherm zoeken (en vinden) en daarmee hun gezondheid schaden. Virtualisering is mogelijk een belangrijk hulpmiddel om jongeren te stimuleren om te bewegen (net als versterken van de beleving). Nooit kwamen zoveel jongeren van hun bank af als bij de introductie van Pokemon Go.

De opgave is om bewegen in de buitenruimte voor nieuwe doelgroepen aantrekkelijk te maken. Dat lukt alleen als er andere zaken dan nu te beleven zijn.

Effecten van virtualisering
Het toevoegen van virtuele betekenislagen aan onze omgeving zal in de komende tijd een grote vlucht gaan nemen. Daarmee wordt de buitenruimte, veel meer dan nu, deel van onze eigen leefomgeving. 'Pokemon go' is een spectaculair voorbeeld. Een ander breed gebruikt voorbeeld is Geocaching. Op figuur 34 ziet u de caches die momenteel (begin 2019) in Rheden gelegd zijn.

Figuur 37 'Erfgoed Rheden op de kaart' is een (eenvoudige) vorm van virtualisering (bron: rhedenopdekaart.nl).

Figuur 38 Een kaart van geocaching binnen de gemeente Rheden. Bij geocaching wordt gebruik gemaakt van een gps-ontvanger (of telefoon met deze functie) om ergens ter wereld zogenaamde caches te vinden (bron: geocaching.com).

'Het is bronsttijd - en daarom wil je op safari in Nederland'
Op Nu.NL staat een artikel over de beleving van de Edelhertenbronst.
'Met een verrekijker in de aanslag speuren naar wilde dieren in de Nederlandse natuur. Ooit geweten dat dat kan? De bronst van het edelhert die in het najaar plaatsvindt, is dé aanleiding voor een safari in eigen land' lees verder op:
https://www.nu.nl/weekend/5438444/bronsttijd---en-daarom-wil-safari-in-nederland.html#coral_talk_wrapper.

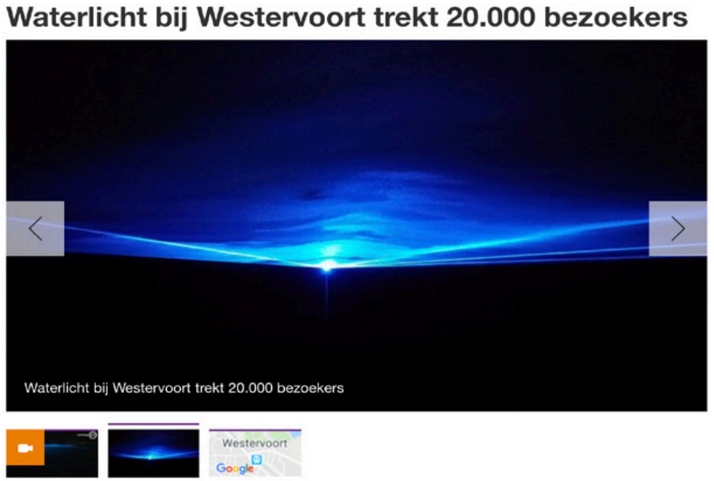
Figuur 39 Een evenement als het International Citroën Car Club Rally (ICCCR) 2016 heeft vanwege locatie bij Middachten, bereikbaarheid en actieve werving in onze gemeente plaatsgevonden (bron: ICCCR2016.com).

De belevingseconomie is groot, groeiend en dringt door in steeds meer aspecten van de economie. Voor ons is dit van groot belang in het kader van toerisme en recreatie.
De belevingsmarkt is veeleisend. Een halve beleving is niets. Daarom is het voor ontwikkeling van de beleving bijna een voorwaarde om uit te gaan van bestaande bijzonderheden en kwaliteiten en die uit te bouwen en te versterken. Als je vanuit niets begint, wordt het wel een erg grote opgave.

Er bestaat zoiets als een 'totaalbeleving'. Als je naar een Waddeneiland gaat dan waait het, is er strand, eet je vis, kom je aan met een boot, loop je door de duinen, etc. En als er dan een festival als Oerol wordt georganiseerd, worden de authentieke ervaringen versterkt. Ook onze Veluwezoom heeft kenmerken van een totaalbeleving. De steile paden, de hellingen, het bos en de heide. De molenbeeksystemen, de uitzichten vanaf de hellingen, de landhuizen en de kastelen met een bepaalde positie op de zoom kunnen deze totaalbeleving vormen.

De opgave waar wij voor staan is om op een bewuste en gerichte manier in te spelen op de ontwikkeling van de belevingssamenleving. Daarbij moeten we steeds in het oog houden dat het fysieke en maatschappelijke draagvlak voor het aantrekken van meer bezoekers ook grenzen kent.

Als het gaat om evenementen dan wordt de beperkte uitwisseling van kennis tussen verschillende belangengroepen, gemeente en bewoners veel genoemd als vraagstuk. Hierdoor ontstaat onduidelijkheid over wat kan en mag maar ook wat er is. De informatievoorziening kan sterker en activiteiten en evenementen kunnen beter op elkaar worden afgestemd.

Figuur 40 Voorbeeld van virtualisering bij de rivier de Rijn in Westervoort (bron: www.omroepgelderland.nl).

Visie

We leven in een welvarend land waar veel mensen voortdurend op zoek zijn naar nieuwe ervaringen. Dat is een groot voorrecht en voor velen een belangrijke drijfveer voor een betekenisvol leven. De vraag naar beleving willen we beantwoorden met een ‘belevingsaanbod’. We richten ons op bezoekers en op de eigen inwoners.

Het belevingsaanbod wordt ontwikkeld vanuit een ‘belevingsversterking’ van onze kwaliteiten. Waar het rustig is moet het stil worden, waar de natuur beleeft kan worden moet wildernis ontstaan, waar de landgoederen ‘prijken’ moet de glorie worden opgepoetst, waar hellingen zijn moeten ze gebruikt worden en waar water naar beneden valt moet het klateren. Zo ontstaat als vanzelf een totaalbeleving van de Veluwezoom. Dit is waar we naar toe willen. De volgende vier aspecten van beleving worden onze kapstok:

- Waar het gaat om de fysieke inrichting moeten we durven ingrijpen om echt wat te maken. Natuurlijk altijd in balans met andere belangen en altijd met creatief maatwerk.
- We gaan ons gebied nog beter toegankelijk maken, maar we gaan er wel in sturen. Niet alles kan overal. De toegankelijkheid kan ook verbeterd worden door meer informatie te geven en aan te sluiten bij de toenemende virtualisering van de omgeving.
- Activiteiten en evenementen die de beleving van onze kwaliteiten versterken gaan we werven, faciliteren en de vergunningverlening zo makkelijk mogelijk maken. Activiteiten kunnen fysiek, virtueel of een combinatie zijn (geocaching bijvoorbeeld).
- We gaan nog sterker dan nu inzetten op de trend van virtualisering om het kennisniveau over onze omgeving hoger te maken en onze omgeving op een meerlagige manier beleefbaar te maken.

Evenementenkalender

Evenementen per maand

Overzicht evenementen mei 2018

Datum	Naam evenement	Locatie	Website
12 mei	Moederdagbraderie van 10.00 tot 16.00 uur	Winkelcentrum Julius Röntgenlaan	www.dreambouquet4ever.nl
13 mei	Zomermiddagconcert	Carolinapark, Dieren	www.buitenpoort.nl
25 tot en met 27 mei	Kermis	Mr. B. van Leeuwenplein, Rheden	
26 mei	Rommelmarkt Gelreband van 8.00 tot 16.00 uur	Clubgebouw Gelreband, Imboslaan 69 Dieren	www.gelreband.nl
27 mei	Jaarmarkt Rheden	Groenestraat, Rheden	
30 mei t/m 3 juni	Zoom Kamermuziekfestival	Gemeente Rheden, Rozendaal en Doesburg	www.zoomfestival.nl

Overzicht evenementen juni 2018

9 juni	Vael Ouwe wielertocht	Startlocatie Adm. Helfrichlaan 95, Dieren	www.veluweriders.nl
10 juni	Zomermiddagconcert	Carolinapark, Dieren	www.buitenpoort.nl
17 juni	Snuffelmarkt van 10.00 tot 16.00 uur	De Dumpel, Velp	www.meukisleuk.nl

Overzicht evenementen juli 2018

1 juli	Posbank Challenge junior van 08.00 uur tot 14.00 uur	Snippendaalseweg, Rheden	
1 en 8 juli	Zomermiddagconcert	Carolinapark, Dieren	www.buitenpoort.nl
16 juli t/m 13 augustus	Sponsorwandelingen #ikluister helden wandeling	Verschillende data en startlocaties in de gemeente	www.hulpverleningnaseksueelmisbruik.nl
24 juli t/m 3 augusuts	ONK Schaaktoernooi	Theothome, Dieren	https://www.schaken.nl/onk
26 juli	Braderie (Velleper Donderdagen) 11.00 uur - 21.00 uur	Velp	www.veelzijdigvelp.nl

Overzicht evenementen augustus 2018

2 augustus	Braderie (Velleper Donderdagen) 11.00 uur - 21.00 uur	Velp	www.veelzijdigvelp.nl
12 augustus	Zomermiddagconcert	Carolinapark, Dieren	www.buitenpoort.nl
17 augustus	IJsselfeest Dieren	Aan 't Veer	www.ijsselfeestdieren.nl
18 augustus	IJsselfeest Dieren	Aan 't Veer	www.ijsselfeestdieren.nl

Overzicht evenementen september 2018

9 september	Zomermiddagconcert	Carolinapark, Dieren	www.buitenpoort.nl

Figuur 41 Voorbeeld van de evenementenkalender in Rheden (bron: website gemeente Rheden).

Idee	Welke beleving wordt versterkt en hoe?
Plukbossen, plukgewassen, bloemrijke graslanden en bloesems aanplanten. We richten ons hierbij op het aantrekken van insecten en vogels, maar ook op het type beplanting. Wat groeit wanneer en wat trekt het aan?	Relatie omgeving-gebruiker en draagt bij aan biodiversiteit
Seizoenen gebruiken om het landschap meer zichtbaar te maken. Dus het gebruiken van de sneeuw op de hellingen om te sleeën, een wadi of uiterwaard onder laten lopen als het vriest en de IJssel toegankelijk maken door middel van een strand en of aanlegplaats voor boten.	Hellingen IJssel
Het telen van specifieke landbouwsoorten.	Historisch landschap
Uitbreiden van het wandelnetwerk vanuit de kernen om de fysieke toegankelijkheid vanuit het dorp naar het buitengebied te verbeteren.	Toegankelijkheid vergroten
Initiatieven voor buitenleven.	Activiteiten toevoegen
Activiteitenkalender (als onderdeel evenementenbeleid).	Informatie
Natuurbeleving: spotten van ‘the big five’, een wolvenrefugium en vogelteldag.	Natuur
Theatercarrousel Gelders Arcadië (in ontwikkeling).	Cultuurhistorie
De Veluwe als ‘Bever experience centre’ voor outdoor activiteiten.	Fysieke ervaring
Gelders Arcadië Marathon (conceptidee is uitgewerkt door scholen).	Fysieke ervaring cultuurhistorie
Mee met de schaapsherder.	De gradiënt, de historie
Nachtwandelingen in het bos onder begeleiding van boswachter.	Natuur
Tijdelijke kunst in het buitengebied.	Gebruik van ons landschap
Uitbreiden van de Gelders Arcadië app met verhalen over het landschap, gekoppeld aan routes.	Informatie
Het vestigen van een museum zoals museum MORE of Insel Hombroich. Waarom geen 3e vestiging in oost Nederland met een beeldenpark en paviljoens in de natuur?	Contrast cultuur-natuur
International Citroën Car Club Rally (ICCCR).	Historie en bijzonder evenement

Figuur 42 Een eerste verzameling voorbeelden van belevingsversterking.

Beleid
Fysiek verder ontwikkelen van de beleving
In de gebiedsplannen wordt een groot aantal voorstellen gedaan om de fysieke beleving op de helling ook praktisch sterker te maken. Denk aan het voorstel om alle historische watermolenlocaties te ontwikkelen of zichtlijnen te herstellen.

In het algemeen is de beleving van de helling meer gericht op toeristisch-recreatieve activiteiten. In tegenstelling tot het veluweplateau waar de natuur, wildernis, rust en stilte juist ruimte krijgt. Bij duurzaam toegankelijk staat een voorstel voor het aanpassen van de verkeerscirculatie zodat de beleving van de zoom sterker en natuurlijker wordt. Daarnaast past het aanleggen van nieuwe routes hierin ook om het gebied beter toegankelijk te maken.

De beleving van het water kan worden versterkt door de recreatieve toegankelijkheid van de oevers van de IJssel en de recreatieve toegankelijkheid en beleefbaarheid van het Apeldoorns Kanaal te vergroten.

Inspiratie verzamelen

▶ Op het (internet)platform voor de gebiedstafels gaan we goede voorbeelden van belevingsversterking verzamelen en uitdragen.

Daarmee willen we een praktisch handvat voor de tafels bieden, het gesprek over beleving bevorderen en geleidelijk meer diepgang geven.

Data, informatie, kennis en toepassingen van technologie, een nieuw beleidsveld

Weten wat je ziet (bewustwording) en het waarderen versterkt de beleving. We staan op een overgangspunt waarin omgevingskennis vanuit een statische omgeving (boekjes, borden, internet) in 'augmented reality' wordt gegoten. Deze ontwikkeling gaat heel snel en als je er niet bij aansluit ben je niet effectief genoeg.

De Gelders Arcadië website bevat geïnterpreteerde kennis en de bijbehorende app bevat filmpjes, foto's, routes en verhalen, maar is nog niet echt interactief. Het project 'Rheden op de kaart' presenteert al meer oorspronkelijke kennis op een meer interactieve manier en vanuit een plattegrond. Deze biedt meer mogelijkheden voor gebruik.

In de erfgoednota is genoemd meer te gaan inzetten op 'virtual reality', daar waar de middelen aanwezig zijn. Dit zou bijvoorbeeld gebruikt kunnen worden om archeologie te verbeelden via virtual reality. Dit zou een mooi doel zijn om in te zetten op de beleving van het erfgoed, maar zou ook gekoppeld kunnen worden aan de natuur. Welke insecten leven er waar en wanneer en welke bloemen, bomen en struiken kun je het beste planten om de meeste insecten aan te trekken?

In de structuurvisie Velp hebben we voorgesteld 1000 nieuwe routes in een paar jaar te ontwikkelen (door gebiedsdata beschikbaar te stellen waarop anderen routes kunnen ontwerpen) waarmee de toegankelijkheid van het gebied sterk wordt vergroot.

De technologie is sterk in ontwikkeling evenals de kennis en ervaring bij de gebruiker. Een vast patroon is dat er ergens een bron van gegevens is (data) en ergens anders een toepassing om deze data te gebruiken. De databron is hierin het belangrijkste, en eenmaal ingevoerd blijft de bron lange tijd bruikbaar. Maar dan moet deze databron wel in het juiste formaat beschikbaar worden gesteld.

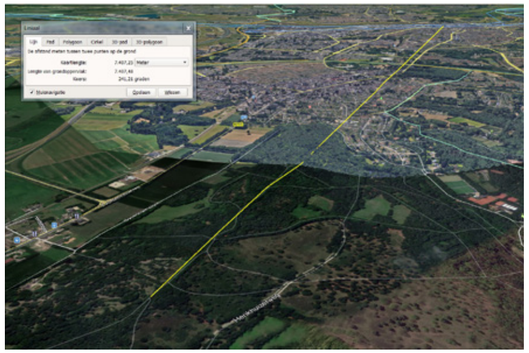
▶ We gaan beleid ontwikkelen voor kennis en technologie en een onderdeel (en mogelijke uitwerking) van dat kennisbeleid is virtualisering.

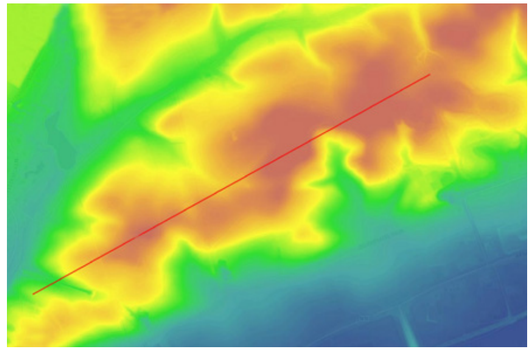
Daarin zullen we vanuit de kennisketen (data, informatie, kennis en toepassingen) praktische stappen zetten om meer grip te krijgen op data en de toepassing daarvan. Voor dit onderwerp is er een intermezzo gemaakt.

Evenementenbeleid
Er gebeurt heel veel op het gebied van evenementen en beleving in onze gemeente. Wij zijn goed bereikbaar vanuit het land en hebben fantastische locaties voor allerlei activiteiten. Er zijn ook bijzondere voorzieningen in onze gemeente zoals de Greyhoundrenbaan in Velp. Dit soort activiteiten zijn veelal in onze gemeente zelf helemaal niet zo bekend. Ze worden georganiseerd door een landelijke of zelfs internationale organisatie. Toch zou het zowel voor onze eigen inwoners als voor bezoekers een verrijking van de beleving zijn als deze activiteiten breder bekend zouden zijn.

Daarnaast willen ons meer richten op meerdaagse evenementen en arrangementen. Hiermee versterken we ook de verblijfsrecreatie in onze gemeente.

Een goede afstemming tussen evenementen maakt meer mogelijk en voorkomt onverwachte overlast maar is soms ook lastig te organiseren. Om de afstemming te verbeteren zijn we in 2018 begonnen met een evenementenkalender en er is een coördinator benoemd.

Figuur 43 Voorbeeld van een mogelijke fysieke ingreep om de beleving te versterken. Er bestaat een historische '3 toppen' zichtlijn van zo'n 7 km van Beekhuizen naar de Eusebiustoren. Het daadwerkelijk zichtbaar maken van deze zichtlijn zou een van onze kernkwaliteiten zeer versterken (bron links: Google Earth en bron rechts: ahn.nl).

Tot nu toe is het beleid dat wij initiatieven van eigen bodem voor (meerdaagse) evenementen stimuleren en via een subsidieregeling budget beschikbaar stellen als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Voor evenementen van buitenaf wachten wij af welke initiatieven voor evenementen op ons afkomen. Dergelijke initiatieven beoordelen we op praktische en technische gronden waarbij de hoofdvraag is of het evenement niet onevenredig veel overlast veroorzaakt.

Dit beleid gaan we herzien. Het nieuwe evenementenbeleid gaan we voor evenementen van buitenaf richten op de mate waarin ze bijdragen aan de versterking van de beleving van onze kwaliteiten. Dit beleid gaan we actief uitdragen. In de toekomst wordt dit aangevuld met acquisitie van dergelijke evenementen. Ook in het nieuwe beleid zal beperking van de overlast een belangrijk punt blijven.

▶ Het nieuwe evenementenbeleid stemmen we af op de omgevingsvisie. We stellen daarin de beleving van onze kwaliteiten centraal en we gaan evenementen die hier binnen passen acquireren.

Sportlocaties als startpunt van beweging

▶ De sportparken willen we ontwikkelen als beginpunt voor beweging in het gebied.

De buitenruimte wordt momenteel het meest gebruikt als sportlocatie en door een koppeling te maken met de sportlocaties kan hierop ingespeeld worden. We vragen de verenigingen om hier voorstellen voor te ontwikkelen in de vorm van een 'Open Club' gedachte. Er vindt momenteel een pilot plaats voor dit idee (coalitieakkoord 2018-2021 Rheden geeft energie). Hierdoor kun je letterlijk en figuurlijk de parken openen. We richten ons hierbij met name op de bewoners van onze gemeente, vanwege de ligging van de sportparken.

INTERMEZZO GEZONDHEID

Als input voor deze omgevingsvisie is de Gelderse Gezondheidswijzer - Quickscan Gezonde Leefomgeving ingevuld. Met deze quickscan ontstaat een beeld van de lokale problematiek in de fysieke leefomgeving voor gezondheid. Uit de quickscan blijkt dat voor het buitengebied twee beperkte risico's bestaan: wonen langs de A384 en de nertsenfokkerij in Laag Soeren.

In het buitengebied van de gemeente wonen weinig mensen. De gezondheidsrisico's van de A348 spelen vooral in de kernen. Nertsenfokkerijen gaan binnenkort verdwijnen uit Nederland. Dan zijn er ook geen hokdierbedrijven meer in de gemeente.

Er zijn dan ook geen sturende opgaves voor gezondheid in het buitengebied van de gemeente die uit de lokale problematiek voortkomen.

Aan de preventiekant bestaat er wel een vraagstuk. Het stimuleren van beweging wordt een steeds belangrijker onderwerp. Rheden heeft daarin een (boven)regionale positie omdat het een gebied is dat bijzondere kansen voor beweging heeft. De algemene lijn in deze omgevingsvisie is dat wij als gemeente het bewegingsgerichte toeristisch-recreatieve gebruik van ons gebied zullen faciliteren en zullen aanmoedigen. We willen dat wel vanuit onze kwaliteiten doen en daarom gaan we meer dan voorheen sturen in het gebruik.
Ook onder de normen voor bijvoorbeeld luchtkwaliteit en geluid is gezondheidswinst mogelijk. Er staan verschillende voorstellen in deze visie die zullen bijdragen aan een betere milieukwaliteit.

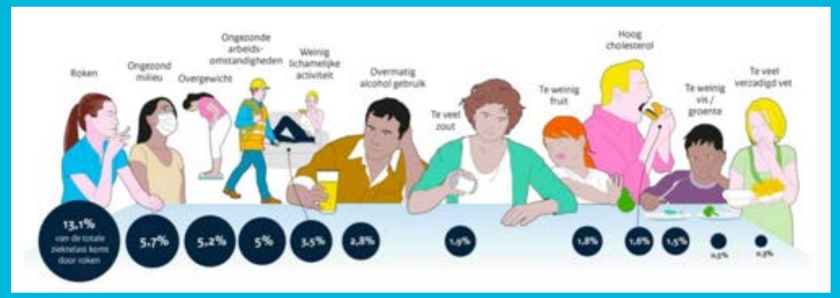
Vooral de voorstellen waarmee we het gebruik van de trein en fiets bevorderen en de auto in de buurt van de A348 wilen houden dragen daaraan bij. We maken extra gebruiksruimte door onder andere gemotoriseerd verkeer te beperken. Wij gaan zo meer mensen aantrekken die op een gezonde manier ons gebied kunnen gebruiken.

Inzetten op de belevingseconomie en door middel van virtualisering aantrekkelijker maken van ons buitengebied zal zeker ook bijdragen aan meer bewegen. Vooral virtualisering kan helpen om nieuwe doelgroepen aan te trekken. Vooral jongeren komen weinig buiten.

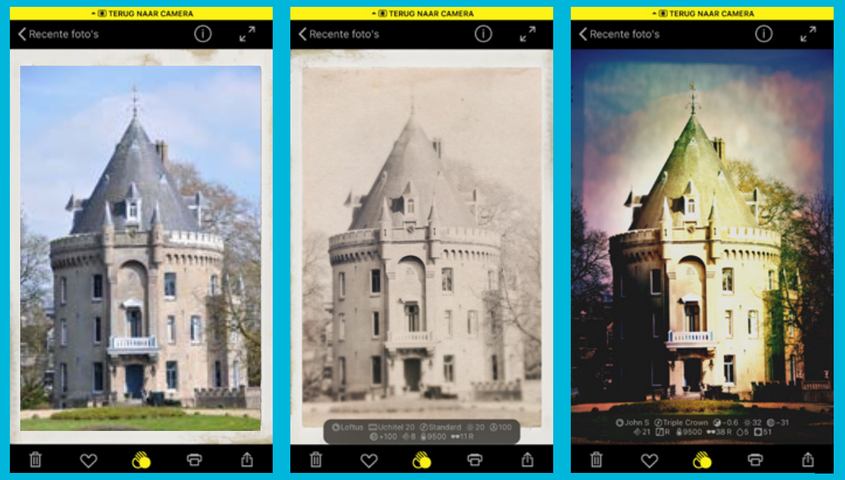
In Duitsland is er een trend dat jongeren veel meer in de natuur gaan wandelen. Oorzaken zijn mogelijk de algemene gezondheidstrend en bewerkte landschapsafbeeldingen die mensen elkaar versturen. Zie hipstamatic bewerkingen van een foto van de Gelderse toren.

Lokaal willen we beweging extra stimuleren door de sportparken als beginpunt van routes te positioneren én de verenigingen uit te dagen om faciliteiten beschikbaar te stellen. Dit voorstel is dus meer dan een extra faciliteit voor onze inwoners. Wij zien het als een wezenlijke voorziening.

Het is belangrijk dat de energietransitie niet leidt tot meer overlast en blootstelling aan luchtverontreiniging. Denk aan emissies en stank door houtstook en de verbranding van biomassa. Ook andere effecten vragen aandacht. Juist omdat we inzetten op zonnepanelen en windmolens moeten ook effecten als de schittering van zonnepanelen en de slagschaduw of geluidshinder door windmolens worden meegenomen in afwegingen.

Figuur 45 een overzicht van gezondheidsdeterminanten gepubliceerd door het RIVM. Een gezonde leefomgeving met een schoon milieu is van groot belang aan de passieve kant van gezondheidsbevordering. Aan de preventiekant is, voor de fysieke leefomgeving, vooral beweging belangrijk (meer lichamelijke activiteit en verminderen overgewicht).

Figuur 46 Hipstamatic bewerkingen van een foto van de Gelderse toren Er zijn aanwijzingen dat fotobewerkingen van locaties in het buitengebied nieuwe doelgroepen trekken (eigen foto en bewerking).

Figuur 47 In Duitsland is een 'wandeltrend' gaande onder jongeren. Juist in de tijd van de digitalisering lijkt er behoefte aan buiten zijn. Gezondheid speelt hierbij een rol (bron: Volkskrant, Sterre Lindhout 24 oktober 2018).

Gebruik maken van een van de havens en de wateren verkennen.

Fietsknooppuntnetwerk.

Mountainbiken over de heide.

Fietsen.

Een terrasje pakken.

Kamperen.

De rivier oversteken.

Bezoek aan de waterval.

Slenteren langs de beek.

Wijnproeven.

Genieten van het uitzicht. Edelhertenbronst: hét oergeluid van de Veluwe. Op slechts enkele plekken in Nederland te beleven (wilduitkijkpunt De Elsberg).

Bezoek aan een van de landgoederen.

Heidewerkdag.

Alle foto's komen van de gemeente Rheden.

83

3.5 Duurzaam toegankelijk

Wat speelt er?
De goede bereikbaarheid van Rheden is een kracht, maar leidt soms ook tot overlast door te veel autoverkeer in de dorpen Dieren (wordt nu aangepakt) en Velp. In het buitengebied zijn er vooral problemen op sommige dagen als velen naar de Posbank en andere plekken op de Veluwe willen.

Structureel zijn er conflicterende belangen op de kleine wegen op de Veluwe, op de toegangen vanaf de dorpenroute en in de uiterwaarden. Ten eerste gaat het om een menging van auto's en recreatief langzaam verkeer op de fiets. Dit komt in alle drie de gebieden voor. Ten tweede is er ook een belevingsprobleem. De meeste mensen komen naar de Veluwe voor rust en natuur en daar past het geluid van motoren en ander gemotoriseerd verkeer niet goed bij. Dit geluid draagt ver en is vaak over de hele hellingzone hoorbaar. Dit geldt voor alle niet-gemotoriseerde gebruikers van ons gebied.

We kunnen uitgaan van twee autonome ontwikkelingen. Ten eerste zullen er eerder meer dan minder bezoekers naar ons gebied willen komen. Ten tweede is er een structurele verandering in eisen die we aan langzaamverkeersvoorzieningen stellen. Er is een enorme variatie aan (recreatieve) vervoerwijzen ontstaan. Dit zal tot twee ontwikkelingen leiden:

- Er wordt veel meer gemengd en straten voor langzaam verkeer moeten breder worden dan ze nu vaak zijn. Denk dan aan 4 tot 5 meter. Zo ontstaat er een nieuwe 'wegopzet' met twee even brede stroken. Op de ene strook wordt langzamer dan 30 km/uur gereden en op de andere harder dan 30 km/uur.
- Er blijft een behoefte aan toegespitste routes (natuurwandelen, bosrennen, paarden en mountainbikes).

Samenvattend is de opgave: hoe kunnen we doorgroeien op het gebied van toerisme en recreatie, het gebied toch goed bereikbaar houden en ernstige overlast door verkeer voorkomen? Welke faciliteiten zijn nodig om de doorgroei mogelijk te maken? Denk hierbij aan overstapmogelijkheden, aandacht voor parkeren en de vraag naar meer horeca.

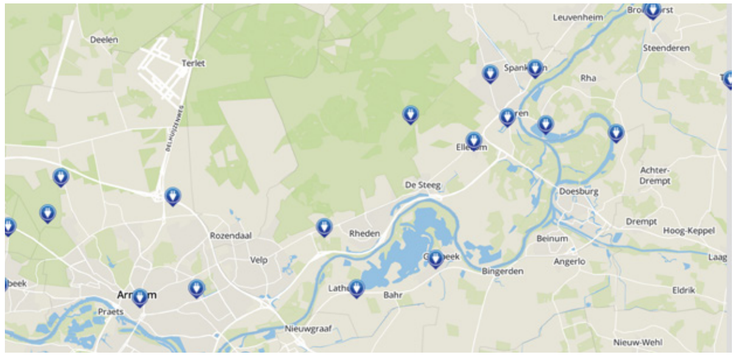
Digitale bereikbaarheid
Inwoners en ondernemers vragen om meer upload- en downloadsnelheden in het buitengebied. De gemeenteraad heeft daarom al in februari 2019 besloten om het glasvezelnetwerk in het buitengebied mogelijk te maken. Hiermee kunnen ondernemers efficiënter hun werk uitvoeren en zijn ze op de toekomst voorbereid.
Digitale bereikbaarheid is ook van belang voor de beleving. Dan gaat het vooral om de kwaliteit van de 4G verbinding. Dit vraagstuk

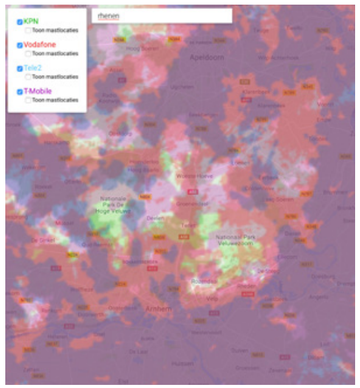
Figuur 48 We hebben te maken met een toenemende variatie aan vervoersmiddelen. De traditionele functieindeling; rijbaan, fietspad en voetpad moet daardoor vervangen worden door bijvoorbeeld 'snelle multiverkeersruimte' en 'trage multiverkeersruimte'.

Figuur 51 Oplaadpalen in de gemeente Rheden 2018 (bron: oplaadpalen.nl).

Figuur 50 Oplaadpunten E-bike 2018 (bron: https://www.fietsnetwerk.nl/fietsoplaadpunten/).

Figuur 49 Verzamelkaart: de 4G dekking in de gemeente. Hier staat de dekking van 4 providors over elkaar afgebeeld (bron: https://www.bellen.com/mobiel/4g-dekkingskaart).

wordt groter want voor goede augmented reality en virtual reality ervaringen zal een 5G verbinding nodig zijn die nog veel meer bronpunten vraagt dan de 4G.

De opgave wordt om een voldoende dicht 5G netwerk te krijgen dat het versterken van de beleving ondersteunt.

Laadinfrastructuur

Met de elektrificering van het fiets- en wagenpark wordt de beschikbaarheid van openbare laadvoorzieningen belangrijk. Dit is ook van belang voor de energietransitie waarin autoaccu's stroomhandelaren worden.

De opgave is om deze laadvoorzieningen ook te dimensioneren op bezoekersstromen en niet alleen op bewonersdichtheden.

Visie

Het gebied moet voor velen voldoende toegankelijk en beleefbaar blijven, ook als de vraag toeneemt. Maar niet alles hoeft overal en het is nodig om te gaan sturen.

In hoofdlijnen willen we een groter deel van de gemotoriseerde drukte 'beneden' houden (om te beginnen bij de A348) zodat er op de hogere delen meer ruimte is voor niet- gemotoriseerde vormen van gebruik.

De opvangcapaciteit van Nationaal Park Veluwezoom gaan we groter maken. Om dat voor elkaar te krijgen willen we dat de grootste gebruikers van 'omgevingsruimte' (motoren en auto's) ruimte inleveren. Voor de andere groepen gaan we de infrastructuur herschikken zodat doelgroepen elkaar minder in de weg zitten. Daarnaast gaan we onderzoeken of uitbreiding nodig is.

Mobiliteit moet de beleving van ons gebied ondersteunen en daar geen afbreuk aan doen. Op de Veluwe en de Veluwezoom komt er om die reden minder gemotoriseerd verkeer en wordt het verkeer veel stiller. Hiervoor willen we ook inzetten op alternatieve vormen van vervoer. Een vorm daarin is het elektrisch vervoer van groepen bezoekers.

We willen stimuleren om mensen zo veel mogelijk te laten bewegen en minder de auto te gebruiken. Het moet ook makkelijker zijn om naar buiten te gaan. Daarom willen we de infrastructuur voor langzaam verkeer moderniseren en routes breder maken. Bij voorkeur worden deze als vrij liggende straten (geen 'paden') aangelegd op enige afstand van de autowegen. Het buitengebied is niet altijd de bestemming, vaak maakt het deel uit van een route tussen de kernen. Regionaal moet de aanleg van snelfietspaden (die dan ook voldoende breedte hebben om een breed pallet van vervoerswijzen te bedienen) versneld worden.

Intensiteiten wegen Posbankgebied

Locatie telpunt:	periode	werkdag gemiddelde	weekdag gemiddelde	zondag
Schietbergseweg	3-7-17 t/m 9-7-17	580	760	1460
Beekhuizenseweg Diepesteeg	3-7-17 t/m 9-7-17	430	586	1282
Beekhuizenseweg t.o. Paviljoen Posbank	3-7-17 t/m 9-7-17	1391	1800	3636
Schietbergseweg	9-10-17 t/m 15-10-17	435	939	2940
Beekhuizenseweg Diepesteeg	9-10-17 t/m 15-10-17	288	641	2078
Beekhuizenseweg t.o. Paviljoen Posbank	9-10-17 t/m 15-10-17	561	1348	4355
Het weer op zondag 15 oktober 2017: zonnige dag, 22.8 graden en 8.9 zonuren.				

Figuur 52 Verschillende vormen van vervoer richting De Posbank.

Daarnaast blijven we openstaan voor speciale routes die niet gemengd worden. Denk aan bijzondere wandelroutes- en beleefroutes en 'sportroutes'.

Wij zien de A348 als een gebiedsweg en zeker de drie afslagen rond Rheden. Deze afslagen willen we veel meer dan nu gaan benutten voor het opvangen van een deel van de bezoekersstromen. Daarmee kunnen we de IJsselzijde van de gemeente promoten en verminderen we de automobiliteit in onze gemeente.

Wij vinden het gebruik van onze treinstations veel te laag en de trend gaat naar beneden in plaats van omhoog. We willen onze stations en de directe omgeving van het station beter benutten ten behoeve van voorzieningen voor bezoekers. We vinden dat het toeristisch gebruik in 2025 stevig toegenomen moet zijn ten opzichte van 2018.

De dichtheid van oplaadpunten voor elektrische auto's en fietsen moet voldoende zijn om het gebruik van deze vervoermiddelen te stimuleren.

De 4G en 5G dekking in de gemeente moet ook de hellingen van de Veluwe bevatten. Op het Veluweplateau zelf mag de dekking lager zijn.

Beleid

Van toerwegen naar toegangswegen

De kleine wegen op de Veluwe hoeven geen toerwegen te zijn. Het is in principe voldoende als je met de auto, bus en motor de Veluwe op kunt tot aan een parkeerplaats. De discussie over het veranderen van de autoinfrastructuur in dit gebied loopt al vele jaren. We willen nu kijken welke stappen echt gemaakt kunnen worden.

▶ Ons streven is om te komen tot een verantwoorde verkeersituatie voor het gehele natuurgebied (in en rond het Nationaal Park Veluwezoom). We maken toegangswegen naar een parkeerplaats. De bestaande voorzieningen blijven op deze manier bereikbaar.

Aantal in- en uitstappers op een gemiddelde werkdag in de gemeente Rheden in 2012-2015

	2013	2014	2015	2016
Rheden	907	838	805	807
Velp	1.625	1.500	1.416	1489
Dieren	3.848	3.777	3.641	3623

Figuur 53 Aantal in- en uitstappers van de treinen (https://www.treinreiziger.nl/aantal-en-uitstappers-per-station-2013-2016/).

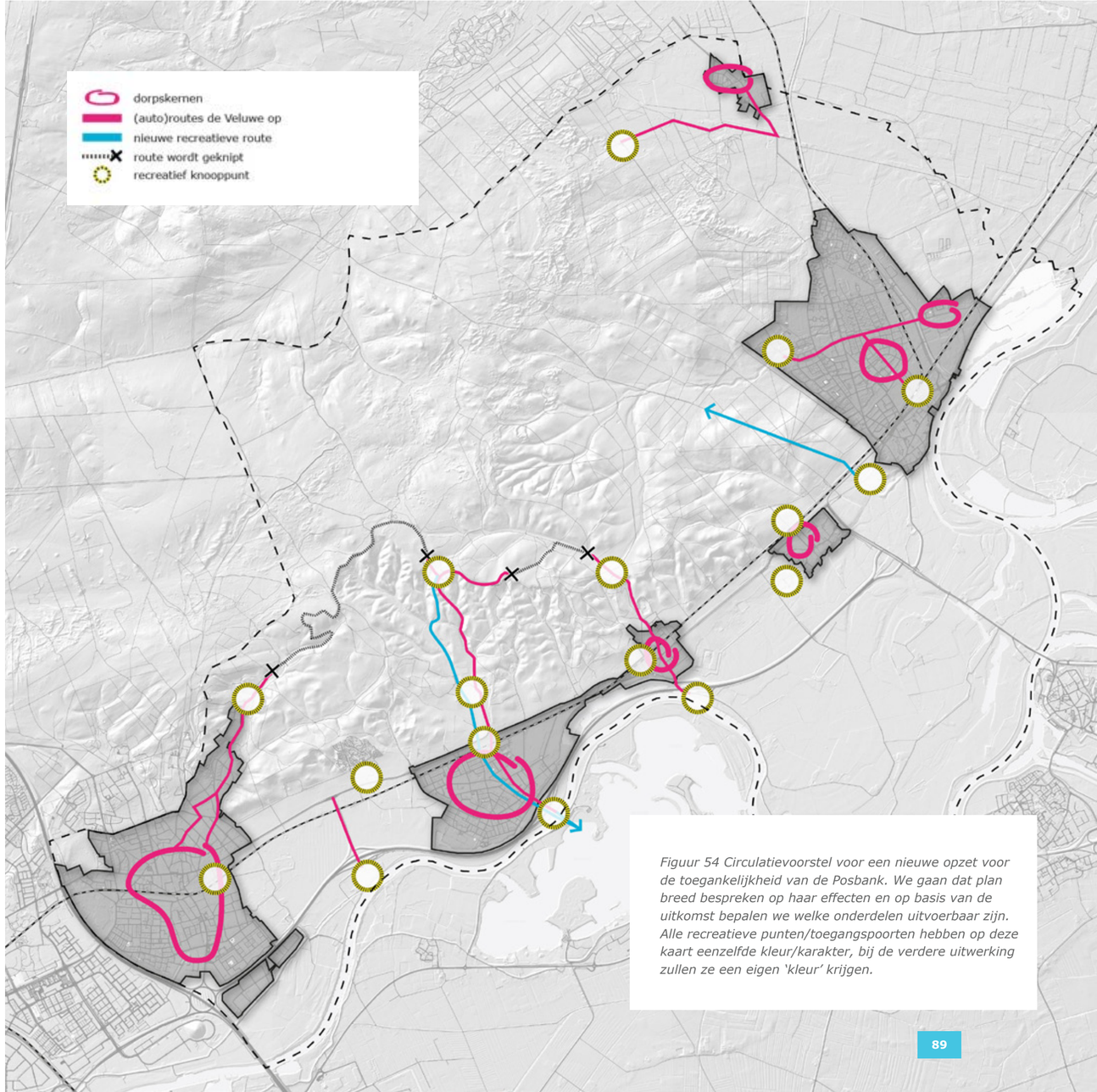
De parkeerplaatsen worden toegangen met voorzieningen.

De afsluiting van de Beekhuizenseweg voor doorgaand verkeer willen we gefaseerd doen. Eerst stellen we een plan op voor de bereikbaarheid en toegankelijkheid van de Veluwezoom waarin ook het voorstel is uitgewerkt voor de afsluiting van de Beekhuizenseweg. Vervolgens gaan we voor een periode van maximaal 5 jaar de weg in de weekenden en op feestdagen afsluiten en nemen we daarvoor de benodigde maatregelen. Hiermee doen we ervaring op. Na deze periode evalueren we de afsluiting en besluiten we over een volgende stap richting een permanente afsluiting.
De bebording vanaf de provinciale wegen gaat verbeterd worden, hiervoor loopt een project vanuit de VeluweAgenda. Het plan van aanpak is hiervan nog niet bekend.

Verbeteren infrastructuur voor langzaamverkeer

Door duurzame toegankelijkheid vermindert het aantal weggebruikers aanzienlijk en zijn er minder conflicten tussen vooral langzaam en snel verkeer. Dit zorgt voor een veiliger gebruik van de wegen in het buitengebied.

Met de omvorming op de Posbank/Zoom zullen delen van de bestaande wegen beschikbaar komen voor langzaam verkeer. Voor het deel tot aan de parkeerplaatsen houden we gemengd verkeer als we geen extra voorzieningen maken. Daar gaan we stap voor stap, samen met terreinbeheerders, extra toegangen maken die geschikt zijn voor vele vormen van langzaam verkeer. Deze routes moeten dan minimaal 4 meter breed zijn.

Figuur 54 Circulatievoorstel voor een nieuwe opzet voor de toegankelijkheid van de Posbank. We gaan dat plan breed bespreken op haar effecten en op basis van de uitkomst bepalen we welke onderdelen uitvoerbaar zijn. Alle recreatieve punten/toegangspoorten hebben op deze kaart eenzelfde kleur/karakter, bij de verdere uitwerking zullen ze een eigen 'kleur' krijgen.

▶ Het moderniseringsplan voor deze infrastructuur nemen we op in het circulatievoorstel.

We zoeken afstemming bij het plan van Natuurmonumenten voor langzaam verkeerroutes.

▶ Naast routes op Nationaal Park Veluwezoom onderzoeken we mogelijkheden voor betere wandel, fiets en beleefroutes.
▶ Niet alleen op de Veluwezoom zelf, maar ook voor de recreatieve verbindingen tussen de dorpen en het buitengebied wordt een plan gemaakt.

Parkeerplaatsen bij de afslagen van de A348

▶ Voor ieder van de drie afslagen gaan we een ontwerp maken waar en hoe auto's kunnen worden opgevangen.

Plus voorzieningen en diensten voor het vervolgtraject naar de gewenste eindbestemming (bijvoorbeeld Posbank). We willen hier overstappunten (TOP) van auto naar fiets en naar eventueel ander vervoer. Maar we weten op dit moment niet wat daar voor nodig is dus dat gaan we eerst uitwerken. Is dat wel veilig voor de fietser te maken en hoe zou het aansluiten bij het fietsknooppuntennetwerk?

Een mogelijk aantrekkelijke locatie voor de opvang van recreanten is terrein De Groot, hoewel de fietsbereikbaarheid nu nog onvoldoende is. Terrein De Groot is onderdeel van het Rivierklimaatpark IJsselpoort en daarvoor wordt een intergemeentelijke structuurvisie opgesteld. Daar komen dan ook de mogelijkheden voor herontwikkeling in terug.

Ontwikkeling stationsgebieden
Met name station Rheden ligt uitstekend voor de toegang naar ons gebied.

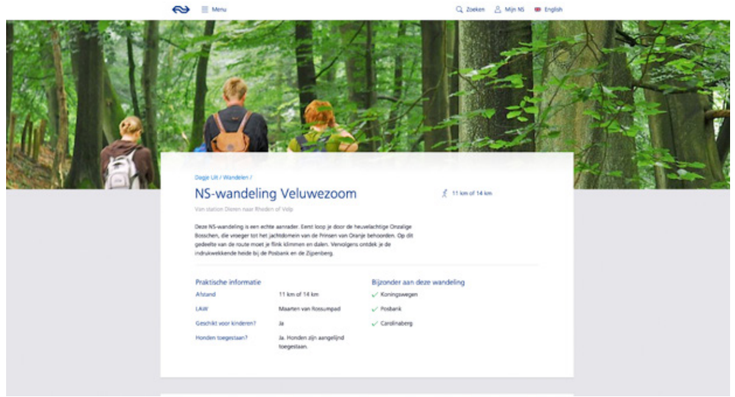
▶ We willen het gebied rond het station en de entree van Rheden (her)ontwikkelen met voorzieningen die gericht zijn op toerisme en recreatie.

Hiervoor wordt een stedenbouwkundig plan gemaakt. Natuurlijk kan dit alleen samen met de eigenaren.

▶ We gaan onderzoeken of een naamswijziging van station Rheden naar station Rheden-Posbank stimulerend werkt voor het gebruik van het openbaar vervoer bij een bezoek aan de Posbank.

▶ Voor onze drie stations gaan we de functionaliteit als toegangspoort van het buitengebied evalueren en versterken. In de evaluatie worden alle bestaande voorzieningen die gericht zijn op toegang en het gebruik daarvan geïnventariseerd (onder andere fietsverhuur, busverbindingen, ophaalkwaliteit, wandelroute bewegwijzering) en wordt een set van versterkingsmogelijkheden opgesteld.

We gaan samen met gebiedspartners een programma voor intensivering van het gebruik maken. Dat gaat om 'pr' én om het bedenken van nieuwe gebruiksmogelijkheden.

Figuur 55 Een goed voorbeeld van het inzetten van de stations zijn de NS-wandelroutes (bron: https://www.ns.nl/dagje-uit/wandelen/veluwezoom.html).

De rivier oversteken.

3.6 Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst – klimaatadaptatie

Wat speelt er?
Onze klimaatdoelstelling is om onze fysieke leefomgeving tijdig klimaatbestendig of klimaatrobuust te maken. We hebben in 2016 een 'Agenda ruimtelijke klimaatadaptatie' opgesteld waarin is aangeven welke ingrepen nodig zijn om de gemeente voor te bereiden op de gevolgen van veranderende weerpatronen. Deze agenda is bedoeld om 'door te werken' in andere plannen. Daarnaast is er het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie vanuit het rijk.

Niet altijd bestaat duidelijkheid over de gestelde ambities. Moeten beslissingen nú genomen worden of kan het later? En is alles wel even urgent?

De opgaven voor klimaatadaptatie betreffen de volgende onderwerpen. We beschrijven daarna kort op welke manier deze onderwerpen spelen in onze gemeente en welke opgaven daarbij horen.
- Wateroverlast;
- Natuurbranden;
- Afname/ verandering biodiversiteit;
- Droogte;
- Hittestress;
- Waterveiligheid.

Wateroverlast
Wateroverlast ontstaat als gevolg van extreme piekbuien. In ons huidige klimaat hebben we hier nu al mee te maken. De ligging van onze gemeente op hellend terrein heeft op sommige locaties tot gevolg dat hemelwater snel tot oppervlakkige afstroming komt en voor problemen kan zorgen.

Veel opgaven spelen in de bebouwde kom. De volgende opgaven kunnen voor het buitengebied worden benoemd:
- **Oplossingen zoeken ter voorkoming van wateroverlast in de bebouwde kom. Daarnaast is er soms ook grote afstroom vanaf de hellingen met overlast in de laagten tot gevolg. Dit gebeurt bijvoorbeeld in de kernen aan de rand van de stuwwal: water van onverhard terrein zorgt voor overlast in bebouwd gebied;**
- **Erosie/ uitspoeling door de dalen: humusrijke grond spoelt van de akkers, waardoor de akkers verdwijnen.**

Natuurbranden
Door de langere droge periodes in de zomer die gaan komen, wordt de kans op natuurbranden groter. De meeste branden ontstaan op de heide en dit is beter te blussen dan bos.

De belangrijkste opgaven zijn:
- **Hoe kunnen we het risico op oncontroleerbare branden verkleinen?**
- **Hoe bereiden we ons voor op een oncontroleerbare branden. Kent iedereen de risico's en weet te handelen?**
- **Ervoor zorgen dat het blussen niet meer schade aan de natuur oplevert dan nodig. Kennis en ervaring hierover delen.**

Afname/ verandering biodiversiteit
Een blijvende ontwikkeling is de transformatie van de natuur als gevolg van klimaatverandering. Dit is een bedreiging als de natuur niet de kracht heeft om steeds een nieuw evenwicht te vinden. Een goed functionerend ecosysteem is robuust en veerkrachtig. Verslechtering van leefgebied en doorsnijdingen leiden tot afname van biodiversiteit. Vanwege het grote belang van natuur in onze gemeente is dit voor ons belangrijk. Het aanpassingsvermogen varieert sterk per soort(groep) en de invloed die soorten op elkaar uitoefenen. Het effect van het veranderende klimaat is daarmee niet eenvoudig in te schatten. Wel is bekend dat sommige soorten mee migreren met de verschuiving van de klimaatzones.

De belangrijkste opgaven zijn:
- **De snelle achteruitgang van de biodiversiteit door het verlies aan habitat en leefgebieden van verschillende planten- en diersoorten te verminderen en door meer ruimte te creëren voor ecologische dynamiek.**
- **Hoe gaan we om met invasieve soorten zoals de Japanse duizendknoop?**
- **Hoe gaan we om met de verandering in biodiversiteit met betrekking tot de volksgezondheid? Denk hierbij aan teken, pollen, blauwalg, tijgermug en de eikenprocessierups.**

Droogte
Het is duidelijk dat we drogere zomers gaan krijgen, met kortstondige heftige hoosbuien. Wij gaan daarbij uit van de 'W' scenario's van het KNMI (http://www.klimaatscenario's.nl/).

De belangrijkste opgaven zijn:
- **Hoe gaan we om met een watertekort (zoals lage IJsselstanden en het droogvallen van sloten en grachten) en wat zijn de gevolgen voor waterkwaliteit (Waterschap)?**

Figuur 56 Een van de initiatieven voor verbetering van de biodiversiteit is het 'Deltaplan biodiversiteit' (bron: https://www.samenvoorbiodiversiteit.nl).

- **Hoe gaan we om met de gevolgen voor landbouw (nat voorjaar, droog najaar en droge zomer)?**
- **Hoe gaan we om met de gevolgen van droogte met betrekking tot de gezondheid, zoals stilstaand water?**
- **Hoe spelen we in op de gevolgen voor natuur (afname biodiversiteit, zie vorige alinea)?**
- **Hoe bereiden we ons voor op natuurbranden (apart besproken)**

Hitte

Aandacht voor hitte is in deze omgevingsvisie van belang voor de relatie van de dorpen met het buitengebied en de toegankelijkheid vanuit het dorp. De verwachting is dat mensen vaker open water gaan opzoeken als koele plek. Daarnaast moet er rekening mee gehouden worden met evenementen. De hittekaarten geven aan welke gebieden warmer worden dan andere gebieden in de gemeente, met het buitengebied als referentiegebied.

Hoogwaterveiligheid

De hoogwaterveiligheid is van belang in onze gemeente vanwege de rivier de IJssel. Deze is dan ook onderdeel van het Rijksprogramma Deltaprogramma Grote Rivieren waarvoor nu een actualisatieplan wordt opgesteld ten behoeve van onze toekomstige hoogwaterveiligheid. Er zijn diverse projecten die invulling geven aan de opgave:

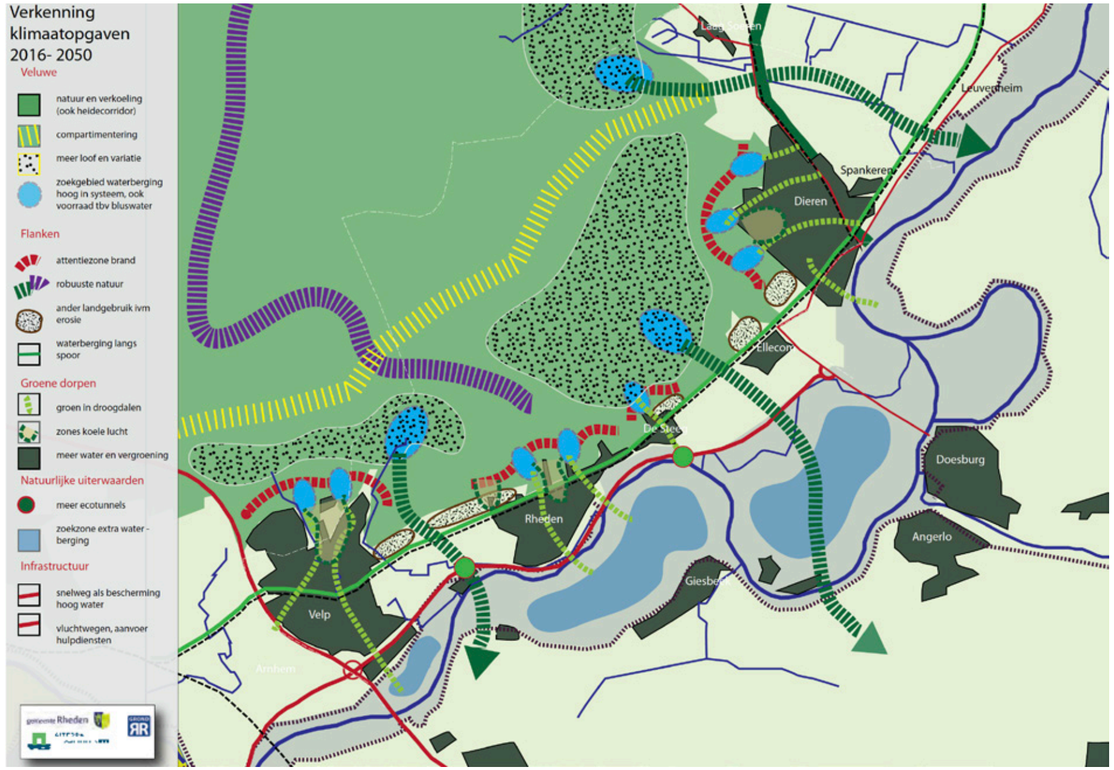
- Rivierklimaatpark (buitendijks gebied);
- Havikerwaard (buitendijks gebied);
- Waterkeringen;
- Mogelijk komen er nog extra opgaven vanuit het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

Visie

Onze algemene visie is dat we klimaatbestendig willen zijn en tijdig willen inspelen op de effecten van de klimaatverandering. Adaptatie kent twee kanten: we gaan onze omgeving robuuster inrichten en waar mogelijk passen we ons aan de wijzigende omstandigheden aan. Het maken van een klimaatrobuuste gemeente is een zaak van lange adem. Er zijn bedreigingen die we nu moeten aanpakken en er zijn blijvende bedreigingen die we structureel moeten aanpakken. Daarnaast zijn er mogelijke bedreigingen die we goed in de gaten moeten houden zodat we kunnen handelen wanneer nodig.

De beleidsontwikkeling voor klimaatadaptatie is op alle niveaus in volle gang. Het beleid voor dit thema zal dan ook regelmatig herzien moeten worden.

Voor de komende tijd zetten we, in het buitengebied, in op de urgente thema's droogte, natuurbranden en wateroverlast. Daarnaast moeten we verder werken aan de structurele aanpak van een klimaatrobuuste natuur, het vasthouden van water 'boven' in het systeem en hoogwaterveiligheid.

Figuur 57 Op deze afbeelding staat in hoofdlijnen welke soort ingrepen je zou kunnen nemen voor klimaatadaptatie (welke kansen het landschap biedt) (bron: Agenda Ruimtelijke Klimaatadaptatie).

Beleid

Wateroverlast

Wateroverlast is een effect van klimaatverandering waar we nu al mee te maken hebben. Er zijn meer extreme hoosbuien dan vroeger. In het 'Watertakenplan Olburgen' is aangegeven wanneer, wat ons betreft, hinder overgaat in 'niet-acceptabele schade' en wanneer we als overheid zullen ingrijpen. We hanteren daarbij een risico-gerichte benadering, waarin we letten op de effecten van wateroverlast. Bepaalde effecten vinden we niet acceptabel (water dat panden binnenstroomt, hoofdontsluitingswegen die niet langer begaanbaar zijn), andere effecten wel (tijdelijk grote plassen op straat of in openbaar groen). Het zal duidelijk zijn dat deze effectgerichte benadering in het stedelijk gebied (kernen) anders uitpakt dan in het buitengebied. In het buitengebied hanteren we in ieder geval het uitgangspunt 'vasthouden-bergen-afvoeren'.

Daarnaast willen we voorkomen dat er vervuiling optreedt door riooloverstorten.

In de voorgestelde gebiedsplannen is het vertragen van waterafvoer een van de opdrachten. Dit is de eerste stap die we willen nemen. We gaan daarvoor eerst uitvoering geven aan de ambities van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Daarin komen ook onderwerpen als droogte en hitte aan bod.

▶ Te beginnen met het uitvoeren van een stresstest op de thema's wateroverlast, overstroming, droogte en hitte. Eind 2019 wordt de stresstest afgerond. Dit doen we samen met het waterschap. Uit die test en de daaropvolgende risicodialoog, komt een maatregelenprogramma.

Natuurbranden

▶ Wij vinden de veiligheid van onze inwoners en bezoekers en het beperken van natuurschade bij natuurbranden cruciaal. Wij stemmen op regionaal niveau de beheersbaarheid van risico's af.

Het gaat om de volgende aspecten:

- Het verkleinen van de risico's op en rond natuurbranden.
- Afspraken rond beheersbare natuurbranden (dit loopt).
- Afspraken rond onbeheersbare natuurbranden.

Afname en verandering biodiversiteit

Dit is een blijvende bedreiging. Om in te spelen op de afname en verandering van de biodiversiteit is een zo robuust mogelijke natuur de beste waarborg om krachtig te zijn en ruimte te creëren om te reageren op de nieuwe situatie. Dit is een pleidooi voor het zoveel mogelijk verbinden van biotopen. De flora en fauna moeten ruimte krijgen om mee te bewegen. In de gradiëntplannen is de opdracht opgenomen om deze verbindingen vorm te geven. Voor een goed functionerend systeem is naast verbinden ook het verbeteren van bestaande natuurwaarden van groot belang. Het gaat daarbij om:

▶ Het opstellen van een plan om de biodiversiteit te vergroten en de achteruitgang te remmen.

▶ Het opstellen van een maatregelenpakket voor de omgang met invasieve soorten (voorkomen-bestrijden-beheersen).

▶ Het in beeld brengen van rollen en taken van verschillende overheden waar het gaat om soorten die effect hebben op de volksgezondheid (tijgermug: AIVD, blauwalg: waterschap en provincie (zwemwaterkwaliteit).

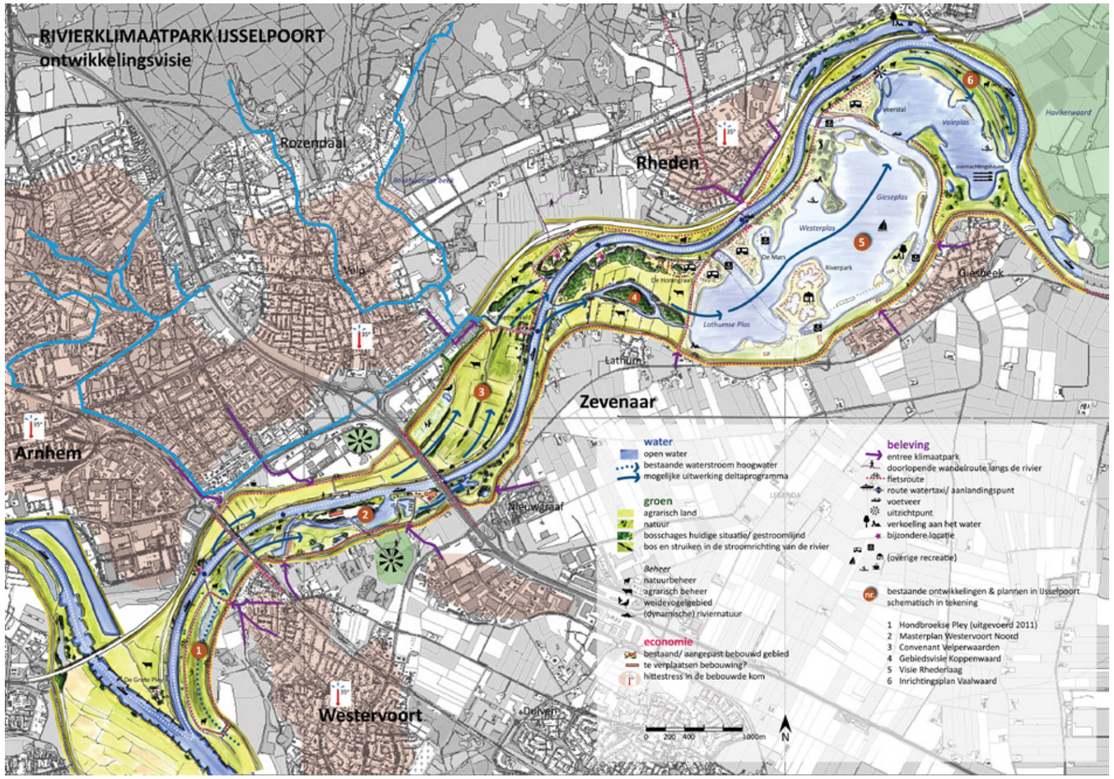
Hoogwaterveiligheid

Hoogwaterveiligheid is natuurlijk belangrijk en een blijvend vraagstuk. Rijk (veiligheidsnorm), het waterschap en Rijkswaterstaat (realisatie) zijn hiervoor aan zet.

Er worden plannen gemaakt voor de Havikerwaard en het 'Rivierklimaatpark'. In deze plannen gaat het niet alleen om hoogwaterveiligheid maar ook om ruimtelijke kwaliteit. Het integrale karakter van dergelijke ruimtelijke ontwikkelingen en de realisatie van lokale doelstellingen maakt dat we er in de planvorming als gemeente samen met onze inwoners een belangrijke rol in hebben.

▶ We werken in het Rivierklimaatpark en de Havikerpoort actief samen met onze (gebieds-)partners aan een veilige hoogwaterafvoer en ruimtelijke kwaliteit:

- We stellen voor het Rivierklimaatpark een intergemeentelijke structuurvisie op;
- We actualiseren de huidige Havikerpoortvisie.

Figuur 58 Visiekaart Rivierklimaatpark IJsselpoort (RKP) uit 2013. Het project Rivierklimaatpark IJsselpoort is een gebiedsontwikkeling voor hoogwaterveiligheid, natuur en waterkwaliteit, recreatie en economische ontwikkeling.

INTERMEZZO TECHNOLOGIE, KENNIS EN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Technologie
Een belangrijke ontwikkeling is de technologische ontwikkeling. Vooral digitalisering heeft grote gevolgen. Deze gaat vaak sneller dan we denken. De landbouwbedrijfsvoering is volop aan het veranderen en technologie en robotisering zijn daar een steeds belangrijker onderdeel van. Op het gebied van toerisme en recreatie spelen diverse ontwikkelingen. Eén voorbeeld daarvan is de introductie van 'real time' informatie over een gebied. Hoeveel mensen zijn er op de Posbank, is er ergens een bepaalde vogel gespot langs de IJssel, is er een 'pop-up'-nachtelijk (en illegaal) evenement in het bos? 'Virtual en augmented reality' ontwikkelen zich snel. Dit opent geheel nieuwe mogelijkheden voor de beleving van onze omgeving. Stel je voor dat je met een AR-bril op door het bos loopt en dat zich hier en daar bomen aan je opdringen met een verhaal? Dit is geen sciencefiction, maar een van de commerciële lijnen van technologie.

Technologische ontwikkelingen zijn, vanuit gemeentelijk perspectief, autonome ontwikkelingen. Ze vragen een lokaal antwoord en een inbedding. Wie de ontwikkelingen rond Airbnb in Amsterdam volgt ziet dat dat nog een hele klus kan zijn. *De opgave rond technologie is om de impact en mogelijkheden van ontwikkelingen te duiden (omdat ze nieuw zijn is dit wezenlijk, er is geen bestaand kader voor) én om ze adequaat te begeleiden.*

Kennis
Waar technologie een voortdurende motor achter verandering is, komt kennis in onze samenleving centraal te staan. Met kennis kun je de samenleving beïnvloeden, organiseren én inspelen op mogelijkheden van technologie. Daar komt bij dat het bewaren van gegevens zo goedkoop geworden is dat er geen (bewaar)selectie meer nodig is. Kennis is dermate waardevol geworden dat er een soort 'jacht op data' ontstaan is.

Omdat kennis zo waardevol is, is het onverantwoord deze te verspillen. Overheden, ook wij als gemeente Rheden, zijn een van de grootste dataverzamelaars en de grootste speler in de verdeling van rechten op data; direct en indirect. *De opgave voor kennis is dat de overheid een strategie voor het omgaan met kennis en data ontwikkelt.* Een onderdeel daarvan is het afdwingen en organiseren van kennisdeling.

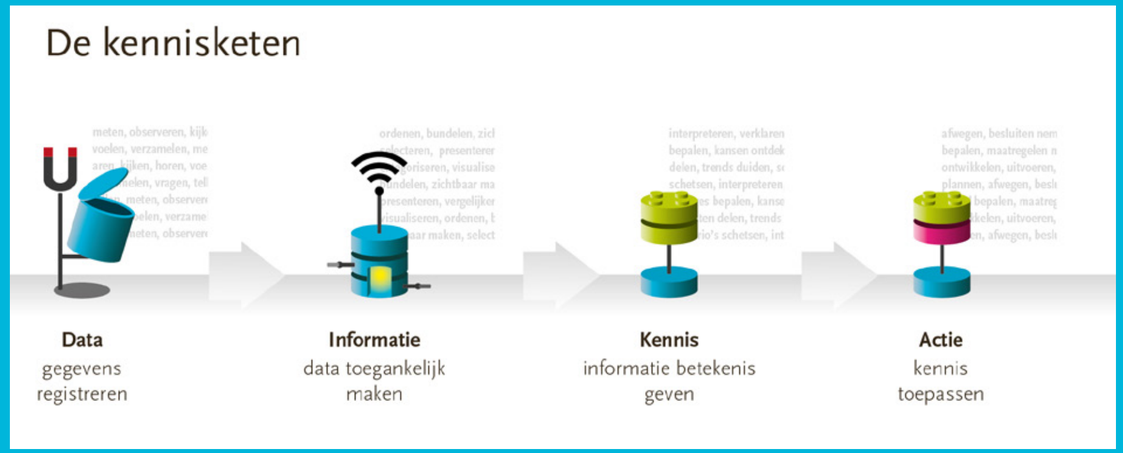
Een belangrijk uitgangspunt van de Omgevingswet is dat omgevingsinformatie voor iedereen toegankelijk is. Er wordt een stelsel opgebouwd waarmee deze toegang gerealiseerd moet worden: het digitale stelsel Omgevingswet (het DSO). *De opgave is om dit DSO ook daadwerkelijk toepasbaar te maken.*

Kennis ontwikkelt zich in een kennisketen. De hoofdstappen zijn:
- Data (geregistreerde gegevens);
- Informatie (toegankelijk gemaakte data);
- Kennis (betekenisvolle informatie);
- Actie (toegepaste kennis).

Verspreid door deze omgevingsvisie zijn kennis- en technologievoorstellen opgenomen. Om deze voorstellen ook te kunnen uitvoeren is een structuur nodig waarbinnen beslissingen over kennis genomen kunnen worden.

▶ We gaan een start maken met technologie en kennisbeleid. In eerste instantie willen we een fundament rond de kennisketen opbouwen. Dit moet vervolgens toepasbaar zijn voor het DSO en de voorstellen in deze omgevingsvisie.

Circulaire economie
Om de huidige Nederlandse economie versneld te veranderen in een circulaire economie, heeft het rijk drie strategische doelstellingen geformuleerd:
1. Grondstoffen in bestaande ketens worden hoogwaardig benut. Deze efficiencyslag kan leiden tot afname van de grondstoffenbehoefte in bestaande ketens.
2. Waar nieuwe grondstoffen nodig zijn, worden fossiele, kritieke en niet duurzaam geproduceerde grondstoffen vervangen door duurzaam geproduceerde, hernieuwbare en algemeen beschikbare grondstoffen. Hiermee maken we onze economie niet alleen toekomstbestendiger, maar ook minder afhankelijk van fossiele bronnen en de import daarvan. Verder blijft ons natuurlijk kapitaal zo behouden.
3. We ontwikkelen nieuwe productiemethodes, gaan nieuwe producten ontwerpen en gaan gebieden anders inrichten. Ook bevorderen we nieuwe manieren van consumeren. Dit leidt tot andere ketens die de gewenste reductie, vervanging en benutting een extra impuls geven*.

Belangrijk zijn:
- Reduce (verminderen van grondstofgebruik),
- Reuse (hergebruik producten en onderdelen) en
- Recycle (hergebruik van grondstoffen)**.

Een voorwaarde voor de circulaire economie is dat er voldoende informatie over ketens en processen is. Dit kan alleen door samenwerking met verschillende partijen. De ketens wil je helemaal volgen en vervolgens bijsturen en beter benutten. Als ketens en processen heel lokaal zijn en altijd hetzelfde dan is dat redelijk eenvoudig. Maar in een open en geglobaliseerde samenleving als de onze is een circulaire economie complexer. De inzet van automatisering helpt daarbij.

▶ Wij gaan samen met onze partners een aantal voedsel- en grondstoffenproductie processen op de kennisketen analyseren. Doel is om inzicht te krijgen in nieuwe mogelijkheden van circulariteit.

▶ Wij gaan de lokale voedselketen (van productie tot consumptie) stimuleren door in gesprek met de spelers in deze keten te onderzoeken welke synergie mogelijk is.

▶ Bij nieuwe particuliere ontwikkelingen in het buitengebied en in het beheer van de openbare ruimte komt er een toets op circulariteit. Het gebruik van circulair materiaal wordt randvoorwaardelijk waar mogelijk.

*https://www.circulaireeconomienederland.nl/rijksbreed+programma+circulaire+economie/default.aspx

**https://kenniskaarten.hetgroene-brein.nl/kenniskaart-circulaire-economie/is-definitie-circulaire-economie/

3.7 Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst – energietransitie

Wat speelt er?
Rheden wil in 2040 CO2-neutraal zijn en 14% realisatie in 2020. In de huidige situatie is dat 4,7%. CO2-neutraal betekent dat alle energie die gebruikt wordt ook in de omgeving wordt opgewekt. De gemeente hanteert hierbij de trias energetica: als eerste wordt ingezet op het besparen van energie, dan de opwekking van groene energie en als laatste het efficiënt inzetten van fossiele energie als het niet anders kan.

Het coalitieakkoord bevat tal van concrete voorstellen om dit doel te bereiken wat een tweede plaats opleverde in het objectieve onderzoek 'Klimaatbestendige Gelderse gemeenten', uitgevoerd door het GEA.

In 2017 is zowel door de gemeente als door de regio onderzoek gedaan naar de toekomstige energiebehoefte van Rheden en de daarbij behorende opgave. Wat opviel was dat in de totale energiebehoefte (elektra en warmte) de huishoudens de grootste verbruikers zijn in Rheden, op de voet gevolgd door de bedrijven. Wetende dat 93% van de woningvoorraad is gebouwd in een periode waarin energie nog geen issue was en ook de technieken nog niet zo vergevorderd waren, concluderen we dat hier een forse opgave ligt. Dit geldt ook voor de opgave om versneld 'van het gas af te gaan'. Uit de Regionale Energiestrategie die door de regionale gemeenten gezamenlijk wordt opgesteld en een uitspraak zal doen over de mogelijkheden voor grootschalige opwekking in de regio, zal exact blijken wat ons als gemeente te doen staat. Dit zal een grote impact op de leefomgeving hebben. Denk daarbij aan zonnepanelen op daken, langs gevels en in veldopstellingen op land water, windmolens, biomassacentrales, et cetera. Dit zal zowel in bebouwd gebied (zon op dak) als in het buitengebied zijn plek moeten krijgen (veldopstellingen). In een tweetal bijeenkomsten (energiecafés) is het denken daarover verkend met inwoners, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven.

De ontwikkelingen op dit gebied gaan snel en zullen we dan ook blijven volgen. We doen dat samen met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en inwoners. Het is tenslotte een gezamenlijke verantwoordelijkheid en de bedrijven en inwoners zijn hierin ook aan zet.

De regio Arnhem-Nijmegen waar Rheden samen met 17 andere gemeenten deel van uitmaakt, gaat aan de slag met het opstellen van een Regionale Energie Strategie (RES). Dit moet leiden tot een gezamenlijk bod aan het Rijk m.b.t. de regionale bijdrage aan de energietransitie zoals die is opgenomen in het (concept) Nationaal Energieakkoord. Het gezamenlijke aanbod zal door de betrokken gemeenten vertaald worden naar de ruimtelijke impact en een plek krijgen in de omgevingsvisies van provincie en gemeenten. Dat betekent dat deze omgevingsvisie buitengebied voor dit thema aan verandering onderhevig zal zijn.

"AAN DE SLAG VOOR EEN DUURZAAM KLIMAAT"
Beleidskader voor de klimaataanpak in Rheden 2019-2022

Bron: gemeente Rheden.

Bron: gemeente Rheden.

Visie

De energietransitie is in volle gang. Ondanks het feit dat de regionale opgave nog niet is vastgesteld en er discussie is over de exacte huidige opgave, is één ding duidelijk. We moeten aan de slag en dat zal zijn weerslag hebben op het buitengebied. Het herziene Rhedense Klimaatprogramma 2019-2022 geeft aan op welke wijze de opgaven worden gerealiseerd. We werken aan een 'energiemix', met inzet van zon, wind, water en wellicht ook biomassa en andere nieuwe technieken, om de opgave te realiseren.
We voorzien dat zowel kleinschalige energie-initiatieven geïnitieerd door inwoners als grootschalige energie-initiatieven geïnitieerd door marktpartijen hand in hand op zullen gaan.

Het Rhedense buitengebied is zeer waardevol voor inwoners en bezoekers als woon-, werken verblijfsgebied en ook de basis voor biodiversiteit. Om dat te beschermen heeft de provincie in haar Omgevingsvisie aangegeven waar geen ruimte is, waar mogelijk ruimte is en waar zeker ruimte is voor grootschalige (> 2ha) zonneparken en windmolens. Daarnaast is er wet- en regelgeving met betrekking tot natuur, landschappen en veiligheid voor mens en dier die medebepalend zijn voor de mogelijkheden. Deze (spel)regels nemen we in acht. Wij stellen een energiepotentiekaart op die aangeeft wat de zoekgebieden voor zonneparken en windmolens.

Belangrijk daarbij is dat een zonnepark of een windmolen op een bepaalde locatie goed aansluit bij de omgeving en het landschap. Rheden kent verschillende landschapstypen en dat vraagt om een goede afweging van de locaties voor zonneparken en/of windmolens. Wat in het ene landschapstype als storend wordt ervaren, kan elders goed passen. Medebepalend daarin is hoe de schaalgrootte van een zonnepark of windmolen zich verhoudt tot de omgeving. In kleinschalige landschappen, kan het lastig zijn grootschalige zonneparken goed in te passen zonder het landschap te veel te verstoren. Ook is het van belang andere ontwikkelingen die in de omgeving spelen mee te nemen in die afweging.

Bron: gemeente Rheden.

Een zonnepark zal echter voor de financiële haalbaarheid een bepaalde omvang moeten hebben en de vraag is of dat in kleinschalige landschappen voor marktpartijen nog aantrekkelijk is. Dit biedt kansen voor burgerinitiatieven die doorgaans een ander motief hebben en minder 'geldgestuurd' zijn om een 'klein' park te ontwikkelen. Dit past goed in de filosofie van de gemeente die juist ook bottom-up initiatieven ruimte wil bieden. Als inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties kunnen participeren (proces, inhoud, uitvoering en exploitatie) ontstaan er betere plannen en meer draagvlak.

Beleid

Rhedense Klimaatprogramma 2019-2022

Begin 2019 is het nieuwe Klimaatprogramma door de raad vastgesteld met daarin de opgaven voor de komende vier jaar en met een doorkijk naar de toekomst. Hierin zijn de klimaatadaptatiemaatregelen (zie paragraaf 4.5) opgenomen en de maatregelen om de energietransitie verder vorm te geven.
Daarin heeft besparen van energie de eerste prioriteit. Wat je niet gebruikt hoef je immers ook niet op te wekken. Daarop volgt het opwekken van eigen energie (wind, zon, biomassa, water, etc). Voor de periode 2019-2022 wordt ingezet op een begin maken met windenergie en zonneparken in het buitengebied. We willen graag ervaring opdoen en ontdekken hoe we om kunnen gaan met de inpassing van deze duurzame energiebronnen in het landschap.

▶ We gaan de mogelijkheden onderzoeken voor het realiseren van windenergie en zonneparken.

Bron: gemeente Rheden.

▶ Hiervoor gaan we een handreiking Energie en Ruimte opstellen. Daarnaast willen we voor vergroten van het maatschappelijk bewustzijn en innovatie meer ruimte bieden voor diverse kleinschalige en landschappelijk inpasbare vormen van duurzame energiebronnen.

De provinciale omgevingsvisie laat zien dat het buitengebied van Rheden relatief weinig ruimte biedt voor grootschalige (>2 ha) zonneparken en windmolens. Kleine zonneparken (<2 ha) en lijnopstellingen zijn in meer gebieden mogelijk, mits ze gecombineerd worden met andere functies en/of restruimtes invullen. Zo kunnen maatwerktoepassingen gevonden worden voor dubbel ruimte gebruik. Voor windenergie biedt de provinciale omgevingsvisie ook een beperkt aantal gebieden waar windenergie mogelijk zou kunnen zijn. Ook hier wordt gekeken naar de ruimtelijke kwaliteite, proces en participatie. Gekeken wordt wat geschikte locaties kunnen zijn en waar die aan moeten voldoen. Input hiervoor is onder andere opgehaald in de energiecafe's. Dit wordt verder uitgewerkt. We sluiten met de opgaven aan bij de regionale aanpak van de regio Arnhem-Nijmegen dat onderzoek doet naar opwekking in de regio. Regionale sturing is van belang om versnippering te voorkomen.

Beleid beschermd dorpsgezicht

▶ Voor het beschermd dorpsgezicht Laag-Soeren gaan we een gebiedspaspoort opstellen.

Dit plan moet ook inzicht geven in hoe we met transformatieopgaven, zoals de energietransitie, in cultuurhistorische waardevolle gebieden kunnen omgaan.

3.8 Omgaan met kwaliteiten

Wat speelt er?
Ons buitengebied is prachtig en we willen dat ons natuurschoon in stand blijft en beschikbaar is voor toekomstige generaties. Om dit mooi te houden zijn er verschillende te beschermen en te behouden kwaliteiten in ons buitengebied. In hoofdstuk 2 en deel II hebben we daar een overzicht van gegeven. Gelijktijdig zien we in de voorgaande thema's van deze omgevingsvisie welke veranderopgave er ligt. Die veranderopgave zit in het gebruik van ons gebied maar ook in de kwaliteiten zelf. Beide veranderopgaves leiden tot nieuwe beelden en nieuwe omgevingen. **Een vraag waar wij als gemeente dagelijks mee geconfronteerd worden is hoe de veranderopgave moet worden uitgevoerd met de juiste aandacht voor de kwaliteiten.**

Er is veel beheer nodig in de gemeente. Of het nu gaat om schoon water, bos- en heidebeheer, landschapsbeheer, historische gebouwen, zandwegen, routebebording. Alles vraag om aandacht. Over het algemeen zijn de gronden van particulieren. Er is 818 Ha aan groen Rijksmonument (2e gemeente van Nederland). Samen met terreineigenaren, landgoedeigenaren, agrariërs en bewoners werken we aan kwaliteit. Dit kwaliteitsbesef zit in het DNA van allerlei partijen binnen onze gemeente. Het is van belang om hier gezamenlijk in op te trekken en de kennis over deze kwaliteiten te blijven delen. Daarnaast hebben we als gemeente een eigen beheertaak. We hebben bijvoorbeeld laanbomen, bermen, fietspaden en natuurgebieden in beheer.
De opgave is om op stimulerende wijze effectief kwaliteitsbeheer (landschap en beeldkwaliteit, natuur, cultuurhistorie, water) uit te voeren.

Daarnaast moeten kwaliteiten beschermd worden door te borgen en te handhaven. Of het nu gaat om openbare orde en veiligheid in de zin van illegale afvaldumping, het handhaven van illegale kap van bomen/ groene landschapselementen, het naleven van kwaliteitsafspraken bij ruimtelijke ontwikkelingen of het voorkomen dat reliëf verdwijnt door egalisering van gronden. Ook bestaat het vermoeden dat in het buitengebied meer gebeurt omtrent veiligheid dan we in beeld hebben. Het is minder zichtbaar. Sommige sectoren, zoals de agrarische sector, zijn bij bedrijfsbeëindigingen vatbaarder voor criminaliteit en mogelijke leegstand maakt criminaliteit ook interessanter. **De opgave is om op een efficiënte, effectieve en voorspelbare wijze deze handhavings- en toezichthoudende rol in te vullen.**

Visie
Wij vinden dat het ons primaire proces is om initiatieven mogelijk te maken. Dat klinkt eenvoudig maar vraagt in de praktijk om creativiteit, inschikkelijkheid en vasthoudendheid. 'Mogelijk' worden initiatieven namelijk alleen als de kwaliteiten van ons gebied onderdeel worden van dat initiatief. Het meenemen van de kwaliteiten is voor ons een leidend ontwerpprincipe bij elk initiatief of ontwikkeling. Initiatiefnemers zijn bereid om hun initiatief aan te passen en belanghebbenden en overheden denken constructief mee.

De doelen uit deze omgevingsvisie die we in deze themahoofdstukken hebben opgesteld sturen ontwikkelingen in ons gebied. In die doelen zitten de belangrijkste kwaliteiten verwerkt waardoor ze als vanzelf gesprekstof bij initiatieven zijn.

We willen het normatief kader voor behoud en bescherming, regelgeving en waardenbeschrijvingen zo beperkt mogelijk houden. Waar doelen in combinatie met de beschrijving in hoofdstuk 2 duidelijk zijn kunnen we aan de slag. Waar nodig komt er een normatief kader.

Nog sterker dan we al doen, willen we inzetten op inspireren en kennisdeling om kwaliteiten te ontwikkelen en te beschermen. 'Instandhouden en beschermen zijn werkwoorden'. Een actieve opbouwende houding is daar cruciaal voor en die kunnen we het beste realiseren door middel van kennis en inspiratie. Onze eigen beheeractiviteiten zullen we expliciet gaan richten op de doelen in deze visie.

Beleid
Ieder initiatief is een ontwerpopgave

▶ We gaan ieder initiatief van enige omvang (de intake is beschreven in 'bouwen aan onze omgeving') als een gebiedsontwikkeling met een bijpassend ontwerpproces beschouwen.

Een ontwerpproces heeft als doel verschillende belangen te integreren tot iets nieuws. Waarden, doelen en wensen vormen de input van zo'n proces. De output creëert nieuwe kwaliteiten.

In het kader 'ontwerpprincipes' geven we aan waar het gesprek in de gebiedstafels, als het gaat om de ruimtelijke kwaliteit, over zou

Criteria voor het behouden en bereiken van ruimtelijke kwaliteit
Specifieke criteria voor het behouden en bereiken van ruimtelijke kwaliteit bij wijzigingen in bebouwing (bijv. nieuwbouw, functieverandering, verbouw en uitbereiding) in het buitengebied:
- Aansluiten bij de algemene ruimtelijke kwaliteitsambities;
- Aansluiten bij de landschappelijke karakteristiek (paragraaf 2.2) en de bebouwingskarakteristiek van de erven in het landschap (Welstandsnota);
- Ligging erf ten opzichte van ontsluiting;
- Passend bij de openheid van het landschap;
- Kansen overige functies in de directe omgeving van de ontwikkeling;
- Aansluiten bij maat en schaal van het landschapstype;
- Situering (grootte kavel en richting);
- Bebouwing passend bij korrelgrootte;
- Aansluiten bij de erfkarakteristiek (zie BKP Landelijk gebied);
- Een zo compact mogelijke erfinrichting/ bebouwingsensemble;
- Vorm en hiërarchische opbouw erf/ bebouwing;
- Typerende (inheemse) beplantingssoorten;
- Typerend materiaalgebruik;
- Passende erfscheiding en afrastering in het landschap;
- Aansluiten bij het bebouwingskarakteristiek;
- Vorm en massa;
- Gevelopbouw;
- Kleur- en materiaalgebruik;
- Detaillering.

Figuur 59 De Posbank (bron: panaramio).

moeten gaan. Het is een 'agenda voor het gesprek'. Deze agenda gebruiken we ook als algemene leidraad voor het werken aan ruimtelijke kwaliteit in het algemeen.

Inspiratie bieden
▶ Voor de gebiedstafels zullen we vanuit de kwaliteiten inspiratiebladen gaan maken. We denken aan goede voorbeelden met een beschrijving.

Kennisontwikkeling
We gaan een start maken met kennis en technologiebeleid.

▶ Een van de onderwerpen waar we op in zullen zetten is het gestructureerd toegankelijk maken van gebiedskennis volgens de kennisketen data-informatie-kennis-inzicht. En vervolgens benutten voor de gebiedstafels.

We gaan een gebiedsatlas maken met de kwaliteiten op cultuurhistorisch en landschappelijk gebied. Dat is een bestaand project en deze willen we nu uitbreiden door in de gebiedsatlas alle gebiedskwaliteiten op te nemen en deze digitaal voor het publiek te ontsluiten op verschillende kennisniveaus uit de kennisketen. Zie ook de uitvoeringsagenda.

Blijven bouwen aan landschapskwaliteit
We gaan actief het beschermen, herstellen en aanleggen van diverse landschapselementen, die typerend zijn voor het betreffende landschapstype, stimuleren. Goed voor de afleesbaarheid, recreatieve aantrekkelijkheid en eigenheid van elke gebied en bovendien voor de biodiversiteit.
▶ Hiervoor stellen we een nieuw meerjarenuitvoeringsprogramma voor het landschap op.

In dit programma is ook aandacht voor het toevoegen van nieuwe elementen waardoor je bijvoorbeeld ook een nieuwe tijdslaag toevoegt en het landschap recreatief aantrekkelijker en interessanter maakt. Denk dan aan (tijdelijke) kunst en cultuur zoals beelden, tentoonstellingen, buitentheater en landschapskunst.

Landschapskwaliteit is ook de samenhang tussen bebouwing en zijn directe (groene) omgeving.

▶ Om in het buitengebied bij nieuwe ontwikkelingen de samenhang, en dus de kwaliteit, tussen bebouwde omgeving en het erf/landschap te borgen, gaan we ons welstandsbeleid aanpassen.
▶ Daarnaast kijken we hoe deze kwaliteiten verankerd kunnen worden in het omgevingsplan.

Veiligheid en handhaving
Vanuit veiligheid wordt er ingezet om het buitengebied meer in beeld te krijgen. Dit gaat gebeuren middels een project 'zicht op de buitenruimte', waarbij gezamenlijk met ondernemers, politie, brandweer en gemeente wordt gekeken naar hoe het gebied veiliger te maken is.

▶ We gaan inzetten op toezicht en handhaving van onze gebiedskwaliteiten.
▶ Voor het vergroten van de veiligheid gaan we het project 'zicht op de buitenruimte' opstarten.

In hoofdstuk 2 en deel II hebben we aangegeven wat we zien als kwaliteiten, kwetsbaarheden en inspiratie. Het gevolg van het benoemen van kwaliteiten is ook dat je er wat voor moet doen. Denk bijvoorbeeld aan afspraken over verkeer, licht of natuurbeheer en toezicht houden bij natuur- en landschapsprojecten.

Dorpsranden
De dorpen in de gemeente Rheden worden in principe nergens meer uitgebreid. De rand tussen bebouwd en onbebouwd gebied ligt vast. Voor de lange termijn voorzien we bij herontwikkeling van gebouwen in de dorpsranden een bewuste vormgeving van deze rand. Belangrijk is dat de dorpsrand vanuit het buitengebied kwaliteit heeft en dat het buitengebied vanuit het dorp gezien toegankelijk is en uitnodigend aanvoelt. De overgangszone tussen het buitengebied en het dorp mag niet verrommelen of verdichten. Ommetjes naar het buitengebied zijn wel gewenst.

Ontwerpprincipes voor het behouden en bereiken van ruimtelijke kwaliteit bij ontwikkelingen in het buitengebied

- Behouden en versterken van bestaande kwaliteiten en het versterken van deze kwaliteiten door ze ontwikkelingsgericht in te zetten in ruimtelijke ontwikkelingen. Dit geldt als leidend principe bij een functieverandering of ruimtelijke ontwikkeling.
- Samenhang vergroten en verbinding herstellen; wéér ruimtelijke eenheid maken waar deze is verdwenen; ontbrekende schakels toevoegen; versnipperde onderdelen samenvoegen. Dit geldt bijvoorbeeld voor het herstellen van verbrokkelde landgoederen en de herkenbaarheid van het stelstel van de Soerense Beek. Verbindingen leggen op de gradiënten van hoog naar laag.
- Contrasten, differentiatie en variatie vergroten. Dit geldt bijvoorbeeld voor het herkenbaar blijven van de karakteristieke verschillen tussen de verschillende landschapstypen in de gemeente. Versterken van de specifieke identiteit is daarbij uitgangspunt.
- Ruimtelijke expressie en uitstraling vergroten waardoor er een nieuwe laag (iets eigentijds) wordt toegevoegd. Dit geldt voor bijvoorbeeld nieuwe ingrepen in het landschap zoals bijvoorbeeld het Posbank paviljoen

4

Visie op de gebieden

4.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 hebben we voor ieder thema de doelen aangegeven die we voor ons hele buitengebied zien. In dit hoofdstuk voegen we daar gebiedsgerichte doelen aan toe. Samen vormen deze doelen de startafspraak voor de gebiedstafels waaraan de deelnemers zich verbinden aan de doelen. Natuurlijk kunnen de doelen in de komende jaren verder worden ontwikkeld.

Vanuit de gebiedstafels kunnen voorstellen komen, maar ook algemene trends en ontwikkelingen kunnen reden zijn tot bijstelling. De gemeenteraad zal de doelen periodiek evalueren en waar nodig beslissen tot bijstelling.

Uitnodigingsplanologie is meer dan doelen stellen, het is ook het opstarten van transitieprojecten. Want we moeten aan de slag om ons landelijk gebied vitaal en aantrekkelijk te houden. Daartoe gaan we voor de drie gebieden op de gradiënt (dus voor het hele buitengebied met uitzondering van het Veluweplateau) gebiedsplannen maken zoals we in hoofdstuk 3 hebben aangegeven. In de gebiedsplannen komen twee dingen samen:

- Ten eerste stellen we opdrachten vast die nodig zijn om te werken aan de doelen. Deze opdrachten volgen direct uit de doelen van hoofdstuk 3.
- Ten tweede stellen we de specifieke doelen per gebied vast.

Hiermee hebben de gebiedstafels een breed palet van werkzaamheden. Enerzijds is er de meedenkende en reagerende rol als er initiatieven komen, anderzijds is er de activerende en organiserende rol om de transitie te stimuleren. Voor beide rollen is dezelfde kennis nodig en geven dezelfde doelen de richting aan.

Kasteel Biljoen

IJssel Velperwaarden

oeverwal Velperwaarden

kasteel Middachten

Bloemveld Ellecom

Landhuis De Valkenberg

Het landschap van Velp tot Rheden

Alle beelden op deze pagina komen van de gemeente Rheden.

landschap van Worth-Rheden

wijnbouw

Het landschap van De Steeg tot Dieren

Alle beelden op deze pagina komen van de gemeente Rheden.

Hof te Dieren

Beekhuizerbeek

Boerderij op de overgang van hoog naar laag.

Middachter Allee

Landschappen met zicht op de Veluwe.

Gelderse Toren

Landgoed De Bockhorst

Broekdijk in Laag-Soeren

Paviljoen de Posbank

Vergezichten op de Veluwe.

watermolen

Het landschap van Spankeren tot Laag-Soeren

Alle beelden op deze pagina komen van de gemeente Rheden.

Boerderij bij Spankeren

Gemeentegrens van de gemeente.

Het plateau van de Veluwe

Alle beelden op deze pagina komen van de gemeente Rheden.

De hellingen op de Veluwezoom.

Oprijlaan Gelderse Toren

Apeldoorns Kanaal

Heideschraalland

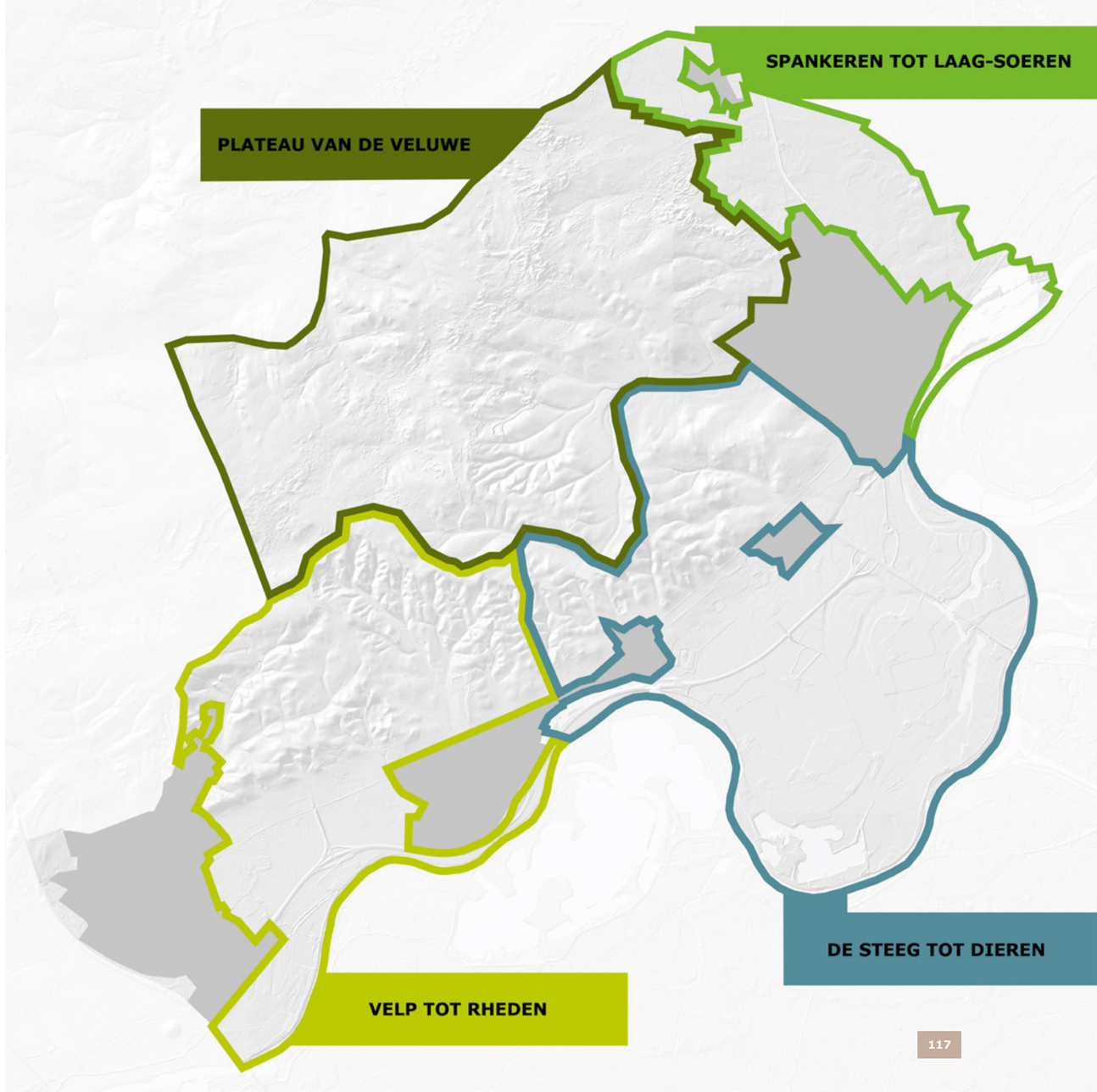
Begrazing door IJslanders.

4.2 Opdrachten voor de gebiedsplannen

In deze paragraaf gaan we in op het activerende karakter van uitnodigingsplanologie. De opdrachten voor de gebiedsplannen bevatten vaak de formulering: 'ten minste een x aantal voorstellen voor'. Deze formulering is gekozen om de gebiedsplannen activerend te houden én te voorkomen dat het grote blauwdrukplannen worden. Steeds als een voorstel gerealiseerd of vastgelopen is, moet er weer een nieuw voorstel bedacht worden. Daardoor is er altijd een 'pool' van concrete voorstellen. Het staat gebiedspartijen overigens vrij om onderwerpen toe te voegen.

De volgende opdrachten worden benoemd voor de gebiedsplannen:

1. Het plan bevat een voorstel voor het daadwerkelijk herstel van het volledige historische watersysteem van de 'beken en sprengen' binnen het plangebied. Waar dit conflicteert met andere belangen (ecologisch en cultuurhistorisch ontwikkelen van de beken) worden aanpassingssuggesties toegevoegd.
2. Het plan bevat een ontwikkelkader voor alle verdwenen watermolenlocaties en watervallen.
3. Het plan bevat een voorstel voor het herstel van historische zichtlijnen op basis van een waardering. Waar dit conflicteert met andere belangen worden aanpassingssuggesties toegevoegd.
4. Het plan bevat een overzicht van de maatregelen die nodig zijn om een robuuste ecologische verbinding te realiseren tussen Veluwe en IJssel waaronder ook vrije uitwisseling van dieren. Waar dit conflicteert met andere belangen worden aanpassingssuggesties toegevoegd.
5. Het plan bevat minimaal 5 nieuwe voorstellen voor het toeristisch-recreatief beleefbaar maken van de gradiënt.
6. Het plan bevat een technisch effectief en maatschappelijk haalbaar voorstel voor een project om de gradiënt klimaatrobuuster te maken.
7. Het plan bevat ten minste één nieuw voorstel om het sporten te bevorderen en één om beweging van andere doelgroepen te stimuleren.
8. Het plan bevat een technisch en maatschappelijk haalbaar voorstel om uittredend grondwater in de broeklanden voor een van de gebiedsdoelen te gebruiken.
9. Het plan bevat een samenhangend voorstel om de stedenbouwkundig/landschappelijk inbeddingen van de dorpenroute te versterken.
10. Het plan bevat ten minste één nieuw voorstel om de 'scenic highway' vorm te geven.
11. Het plan geeft ten minste één voorstel (in aanvulling op voorgaande) voor versterking van cultuurhistorische waarden in het gebied en de samenhang ervan over de gradiënt.
12. Het plan geeft ten minste één voorstel voor versterking van de karakteristieke landschapsopbouw.
13. Het plan bevat voor ieder dorp ten minste één voorstel voor een nieuw ommetje.
14. Het plan bevat een voorstel voor het realiseren van ten minste één kunstobject in het landschap gericht op versterking van de beleving.
15. Het plan bevat ten minste 2 voorstellen om de natuurlijke beleving te vergroten door bijvoorbeeld de aanleg van landschapselementen, bloemrijke graslanden, pluktuinen en/of moestuinen.

Figuur 61 Op de kaart hiernaast staan de gebiedsindeling in deelgebieden: landschap van Velp tot Rheden, landschap van de Steeg tot Dieren, landschap van Spankeren tot Laag-Soeren en het plateau van de Veluwe.

4.3 Het landschap van Velp tot Rheden

Situatie
In het gebied tussen Velp en Rheden ligt een aantal (restanten van) grote landgoederen: Landgoed Biljoen-Beekhuizen, Kruishorst, Overhagen-Snippendael, Rhederoord en Valkenberg en Rhederhof. Tevens is het agrarisch cultuurlandschap op de overgang van hoog naar laag, van esgronden naar broekgronden met haar 17e eeuwse verkavelingspatroon, nog gaaf aanwezig. Dit zijn de grootste kwaliteiten van het gebied. De ruimtelijke en functionele samenhang in het hele gebied en tussen de landgoederen kan sterker. Rond Biljoen is de samenhang behoorlijk goed, maar in noordoostelijke richting versnippert het gebied steeds meer en ook de relatie met de hellingen ten noorden van de dorpenroute kan sterker. Dit wordt veroorzaakt door doorsnijdingen van het spoor en de wegen en door de te eigenstandige ontwikkeling van functies in het gebied.

De uiterwaardenzone en de IJssel is redelijk grootschalig en is deels ontoegankelijk en lastig bereikbaar vanuit Velp en Rheden. Slechts op een paar plekken is de IJssel bereikbaar. Het gebied bestaat voornamelijk uit landbouw. Velp en Rheden zijn grote dorpen en dit is een uitloopgebied van de dorpen. De entree van het Park Veluwezoom-tussen dorpsrand en bos is een van de zichtbaarste landschapsbeelden van onze gemeente. Een robuuste verbinding van IJssel naar Veluwe is een kans voor natuur, al is er een aantal opvallende fysieke barrières zoals de N785 (dorpenroute), de spoorlijn en de A348.

Gebiedsdoel ‘De historie ontwikkelt door’
We gebruiken de historie als vertrekpunt voor het recreatief beleven, economisch ontwikkelen en natuurlijk verbinden van Veluwe tot IJssel. Voor het landschap tussen Velp en Rheden zien we een doorontwikkeling van het historische landschap uit de 17-19 de eeuw naar de moderne tijd als de hoofdrichting. Het gebied kan een op beleving gerichte ‘tijdmachine’ zijn waarin kwaliteiten van de verschillende perioden worden benut en herkenbaar blijven en elkaar daardoor versterken.

De historische beleving kan kleur geven aan de landbouw (waardevermeerdering en ketens) en de toeristische voorzieningen en daarmee een belevingsthema zijn met economische kansen. Door het historisch perspectief te kiezen kan belevingslandbouw een economische drager zijn.

De onderrand van de helling met de Beekhuizerbeek en bijvoorbeeld Begraafplaats Heiderust (behoort tot de 10 mooiste begraafplaatsen van NL) kunnen bijdragen aan de toekomst van het gebied. Denk aan een startpunt om het gebied per fiets of wandelend te verkennen.

De samenhang tussen de diverse onderdelen en de bereikbaarheid van de uiterwaarden kan beter. De grootste kansen zitten in de historische kwaliteiten, de mogelijkheden voor natuur en recreatie, de relatie met de

Figuur 62 De kruishorst 1840 (bron: Gelders Archief).

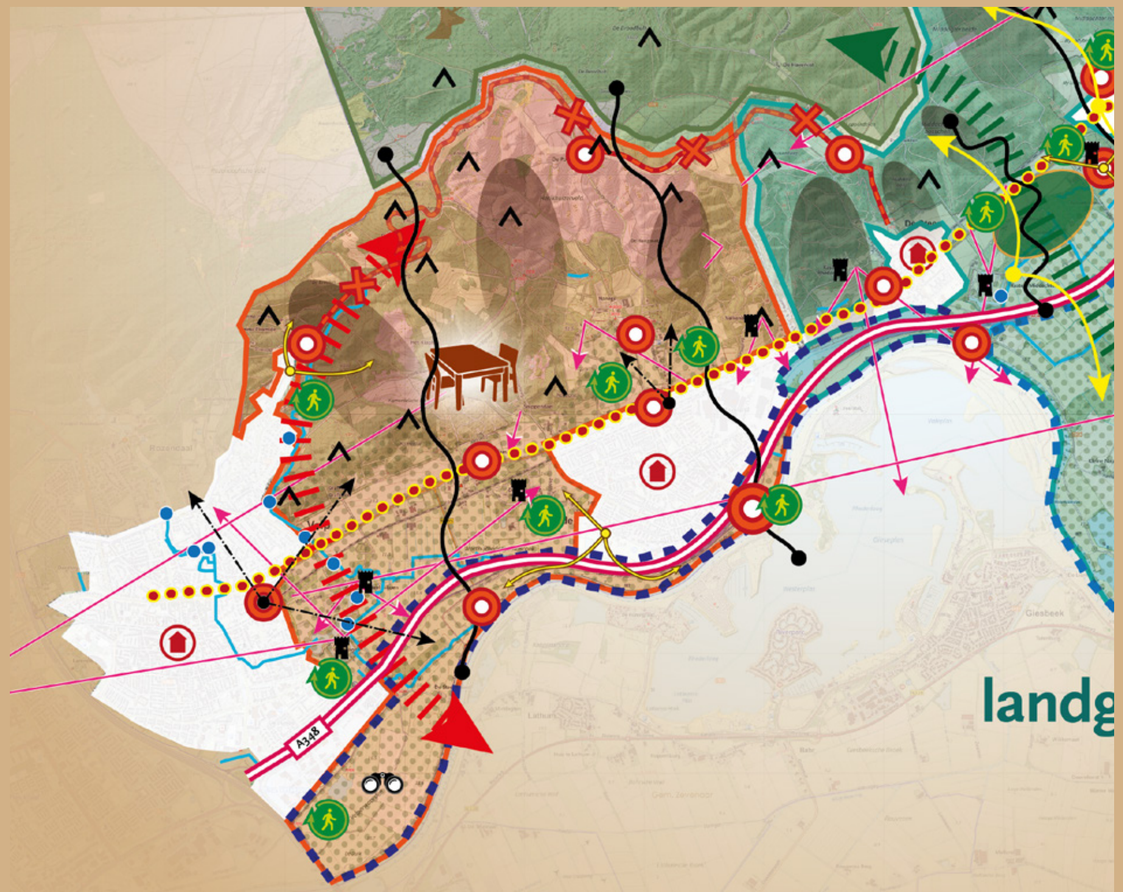
Figuur 63 Het historische landschap tussen Velp en Rheden. Fragment Hottingerkaart 1773-1794 (bron: Nationaal Archief Den Haag). Deze kaart illustreert het landschap tussen Velp en Rheden van meer dan 200 jaar geleden. Er is veel veranderd maar er is ook veel overgebleven. Wat in deze kaart vooral opvalt is dat de landgoederen bijna aaneengesloten zijn.

Visiekaart uitsnede Velp - Rheden

Gebiedsoverstijgende thema's:
Doorbouwen aan onze omgeving, versterken samenhang tussen hoog en laag, vergroten van de beleving van kwaliteiten, meer duurzaam toegankelijker buitenbied, stappen zetten voor een duurzame toekomst door klimaatadaptatie en duurzame energie en actief omgaan met kwaliteiten.

Gebiedsgericht beleid in 4 deelgebieden:

- Gebiedsdeel Veluweplateau.
- Gebiedsdeel Velp - Rheden.
- Gebiedsdeel De Steeg - Dieren.
- Gebiedsdeel Spankeren - Laag-Soeren.
- Instellen gebiedstafels voor: Velp - Rheden, De Steeg - Dieren, Spankeren - Laag-Soeren.
- Naar natuurinclusieve landbouw en boerinclusieve natuur.
- Volledige beeksystemen maken: beleefbaar, ecologisch en cultuurhistorisch.
- Watermolenlocaties ontwikkelen.
- Ecologische verbinding Beekhuizerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Havikerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Soerens beekdal versterken.
- Bronbossen als schakel in ecologische verbinding versterken.
- Recreatief knooppunt.
- Relatie omgevingsvisie buitengebied - structuurvisie dorp.
- Afsluiten Beekhuizenseweg voor gemotoriseerd verkeer.
- Versterken zichtlijnen en panorama's.
- Hellingen, mix van recreatie/natuur/cultuur.
- Rust, stilte en natuur(beleving) op de Veluwe versterken.
- Meer ommetjes rond dorpen maken.
- IJsseluiterwaarden toegankelijker en beleefbaarder maken.
- Beleving Apeldoorns Kanaal versterken.
- Sportparken inrichten als beginpunten van gebiedsroutes.
- Avegoor, Hof te Dieren en Middachten versterken als verbindingspunten Veluwe-uiterwaarden.
- Treinstations als toegangspoorten naar buitengebied versterken.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Havikerwaard realiseren.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Rivierklimaatpark IJsselpoort realiseren.
- Landgoederen instandhouden en ontwikkelen.
- Recreatieve verbinding Veluwe-IJssel.
- Dorpenroute (met korte zij-inprikkers), samenhang met dorpsstructuurvisies.

landg

de historie ontwikkelt door

VELP-RHEDEN

hellingen van de Veluwe en de nabijheid van de dorpen.

Wij zien het gebied als een uitloopgebied voor Velp en Rheden, maar ook als een wandelgebied voor toeristen en recreanten. Daarom werken we ook actief mee aan het toegankelijker van het buitengebied door het verbeteren van het wandelnetwerk en het aantrekkelijker maken van het buitengebied zoals de uiterwaarden in het project Rivierklimaatpark (de structuurvisie Rivierklimaatpark is hierin leidend).

Het gebied is een schakel in de verbinding van IJssel naar Veluwe voor landschap en natuur om het leefgebied voor plant- en diersoorten te vergroten. Door de stelsels van beken en landgoederen te herstellen en/of opnieuw te interpreteren dragen ze bij aan deze verbinding, de beleving van een historisch en natuurlijk landschap gaat hier samen met een ecologische verbinding (‘Beekhuizerpoort’).

We willen de economische en historische relatie versterken tussen landbouw, landschap en natuur (van veluwezoom tot IJssel, voorbeeld heideboerderij, boerinclusieve natuur en natuurinclusieve landbouw).

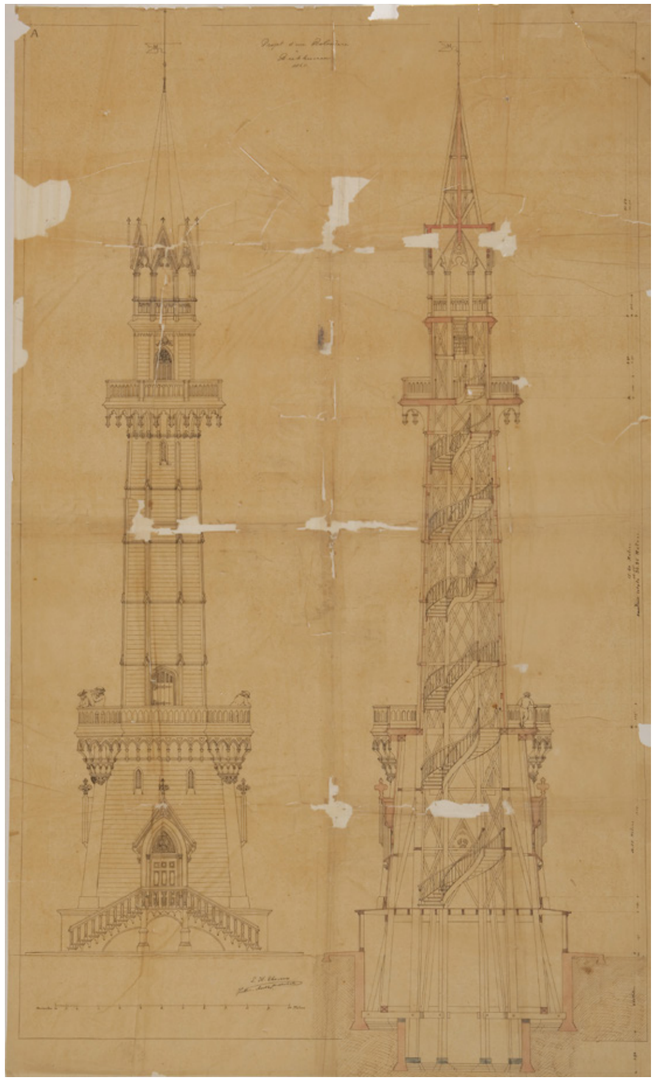
We gaan bijdragen aan de opgaven van het rivierklimaatpark door de ruimtelijke kwaliteit te versterken, te zorgen voor een veilige afvoer van rivierwater, de recreatieve toegankelijkheid van uiterwaarden te vergroten, een corridor te maken voor plant en dier, zorg te dragen voor schoon en gezond water, ruimte te geven aan duurzame en passende agrarische en niet-agrarische bedrijvigheid, de scheepvaartfunctie te verbeteren en bij te dragen aan duurzame energiewinning.

Figuur 64 De Roskam in Worth Rheden 1800-1900 (bron: Gelders Archief).

Figuur 65 De Roskam in de huidige situatie (bron: panoramio).

Figuur 66 Projet d'un belvédère à Beekhuizen, juli-augustus 1865 (bron: Gelders Archief).

Figuur 67 Vue sur le Temple Chinois et les Montagnes de Biljoen, ca. 1765 (bron: Gelders Archief).

4.4 Het landschap van De Steeg tot Dieren

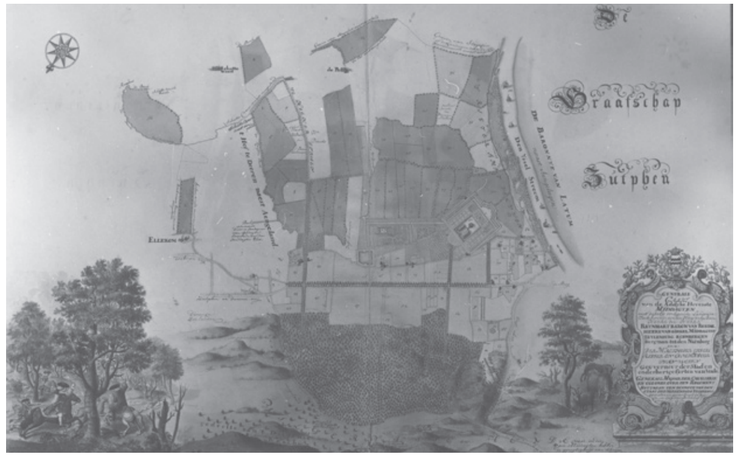
Situatie
Tussen Rheden en Dieren liggen bijzondere objecten als Middachten, Hof te Dieren, Avegoor en de bronbossen. Het gebied is gevormd in meer dan 500 jaar interactie tussen de landgoederen. De op lange termijn gerichte ontwikkeling gaat nog steeds door. Het gebied is immers voor een groot deel nog steeds een functionerend landgoed, maar het is ruimtelijk niet (altijd) herkenbaar. De doorsnijdingen van het gebied en het verdwenen huis Hof te Dieren verzwakken de bijzondere kwaliteiten. Vooral het laatstgenoemde is een gemis, omdat het 'hart' in dit grote landgoed nu ontbreekt. Nu de traverse gerealiseerd is, zijn er nieuwe mogelijkheden ontstaan. Het herstellen van de verbinding over het spoor zou een grote bijdrage leveren aan het versterken van de samenhang zijn.

Op de grens van hoog naar laag ligt een bijzonder (nat) natuurgebied (de bronbossen van Middachten) en er zijn verschillende bekenstelsels. Worden deze bijzondere elementen genoeg benut en wat biedt het voor kansen voor het omliggende gebied?

De Havikerwaard is een kenmerkend rivierenlandschap met typerende onderdelen als oude rivierlopen. Het is wel grotendeels vergraven, zoals dat ook kenmerkend is voor uiterwaardengebieden. Het gebied is zwaar doorsneden door de A348 met bijbehorende aansluitingen. Er speelt een brede problematiek die aanleiding is geweest tot het opstellen van de visie Havikerpoort.

Gebiedsdoel 'Landgoederen verbinden'
De landgoederen zijn een duurzaam verbindende schakel in recreatieve en economische opgaven waarin de historische en natuurlijke kwaliteiten van Veluwe tot IJssel sturend zijn. De schaal van de uiterwaarden zien we als geschikt gebied voor robuuste groene en blauwe opgaven. Tussen De Steeg en Dieren zien wij vooral de duurzame continuïteit van een landgoedlandschap als richting. Het gebied ontwikkelt zich naar een voorbeeld van een 'duurzaam buitengebied' zoals we dat in Nederland graag zien. Financieel duurzaam, natuurinclusief, maatschappelijk duurzaam, (hoogwater)veilig en circulair (gesloten productie- en consumptieketens).

Tussen De Steeg en Dieren willen we de duurzame ontwikkeling en instandhouding van de landgoederen, inzetten om meer ruimtelijke en functionele samenhang te maken. De bijzondere kwaliteiten (Middachten, bronbossen, Avegoor, Hof te Dieren en de Havikerwaard) kunnen dan beleefbaarder worden gemaakt. Ook de samenhang met de

Figuur 68 Kaart Latum, Hof te Dieren, Middagten, Ellekom 1700-1750 (bron: Gelders Archief).
Op deze kaart is goed zichtbaar op welke manier Middachten de verschillende zones op de gradiënt met elkaar verbond. We zien een jachtbos op de helling aan de onderzijde. Met een lanenstelsel op de akkerzone wordt dit verbonden met het landgoed (met tuin bossen en water) en de uiterwaarden.

helling, denk bijvoorbeeld aan het sterrenbos, kan sterker worden. Altijd geldt dat het landgoed een meerledige doelstelling heeft van wonen, vertier, natuur en economie en dat dit ook zichtbaar is. Een nieuwe invulling van het huis Hof te Dieren, een reconstructie of een moderne vorm van een gebouw, zou een grote stap zijn op weg naar meer samenhang, maar ook het herstel van de eenheid Avegoor draagt hier aan bij. De openstelling van het park van Hof te Dieren voor wandelaars vanuit Dieren en mogelijk een brug over de weg en het spoor draagt hier ook aan bij.

Voor de landbouw zou de productie uit de Havikerwaard en Fraterwaard een eigen merk kunnen worden, zoals dat wel bij meer landgoederen gebeurt. Er zijn veel bruikbare componenten voor zo'n sterk merk.

Voor de instandhouding van ons erfgoed streven we een duurzame economische ontwikkeling van de landgoederen Rhederoord, Middachten, Avegoor (gebiedsvisie 2015) en Hof te Dieren na.
We willen ruimte bieden om het recreatief-toeristische potentieel van de landgoederen meer te benutten (zoals toegankelijkheid en evenementen).
We streven een realisatie en actualisatie van de doelstellingen in de Visie Havikerpoort na (zie ook afbeelding in hoofdstuk 3). Hierbij zijn de bestaande opgaven vertrekpunt: duurzame grondgebonden landbouw, verbeteren kwaliteit en waterhuishouding van beken en natuurgebieden, robuust ecologisch verbinden van Veluwe-IJssel, ruimte voor economische dragers op landgoederen, versterken recreatieve beleving, ruimte voor dynamische riviernatuur en een veilige rivierafvoer.

Figuur 69 Kaart 'Visie Havikerpoort' uit 2004 (bron: gemeente Rheden).

Visiekaart uitsnede De Steeg - Dieren

Gebiedsoverstijgende thema's:
Doorbouwen aan onze omgeving, versterken samenhang tussen hoog en laag, vergroten van de beleving van kwaliteiten, meer duurzaam toegankelijker buitenbied, stappen zetten voor een duurzame toekomst door klimaatadaptatie en duurzame energie en actief omgaan met kwaliteiten.

Gebiedsgericht beleid in 4 deelgebieden:

- Gebiedsdeel Veluweplateau.
- Gebiedsdeel Velp - Rheden.
- Gebiedsdeel De Steeg - Dieren.
- Gebiedsdeel Spankeren - Laag-Soeren.
- Instellen gebiedstafels voor: Velp - Rheden, De Steeg - Dieren, Spankeren - Laag-Soeren.
- Naar natuurinclusieve landbouw en boerinclusieve natuur.
- Volledige beeksystemen maken: beleefbaar, ecologisch en cultuurhistorisch.
- Watermolenlocaties ontwikkelen.
- Ecologische verbinding Beekhuizerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Havikerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Soerens beekdal versterken.
- Bronbossen als schakel in ecologische verbinding versterken.
- Recreatief knooppunt.
- Relatie omgevingsvisie buitengebied - structuurvisie dorp.
- Afsluiten Beekhuizenseweg voor gemotoriseerd verkeer.
- Versterken zichtlijnen en panorama's.
- Hellingen, mix van recreatie/natuur/cultuur.
- Rust, stilte en natuur(beleving) op de Veluwe versterken.
- Meer ommetjes rond dorpen maken.
- IJsseluiterwaarden toegankelijker en beleefbaarder maken.
- Beleving Apeldoorns Kanaal versterken.
- Sportparken inrichten als beginpunten van gebiedsroutes.
- Avegoor, Hof te Dieren en Middachten versterken als verbindingspunten Veluwe-uiterwaarden.
- Treinstations als toegangspoorten naar buitengebied versterken.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Havikerwaard realiseren.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Rivierklimaatpark IJsselpoort realiseren.
- Landgoederen instandhouden en ontwikkelen.
- Recreatieve verbinding Veluwe-IJssel.
- Dorpenroute (met korte zij-inprikkers), samenhang met dorpsstructuurvisies.

4.5 Het landschap van Spankeren tot Laag-Soeren

Figuur 70 Hotel Laag-Soeren (bron: Gelders Archief).

Situatie
Het gebied van Spankeren tot Laag-Soeren is enorm gevarieerd en bijna alle kenmerken zijn typerend voor de rand van de totale Veluwe. De historische landgoederen, de landbouw, de natuurontwikkeling, de recreatie, de historie van de beken en sprengen, het Apeldoorns Kanaal en het oude spoor zijn daar allemaal voorbeelden van.

De vraagstukken sluiten bij deze variatie aan. Hoe run je een agrarisch bedrijf met zoveel andere belangen direct om je heen? Is het Apeldoorns Kanaal een centrale lijn of een barrière? Waar liggen de volgende zinvolle volgende mogelijkheden voor natuurontwikkeling? Welke toevoegingen voor recreatie passen in het mozaïek van functies? Hoe zet je traditionele landschapskenmerken als bolle akkers op de juiste wijze in? Wat kunnen de landgoederen De Bockhorst en de Gelderse Toren, maar ook het badhuis en het beschermd dorpsgezicht Laag-Soeren, bijdragen aan het gebied?

Gebiedsdoel: "Expositie Veluwe"
We willen dat dit gebied zich ruimtelijk steeds meer ontwikkelt als parklandschap waar in een klein gebied een groot verhaal van de Veluwerand verteld wordt. Het beleefbaar maken van dat verhaal is het hoofddoel voor dit gebied.

Het gebied van Spankeren tot Laag-Soeren bevat bijna alle kenmerken van de landschappen die typerend zijn voor de rand van de gehele Veluwe. Het gebied is daarom geschikt om het 'verhaal van de Veluwe' te vertellen; soorten landbouw, soorten natuur, watermolens, landgoederen, industrie uit verschillende tijdvakken, kuuroord en oude dorpjes. Dat verhaal van de Veluwe willen we hier zichtbaar maken en 'exposeren' in een bijzonder 'parklandschap'.

Denk daarbij als voorbeeld aan 'park Lingezegen' dat aan een bestaand landschap parkelementen toevoegt, waardoor het geheel als een parklandschap overkomt én bruikbaar is voor de bestaande functies én mogelijkheden voor nieuwe functies biedt. Een gebied waarin de Soerense Beek een ecologisch en landschappelijk verbindend element vormt. Een bijzonder en verbindend element is het Apeldoorns Kanaal waarvoor een kwaliteitsimpuls gewenst is.

Binnen de doelen van de expositie en het parklandschap zien we ontwikkelingsmogelijkheden voor recreatieve bedrijven en agrarische bedrijven en het vergroten van de landschappelijke en ecologische waarden door het ontwikkelen van een robuuste natte ecologische verbinding (Soerense Beek). De historische bolle essen blijven vrij van ontwikkelingen en zijn goed zichtbaar in het landschap. Historische bebouwing, zoals De Burgershoeve, kan hierdoor goed zichtbaar worden gemaakt.

Figuur 71 Spreng bij Laag-Soeren (bron: gemeente Rheden).

Gebiedsoverstijgende thema's:
Doorbouwen aan onze omgeving, versterken samenhang tussen hoog en laag, vergroten van de beleving van kwaliteiten, meer duurzaam toegankelijker buitenbied, stappen zetten voor een duurzame toekomst door klimaatadaptatie en duurzame energie en actief omgaan met kwaliteiten.

Gebiedsgericht beleid in 4 deelgebieden:

- Gebiedsdeel Veluweplateau.
- Gebiedsdeel Velp - Rheden.
- Gebiedsdeel De Steeg - Dieren.
- Gebiedsdeel Spankeren - Laag-Soeren.
- Instellen gebiedstafels voor: Velp - Rheden, De Steeg - Dieren, Spankeren - Laag-Soeren.
- Naar natuurinclusieve landbouw en boerinclusieve natuur.
- Volledige beeksystemen maken: beleefbaar, ecologisch en cultuurhistorisch.
- Watermolenlocaties ontwikkelen.
- Ecologische verbinding Beekhuizerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Havikerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Soerens beekdal versterken.
- Bronbossen als schakel in ecologische verbinding versterken.
- Recreatief knooppunt.
- Relatie omgevingsvisie buitengebied - structuurvisie dorp.
- Afsluiten Beekhuizenseweg voor gemotoriseerd verkeer.
- Versterken zichtlijnen en panorama's.
- Hellingen, mix van recreatie/natuur/cultuur.
- Rust, stilte en natuur(beleving) op de Veluwe versterken.
- Meer ommetjes rond dorpen maken.
- IJsseluiterwaarden toegankelijker en beleefbaarder maken.
- Beleving Apeldoorns Kanaal versterken.
- Sportparken inrichten als beginpunten van gebiedsroutes.
- Avegoor, Hof te Dieren en Middachten versterken als verbindingspunten Veluwe-uiterwaarden.
- Treinstations als toegangspoorten naar buitengebied versterken.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Havikerwaard realiseren.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Rivierklimaatpark IJsselpoort realiseren.
- Landgoederen instandhouden en ontwikkelen.
- Recreatieve verbinding Veluwe-IJssel.
- Dorpenroute (met korte zij-inprikkers), samenhang met dorpsstructuurvisies.

het verhaal van ontginning en beek weer boven

SPANKEREN-LAAG-SOEREN

Voorbeeld van verhalen die in de etalage kunnen worden gezet

Het Soerense broek kan een voorbeeld zijn van de 'expositie'. Er zijn verschillende gebieden aan de Veluwerand die vergelijkbaar zijn met het Soerense broek. Denk dan aan het Wisselse veen bij Epe en het Beekbergerwoud bij Apeldoorn. In alle drie de gebieden is vrij kortgeleden nieuwe natuur ontwikkeld. In het Soerense broek zou je niet alleen kunnen vertellen wat dáár gebeurt maar je zou het ook kunnen vergelijken met de andere gebieden. Hoe ontwikkelen deze gebieden zich, wat is daarbij kenmerkend voor het Soerense broek en wat is een algemeen kenmerk voor een kwelgebied als dit. Op deze manier vergroot je het verhaal van dit ene gebied.

De Soerense beek (en het systeem) loopt met een sifon onder het Apeldoorns Kanaal. Dat kanaal heeft water vanaf de Veluwe nodig om waterhoudend te zijn. Ook voor de Eerbeekse beek, de Loenense Beek en de Beekbergsebeek geldt dat de beken onder het Apeldoorns Kanaal werden geleid om te voorkomen dat de hele waterhuishouding ontregelt zou raken.

We willen de relatie tussen Veluwe en IJssel versterken door de Soerense Beek (beek en voormalige watermolenlocaties) te gebruiken voor opgaven op het gebied van natuur, landschap, recreatie en cultuurhistorie (Soerens beekdal). De Soerense Beek vormt de kern van de verbinding. Middelen zijn: het verbeteren van de ecologische waarde (ontwikkeling natuurgebieden, kwelgebieden, natte bossen (De Bockhorst), plasdrasbermen en moeraszones, landschapsherstel, herstel van de beken, structuurverbetering van de landbouw, het tegengaan van verdroging en de koppeling met de landgoederen. De recreatieve betekenis van de Soerense Beek en daarmee samenhangende ontwikkelingsgeschiedenis wordt vergroot.

Het Soerense broek moet meer beleefbaar worden dan nu. Denk aan een uitkijkpost aan de beek met een pad vanaf de Broekdijk of aan een vlonderpad door het moerassige gebied als dit de natuur niet schaadt.
We willen in het beschermd dorpsgezicht ruimte geven aan transformatieopgaven en de cultuurhistorische samenhang versterken. We maken een gebiedspaspoort Laag-Soeren om hier handen en voeten aan te geven. Herbestemming en revitalisering terrein Huis Laag-Soeren We willen de herontwikkeling van voormalig Hotel Laag-Soeren met een recreatief-toeristische functie mogelijk maken.

We willen de mogelijkheden van het industriële verleden (denk aan Apeldoorns Kanaal en wasserijen) voor recreatie en toerisme versterken en benutten (Industriële Veluwe).

Voor het Apeldoorns Kanaal streven we naar een 'kanaalvisie' voor de gehele lengte, met als basis een goede historische en ruimtelijke analyse. De visie moet gaan over het gebruik van historische kwaliteiten, het kanaal als belevingslijn en het benutten van plekken als bruggen, sluizen en gebouwen. In het Veluws Recreatief Netwerk wordt de omgeving Apeldoorns Kanaal en het gebruik daarvan tot in het buitengebied op termijn uitgewerkt. Daarin staan ook de watermolens en het opnieuw zichtbaar maken van dit van oudsher voor industrie gebruikt water. Maar alleen het zichtbaar maken van de locaties is niet voldoende. Van belang is om er bijvoorbeeld routes aan te verbinden en marketing op los te laten.

De discussie over de toekomst van het Apeldoorns Kanaal loopt al vele jaren. Lange tijd was het bevaarbaar maken de strategische doelstelling. De huidige doelstelling is 'beleefbaar maken'. Zie voor achtergronden http://www.apeldoornskanaal.com/index.php.

We willen de recreatieve beleving van het landschap versterken door het bedrijventerrein Kanaalzone landschappelijk in te passen.

Figuur 72 Verschillende mogelijke 'verhalen' in de etalage van het Soerense broek.

4.6 Plateau van de Veluwe

Situatie
De maatschappelijke belangstelling voor de Veluwe en de Veluwezoom is groot. maar er zijn ook zorgen. Op sommige plekken zijn er onevenwichtigheden tussen gebruik en draagkracht zoals op de Posbank. De natuur staat voortdurend onder milieudruk (stikstof, geluid, licht). Er is minder geld beschikbaar voor beheer. De cultuurhistorie kan beter zichtbaar worden gemaakt.

De klimaatverandering is een nieuwe en potentieel omvangrijke bedreiging met diverse doorwerkingen. De vraag die gesteld moet worden is of de huidige waardering , beschermingsregimes van soorten en regelgeving van de natuur een juiste basis vormt voor een robuust duurzaam ecologisch en klimaatproof veerkrachtig systeem.

Heide moet actief in stand gehouden worden om te voorkomen dat het bos wordt en juist de heidevegetaties en overgangsvegetaties van heide naar bos zeer waardevol. Ook bos wordt actief beheerd. De beheervragen spelen tegen de achtergrond van minder middelen. Zowel voor landgoedeigenaren als voor natuurorganisaties wordt de subsidiekraan dichtgedraaid. Beheerders zijn op zoek naar nieuwe mogelijkheden voor opbrengsten en hebben dus ook nieuwe vragen.

De functionele druk op de Veluwe door met name diverse vormen van recreatie is blijvend hoog. Door onwikkelingen als bevolkingsgroei, individualisering, aandacht voor bewegen en de belevingseconomie zal deze druk eerder groter dan kleiner worden.

Er is een nationale discussie over natuur, natuurbeheer en natuurlijkheid. Deze zal zeker ook op de Veluwe sterker worden in de komende jaren nu de wolf zich permanent heeft gevestigd.

Gebiedsdoel van natuurpark naar wildernis
Met de komst van de omgevingswet, die over de gehele fysieke leefomgeving gaat, zullen we als gemeentelijke overheid vanuit onze eigen verantwoordelijkheid doelen voor de natuurgebieden formuleren. Maar de provincie en terreinbeheerders houden hun belangrijke positie. Onze doelen zijn een extra en toegevoegd integraal perspectief.

Voor de Veluwe zelf, het plateau, zien wij een ontwikkeling van een natuurpark (huidige situatie) naar wildernis. Steeds meer zelfregulerend en inherent robuust. Het evalueren van het waarderingskader en regelingensysteem voor natuur maakt deel uit van de route naar een meer zelfregulerend systeem.

Deze doelstelling heeft ook een doorwerking op bosbeheer. Wij willen dat in een deel van de bossen minder hout wordt geoogst. Op die manier kunnen de bossen meer oerbos worden zodat het zelfregulerende systeem en de wildernis versterkt worden.

Overgangen van bossen naar heiden, stuifzanden en cultuurgronden bieden extra mogelijkheden voor natuur en die willen we ontwikkelen.

De heidevelden zijn een vorm van cultuurnatuur die actief in stand gehouden worden en maatschappelijk zeer hoog gewaardeerd wordt. Dit zijn blijvende natuurparkdelen temidden van steeds natuurlijker wordende bossen. Behoud en herstel van zichtlijnen en panorama's bij de heiden. Een mogelijke ontwikkeling is het verbinden van heidevelden tot een heidecorridor.

Relevant en actueel is de soms felle maatschappelijke discussie over de natuurlijkheid van onze natuurgebieden (aangezwengeld door de sterfte van dieren in de winter 2017-2018 in de Oostvaardersplassen) én de herintrede van de wolf in Nederland. Wij vinden dat we ons moeten gaan voorbereiden op een zelfregulerend natuurlijk systeem op de Veluwe. Het is de meest waarschijnlijke landgebonden plek in Nederland waar dit denkbaar is maar er komt zoveel bij kijken dat we hier ruimschoots de tijd voor moeten nemen.

We streven naar het beleven van donkerte, rust en stilte. De toegankelijkheid moet anders van karakter worden. Wilder, minder makkelijk en daardoor avontuurlijker.

Recreatie is een meer ondergeschikte functie. Recreatieve activiteiten waarbij natuurbeleving centraal staat vormen het uitgangspunt. Overige (recreatieve) activiteiten die gebruik maken van de gebiedskwaliteiten beperken zich tot de bestaande infrastructuur van paden en wegen. Met evenementen in het gebied wordt, gezien de gebiedskwaliteiten, terughoudend omgegaan.

Binnen het uitgangspunt van verwilderen van het gebied willen we cultuurhistorische objecten op een aantal plekken herkenbaar houden en brengen. Denk aan wildwallen, holle wegen, schaapsdriften, ijzerwinning, zichtlijnen, Holtbank, lanen en Koningslanen.

deVolkskrant

Columns & Opinie | Video | Wetenschap | Mensen | De Gids | Cultuur & Media

2018, het jaar dat de wolf terugkeerde in Nederland

De afgelopen jaren scharrelden ze wat rond, verkasten naar België of verdwenen spoorloos, maar in 2018 is het dan echt zover: de wolf is terug in Nederland. Wat nu?

Caspar Janssen 24 december 2018, 6:00

Figuur 73 Het terugkeren van de wolf (bron: Volkskrant, Caspar Janssen 24 december 2018).

Gebiedsoverstijgende thema's:
Doorbouwen aan onze omgeving, versterken samenhang tussen hoog en laag, vergroten van de beleving van kwaliteiten, meer duurzaam toegankelijker buitenbied, stappen zetten voor een duurzame toekomst door klimaatadaptatie en duurzame energie en actief omgaan met kwaliteiten.

Gebiedsgericht beleid in 4 deelgebieden:

- Gebiedsdeel Veluweplateau.
- Gebiedsdeel Velp - Rheden.
- Gebiedsdeel De Steeg - Dieren.
- Gebiedsdeel Spankeren - Laag-Soeren.
- Instellen gebiedstafels voor: Velp - Rheden, De Steeg - Dieren, Spankeren - Laag-Soeren.
- Naar natuurinclusieve landbouw en boerinclusieve natuur.
- Volledige beeksystemen maken: beleefbaar, ecologisch en cultuurhistorisch.
- Watermolenlocaties ontwikkelen.
- Ecologische verbinding Beekhuizerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Havikerpoort versterken.
- Ecologische verbinding Soerens beekdal versterken.
- Bronbossen als schakel in ecologische verbinding versterken.
- Recreatief knooppunt.
- Relatie omgevingsvisie buitengebied - structuurvisie dorp.
- Afsluiten Beekhuizenseweg voor gemotoriseerd verkeer.
- Versterken zichtlijnen en panorama's.
- Hellingen, mix van recreatie/natuur/cultuur.
- Rust, stilte en natuur(beleving) op de Veluwe versterken.
- Meer ommetjes rond dorpen maken.
- IJsseluiterwaarden toegankelijker en beleefbaarder maken.
- Beleving Apeldoorns Kanaal versterken.
- Sportparken inrichten als beginpunten van gebiedsroutes.
- Avegoor, Hof te Dieren en Middachten versterken als verbindingspunten Veluwe-uiterwaarden.
- Treinstations als toegangspoorten naar buitengebied versterken.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Havikerwaard realiseren.
- Waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit Rivierklimaatpark IJsselpoort realiseren.
- Landgoederen instandhouden en ontwikkelen.
- Recreatieve verbinding Veluwe-IJssel.
- Dorpenroute (met korte zij-inprikkers), samenhang met dorpsstructuurvisies.

5 Uitvoering

De omgevingsvisie Buitengebied geeft het strategisch beleid voor het buitengebied. De visie laat in de vorige hoofdstukken zien wat de gewenste ruimtelijke koers van het buitengebied is voor de lange termijn. Ook geeft de visie aan wat er nodig is om deze koers te volgen. Dit hoofdstuk gaat specifiek in op de vraag hoe de gewenste ruimtelijke koers op de lange termijn behaald kan worden. Wat gaan we wanneer doen en wat is daarvoor nodig? Om uitvoering te geven aan de maatregelen in paragraaf 5.1 wordt gebruik gemaakt van een aantal instrumenten.

Instrument 1: Sectoraal beleid en (uitvoerings-)programma's
Een omgevingsvisie heeft een zelfbindend karakter. Dit betekent dat wanneer de gemeenteraad de visie vaststelt ze zich hiermee bindt aan de inhoud ervan als kader bij ruimtelijke beslissingen. Het gaat dan om besluiten zoals nieuwe bestemmingsplannen (straks: omgevingsplan) en aanvragen voor een omgevingsvergunning met een ruimtelijke onderbouwing. De omgevingsvisie speelt ook een belangrijke rol bij de vorming van sectoraal beleid en (uitvoerings-)programma's. Een belangrijk deel van de ambities en maatregelen zal ook via deze weg behaald moeten worden. Hiervoor benoemen we acties en stellen we waar nodig capaciteit en geld beschikbaar.

Instrument 2: Particuliere initiatieven
Naast de gemeente kunnen uiteraard ook particuliere partijen ruimtelijke projecten realiseren. In de praktijk betreft het voor het buitengebied veelal verzoeken voor medewerking aan (agrarische) bedrijfsontwikkelingen, natuur- en landschapsprojecten, woningbouw en meer ruimte voor water. De kosten die de gemeente hiervoor maakt, kunnen via een overeenkomst of exploitatieplan op de initiatiefnemer worden verhaald. De gemeente kiest hierbij in eerste instantie voor een minnelijke vorm van samenwerking boven het inzetten van publiekrechtelijke instrumenten. Het heeft onze nadrukkelijke voorkeur om in overleg met de initiatiefnemers tot goede afspraken te komen over de kosten en kwaliteitseisen van de gewenste ontwikkeling. Alleen als het niet lukt om tot zo'n anterieure overeenkomst te komen, en de gemeente wil de ontwikkeling wel mogelijk maken, wordt een exploitatieplan opgesteld.

Instrument 3: Grondexploitatie
Met de 'Nota Grondbeleid 2015' zijn kaders gesteld voor hoe wij als gemeente Rheden op de grond- en vastgoedmarkt opereren en invulling geven aan ruimtelijke doelstellingen. Het grondbeleid is een instrument om beleidsdoelen te realiseren zoals op het gebied van wonen, bedrijvigheid en maatschappij. Via het grondbeleid kan de gemeente regie houden over nieuwe ontwikkelingen en zaken oppakken die de markt laat liggen. De basis voor het strategisch grondbeleid bestaat uit een aantal uitgangspunten:

- De omgevingsvisie is input voor het strategisch grondbeleid;
- Daar waar marktontwikkelingen aansluiten bij het gemeentelijke beleid is geen actief grondbeleid nodig;
- Het grondbeleid ondersteunt het ruimtelijk beleid en daarmee maatregelen die ruimtelijk, functioneel en financieel samenhangen;
- Voor een goede regievoering is een zekere mate van grondbezit noodzakelijk;
- Het grondbeleid wordt uitgevoerd via een zelfvoorzienende grondexploitatie.

Met de omgevingsvisie Buitengebied kiezen we ervoor om onze grondeigendommen in het buitengebied in te zetten voor de realisatie van doelstellingen op het gebied van:
- Een duurzame grondgebonden landbouw (bijvoorbeeld extensieve en/of natuurinclusieve landbouw);
- De energietransitie (zonnepark, windenergie of andere vormen van duurzame energieopwekking);
- Natuur- en landschapsontwikkeling en -beleving (aanleg natuur of landschapselementen, natuurcompensatie, boerinclusieve natuur en ommetjes).

Dat betekent niet automatisch dat we kiezen voor verkoop van onze gronden. In voorkomende gevallen kan het zijn dat het voor de realisatie van onze doelstellingen nodig is een bepaalde grondpositie te behouden of juist te verwerven. Per geval zullen we beoordelen wat het beste aansluit bij de realisatie van onze doelstellingen.

Instrument 4: Overheidsfinanciering
Een gemeente of andere overheidsinstantie kan ervoor kiezen om financieel te investeren en daarmee bij te dragen aan te behalen beleidsdoelstellingen. Dit kan door bijvoorbeeld als gemeente zelf via de begroting geld beschikbaar te stellen voor concrete uitvoeringsprojecten, subsidies en/of voor advisering en onderzoek. Ook kunnen regionale, provinciale, nationale en Europese subsidiegelden een rol spelen bij het aanjagen en stimuleren van initiatieven of aanvullend werken om een project financieel haalbaar te maken. Dergelijke overheidsfinanciering geldt vooral bij projecten met een maatschappelijk karakter en projecten die voor een marktpartij financieel niet rendabel of interessant zijn.

Instrument 5: Wro en Omgevingswet
De Wet ruimtelijke ordening (Wro) biedt de gemeente nog een aantal specifieke instrumenten. Bij bovenwijkse verevening kunnen de kosten van bovenwijkse voorzieningen, zoals de aanleg van hoofdinfrastructuur, worden toegerekend aan gebieden en projecten die gebaat zijn bij deze voorzieningen. Met het instrument van bovenplanse verevening kunnen financiële overschotten van winstgevende locaties, de zogenaamde verdienlocaties zoals woningbouwontwikkelingen in uitleggebieden, worden ingezet om tekorten op andere locaties, zoals binnenstedelijke ontwikkelingen, te verevenen. In ons buitengebied zal bovenplanse verevening minder snel aan de orde zijn. Het is ook mogelijk om bij nieuwe ontwikkelingen een financiële bijdrage aan bepaalde ruimtelijke ontwikkelingen, zoals de aanleg van (recreatieve) infrastructuur of landschapselementen, vast te leggen in een privaatrechtelijke overeenkomst. Het vragen van zo'n bijdrage kan alleen op een minnelijke manier, via een anterieure overeenkomst, en kan niet publiekrechtelijk worden afgedwongen.

5.1 Uitvoeringsagenda

Onderstaande tabel bevat een overzicht van alle maatregelen uit deze omgevingsvisie. De tabel gaat onder meer in op de planning van projecten voor de korte termijn, middellange termijn en lange termijn, inzet van instrumenten en mogelijke dekkingsbronnen. Ook worden de trekkers en partners benoemd en of het onderwerp in de gebiedstafel wordt besproken.

De uitvoeringsagenda is een leidraad voor de uitvoering van de omgevingsvisie. De uitvoeringsagenda kan aangepast worden aan de ontwikkelingen die zich gaan voordoen. Of projecten daadwerkelijk kunnen worden gerealiseerd hangt namelijk niet alleen af van de bereidwilligheid van (grond)eigenaren, bewoners en ondernemers om mee te werken aan gewenste ontwikkelingen, maar ook van kansen die zich al dan niet voordoen. Soms moet de energie van het moment benut worden of het moment waarop subsidie of (andere) cofinanciering beschikbaar komt. En soms kunnen nieuwe inzichten of economische en maatschappelijke ontwikkelingen leiden tot een wens om prioriteiten anders te leggen. Dat vraagt enige flexibiliteit in de uitvoeringsagenda. Daarom wordt de uitvoeringsagenda met enige regelmaat geëvalueerd en verantwoord (zie paragraaf 5.2).

Figuur 74 Zicht vanaf Biljoen (bron: Gelders Archief).

Thema		Maatregel	t/m 2021	2022- 2025	2025 e.v.	Instrumenten	Dekking kosten	Trekker(s)	Partners	Gebied-stafel
Doorbouwen aan onze omgeving	1	Leidraad gebiedstafels opstellen voor de wijze waarop we de gebiedstafels inrichten en inzetten (communicatie, participatie (inwoners, ondernemers, etc) en besluitvormingsproces). Ook gaan we met alle overheden en grote gebiedspartijen afspraken maken over de wijze waarop zij hun projecten en inbreng in de gebiedstafels vormgeven.	x			Omgevingsvisie Buitengebied Informatiebeleidsplan	Regulier	Gemeente	Overheden en belangenverenigingen	Ja
	2	Ter bevordering van een duurzame en maatschappelijk geaccepteerde landbouw willen wij onderzoek doen op het gebied van de volgende thema's: • Klimaat en energie • Natuur en landschap • Gesloten voer-mest kringloop • Milieu • Diergezondheid en gezondheid van de mens Het onderzoek geeft tenminste inzicht in de mogelijkheden om te verduurzamen en wat dat daar concreet voor nodig is.	x			Economische beleidsnota Beleidskader klimaataanpak Rheden 2019-2022 Omgevingsvisie Buitengebied	Eenmalig €15.000, aanvullend regulier	Gemeente	LTO en waterschappen	Ja
	3	Bij voldoende interesse onder ondernemers zullen we onderzoeken of het mogelijk is een gebiedsgerichte Green Deal in te stellen.	x	x		Omgevingsvisie Buitengebied	Regulier	Gemeente	Samenwerkingspartners	Nee
	4	We onderzoeken een stimuleringsregeling om ondernemers aan te laten sluiten bij de gebiedsdoelen.	x	x		Omgevingsvisie Buitengebied	Eenmalig €10.000, aanvullend regulier	Gemeente	Ondernemers-verenigingen, LTO	Ja
	5	Onderzoeken hoe we sturing op en monitoring van effecten kunnen implementeren in het omgevingsplan en bij nieuwe ontwikkelingen.	x	x		Omgevingsplan Buitengebied	Regulier	Gemeente	-	Ja
	6	Onderzoeken hoe we in het omgevingsplan meer ruimte kunnen geven aan gewenste ruimtelijke ontwikkelingen.	x	x		Omgevingsplan Buitengebied	Regulier	Gemeente	-	Ja
	7	We gaan onderzoeken hoe we ons meer 'naar buiten' toe kunnen profileren met onze kwaliteiten en specifiek de Veluwezoom.	x	x	x	Masterplan recreatie en toerisme Evenementenbeleid	Regulier	Gemeente	Visit Arnhem-Nijmegen en andere samen-werkingspartners	Nee
	8	Wij gaan onze stations in onze regionale profilering veel prominenter maken zodat een verschuiving in 'modaliteit' plaatsvindt.		x		Masterplan recreatie en toerisme	Regulier	Gemeente	NS en toeristisch-recreatieve samenwerkings partners	Nee
	9	We gaan onderzoeken of we, met onze kwaliteitsomgeving, een grotere rol dan nu in de zakelijke congreswereld kunnen spelen.		x		Omgevingsvisie Buitengebied Economische beleidsnota	Regulier	Gemeente	Samenwerkingspartners	Nee
	10	Wij zullen in samenspraak met de scholen, als onderdeel van ons beleid voor het buitengebied, vraagstukken en lerende omgevingen benoemen waar de scholen een onderzoeksprogramma en livinglabs op kunnen laten ontwerpen (triple helix-gedachte).	x	x	x	Economische beleidsnota	Regulier	Gemeente	Partners Triple Helix VeluwezOOOm	Ja

Thema		Maatregel	t/m 2021	2022- 2025	2025 e.v.	Instrumenten	Dekking kosten	Trekker(s)	Partners	Gebied-stafel
Samenhang tussen hoog en laag	11	Voor de gebieden van de drie gebiedstafels op de gradiënt faciliteren we, samen met gebiedspartijen, het opstellen van gebiedsplannen om de doelen in hoofdstuk 4 te concretiseren.	x	x	x	Omgevingsvisie Buitengebied	Eenmalig €15.000 per gebied (totaal €45.000), aanvullend regulier	Gemeente	Samenwerkingspartners	Ja
Beleving van de kwaliteiten	12	Op het (internet)platform voor de gebiedstafels gaan we goede voorbeelden van belevingsversterking verzamelen en uitdragen.	x	x	x	Masterplan recreatie en toerisme Welstandsnota	Regulier	Gemeente		Ja
	13	We gaan een start maken met technologie- en kennisbeleid. In eerste instantie willen we een fundament rond de kennisketen opbouwen. Dit moet vervolgens toepasbaar zijn voor het DSO en de voorstellen in deze omgevingsvisie.	x	x		Informatiebeleidsplan Implementatie Omgevingswet	Regulier	Gemeente	Samenwerkings-partners	Nee
	14	Het nieuwe evenementenbeleid stemmen we af op de omgevingsvisie. We stellen daarin de beleving van onze kwaliteiten centraal en we gaan evenementen die hier binnen passen acquireren.		x		Evenementenbeleid Veluwe agenda Masterplan recreatie en toerisme	Regulier	Gemeente		Nee
	15	We gaan sporten en bewegen bevorderen door: • de functie van sportparken te verbreden als startpunt voor sport en beweging in het buitengebied; • hiervoor meer en/of betere mogelijkheden te creëren; • de toegankelijkheid van het buitengebied vanuit de dorpen te verbeteren.	x	x		Nota sport en bewegen Evenementenbeleid Omgevingsplan	Regulier	Gemeente	Sportverenigingen	Ja

Thema		Maatregel	t/m 2021	2022- 2025	2025 e.v.	Instrumenten	Dekking kosten	Trekker(s)	Partners	Gebied-stafel
Duurzaam toegankelijk	16	Voor de recreatief-toeristische bereikbaarheid van ons buitengebied wordt een breed onderzoek (met verschillende scenario's) met brede opdrachtformulering gestart waarbij de onderzoeksvraag in ieder geval ruimte laat voor het afsluiten van wegen waaronder de Beekhuizenseweg en/of Schaapsallee, en waarin de eventuele knelpunten en oplossingen (zoals verkeer remmende maatregelen, eenrichtingsverkeer, parkeergeld) breed worden geïnventariseerd. De uitkomsten van het brede onderzoek worden ter instemming aan de raad voorgelegd op basis waarvan er een plan met uitvoeringsprogramma wordt opgesteld. Op basis van het brede onderzoek wordt een plan met uitvoeringsprogramma opgesteld ter realisatie van de doelen van de Visie, waarin de oplossingen en lange termijn consequenties nader worden geduid en vormgegeven. Dit plan met uitvoeringsprogramma wordt ter vaststelling aan de raad voorgelegd.	x	x		Gemeentelijk verkeersveiligheidsplan Verkeerscirculatieplan Velp Verkeerscirculatieplan Dieren e.o Fietspadenplan Masterplan recreatie en toerisme Beheervisie Rozendaalse veld	Eenmalig € 60.000, aanvullend regulier	Gemeente	Recreatief-toeristische organisaties, terreineigenaren en ondernemers	Ja
	17	Voor ieder van de drie afslagen bij de A348 bij Velp, Rheden en De Steeg gaan we een ontwerp maken waar en hoe auto's kunnen worden opgevangen als startpunt voor oa wandelen en fietsen op basis van het onderzoek en plan als vermeld onder maatregel 16.		x		Structuurvisie Rivierklimaatpark (in ontwikkeling) Structuurvisie Kleine kernen Masterplan recreatie en toerisme Fietspadenplan Masterplan Zuidflank Rheden Detailhandelsstructuurvisie	Regulier	Gemeente		Ja
	18	We willen het gebied rond het station en de entree van Rheden (her)ontwikkelen met voorzieningen die gericht zijn op een goede geleding van toerisme en recreatie naar de Veluwezoom.	x	x		Structuurvisie Rheden Masterplan recreatie en toerisme Detailhandelsstructuurvisie	Regulier	Gemeente	NS, Prorail	Nee
	19	We gaan onderzoeken of een naamswijziging van station Rheden naar station Rheden-Posbank stimulerend werkt voor het gebruik van het openbaar vervoer bij een bezoek aan de Posbank	x			Coalitieakkoord Rheden geeft energie Masterplan recreatie en toerisme	Budget n.t.b.	Gemeente	NS	Nee

Thema		Maatregel	t/m 2021	2022- 2025	2025 e.v.	Instrumenten	Dekking kosten	Trekker(s)	Partners	Gebied-stafel
Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst – klimaatadaptatie	20	Wij vinden de veiligheid van onze inwoners en bezoekers en beperken van natuurschade bij natuurbranden cruciaal. Wij stemmen op regionaal niveau de beheersbaarheid van risico's af.	x	x		Beleidsplan Rampenbestrijding Regionaal Crisisplan Integraal veiligheidsbeleid	Regulier	VGGM	Overheden en terreineigenaren	Nee
	21	Opstellen plan om achteruitgang biodiversiteit in de gemeente te remmen en de biodiversiteit te vergroten	x	x		Beleidskader klimaataanpak Rheden 2019-2022 Meerjarenuitvoeringsplan landschap	Regulier	Gemeente	Overheden en samenwerkingspartners	Ja
	22	Maatregelenpakket opstellen voor omgang invasieve soorten	x	x	x	Kadernota Beheer Openbare Ruimte	Regulier	Gemeente	Samenwerkingspartners	Nee
	23	Rollen en taken overheden in beeld brengen voor soorten die effect hebben op volksgezondheid	x			Kadernota Beheer Openbare Ruimte	Regulier	Gemeente	Overheden	Nee
	24	Wij werken in het Rivierklimaatpark en de Havikerpoort actief samen met onze (gebieds-) partners aan een veilige hoogwaterafvoer en ruimtelijke kwaliteit: • we stellen voor het Rivierklimaatpark een intergemeentelijke structuurvisie op; • we actualiseren de huidige Havikerpoortvisie.	x	x	x	Intergemeentelijke structuurvisie Rivierklimaatpark Visie Havikerpoort (2004)	Rijk en provincie, regulier Gebiedspartners Havikerpoort, regulier	Provincie N.t.b.	Samenwerkingspartners	Ja
	25	Om wateroverlast van afstromend hemelwater vanaf de helling te voorkomen en water langer vast te houden en te bergen, gaan we een stresstest uitvoeren.	x	x		Beleidskader klimaataanpak Rheden 2019-2022	Regulier	Gemeente	Waterschap	Ja
	26	Wij gaan samen met onze partners een aantal voedsel- en grondstoffenproductieprocessen op de kennisketen analyseren. Doel is om inzicht te krijgen in nieuwe mogelijkheden van circulariteit.			x	Omgevingsvisie Buitengebied	Regulier	Gemeente	Samenwerkingspartners	Nee
	27	Wij gaan de lokale voedselketen (van productie tot consumptie) stimuleren door in gesprek met de spelers in deze keten te onderzoeken welke synergie mogelijk is.	x	x		Omgevingsvisie Buitengebied	Regulier	Gemeente	Samenwerkingspartners	Nee
	28	Bij nieuwe particuliere ontwikkelingen in het buitengebied en in het beheer van de openbare ruimte komt er een toets op circulariteit. Het gebruik van circulair materiaal wordt randvoorwaardelijk waar mogelijk.		x		Omgevingsvisie Buitengebied	Regulier	Gemeente		Nee

Thema		Maatregel	t/m 2021	2022- 2025	2025 e.v.	Instrumenten	Dekking kosten	Trekker(s)	Partners	Gebied-stafel
Nu stappen zetten voor een duurzame toekomst – energietransitie	29	We gaan de mogelijkheden onderzoeken voor het realiseren van windenergie en zonneparken.	x	x	x	Beleidskader klimaataanpak Rheden 2019-2022	Regulier, kostenverhaal, particuliere investering	Gemeente	Samenwerkings-partners	Ja
	30	We stellen een gebiedspaspoort Laag-Soeren op waarin we onder andere aangeven hoe we met verduurzaming van het gebied omgaan.	x			Erfgoednota Beleidskader klimaataanpak Rheden 2019-2022 Omgevingsplan Buitengebied	Regulier	Gemeente	RCE	Ja
	31	We stellen een Handreiking Energie en Ruimte op voor de inpassing van duurzame energiebronnen.	x			Beleidskader klimaataanpak Rheden 2019-2022	Regulier	Gemeente	Samenwerkings-partners	Ja
	32	We willen voor het vergroten van de bewustwording en innovatie meer ruimte bieden aan diverse kleinschalige en landschappelijk inpasbare vormen van duurzame energiebronnen.	x	x	x	Beleidskader klimaataanpak Rheden 2019-2022 Handreiking Energie en Ruimte Omgevingsplan Buitengebied	Regulier	Gemeente	Samenwerkings-partners	Ja
Omgaan met kwaliteiten	33	We gaan een ontwerpproces inrichten voor gebiedsontwikkelingen.	x	x	x	Omgevingsvisie Welstandsnota	Regulier	Gemeente	Samenwerkings-partners	Ja
	34	Voor de gebiedstafels zullen we, vanuit de kwaliteiten, inspiratiebladen met goede voorbeelden en een beschrijving maken.	x			Welstandsnota	Regulier	Gemeente		Nee
	35	We stellen een meerjaren landschapsuitvoeringsprogramma op voor versterking van onze landschapskwaliteiten.	x			Omgevingsvisie Buitengebied	Eenmalig € 65.000 + cofinanciering provincie	Gemeente	Provincie	Ja
	36	Gebiedsdekkend publiekelijk beschikbaar stellen van digitale informatie van onze gebiedskwaliteiten.	x	x		Erfgoednota Informatiebeleidsplan	Eenmalig € 15.000, aanvullend regulier	Gemeente	Samenwerkings-partners	Nee
	37	Onze gebiedskwaliteiten zijn belangrijk voor een aantrekkelijke woon- en leefomgeving en bezoekers. We onderzoeken daarom hoe deze kwaliteiten verankerd kunnen worden in het omgevingsplan.	x	x		Omgevingsplan Landelijk gebied	Regulier	Gemeente	Samenwerkings-partners	Ja
	38	Voor het behoud van onze gebiedskwaliteiten gaan we actief inzetten op toezicht en handhaving.		x		Coalitieakkoord Rheden geeft energie Bestemmingsplan Landelijk gebied Erfgoednota Notitie Integrale handhaving ruimte	Regulier	Gemeente		Nee
	39	Voor het vergroten van de veiligheid gaan we het project 'zicht op de buitenruimte' opstarten.	x			Integraal veiligheidsbeleid	Regulier	Gemeente	Samenwerkings-partners	Nee

5.2 Planning & control

De uitvoeringsagenda noodzaakt het gemeentebestuur tot het maken van keuzes, onder meer om financiële redenen. Maar ook de bereidheid tot samenwerking bij private partijen en de beschikbare ambtelijke capaciteit zijn bepalend. De uitvoeringsagenda moet dan ook worden gelezen als een eerste uitwerking, waarin ruimte is voor aanpassingen in de komende jaren. Voor de besluitvorming over deze aanpassingen en verantwoording van de voortgang wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de reguliere planning en controlcyclus.

Integrale afweging
De integrale afweging van maatregelen (prioritering) vindt voor de eerste maal plaats bij de besluitvorming over deze omgevingsvisie. In de jaren daarna vindt de financiële afweging van beleidsinitiatieven en maatregelen, die uit deze omgevingsvisie voortvloeien, plaats op de geëigende momenten binnen de reguliere planning en controlcyclus: bij de voorjaarsnota en de begrotingsbehandeling in het najaar.

Verantwoording
De evaluatie en verantwoording over de voortgang vindt plaats in de toelichting van de jaarrekening. Tegelijk met de jaarrekening wordt de 'Beleids- en Beheersbegroting Grondexploitaties' (BBG) uitgebracht. Daar waar de verantwoording in de jaarrekening inzicht geeft in de feitelijke resultaten in het betreffende jaar, geeft de BBG inzicht in de verwachte resultaten van projecten waarin de gemeente een grondpositie heeft. Door deze koppeling wordt periodiek verantwoording afgelegd over de inhoudelijke voortgang en financiële consequenties.

Figuur 75 Vue du grand Etang a Biljoen, ca. 1765 (bron: Gelders Archief).

Opgesteld door LOS stadomland B.V.
in opdracht van de gemeente Rheden.

Reutsedijk 9
5264 PC te Vught

Tel: 073 - 7113770

info@losstadomland.nl
www.losstadomland.nl

Omgevingsvisie buitengebied Rheden

DEEL II - VERDIEPING

gemeente Rheden

Foto op voorpagina: fotograaf mw. S. Thijssen.

Inhoudsopgave

6 Pijler 1: fysieke leefomgeving

6.1 Beschrijving van de fysieke leefomgeving 6
6.2 De basis van ons landschap 8
6.3 Infrastructuur 14
6.4 Water 20
6.5 Bebouwing 26
6.6 Grondeigendom 28
6.7 Grondgebruik en functies 30
6.8 Landgoederen en buitenplaatsen 34
6.9 Panorama’s en uitzichtpunten 36
6.10 Natuur 38
6.11 Milieu en gezondheid 44
6.12 Ruimtelijke kwaliteit en samenhang 52

Fotograaf S. Grefte.

6

Pijler 1: fysieke leefomgeving

6.1 Beschrijving van de fysieke leefomgeving

Dit hoofdstuk is een verdieping van paragraaf 2.2. In dit hoofdstuk geven we een uitgebreide beschrijving van de fysieke leefomgeving (pijler 1), de basiskwaliteit van ons buitengebied.

Het huidige Landschapsontwikkelingsplan (LOP) uit 2007 vervalt hiermee als beleidsdocument. De beschrijving van de fysieke leefomgeving vervangt het LOP.

Om de eerste pijler te beschrijven gebruiken we de volgende opbouw:

- We beginnen met de fysieke basis en de geschiedenis voor zover die nodig is om de huidige situatie te begrijpen (paragraaf 6.2);
- Vervolgens geven we een beeld van de aanwezige elementen en beschrijven we de kwaliteit daarvan. Het is een letterlijke beschrijving van wat er is (paragraaf 6.3 - paragraaf 6.10);
- Vervolgens geven we een overzicht van de milieusituatie. We gebruiken hiervoor de Atlas van de Leefomgeving, maar ook andere thema's die binnen de gemeente spelen (paragraaf 6.11);
- Als laatste beschrijven we de landschappelijke opbouw, de ruimtelijke kwaliteit en de samenhang (paragraaf 6.12).

Per onderdeel zijn kwaliteiten en kwetsbaarheden beschreven en waar mogelijk voorbeelden ter inspiratie.

Niet alle gebiedskenmerken zijn ook benoemd als kwaliteiten, niet elk kenmerk is even waardevol. Het kan gaan om hele specifieke kwaliteiten die geborgd moeten blijven, maar het kan ook zijn omdat we op sommige afzonderlijke elementen niet gaan sturen, maar enkel als het onderdeel uitmaakt van een ensemble. Dit kan dan de basis zijn voor ordeningsprincipes bij initiatieven.

Fysieke leefomgeving

Onder de fysieke leefomgeving vallen in elk geval: bouwwerken, infrastructuur, watersystemen, bodem, lucht, landschappen, natuur, cultureel erfgoed en werelderfgoed. Meer uitleg hierover zie: https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/omgevingswet/begrippen/fysieke-leefomgeving/.

Verbeelding van hoe de omgevingskwaliteiten doorwerken in de andere onderdelen van de Omgevingswet.

Hoe werken ruimtelijke kwaliteiten door:

- *Ten eerste werken ze door in deze omgevingsvisie. Bij de visie op hoofdlijnen en bij de visie op de ontwikkelingen worden ze geïntegreerd en maken ze deel uit van het beleid.*
- *Ten tweede zijn ruimtelijke kwaliteiten nodig voor het toepassen van maatwerk. Maatwerk is een belangrijk onderdeel van de Omgevingswet dat het mogelijk gaat maken om per situatie een beoordeling te geven van een plan, project of ander initiatief. De initiatieven die in de gebiedstafels ter sprake komen zijn in principe altijd maatwerk en de kwaliteiten zijn dus een belangrijke input voor die tafels.*
- *Ten derde kunnen ze doorwerken in het omgevingsprogramma. De Omgevingswet biedt de mogelijkheid om 'omgevingswaarden' te benoemen. Dat zijn normen voor de gewenste kwaliteit van de omgeving. In deze visie worden nog geen omgevingswaarden voorzien, in de toekomst kunnen daar wel aanleidingen voor zijn. Het gebruik van omgevingswaarden zal nader worden onderzocht bij de gemeentelijke implementatie van de Omgevingswet.*
- *Ten vierde werken ze door in het omgevingsplan, waar ze de basis vormen voor de borgingsverantwoordelijkheid van de gemeente. De mate waarin we de kwaliteiten willen borgen gaan we in een breder kader onderzoeken bij de implementatie van de omgevingswet en bij het opstellen van het omgevingsplan. Hierbij betrekken we ook de gebiedstafels.· Ten vierde werken ze door in het omgevingsplan, waar ze de basis vormen voor de borgingsverantwoordelijkheid van de gemeente. De mate waarin we de kwaliteiten willen borgen gaan we in een breder kader onderzoeken bij de implementatie van de omgevingswet en bij het opstellen van het omgevingsplan. Hierbij betrekken we ook de gebiedstafels. Het is op dit moment nog niet duidelijk in hoeverre we kwaliteiten normatief willen beschermen. De keuze voor het 'beschermingsregime' hangt af van de procesafspraken voor de gebiedstafels. Als deze procesafspraken een goede borging van kwaliteiten verzekeren is er een minder nauwkeurige bescherming nodig in het omgevingsplan.*

6.2 De basis van ons landschap

Het landschap in de gemeente Rheden kan spectaculair genoemd worden; op korte afstand van elkaar vinden we hoge heuvels en diepe smeltwaterdalen tot een sterk meanderende rivier en bijbehorende uiterwaarden, met daartussen lommerrijke dorpen en landgoederen op de overgang van hoog naar laag. Verschillende landschapstypes wisselen elkaar op korte afstand af, het Veluweplateau, het stuwwallenlandschap en het rivierenlandschap. Nergens liggen deze verschillende typen landschappen zo dicht op elkaar. Dit levert een enorm interessante gradiënt op met veel hoogteverschillen. Zo is een van de hoogste punten op de Veluwe wel ruim 103 meter hoog en ligt een van de laagste punten (8.3 meter) in het rivierengebied. Dit is voor een groot deel het gevolg van geomorfologische processen, maar ook het gevolg van het ingrijpen van de mens.

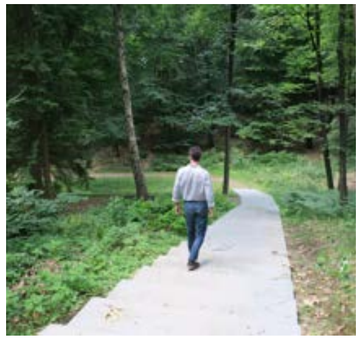
Het landschaps- en natuurschoon is niet onopgemerkt gebleven en werd al vroeg door bewoners en mensen van buitenaf beleefd. Het is een aantrekkelijk leef- en recreatiegebied en dit is nog steeds een visitekaartje voor onze gemeente.

Daarnaast is ons buitengebied een enorm rijk leefgebied voor flora en fauna. De aanwezigheid van de bossen en heidevelden op korte afstand van de natte graslanden, uiterwaarden en beken betekent veel voor de biodiversiteit.

In deze paragraaf wordt ingegaan op het ontstaan en de vorming van dit unieke en bijzondere landschap.

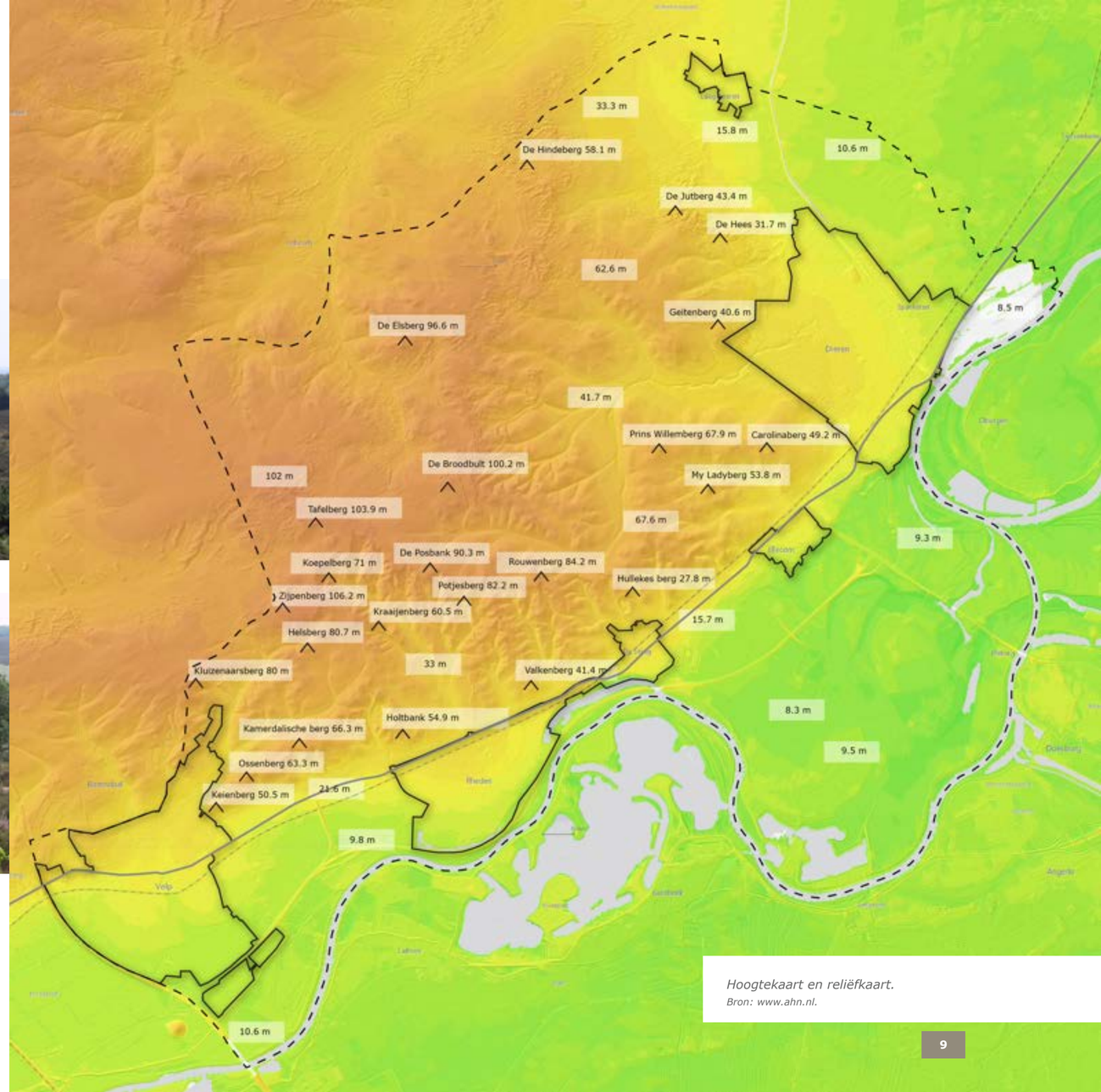
Uitzicht over de Veluwe.

Paden op hellingen, karakteristiek bij parken en landgoederen.

Uitzicht over de Posbank.

Hoogtekaart en reliëfkaart.
Bron: www.ahn.nl.

6.2.1 Ontstaan van het landschap

Bepalend voor het unieke reliëf is de ligging van de stuwwal van het Veluwemassief in onze gemeente.

De stuwwal is ontstaan in de voorlaatste ijstijd, het Saaliën. Voorafgaand hieraan had de IJssel dikke lagen zand, grind en klei afgezet. Toen het ijs oprukte werden deze rivierafzettingen opgestuwd tot stuwwallen, waardoor de Veluwe is ontstaan.

Het smeltwater (aanwezig door permafrost) zorgde voor het ontstaan van brede trechtervormige droge dalen in de stuwwal. Door de erosie van de ondergrond en de stromen van het smeltwater werden er puinwaaiers afgezet, waardoor de basis van de overgangszone werd afgezet.

In de laatste ijstijd, het Weichselien kwam het ijs niet in Nederland, maar door de harde winden werden lagen dekzand afgezet aan de flanken van de Veluwe. De erosiedalen werden gedeeltelijk opgevuld met (dek) zand. Er was tot dusver niet veel begroeiing op de stuwwal. Door de wind ontstonden er zandverstuivingen en werden er stuifduinen gevormd.

In een later stadium, toen het klimaat verbeterde, nam de begroeiing toe. De Veluwe raakte bebost, maar in de middeleeuwen zorgde de mens voor ontbossing voor onder andere de ijzerindustrie. Hierdoor ontstonden er uitgestrekte zandverstuivingen op de stuwwal en erosie langs de hellingen.

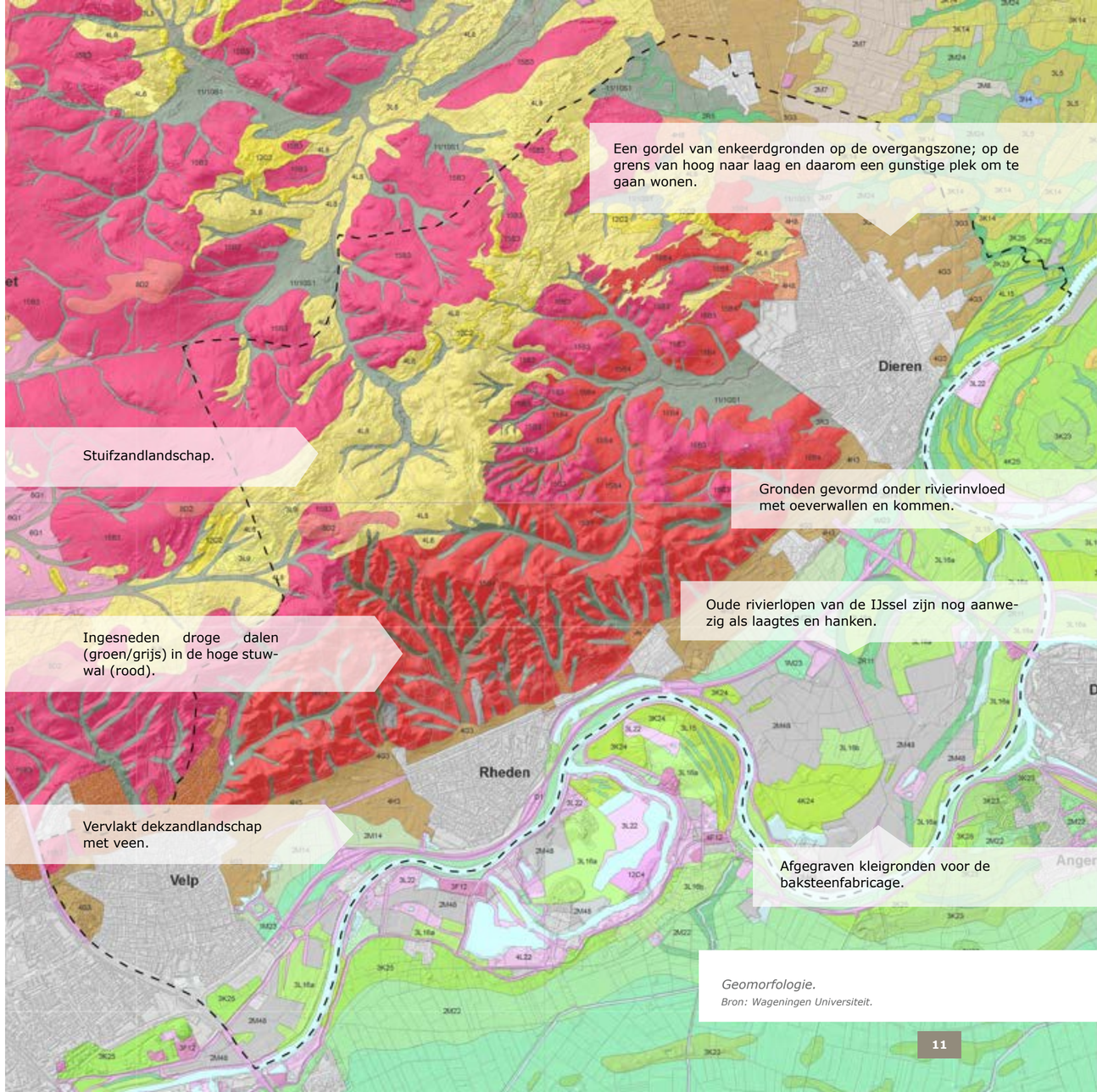
Naast het Veluwemassief is de IJssel met haar vallei typerend voor het landschap van Rheden. De rivier had lange tijd vrij spel als eroderende en meanderende rivier, grenzend aan de hoge gronden. De rivierloop is meermaals verlegd. Deze dynamiek is nog steeds zichtbaar in het landschap en de hoogteligging van de uiterwaarden. Oude hanken, laagtes en steilranden zijn hier de stille getuigen van de zich verleggende, meanderende rivier. Pas laat in de 20e eeuw werd de rivier hier bedijkt, voor een groot deel door de dijk met snelweg. De sterk meanderende IJssel heeft gezorgd voor omvangrijke kronkelwaardcomplexen. Aan de randen hiervan de overstromingsvlaktes vond erosie plaats. Hierdoor is op veel plaatsen een duidelijk zichtbare steilrand ontstaan die de grens markeert tussen hoog en laag, de uitspoelingswaaiers van het Veluwemassief en het overstroombare landschap van de IJssel.

Van oudsher wordt het gebied al bewoond, maar in de tweede helft van de middeleeuwen werd het overgangsgebied tussen stuwwal en IJssel al vrij dicht bewoond. Later is een deel van deze agrarische nederzettingen uitgegroeid tot de huidige dorpskernen. Het vee graasde op open plekken in het bos en de nederzettingen bevonden zich op de hogere delen van het landschap, dichtbij het bos en water. Op deze overgang van hoog (droog) naar laag (nat) kwam alles samen. Door de ontbossing en het intensiever gebruik van de bodem nam de omvang van de heide toe. De mest van de schapen gebruikte men voor de bemesting van de akkerarealen bij de dorpen om de akkers bij de dorpen vruchtbaarder te maken. Hierdoor ontstonden opgehoogde hoger gelegen escomplexen. De natte beekdalen, de hooilanden en weiden werden ontgonnen ten behoeve van de uitbreiding van het cultuurareaal.

In de late middeleeuwen ontstonden naast agrarische nederzettingen een groot aantal verdedigbare kastelen van de plaatselijke adel. Zij hadden belang bij bos op de Veluwe als gebruik voor de jacht. Daarnaast is er later op de zuidelijke Veluwezoom een strook aan landgoederen en buitenplaatsen verschenen. De komst van deze landgoederen heeft voor een groot deel bij-gedragen aan de landschapsvorming door bijvoorbeeld bosaanplant, aanleg van lanen, parken, tuinen en beeldbepalende gebouwen. Maar ook hebben ze invloed gehad op de broeklanden, uiterwaarden en zorgden ze voor de aanleg van wegen. De sprengbeken zijn ook vaak op initiatief van de landgoedeigenaren gegraven en daaruit vloeiden ook de elementen die langs de beken stonden zoals de molens, watervallen, wasserijen en het kuuroord voort. Natuurlijke beken werden gebruikt en omgevormd tot parkbeken ter verfraaiing van de landgoederen.

In de nieuwe tijd kwamen er steeds meer boerderijen en werd er meer woeste grond ontgonnen. De uiterwaarden werden beweid en er werd klei gewonnen ten behoeve van de baksteenfabricage. Boerderijen werden gebouwd op pollen, vrij van het hoge water.

Het ingrijpen van de mens heeft het huidige landschap opgeleverd. Door veranderingen in landgebruik, de toename van de bewoning en infrastructuur is het landschap steeds aan veranderingen onderhevig geweest. Op de volgende spreads zijn de onderdelen van de fysieke leefomgeving systematisch in beeld gebracht.

Geomorfologie.
Bron: Wageningen Universiteit.

6.2.2 Historie op kaart

Door de aanleg van landgoederen werd ook het landschap vormgegeven. Dat is op deze kaart duidelijk te zien.

Op deze historische kaart zijn de landgoederen en kastelen duidelijk zichtbaar.

Duidelijk zichtbare stuifzanden en heidevelden.

Historie van de landgoederen en buitenplaatsen.
Bron: Hottinger-kaart van Zutphen uit de Atlas Topographique van het frontier des IJssels, Wedde en Westerwoldingerland, 1783 (uit: Nationaal Archief Den Haag)

Het Apeldoorns Kanaal was gereed in 1865.

De bossen behorend bij de landgoederen springen eruit; rechtlijnige paden en zichtlijnen.

De dorpenroute is in 1820 verhard en de spoorlijn is aangelegd in 1865.

Groot areaal aan heide en stuifzanden.

Boerderijen op pollen in uiterwaarden.

Bewoning clustert zich op de zone van hoog naar laag op de bouwlanden, daar ontwikkelt ook de infrastructuur zich het snelst.

In de uiterwaarden vond kleiwinning plaats; van de klei werden bakstenen gemaakt in de steenfabrieken.

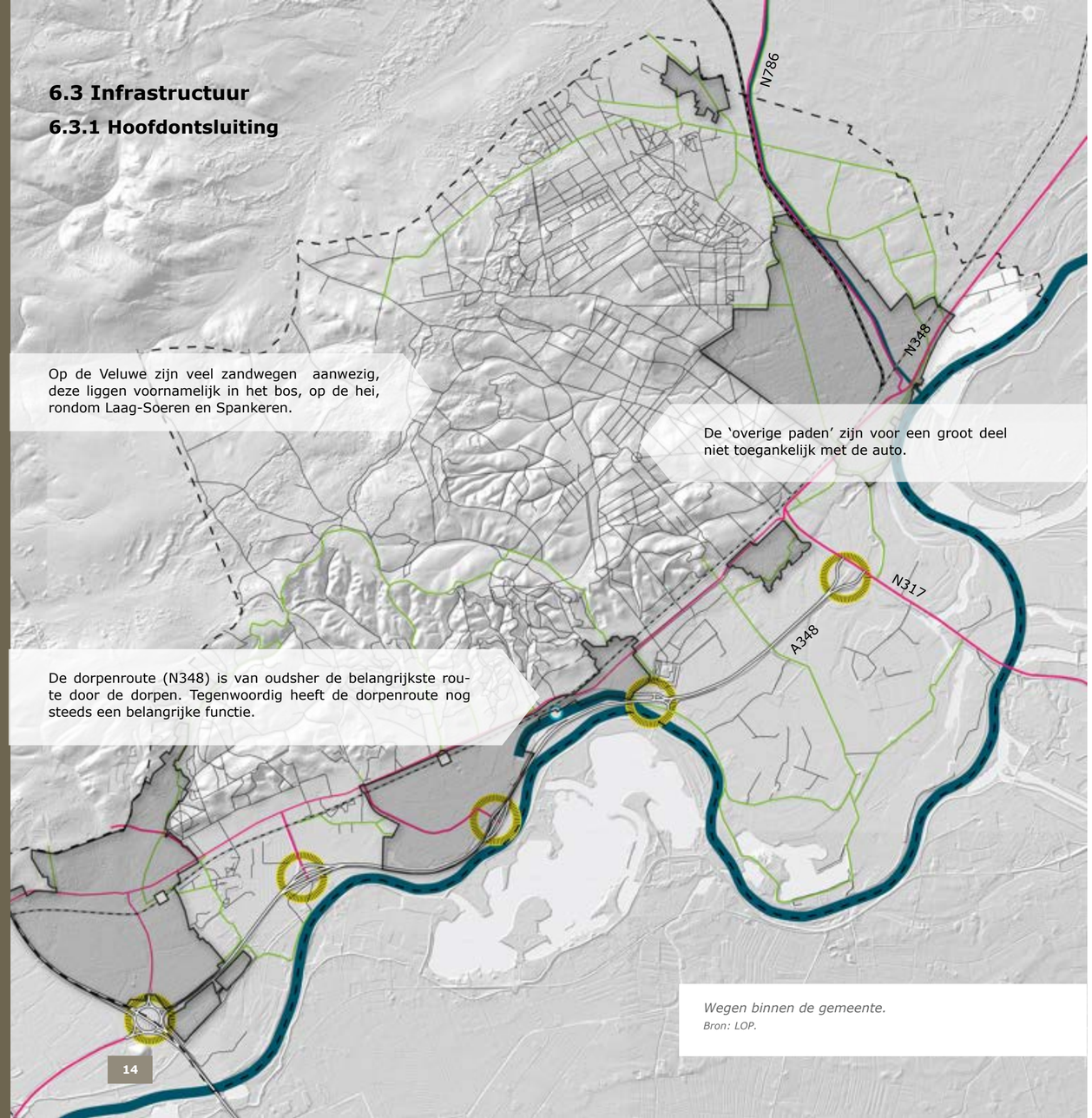
De natte broeklanden hadden een typerende langgerekte verkaveling.

De IJssel was nog niet gekanaliseerd en over delen nog niet bedijkt.

Historische kaart 1900.
Bron: www.topotijdreis.nl.

6.3 Infrastructuur

6.3.1 Hoofdontsluiting

Op de Veluwe zijn veel zandwegen aanwezig, deze liggen voornamelijk in het bos, op de hei, rondom Laag-Soeren en Spankeren.

De 'overige paden' zijn voor een groot deel niet toegankelijk met de auto.

De dorpenroute (N348) is van oudsher de belangrijkste route door de dorpen. Tegenwoordig heeft de dorpenroute nog steeds een belangrijke functie.

Wegen binnen de gemeente.
Bron: LOP.

Het buitengebied en de dorpen worden ontsloten door de aansluiting op het snelwegennet via de N348 en de snelweg A348 met vijf aansluitingen. Deze snelweg loopt evenwijdig met de IJssel en ligt deels op de winterdijk. Hierdoor is Rheden uitstekend bereikbaar voor autoverkeer.

De dorpen zijn op regionaal niveau goed met elkaar verbonden. De Arnhemsestraatweg (en later N348) komt vanuit Arnhem en loopt via Dieren door naar Zutphen. Vanuit Dieren loopt de N786 richting Eerbeek en Apeldoorn. De N317 loopt vanaf de N348 naar Doesburg en Doetinchem. Deze weg trekt veel doorgaand regionaal verkeer, met name door de slechte doorstroming bij Velperbroek.

Aan de voet van de stuwwal ligt de spoorlijn Arnhem-Zutphen. De treinverbinding is goed. Er zijn drie stations (Velp, Rheden en Dieren) waarvan één met een intercityfunctie (Dieren). Deze spoorlijn werd in 1865 in gebruik genomen. In 1887 werd de spoorlijn Dieren-Apeldoorn geopend. Deze aftakking is niet meer in gebruik, maar wordt gebruikt door de toeristische stoomtrein van de Veluwsche Stoomtrein Maatschappij (VSM), ook wel de Koningslijn genoemd. Ook zijn er binnen de gemeente een aantal historische stationsplaatsen (De Steeg, Ellecom en Laag-Soeren).

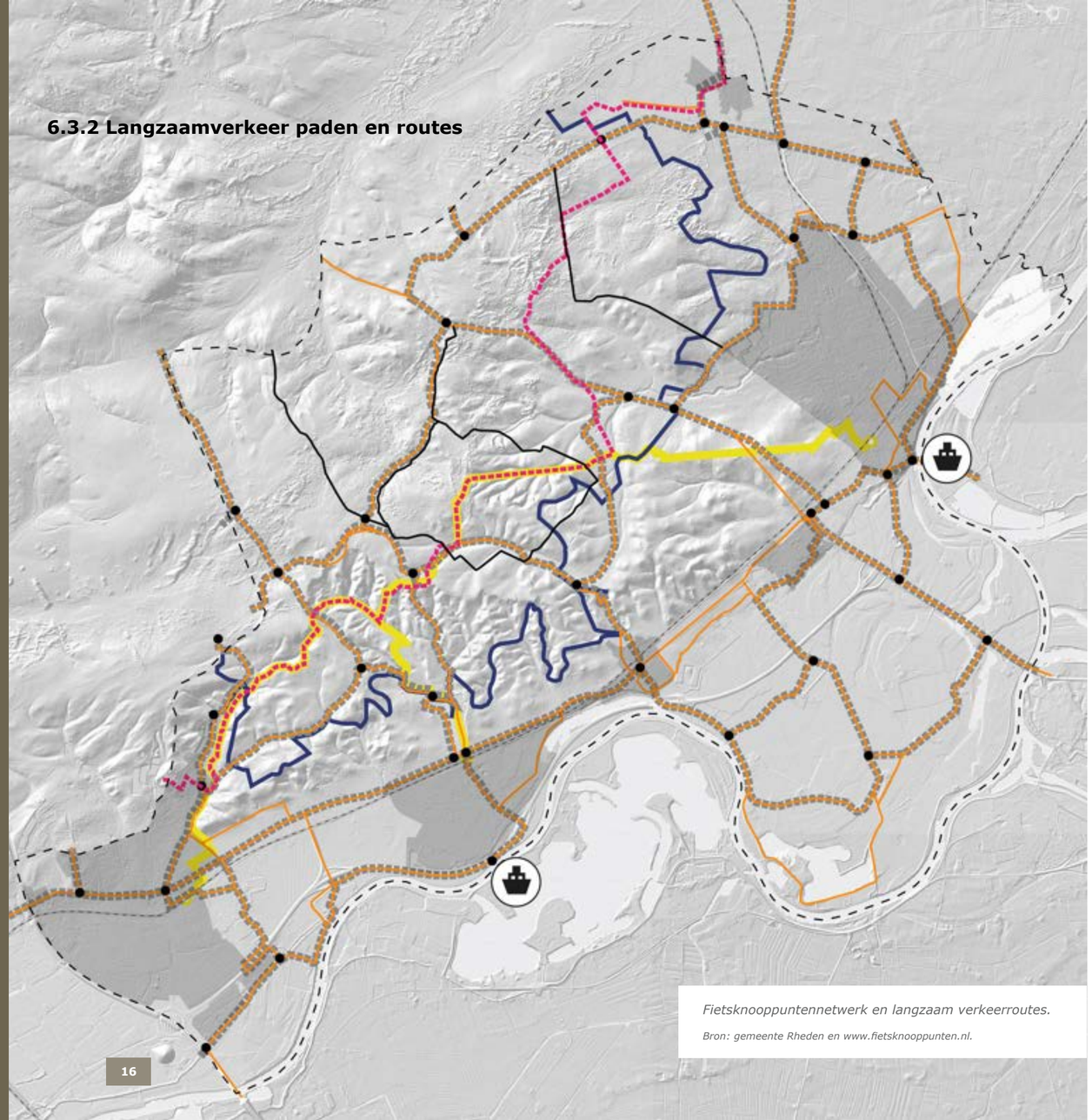
De toegankelijkheid van ons gebied is zeer asymmetrisch en geconcentreerd op de zoom van de gemeente. De vraag naar toegankelijkheid, vooral voor langzaam en toeristisch verkeer, spreidt zich steeds meer uit. Het bosgebied is verblijfsgebied geworden.

Aantal in- en uitstappers op een gemiddelde werkdag in de gemeente Rheden in 2012-2015

	2013	2014	2015	2016
Rheden	907	838	805	807
Velp	1.625	1.500	1.416	1489
Dieren	3.848	3.777	3.641	3623

Aantal in- en uitstappers van de treinen (bron: https://www.treinreiziger.nl/aantal-en-uitstappers-per-station-2013-2016/).

6.3.2 Langzaamverkeer paden en routes

Fietsknooppuntennetwerk en langzaam verkeerroutes.

Bron: gemeente Rheden en www.fietsknooppunten.nl.

Langzaamverkeer
Binnen de gemeente zijn veel paden en routes voor langzaamverkeer, veelal dienen voor recreatief gebruik. De fietsroutes, pontjes, MTB routes en ruiterroutes staan aangegeven op de kaart. Er zijn ook een groot aantal wandelroutes binnen de gemeente. Deze zijn te vinden op de websites: wandelenopdeveluwezoom.nl, wandelplatformnederland.nl of natuurmonumenten.nl.

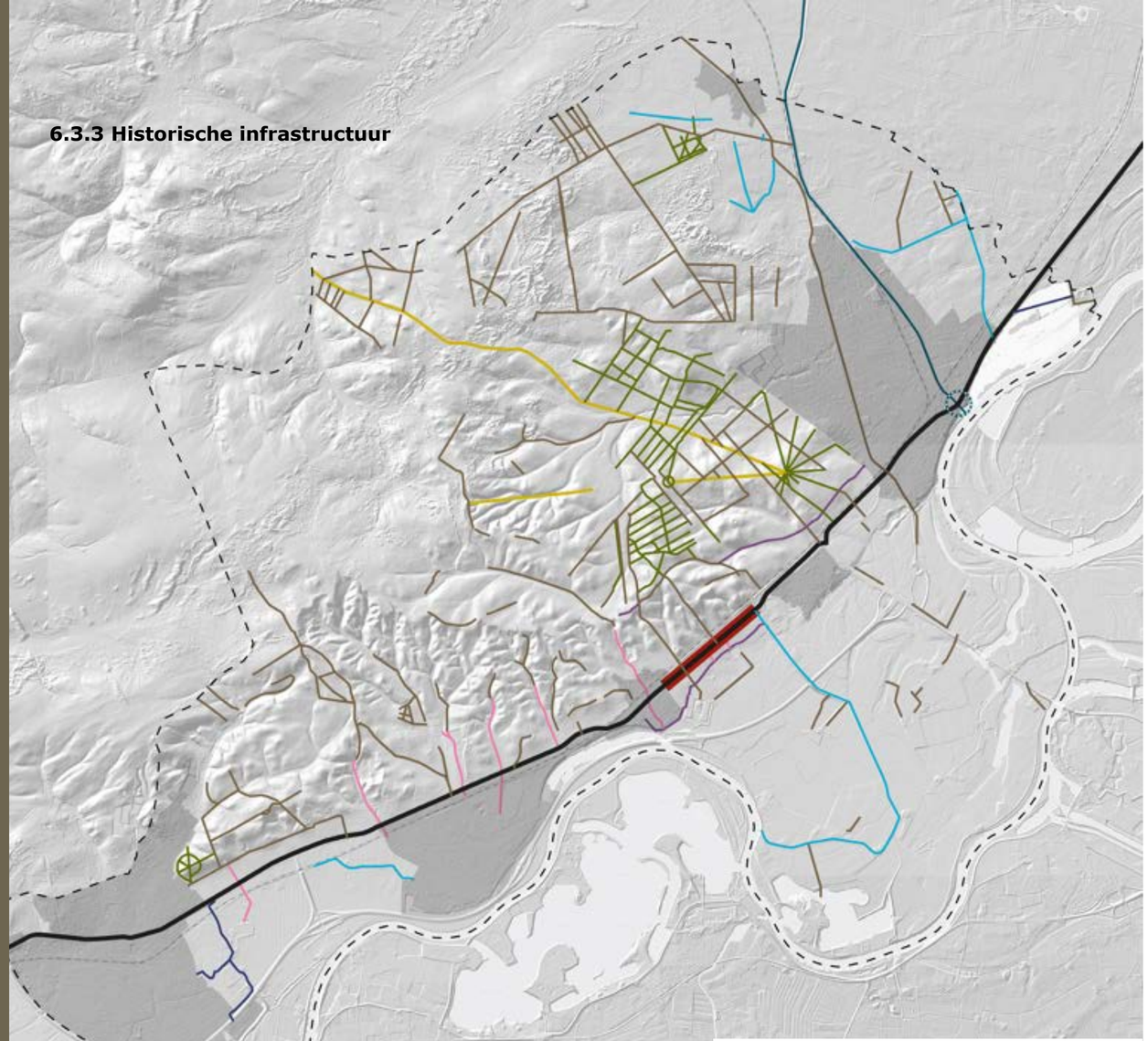
Daarnaast zijn er op de Veluwe een groot aantal zandwegen.

Strava heat map. De 'Strava heatmap' (voetgangersbeeld) laat zien dat er tussen Arnhem en Dieren in feite één zone van activiteit is die, in de bossen op de hellingen, de intensiteit van een stedelijk gebied heeft (bron: www.strava.com).

6.3.3 Historische infrastructuur

Historische wegen binnen de gemeente.
Bron: LOP.

De oudste bewonerssporen van de Veluwe dateren uit de Oude Steentijd. Vanaf deze tijd zijn bewoners zich gaan vestigen en is meer en meer land landzaamaan in gebruik genomen. Dit heeft, door de jaren heen, geleid tot een vrij dicht netwerk van wegen en paden.

Veel van die historische patronen zijn nog aanwezig zoals te zien is op de kaart op de pagina hiernaast.

Wat opvalt in de structuur van het historisch gegroeide wegenpatroon is dat een aantal hoofdwegen parallel lopen langs de zoom van de Veluwe, tussen de kernen en reliëfvolgend zijn (straatwegen).

Daarnaast zijn er haaks hierop oude wegen die de hellingen op lopen. Deze volgen veelal de oude smeltwaterdalen (schaapsdriften). Deze eeuwenoude structuur is nog steeds duidelijk herkenbaar.

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Infrastructuur • Goede bereikbaarheid via spoor en snelweg; • Dorpenroute als historische route door de dorpen met over delen begeleiding van forse laanstructuren; • De historische, nog herkenbare wegen, die dienden voor de jacht en de schaapsdriften; • Oude bochtafsnijdingen van de dorpenroute die nog herkenbaar zijn in het landschap; • Zandwegen in de omgeving van Spankeren, Laag-Soeren en in het bos; • Koningswegen op de Veluwe; • Panorama's vanaf de snelweg naar de IJssel en de Veluwezoom; • Laanstructuren langs wegen.	**Infrastructuur** • Afbraak continuïteit laanstructuren langs wegen, onder andere door wegaanpassing; • Barrièrewerking van het spoor door sluiting overgangen. Door de sluiting worden langzaam verkeerverbindingen (hoog-laag) bemoeilijkt; • Barrièrewerking van de snelweg als functionele barrière, maar ook door het doorbreken van zichtlijnen; • Invloed op de omgeving door geluid, lucht en stof.	**Infrastructuur** • Minder barrièrewerking infrastructuur; • Verbeteren van de relatie snelweg en landschap; • Verbeteren recreatieve verbindingen en fietsroutes, met name door de Haviker-waard en langs de IJssel; • Verbeteren parkeergelegenheden gekoppeld aan de snelweg en overstapmogelijkheden; • Verbeteren regionaal fietsnetwerk (zoals tussen Veluwe en Rhederlaag); • Benutten historische kwaliteiten Apeldoorns Kanaal voor nieuwe ontwikkelingen; • Aanpak Koningswegen door middel van onderzoek, optimalisering, beleving en afstemming met beheer; • Benutten oude stationsplaatsen voor nieuwe OV-initiatieven.

6.4 Water

6.4.1 Watersysteem

Water in het buitengebied.

- onderdeel van het bekensysteem
- Apeldoorns Kanaal
- IJssel
- watervlak
- slotenpatroon
- poelen
- sluizencomplex
- dijken

Bron: PDOK en gemeente Rheden.

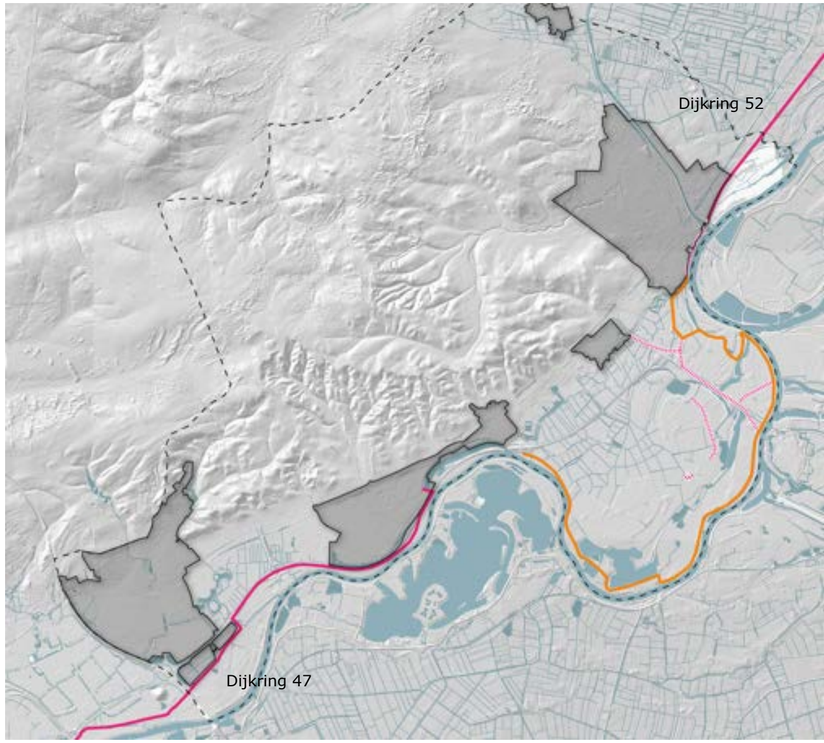
Het watersysteem in het buitengebied bestaat uit verschillende lagen; de IJsselvallei en haar oude zijarmen, hanken en geulen, het systeem van beken en sprengen, de ontginningssloten, de verschillende zandwinningsplassen en het Apeldoorns Kanaal. Dit hele systeem bevindt zich ten zuiden en oosten van de dorpen; het hoger gelegen Veluwegebied staat letterlijk 'droog'.

Veluwe
Op de Veluwe infiltreert het regenwater, waarna het als kwelwater in de lage randen en beekdalen weer aan de oppervlakte komt.

Overgangszone
In de overgangszone, de overgang van hoog naar laag, ontspringen de meeste beken. Deze voeren grondwater en kwelwater af, dat op lokale plekken in het beekdal uittreedt. De waterkwaliteit van de sprengen en beken is van zeer goede kwaliteit.

Het Apeldoorns Kanaal is rond 1825 gegraven om Apeldoorn met de IJssel (bij Hattem) te verbinden. In 1865 is het kanaal verlengd richting Dieren, waarlangs zich industrie heeft ontwikkeld in de 19e eeuw. Momenteel is het kanaal niet meer in gebruik als vaarverbinding. Waar het kanaal uitmondt in de IJssel bevindt zich het historische sluizencomplex. Het verval tussen de waterstanden is hier circa 10 meter.

De IJsselvallei
De IJsselvallei is rijk aan oppervlaktewater van een goede kwaliteit door de aanvoer van kwelwater. Door het verleggen van de IJssel zijn er hanken ontstaan zoals de Lamme IJssel en de Dierensche Hank bij Dieren. Sommige van deze oude rivierarmen zijn verland met slib of veen en zijn nu nog als lage stroken in het landschap waarneembaar.

Waterkeringen.

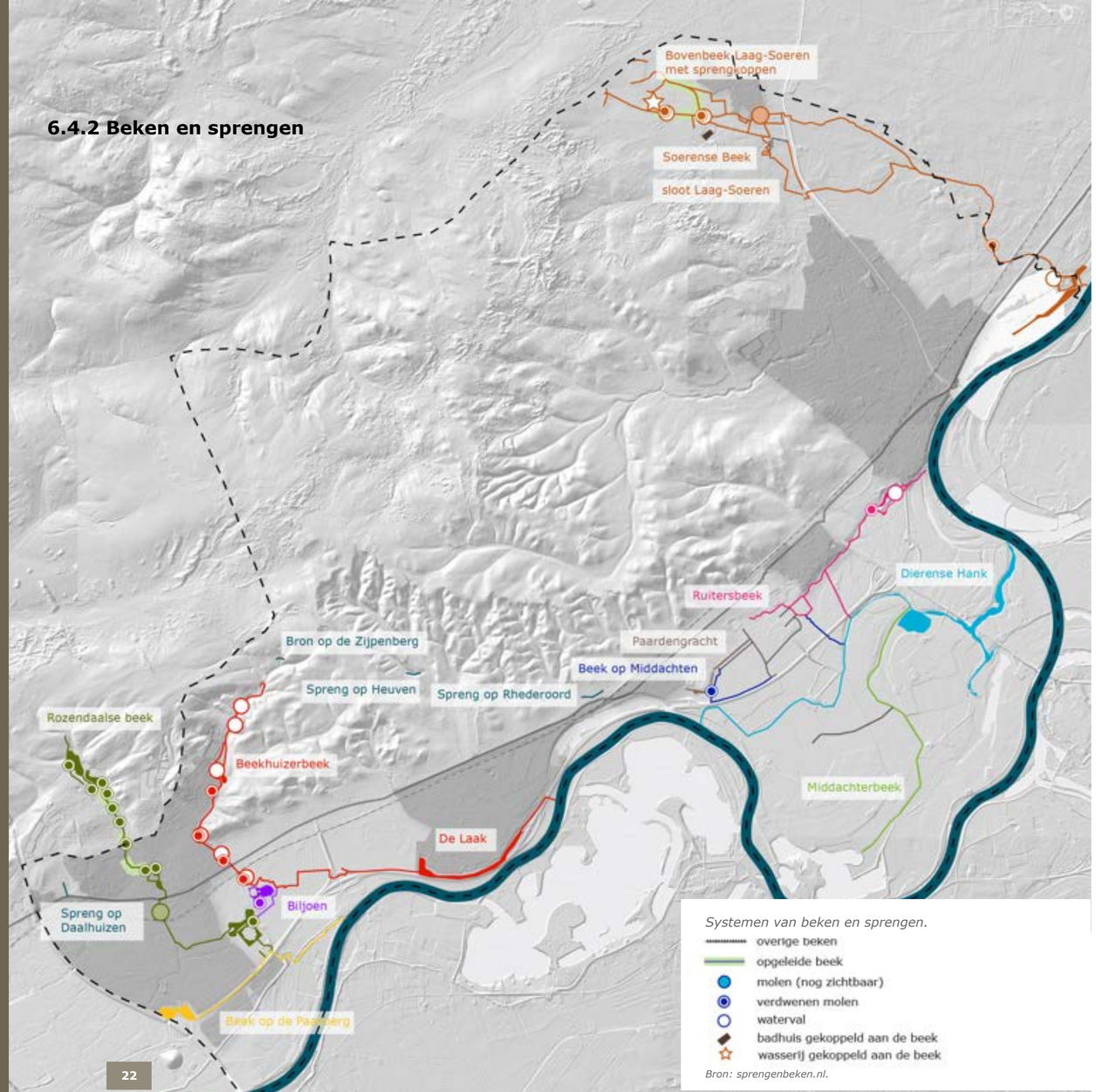
- water
- primaire waterkering
- zomerdijk
- overige historische dijken

Bron: http://www.wrij.nl/statisch/liemers-veluwe/kopie-0/ en http://valleienveluwe.maps.arcgis.com/apps/OnePane/basicviewer/index.html?appid=f96cb67fa7d6469fa0dbace3de1756e1

Waterkeringen
Binnen de gemeente zijn twee dijkringen aanwezig. Dit is de dijkring 47 genaamd Arnhemse- en Velperbroek en dijkring 52 genaamd Oost-Veluwe.

Tussen Rheden, Dieren en de Havikerwaard is geen primaire watering aanwezig, enkel een zomerdijk. Het oplopende reliëf vormt hier een natuurlijke waterkering.

6.4.2 Beken en sprengen

Bron: sprengenbeken.nl.

Karakteristiek voor het watersysteem binnen de gemeente is de aanwezigheid van een aantal beekstelsels en sprengen. Deze ontspringen op de hellingen van het Veluwemassief en monden uit in de IJssel. De beken hebben naast hun waarde voor natuur ook een grote cultuurhistorische en belevingswaarde. Ze zijn belangrijke dragers van ons landschap.

De Soerense Beek is de enige beek op het oostelijk deel van de Veluwe die een open verbinding met de IJssel heeft. De beek voedt de gracht van de Gelderse Toren. Het stelsel van de Soerense beek bestaat uit twee beken, de Soerense Beek en de Bovenbeek. Ten westen van Laag-Soeren liggen de sprengkoppen van deze beken en vlak voor het Apeldoorns Kanaal komen de beken samen (De Bekenstichting).

Langs de beken lagen verschillende papiermolens, een korenmolen en ook een waterval. Deze molens zijn gebouwd door de bewoner van Huis Laag-Soeren. Een van de papiermolens is omgedoopt tot wasserij (De Bekenstichting).

Bijzonder aan het systeem van de Soerense Beek is ook het vroegere kuuroord, waarbij het sprengenwater gebruikt werd (De Bekenstichting).

In de Havikerwaard bevindt zich een stelsel van beken en sloten. Deze zijn ontstaan voor opvang van infiltratiewater uit de Veluwe dat hier boven de grond kwam, ter regulering van het kwelwater van de rivier en voor aan- en afvoer van water.

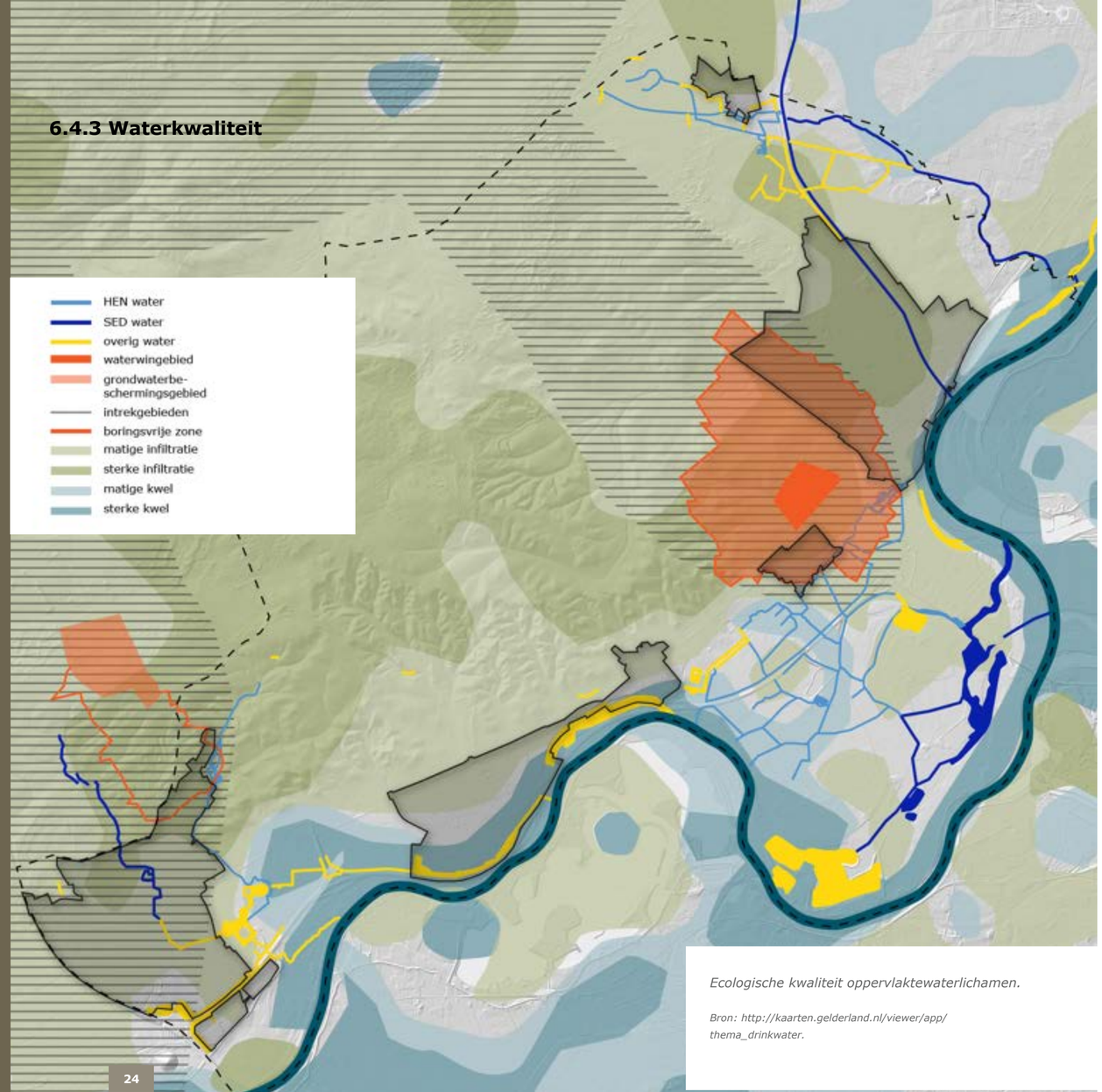
De beken die tussen Middachten en Dieren stromen ontspringen in de bronbossen van Middachten, zoals de Beek op Middachten, de Paardengracht, de Dierensche Hank en de Middachterbeek.

Om de hellingvoet van de Veluwe te draineren is de Ruitersbeek gegraven. Via deze beek stroomt het water van de bronbossen bij Middachten langs Ellecom naar Dieren en voedt de vijvers van Hof te Dieren. het Faizantenbos ten zuiden van Ellecom. De watervoerendheid is afhankelijk van de hoeveelheid water vanuit de Veluwerand. Door de toegenomen grondwateronttrekking bij Ellecom is de kweldruk afgenomen, waardoor de beek een groot deel van het jaar droog staat.

De Beekhuizerbeek is van oorsprong de enige beek met een natuurlijke bron en een bovenloop met kwel. Door de aanwezigheid van ondoorlatende lagen in de ondergrond zijn er ook sprengen gegraven. Langs deze beek stonden meerdere molens, maar die zijn allemaal afgebroken of verbrand. In de 18e en 19e eeuw is de beek een parkbeek geworden en gebruikt voor de vijvers van Beekhuizen en Biljoen met de daarbij horende watervallen (De Bekenstichting).

De sprengen van de Rozendaalse beek zijn door hun verbinding met de regionale grondwaterstromingen gevoelig voor grondwaterstanddaling en verdroging. Daarnaast bevindt zich door de aanwezigheid van ondoorlatende lagen onder het park Roosendael een aantal schijngrondwaterspiegels die van groot belang zijn voor de fonteinenen en vijvers van het park. Via de vijvers stroomt de beek via Velp naar de IJssel.

6.4.3 Waterkwaliteit

Ecologische kwaliteit oppervlaktewaterlichamen.

Bron: http://kaarten.gelderland.nl/viewer/app/thema_drinkwater.

Geohydrologie en kwel
Door het aanwezige reliëf en de sterke overgang naar de lage gronden is er hier sprake van een bijzondere waterhuishoudkundige situatie van het grondwater.

Er is sterke kwel rondom de IJssel en er zijn kwelgebieden onderaan de zoom. Deze gebieden hebben hoge ecologische waarden en potenties. Daarnaast is er op de flank grotendeels een matige infiltratie, waardoor er veel afstroom is van water vanaf de stuwwal.

Grondwaterbeschermingsgebieden
De grondwaterstand bevindt zich diep onder maaiveld. Door de aanwezigheid van veel bos en heide is het water van zeer goede kwaliteit. Binnen de gemeente ligt een grondwaterbeschermingsgebied, ten westen van Dieren. In dit gebied zal de kwaliteit van het grondwater hoog moeten blijven.

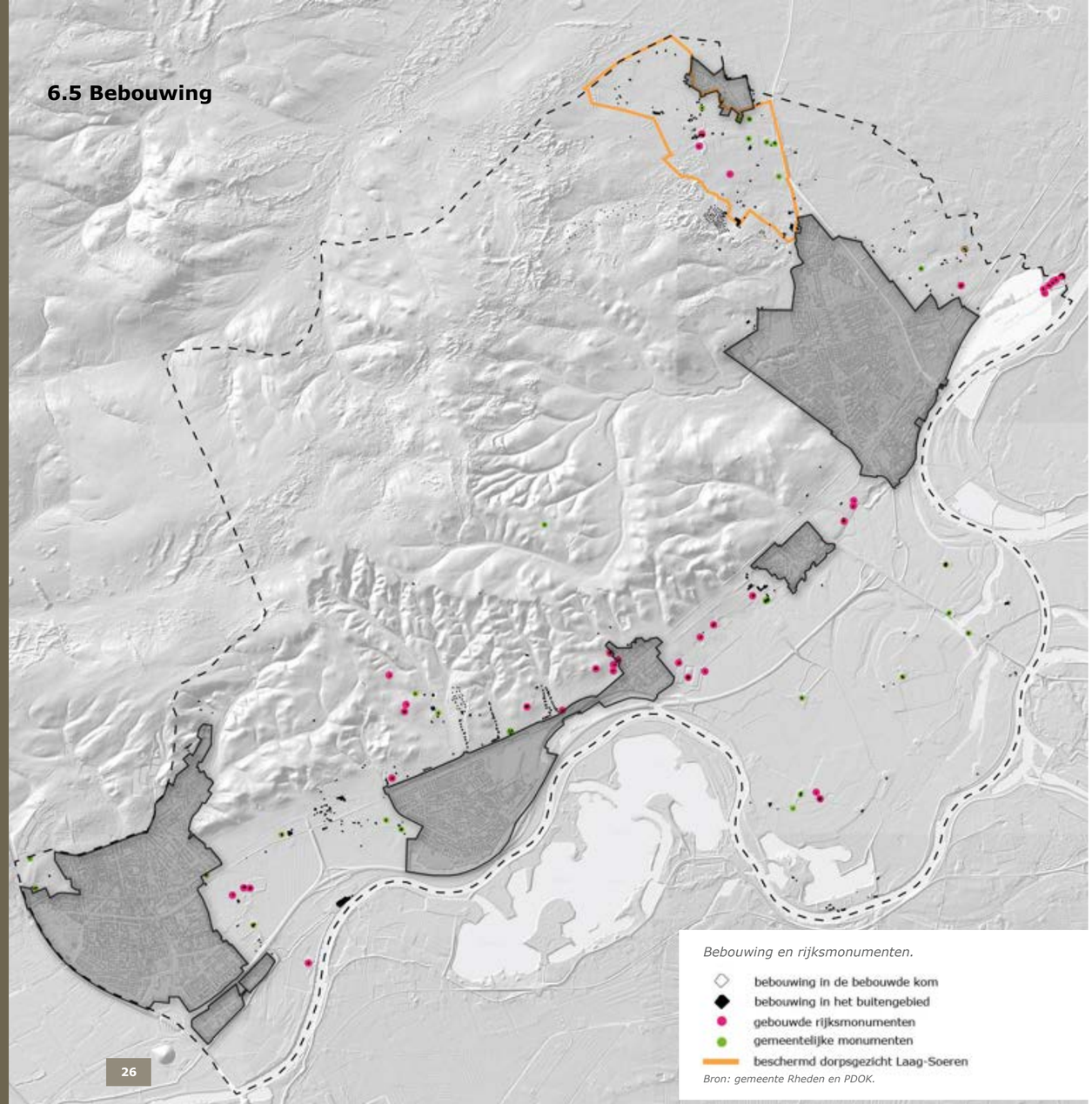
Ecologische kwaliteit water
Een deel van de wateren zijn aangewezen als HEN (Hoogste Ecologische Niveau) of SED (Specifiek Ecologische Doelstelling) wateren. Bij de HEN-wateren zijn in een zone van 15 meter aan weerszijden van de wateren geen bestrijdingsmiddelen en meststoffen toegestaan, maar bestaande agrarische bedrijfsvoering wordt niet belemmerd.

Het Faisantenbos van Middachten en delen bij Laag-Soeren en Spankeren worden bestempeld als ‘parels’. Hier wordt de kwaliteit van de waterstand en de stroming van het grond- en oppervlaktewater veiliggesteld (bron: LOP).

Vanuit de rijksoverheid is de ecologische kwaliteit van de IJssel als ontoereikend beoordeeld en het Apeldoorns Kanaal als matig. De beoordeling van de ecologische toestand bestaat uit biologische en fysisch-chemische componenten, de hoeveelheid geloosde verontreinigde stoffen en de hydromorfologie van rivieren en meren (bron: Atlas van de Leefomgeving).

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Water • Het samenhangend systeem van beken en sprengen, molens, watervallen, opgeleide beken en houtwallen, gekoppeld aan de beken; • Het samenhangend systeem van de IJssel met oude rivierarmen en hanken; • Kwelzones, kwelsloten en kwelwater; • De huidige waterkwaliteit van het watersysteem in het buitengebied; • HEN en SED wateren met hoge ecologische waarde.	**Water** • Vermindering waterkwaliteit en -kwantiteit van alle wateren door toenemende temperaturen, verdroging, afname van biodiversiteit (mede als gevolg van klimaatverandering); • Het verminderen van de kwaliteit van de grondwaterbeschermingsgebieden; • Gevaar voor verdroging, vermesting, verzuring en verontreiniging van de beken (door afstromend hemelwater); • Verdwijnen van watervoerendheid beeksysteem (komt door grondwateronttrekking); • Het verdwijnen van de elementen als onderdeel van het bekensysteem; • De verdroging die optreedt in delen rondom Laag-Soeren en op de stuwwal; • Grotere afstroom vanaf de Veluwe (door de matige infiltratie) naar de lagere delen, waardoor erosie optreedt; • Lage waterstanden van de IJssel door perioden van droogten en grondwateroverlast tijdens hoge waterstand; • De bodem van de IJssel heeft onvoldoende watervasthoudende en -afvoerende capaciteit; • Het verlanden en droogvallen van sprengen door verdroging en achterstallig onderhoud.	**Water** • Benutten kwel vanaf Veluwe in natuurontwikkeling; • Koppelen van beken ofwel onderdelen van beken, om bij te dragen aan een samenhangend systeem; • Toegankelijk maken en herkenbaarheid van de beken; • Spreng op Heuven kan weer watervoerend worden; • Afkoppeling en infiltratie van regenwater, vasthouden van regen- en kwelwater en gebruik van bergingsbassins; • Vergroten doorstroming water; • Herkenbaar maken watermolenlocaties.

6.5 Bebouwing

Bebouwing en rijksmonumenten.

Bron: gemeente Rheden en PDOK.

De bebouwing in het buitengebied is voornamelijk geconcentreerd in de overgangszone, op de overgang van hoog naar laag. Dit was de ideale vestigingsplek. In de Havikerwaard en de Velperwaard liggen ook enkele erven met bebouwing, gebouwd op pollen of bebouwing op voormalige steenfabriekcomplexen.

Er staan een aantal zeer bijzondere en beeldbepalende monumentale panden in het buitengebied. De kastelen en buitenplaatsen met bijgebouwen zijn beeldbepalende panden in ons buitengebied. Bebouwing en landschap gaan hier al eeuwenlang een symbiose aan, ze horen bij elkaar. Denk aan Kasteel Middachten en de boererijen van Middachten. Daarnaast zijn er andere beeldbepalende gebouwen zoals de turnhal Avegoor, bebouwing op begraafplaatsen en enkele watermolens.

In het buitengebied van de gemeente zijn 37 gebouwde rijksmonumenten en 25 gemeentelijke monumenten. Daarnaast is er het beschermd dorpsgezicht Laag-Soeren als rijksmonumentaal beschermd landschap.

In de IJsselvallei vindt de bewoning voornamelijk plaats op pollen in de uiterwaarden of langs oude ontginningsassen op de ruggen. Er is vrijwel alleen agrarische bebouwing aanwezig en enkele arbeiderswoningen. De erven liggen als compacte verdichtingen in het open landschap.

Vanuit Spankeren gaat de bebouwing geleidelijk over naar het buitengebied. De bebouwing staat verspreid in het landschap en door de sterke variatie in grootte, materiaal- en kleurgebruik zorgt het voor een wisselend beeld van de erven.

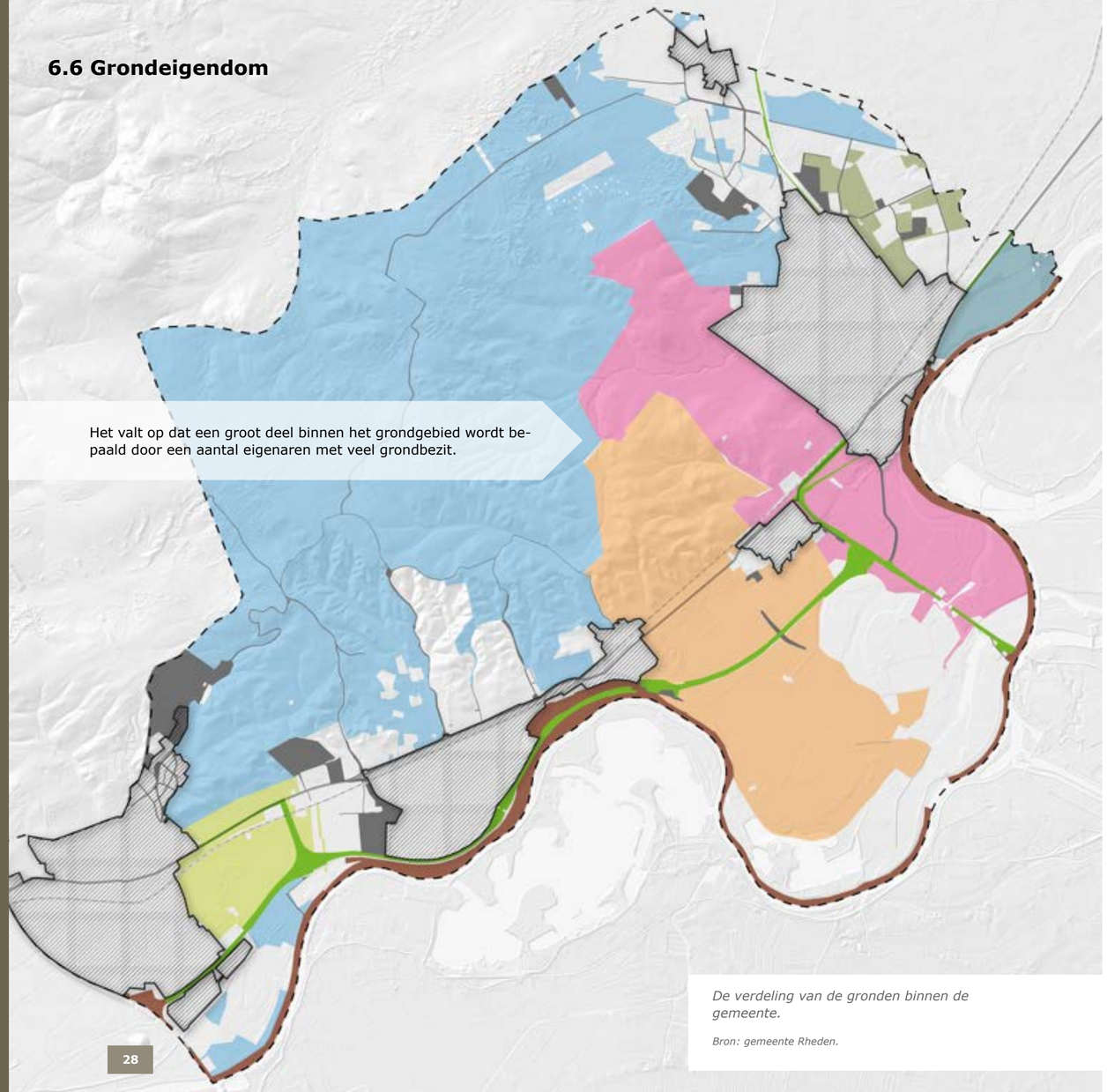
De woningen op de rand van de Veluwe zijn merendeels vrijstaand en een aantal boerderijen behoort tot één van de landgoederen. De bebouwing is grotendeels cultuurhistorisch waardevol.

Op de Veluwe is weinig bebouwing aanwezig. Hier zijn de schaapskooien karakteristiek.

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Bebouwing • Rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en beeldbepalende gebouwen; • Landhuizen en kastelen als centraal punt in een grotere landschapseenheid; • Villalinten heuvelop zoals Rozenbos; • De verschillende bebouwingskarakteristieken per landschapstype met karakteristieke boerderijtypen, materiaal- en kleurgebruik en erfinrichting.	**Bebouwing** • Voormalige bewoningsplekken die bijdragen aan de landschapsstructuur, maar slecht afleesbaar zijn en verdwijnen (zoals pollen, jachthuis Rouwenhof, Hotel Laag-Soeren en Hof te Dieren).	**Bebouwing** • Transformatie omliggende steenfabrieksterrein de Groot; • Hotel Laag-Soeren weer in oude luister herstellen; • Vestiging nieuwe schaapskooi; • Transformatie van vrijkomende agrarische bebouwing en erven.

6.6 Grondeigendom

Het valt op dat een groot deel binnen het grondgebied wordt bepaald door een aantal eigenaren met veel grondbezit.

De verdeling van de gronden binnen de gemeente.

Bron: gemeente Rheden.

Het valt op dat in ons buitengebied een groot deel van het grondbezit in handen is van een beperkt aantal eigenaren met veel grondbezit.

De bos-, heide- en landbouwgronden op de Veluwe zijn hoofdzakelijk in eigendom van Natuurmonumenten, Stichting Twickel en Landgoed Middachten.

Op de overgangszone en in de IJsselvallei hebben ook enkele landgoedeigenaren grondbezit. Het gaat hier om Landgoed Middachten en Landgoed Geldersche Toren. Buiten de landgoederen bezitten Geldersch Landschap en Kasteelen en Stichting Twickel grond. De overige landbouwgronden zijn grotendeels eigendom van agrariërs.

Rondom Spankeren heeft Landgoed De Bockhorst grondbezit. Op de kaart zijn daarnaast ook de gronden in bezit van de provincie, gemeente en Rijkswaterstaat aangeduid.

6.7 Grondgebruik en functies

6.7.1 Agrarisch grondgebruik

Het grondgebruik bestaat voor het grootste gedeelte uit grasland, uitgezonderd van het bos- en heidegebied van de Veluwe.

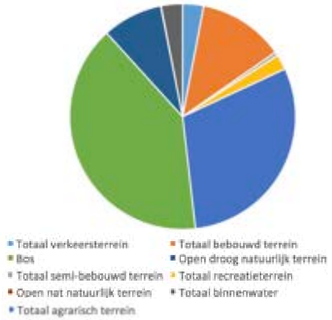
Agrarisch grondgebruik.

grasland
bouwland
agrarische bedrijven

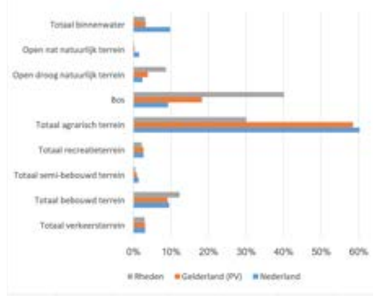
Bron: gemeente Rheden en PDOK.

De landbouw is vanuit de historie bepalend geweest voor het buitengebied van Rheden. Binnen de gemeente zijn 41 agrarische bedrijven, waarvan de meeste melkveebedrijven zijn. De meeste landbouwgrond bestaat dan ook uit grasland. Daarnaast zijn er op de hogere delen in de IJsselvallei en in de overgangszone enkele bedrijven met akkerbouwgronden.

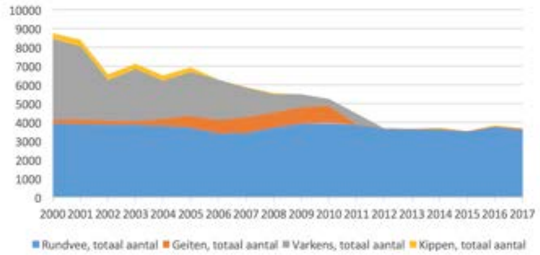
De landbouw is nauw verbonden met natuurontwikkeling en toerisme. Er is veel druk op de grond door deze ontwikkelingen.

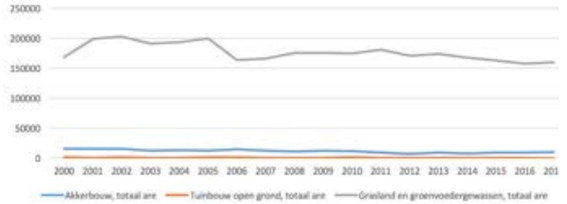
Bodemgebruik Rheden. Zo'n 50% (4100 ha) van het grondgebied van de gemeente bestaat uit bos en heide en 30% (2540 ha) uit agrarisch gebied. Van het bos – en heidegebied is 82% (3382 ha) bos en 18% (726 ha) heide (bron: https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70262ned/table?dl=9E24).

Bodemgebruik vergeleken Rheden, Gelderland en Nederland. Rheden heeft, ook voor Gelderse begrippen, veel bos en heide en weinig landbouwgebied. Het stedelijk gebied is naar verhouding groot en het recreatieterrein klein (bron: https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80781ned/table?dl=9E90).

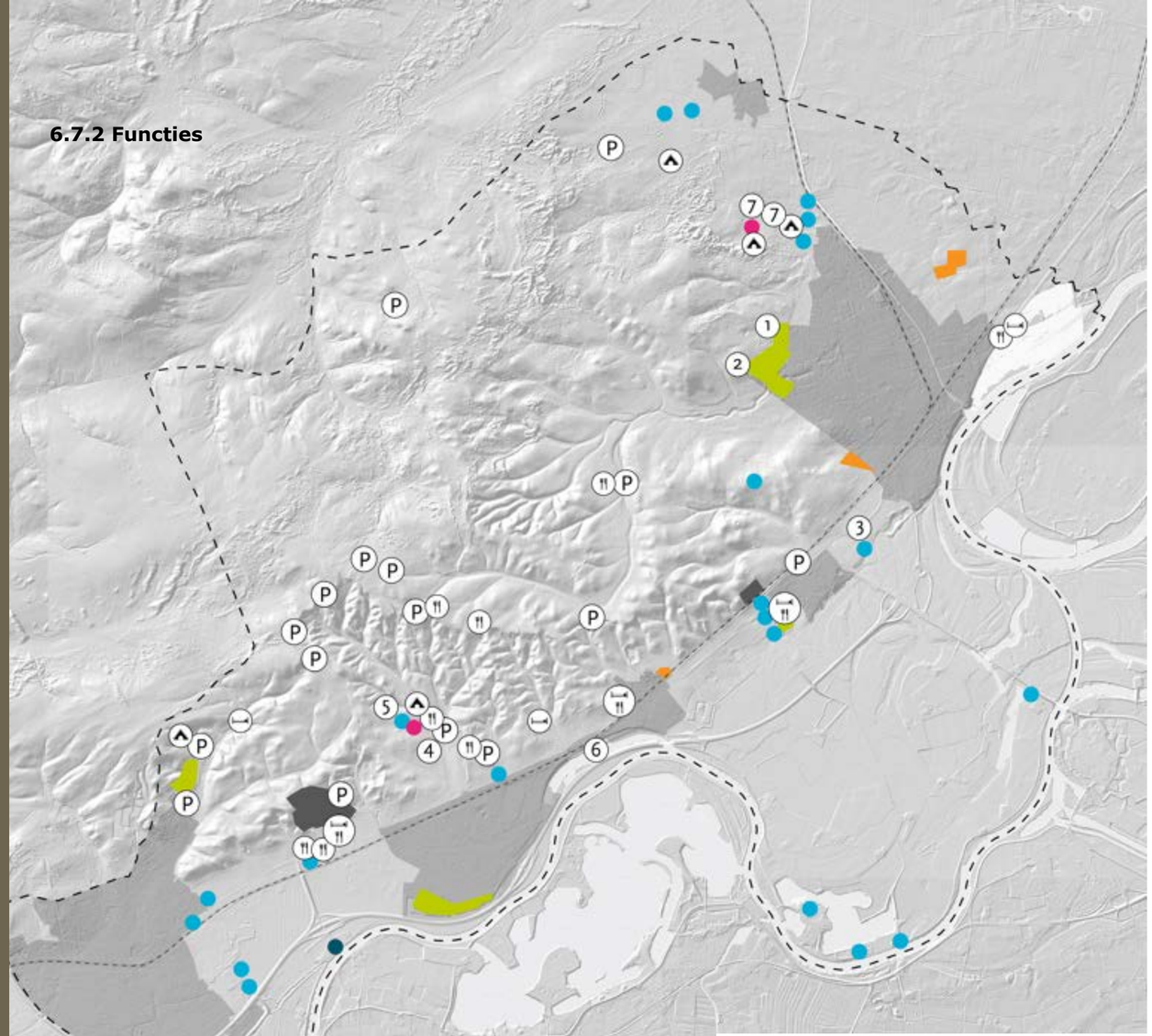

Ontwikkeling dieraantallen in Rheden. Tussen 2000 en 2010 is er een herschikking van de 'hokdierbedrijven' geweest in Nederland. In Rheden is er nu geen enkele meer, met uitzondering van een nertsenfokkerij (bron: CBS).

Ontwikkeling agrarisch grondgebruik (are) in Rheden. Veruit het grootste deel van het agrarische gebied wordt voor grasland gebruikt (bron: CBS).

6.7.2 Functies

Functies in het buitengebied.
Bron: gemeente Rheden.

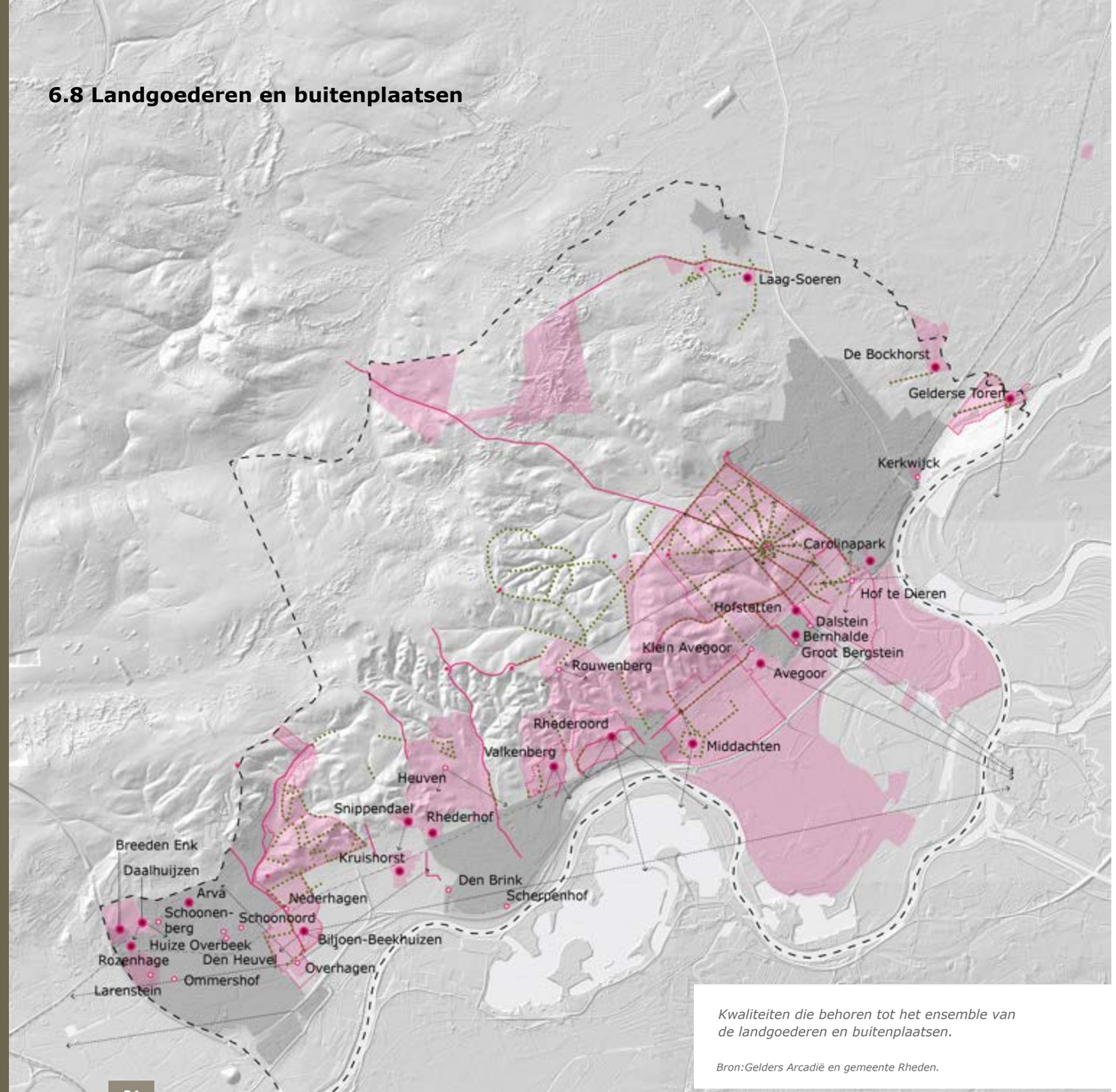
In het buitengebied van Rheden zijn verschillende vormen van bedrijvigheid en voorzieningen aanwezig.

Aan de randen van de dorpen liggen sportcomplexen en in de overgangszone liggen twee begraafplaatsen en drie volkstuincomplexen. Het meest oostelijke en grootste volkstuincomplex ligt open op de es. De kleinschaligheid en rommeligheid van de tuinen doet vreemd aan binnen de rust en openheid van deze plek.

In de overgangszone en op de hellingen van de Veluwe is een groot aantal parkeervoorzieningen en horecagelegenheden. Op drie plekken is dit een combinatie van hotel en restaurant, De Roskam, Landgoed Rhederoord en Landgoed Hotel Avegoor. Verder zijn het restaurants, campings of andere overnachtingsmogelijkheden.

De niet-agrarische bedrijven bestaan uit allerlei typen bedrijven; van aannemersbedrijven tot een paardenfokker en een tuincentrum.

6.8 Landgoederen en buitenplaatsen

Kwaliteiten die behoren tot het ensemble van de landgoederen en buitenplaatsen.

Bron:Gelders Arcadië en gemeente Rheden.

De oudste landgoederen zoals Biljoen, Middachten, Hof te Dieren en de Gelderse Toren werden als kasteel of kloostergoed gesticht in de Middeleeuwen en 16e eeuw door aanzienlijke adellijke families waaronder de Hertog van Gelre. Deze huizen transformeerden vanaf de 17e eeuw tot buitenverblijven met een parkaanleg met vijvers, lanenstelsels en jachtterreinen. Hiervoor werd dankbaar gebruik gemaakt van de natuurlijke reliëfrijke ondergrond van het gebied dat ook volop mogelijkheden bood voor prachtige zichtlijnen in het landschap. In navolging van deze ontwikkeling werden vanaf de 17e eeuw tal van buitenplaatsen zoals Rhederoord gesticht door lagere adel en welgestelde particulieren. Door de ontsluiting van het gebied via de verharding van de straatweg in 1820 en de aanleg van de spoorlijn in 1865 kwam daar in de 19e eeuw nog een aantal (kleinere) buitenplaatsen bij zoals Hofstetten en Rhederhof.

De landgoederen hebben voor een belangrijk deel ook bijgedragen aan de landschapsvorming van het buitengebied. Behalve door de aanplant van bossen en de aanleg van lanen, parken en tuinen heeft de aanleg ook invloed gehad op delen van de broeklanden, de uiterwaarden en op de wegen. Ze vormen dan ook een belangrijk deel van ons cultuurlandschap.

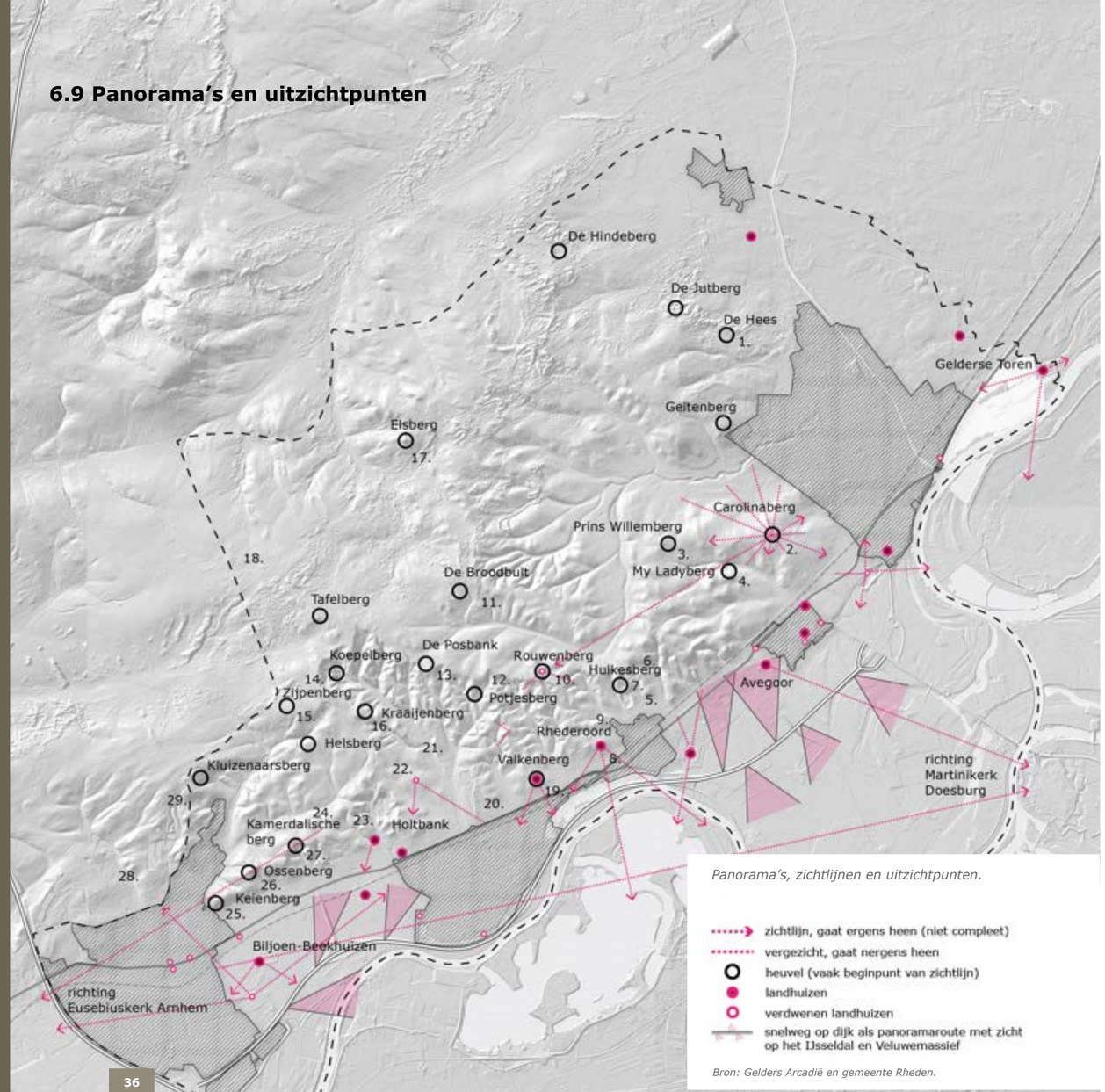
Behalve de cultuurhistorische bebouwing van de landgoederen zijn de bijbehorende laanstructuren waardevol en beeldbepalend. De landgoederen en buitenplaatsen kenmerken zich door een grote huisplaats met een rijk gedetailleerd hoofdgebouw en meerdere bijgebouwen. De bijbehorende parken en tuinen sluiten aan op het landschap. Vanuit het kasteel of landhuis zijn er vaak zichtlijnen op het omliggende landschap of park ontworpen. Laanstructuren versterken het monumentale karakter van de landgoederen en buitenplaatsen.

Middachten, Overhagen, de Geldersche Toren en (mogelijk) Biljoen zijn van oorsprong verdedigbare kastelen uit de Late Middeleeuwen. De overige zijn buitenplaatsen en dateren uit een latere tijd, vanaf 1500. Het gaat hier om Heuven, De Valkenberg, Avegoor, De Kruishorst, De Brinck, Scherpenhof, Rhederhof, Heuven, Rhederoord, De Bockhorst en huis Laag-Soeren.

Voor meer gedetailleerde en actuele informatie kunt u terecht op de website van het Gelders Arcadië: http://www.gelders-arcadie.nl/. De website wordt aangepast en aangevuld.

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Landgoederen en buitenplaatsen • De aaneenschakeling van landgoederen en buitenplaatsen als onderdeel van de landgoederenzone in het Gelders Arcadië; • Elementen, als onderdeel van de landgoederen en buitenplaatsen, als ensemble en in samenhang met de omgeving (zie kaart voor elementen); * Noot. De landgoederen moeten in samenhang gezien worden met het stelsel van beken en sprengen.	**Landgoederen en buitenplaatsen** • Het verdwijnen van elementen als onderdeel van de landgoederen; • Verdere versnippering, verrommeling en doorsnijding landgoederen.	**Landgoederen en buitenplaatsen** • Recreatieve toegankelijkheid van de landgoederen zonder aantasting van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden; • Inspelen op recreatieve mogelijkheden afgestemd op het karakter van het landgoed.

6.9 Panorama’s en uitzichtpunten

Panorama’s, zichtlijnen en uitzichtpunten.

Bron: Gelders Arcadië en gemeente Rheden.

1. Koepel van Hees
2. Carolinaberg
3. Prins Willemsberg
4. My Lady Berg
5. Kijkover
6. Duivelssteen
7. Hulkesberg
8. Rhederoord, koepel en huispanorama
9. De Holtbank
10. Rouwenberg
11. Koepel van Viruly
12. Koepel de Kaap
13. De Posbank
14. Valleikoepel
15. De Zypenberg
16. De Kraaijenberg
17. De Elsberg
18. De Brandtoren
19. Valkenberg, huispanorama
20. Rhederhof
21. De Heuven, huispanorama
22. De Heuven, het koetshuis
23. Snippendael
24. Hotel Beekhuizen, huispanorama
25. De Keienberg/Sterrenberg
26. Ossenberg
27. Kamerdalsche berg
28. Emmapiramide
29. Koningsberg

Het verschil in hoogte heeft als gevolg dat er op veel plekken uitzichtpunten zijn gemaakt of ontstaan. Daarnaast zijn er, bijvoorbeeld door de landgoedaanleg, veel vergezichten, panorama’s en zichtassen ontworpen.

Als derde ligt de A348 op een ‘dijk’ en levert hierdoor indrukwekkende panorama’s op over de IJsselvallei en Veluwerand.

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Panorama’s en uitzichtpunten • Bepalende zichtlijnen, panorama’s en vergezichten, gekoppeld aan een landgoed of een uitzichtpunt; • Beleving van een weids zicht vanaf toppen van het Veluwemassief; • Snelweg op dijk als panoramaroute met zicht op het landschap van de IJsselvallei en de Veluwezoom.	**Panorama’s en uitzichtpunten** • Hinderen van bestaande panorama’s; • Verdwijnen of vervagen oude zichtlijnen (zoals op Rouwenberg).	**Panorama’s en uitzichtpunten** • Herstellen oude zichtlijnen en panorama’s; • Verbijzonderen en vermarkten panoramapunten (zoals met follies in het landschap). Een idee is een pop-up-panoramapunt gekoppeld aan het panoramapuntenpad.

6.10 Natuur

6.10.1 Bestaande natuur en natuurbeleid

De natuur op de Veluwe bestaat hoofdzakelijk uit droge boscomplexen en uit droge en natte heide en vennen.

In en langs de beken en sprengen en in natte graslanden komt waardevolle natte land- en waternatuur voor, grotendeels veroorzaakt door het schone kwelwater van het Veluwemassief.

Het IJsseldal kenmerkt zich door een overwegend open, agrarisch landschap met door dijken beschermde oeverwallen en komgebieden.

De uiterwaarden hebben een belangrijke betekenis hebben voor natuur. Ze zijn aangewezen als Natura2000. Hiermee hebben ze de status van zowel bijzondere natuur als waterbergend gebied.

De IJssel zelf kent een hoge dynamiek waarbij helemaal vrij meanderen niet mogelijk is, al is de bewegingsvrijheid groot. Samen gezien, is de natuur in Rheden divers van karakter en dat maakt het bijzonder. Het beschermen en versterken van de kwaliteit is niet alleen van belang voor de ecologie, maar ook als basis voor recreatie, als vestigingsfactor om te wonen in onze gemeente (LOP, 2007) en als bewapening ten aanzien van het veranderende klimaat.

Voor het hele buitengebied geldt dat er kenmerkende landschapselementen zijn die vanuit landschap en cultuurhistorie van grote waarde zijn.

Bedreigingen natuur
Om de intrinsieke en economische waarde van de natuur te behouden (voor uitleg zie kader), zijn er drie grote bedreigingen:

- Habitatverlies
- Kwaliteitsverlies
- Versnippering

Voor Rheden betekent dit in de praktijk op hoofdlijnen het volgende:

- De kwaliteit van bestaande natuur moet worden verbeterd, vooral door enerzijds de effecten van stikstofdepositie te verminderen en anderzijds de uitstoot van broeikasgassen te verminderen (acties volgen uit het klimaatbeleid).
- Habitatverlies; het verlies aan leefgebieden van verschillende planten- en diersoorten zorgt voor een snelle achteruitgang in biodiversiteit. En hoe lager de biodiversiteit, hoe minder robuust en veerkrachtig een natuurgebied is en hoe minder de intrinsieke én economische waarde van de natuur is. Het is dus belangrijk om de bestaande habitats blijvend ruimtelijk te beschermen en te werken aan een kwaliteitsverbetering (door te werken aan een hoge heterogeniteit en veel gradiënten in natuurgebieden en in het omringend landschap, worden kansen geboden aan veel verschillende soorten en verhoogt het de biodiversiteit).
- Bestaande natuurgebieden moeten met elkaar worden verbonden, of de bestaande verbinding moet worden verbeterd. Dit leidt tot de drie actiepunten.Ten eerste: werken aan de ecologische poorten. Ten tweede: alle niet-natuurgebieden moeten groen-blauw dooraderd worden ten behoeve van de bufferwerking, gradienten ten behoeve van de biodiversiteit en verbindingen voor de mitigatie (het zelfstandig verplaatsen) van soorten. Ten derde: barrières moeten worden weggenomen: door alle niet-natuurgebieden groen-blauw te dooraderen worden verbindingen tot stand gebracht. Denk ook aan fysieke barrières als wegen en spoorwegen en niet-fysieke barrières zoals verlichting. Dus blijven inzetten op (onderhoud van bestaande en) extra faunavoorzieningen en goede ecologische geleiding tussen leefgebieden.
- Verstoring van de natuur is een belangrijk aandachtspunt in onze gemeente. De natuur kan en mag worden gebruikt voor recreatieve doeleinden, maar er zijn grenzen aan de draagkracht. Het verder spreiden van recreanten is op sommige plaatsen wellicht wenselijk, maar het is tegelijkertijd belangrijk om de stillere gebieden niet nog verder te belasten.

Natuurbestemmingen
Binnen deze omgevingsvisie nemen we de natuurbestemmingen (bron gemeente) als basis voor de functies van natuur. Daarnaast

Behouden en beschermen van natuur

Er is een drietal redenen om natuur (en landschap) ook voor de toekomst te behouden en te beschermen:

- De intrinsieke waarde van de natuur: natuur is waardevol van zichzelf, het is de waarde van de natuur op zich (los van het gebruik). Deze intrinsieke waarde wordt overigens ook in de Wet Natuurbescherming erkend (art. 1.10): "deze wet is gericht op het beschermen en ontwikkelen van de natuur, mede vanwege de intrinsieke waarde (….)".
- De economische waarde van natuur: natuur is van grote economische waarde, doordat het zogenoemde ecosysteemdiensten levert. Een ecosysteemdienst is een dienst die de natuur aan de maatschappij levert. Voorbeelden van ecosysteemdiensten zijn het produceren van voedsel, grondstoffen en drinkwater, het zorgen voor bodemvruchtbaarheid en natuurlijke plaagbestrijding. In het licht van klimaatverandering kunnen natuur (en landschap) bijdragen aan het verminderen (van effecten) van klimaatverandering, bijvoorbeeld door het bergen en vasthouden van water en het vastleggen van koolstof.
- De natuurgebieden in de gemeente Rheden zijn aangewezen als Natura2000-gebied, het Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Leefgebieden en habitats in N2000-gebieden moeten in een "duurzaam gunstige staat van instandhouding" gehouden of gebracht worden. Voor de Rhedense natuurgebieden liggen er doelstellingen tot kwaliteitsverbetering voor bos, heide en stuifzand en voor behoud van het leefgebied van diverse vogelsoorten. Hoewel de gemeente Rheden geen eigenaar is van grote delen natuurgebied binnen haar gemeentegrenzen, kan zij via het spoor van natuur- en landschapsbeleid en de RO wel bijdragen aan de doelstellingen.

De waarde én het duurzaam benutten van natuur worden wel samengevat als 'natuurlijk kapitaal'. Het Planbureau voor de Leefomgeving omschrijft het natuurlijk kapitaal als volgt: "natuurlijk kapitaal zijn de op aarde aanwezige hulpbronnen, die bij duurzaam gebruik tot in lengte van jaren diensten aan de maatschappij kunnen leveren". Let op, wat daarna volgt: "Behoud van het natuurlijk kapitaal vraagt om veerkrachtige ecosystemen, zowel binnen als buiten natuurgebieden."

6.10.1 Bestaande natuur en natuurbeleid

zijn er verschillende beleidslagen met betrekking tot natuur. Deze worden hieronder genoemd.

Natura2000
Het grootste deel van de natuurgebieden in de gemeente Rheden zijn aangewezen als Natura2000-gebied, het Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. Leefgebieden en habitats in N2000-gebieden moeten in een 'duurzaam gunstige staat van instandhouding' gehouden of gebracht worden. Voor de Rhedense natuurgebieden liggen er doelstellingen tot kwaliteitsverbetering voor bos, heide en stuifzand en voor behoud van het leefgebied van diverse vogelsoorten.

Hoewel de gemeente Rheden geen eigenaar is van grote delen natuurgebied binnen haar gemeentegrenzen, kan zij via het spoor van natuur- en landschapsbeleid en de RO wel bijdragen aan de doelstellingen.

Gelders Natuurnetwerk (GNN)
Samenhangend netwerk van bestaande en te ontwikkelen natuur. De bestaande kwaliteiten zijn uitgebreid beschreven per deelgebied. Op de volgende pagina's worden deze kernkwaleiten beschreven.

De provincie Gelderland heeft bevoegd gezag voor de natuurbescherming van de Natura2000 en het GNN.

Groene Ontwikkelingszone (GO)
De Groene Ontwikkelingszone bestaat uit gebieden met andere bestemmingen dan natuur. Ze zijn ruimtelijk verweven met het GNN hangen daar functioneel mee samen. Er wordt ingezet op versterking van de samenhang tussen inliggende en aangrenzende natuurgebieden en tegelijkertijd is er ruimte voor economische ontwikkeling.

Voor de GO zijn, net als voor het GNN, bestaande en gewenste kwaliteiten aangewezen.

Ecologische poorten
De Havikerpoort, Soerense Poort en Beekhuizerpoort dienen als verbindingszone die de gehele Veluwe moeten verbinden met het omliggende water van de IJssel, Rijn en Veluwemeer. Daarnaast is een vrije uitwisseling van flora en fauna gewenst.

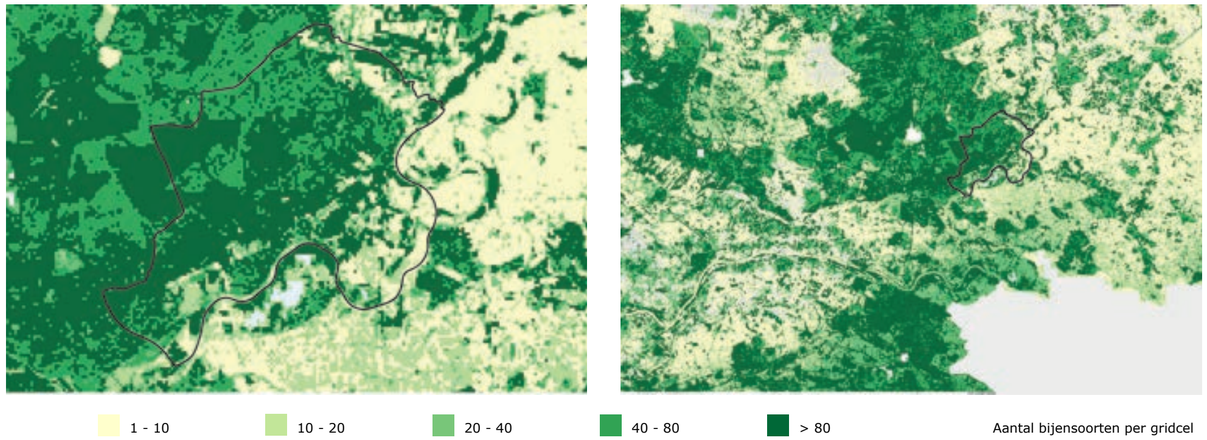
Er gelden de volgende ambities: het ontwikkelen van de ecologische gradiënt, het uitbreiden van het leefgebied van de edelhert en het behoud en versterking van de cultuurhistorische kwaliteit (LOP).

Natte landnatuur
Bepaalde gebieden zijn aangewezen als natte landnatuur. Binnen deze zones wordt gestreefd naar het op orde brengen van de waterhuishoudkundige omstandigheden en de klimaatbestendigheid.

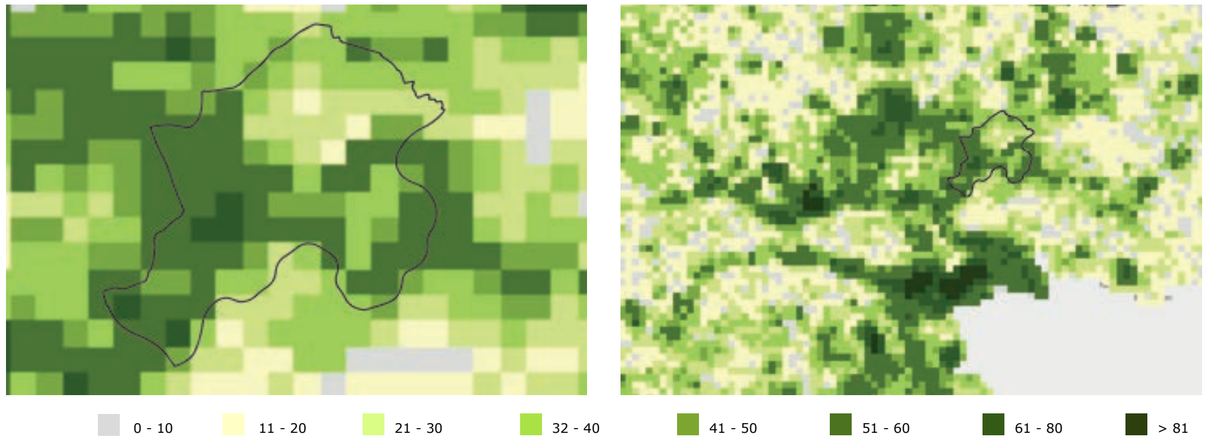
Biodiversiteit
Door de opwarming van de aarde verschuiven leefgebieden van diverse planten en dieren in de richting van de polen en hoger de bergen in. Voor Nederland betekent dit onder andere dat er zuidelijke soorten bijkomen en koud minnende soorten zullen verdwijnen (bron: klimaatatelier Rheden, 2014).

Door de verschillen in bodem, hoogteligging en (grond)water zijn er op korte afstand veel gradiënten van schrale zandgronden, zeer vruchtbare enkeerdgronden tot veen- en kleigronden aanwezig. Hierdoor kent Rheden een rijke variatie aan flora en fauna en het landschap is ecologisch gezien dan ook van groot belang.

Er komt in Rheden een groot aantal diersoorten voor. Daarnaast vindt er uitwisseling plaats voor leven, foerageren en broeden.

Bijensoortendiversiteit in Nederland 2017. Het buitengebied is een interessante leefomgeving voor bijen, met name de minder beboste gebieden op de flank en de Veluwe. (bron: Atlas voor de Leefomgeving).

Geschatte soortendiversiteit van de Rode lijstsoorten 2017. Hier zo goed als hetzelfde: de diversiteit van soorten van de Rode lijstsoorten is met name hoog op de flank van de stuwwal, minder op de hoogste en laagste delen van de gemeente (bron: Atlas voor de Leefomgeving).

6.10.2 Kernkwaliteiten natuur en landschap

Meer informatie over kernkwaliteiten van natuur en landschap in onze gemeente per gebied? Kijk op de website van de provincie Gelderland: http://kaarten.gelderland.nl/viewer/app/thema_kernkwaliteiten.

De provincie Gelderland heeft voor het Gelders Natuurnetwerk gebiedsspecifieke kernkwaliteiten bepaald.

Kernkwaliteiten natuur en landschap
Kernkwaliteiten natuur en landschap, gebaseerd op het Gelders Natuurnetwerk.

Voor het hele buitengebied gelden de volgende kwaliteiten:

- Onderdeel van Nationaal Landschap Veluwe;
- Alle door de Wet Natuurbescherming beschermde soorten en hun leefgebieden in dit deelgebied.

Kernkwaliteiten Veluwe
- Aanwezigheid aardkundige waarden, kwel, bodem, grondwaterreservoir, drinkwater;
- Onderdeel van grootschalig aaneengesloten gebied van droge, voedselarme bossen, zandverstuivingen en heide; hier vooral heide en bos met enkele oude boskernen met overgangen naar de enken van Rheden, De Steeg, Ellecom en Dieren;
- Onderdeel van Nationaal Park Veluwezoom en Natura2000-gebied Veluwe met de bijbehorende habitats en soorten;
- Toevoergebied voor de Havikerpoort en Soerense Poort;
- Groot wild zoals edelherten en wilde zwijnen en leefgebied das en kamsalamander;
- Rust, ruimte, donkerte;
- Parel Worth-Rhederheide en Posbank: zeer geaccidenteerde heide;
- Parel bos Onzalige bossen: groot complex met eikenhakhout en spaartelgen
- Cultuurhistorische waarden zoals grafheuvels, oude ontginningen, hakhout, houtwallen en boerderijen.

Kernkwaliteiten overgangszone
- Aanwezigheid aardkundige waarden, kwel, bodem, grondwaterreservoir, drinkwater;
- Onderdeel van grootschalig aaneengesloten gebied van droge, voedselarme bossen, zandverstuivingen en heide; hier vooral heide en bos met enkele oude boskernen met overgangen naar de enken van Rheden, De Steeg, Ellecom en Dieren;
- Groot wild zoals edelherten en wilde zwijnen en leefgebied das en kamsalamander;
- Onderdeel van Nationaal Park Veluwezoom en Natura2000-gebied Veluwe met de bijbehorende habitats en soorten;
- Toevoergebied voor de Havikerpoort en Soerense Poort;
- Rust, ruimte, donkerte;
- Het vanuit ecologisch opzicht samenhangend geheel van landgoederen en beken waarin soorten als de das, amfibieën en vleermuizen voorkomen;
- Cultuurhistorische waarden van landgoederen (zoals sterrenbos en lanen, park, sprengen, lanen, ijskelder), grafheuvels, oude ontginningen, hakhout, houtwallen en boerderijen.

Kernkwaliteiten Soerense Beekdal
- Aanwezigheid aardkundige waarden, kwel, bodem, grondwaterreservoir, drinkwater;
- Het vanuit ecologisch opzicht samenhangend geheel van landgoederen en beken waarin soorten als de das, amfibieën en vleermuizen voorkomen;
- Overgang van de droge Veluwe naar de natte flanken en naar de IJsselvallei waarbinnen uitwisseling van planten en dieren mogelijk is, waarbinnen de natuur zich op de gehele gradiënt ontwikkelt, in het bijzonder in de Soerense Poort;
- Leefgebied steenuil en kamsalamander;
- Sprengenbeken rondom Laag-Soeren, met de parel Soerense Beek met een kwelrijk beekdal dat doorloopt tot in de IJssel en een waardevolle beek met kwel in boven-, midden- en benedenloop;
- Cultuurhistorische waarden zoals nederzettingen, oude ontginningen (enken), verkavelingspatronen en boerderijen.

Kernkwaliteiten IJsselvallei
- Het vanuit ecologisch opzicht samenhangend geheel van landgoederen en beken waarin soorten als de das, amfibieën en vleermuizen voorkomen;
- Matig dynamische rivier met geologische en geomorfologische dynamiek, ecologisch kerngebied (Natura 2000-gebied) én verbinding tussen Midden-Europa en de Noordzeekust;
- Grotendeels vergraven voor klei- en zandwinning; enkele onvergraven stroomruggen met stroomdalgrasland (Velperwaarden);
- Het reliëf van oeverwallen, strangen en andere stromingspatronen;
- Unieke gradiënt van Veluwe naar rivier, met bronbossen, zacht- en hardhoutooibos, grondwatergevoede beken en sloten, oude rivierlopen met rietmoeras, bosjes, hagen en knotbomen;
- Weidse vergezichten over de rivier en vaak fraai zicht op de stuwwallen (Veluwezoom), fraaie stadsgezichten bij Doesburg;
- Onbebouwdheid van de uiterwaarden (enkele boerderijen op pollen, steenfabrieken, jachthavens, waterstaatswerken) en daarmee de rust en ruimte;
- Het (plaatselijk) goed bewaard gebleven reliëf en de daarmee samenhangende variatie en hoge kwaliteit van de natuur in de IJsseluiterwaarden. Met in deze uiterwaarden zowel gave kronkelwaarden met stroomdalgraslanden, hagen en hardhoutooibosjes en bijzondere elementen, zoals buitenplaatsen en rivierduinen. Daarnaast ook hagen als ecologische infrastructuur;
- Het gebied is via de Havikerpoort en de Soerense Poort verbonden met de Veluwe;
- Uitmonden van de Soerense Beek en de Beekhuizerbeek in de IJssel. De beekmondingen leveren vaak een bijzonder milieu voor stromingminnende vissen;
- Parel Gelderse Toren: landgoedbos hardhoutooibos (droog Essen-Iepenbos) met bijzonder rijke ondergroei zachthoutooibos in verlaten kleiput;
- Parel bos Havikerwaard: een klein essenhardhoutbosje met slangelook en een spontaan zachthoutbos in een voormalige kleiafgraving;
- Leefgebied rugstreeppad, das, steenuil en kamsalamander.

Bron van deze paragraaf http://kaarten.gelderland.nl/viewer/app/thema_kernkwaliteiten.

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
• Natuurbestemmingen zoals geformuleerd; natuur en bosgebied, natuur en natuur met agrarisch gebruik. • Kernkwaliteiten zoals beschreven in het Gelders Natuurnetwerk vanuit de provincie Gelderland; • Landschapselementen (zoals opgenomen in de landschapselementenkaart).	• Toename stikstofgehalte op arme zandgronden; • Veranderingen en aantasting als gevolg van de klimaatverandering; • Versnippering als gevolg van (bestaande) barrières; • Toenemende druk door recreatie en verstedelijking; • Teloorgang landschapselementen; • Lage ecologische kwaliteit Soerense Beek; • Intensivering landbouwkundig gebruik.	• Robuuste natuur; • Beheer van verschillende eigenaren op elkaar afstemmen; • Realisatie verbindingszones, verwijderen hekken en functies van wegen herwaarderen; • Landschapselementen benutten voor nieuwe opgaven; • Bijzondere soorten: bever, otter en heel snel ook de wolf.

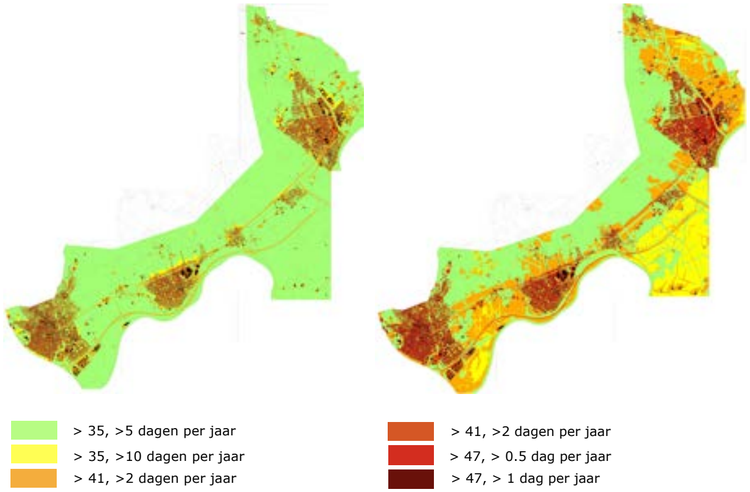
6.11 Milieu en gezondheid

6.11.1 Temperatuur en geluid

Temperatuur
Door de klimaatverandering treedt een toename op van het aantal tropische dagen. De stedelijke omgeving houdt warmte vast en is daarom gevoelig voor hittestress. In het buitengebied speelt dit bijna niet. Het buitengebied zou als uitloper voor verkoeling moeten dienen van het stedelijk gebied. Bij extreme hitte die gepaard gaat met droogte kan een gevolg zijn dat bepaalde gebieden ook in het buitengebied gemeden gaan worden. Door de toenemende (gevoels)temperatuur kan de hittestress versterkt worden, met name in de dorpen. Daarnaast heeft de toenemende temperatuur ook effect op de waterkwaliteit van (stedelijk) water.

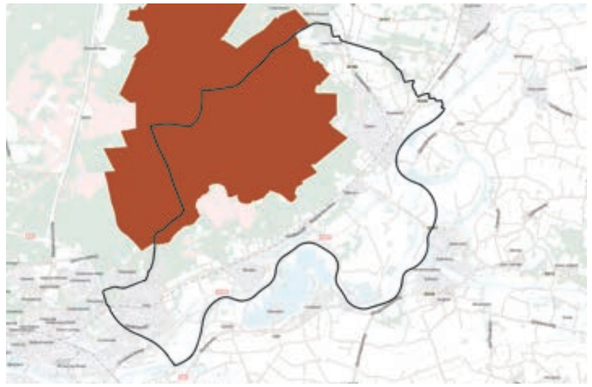
Geluid
Het geluid centreert zich rond de snelweg (A348), de Arnhemsestraatweg (N348), de Harderwijkerweg, de spoorlijn en de Kanaalweg (N786). Dit maakt het contrast met het stiltegebied op de Veluwe groot waar maximaal 40 dB is toegestaan. Kijkend naar de toekomstige situatie, zal de geluidstoename minimaal toenemen (bron: gemeente Rheden).

Stiltegebieden
Het stiltegebied ligt op de stuwwal en is een aaneengesloten gebied. Kijkend naar de omgeving is het vrij bijzonder dat er zo'n aaneengesloten gebied als stiltegebied is aangewezen.

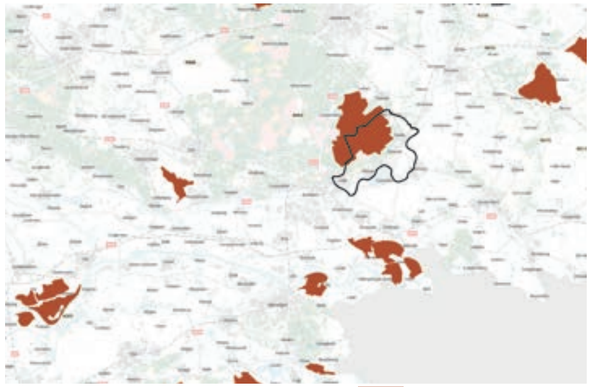

Gevoelstemperatuur binnen de gemeente in 2017 (links) en 2050 (rechts). Bron: gemeente Rheden.

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Temperatuur • Het buitengebied als uitloper van de stedelijke omgeving. **Stilte** • Het stiltegebied met een maximum aan geluid tot 40dB.	**Gevoelstemperatuur** • Klimaatverandering met als gevolg een verhoging van de (gevoels)temperatuur. **Stilte** • Aantasting van het stiltegebied als gevolg van recreatieve druk.	**Gevoelstemperatuur** • Het buitengebied als uitloopgebied voor verkoeling. **Stilte** • Behouden de rust op de Veluwe.

Stiltegebieden (bron: Atlas voor de Leefomgeving, 2010).

Geluid in de gemeente en regio in 2016 (links) en 2026 (rechts). Bron: gemeente Rheden.

6.11.2 Bodem- en luchtkwaliteit

Bodemkwaliteit
De bodem is de regulerende factor bij klimaatveranderingen (zoals bij droogte, hitte en extreem veel water). De achteruitgang van de hoeveelheid organische stof in de bodem en te zware landbouwmachines zorgen ervoor dat de bodem het regulerende effect niet goed kan uitvoeren. Het bodemsysteem is een langzaam werkend systeem. Schade aan de vitaliteit van de bodem kan ook niet snel worden hersteld.

Het verbeteren van de conditie van de bodem zorgt voor een betere vochthuishouding, meer veerkracht bij klimaatverandering en toename aan biodiversiteit. Dit alles is essentieel voor alle plantengroei, zowel in de land- en tuinbouw als in de natuur. Daarnaast versterkt het de weerbaarheid tegen optredende ziekten en plagen.

Een toename van het organisch stofgehalte in de bodem levert ook een bijdrage aan de CO2-doelstelling (CO2 bindt zich immers aan organisch stof).

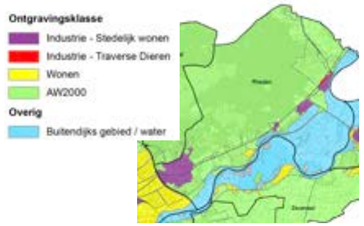
Huidige chemische bodemkwaliteit gebied Flank, Soerense Broek en Veluwe
De huidige chemische bodemkwaliteit van de gebieden Flank, Soerense Broek, Veluwe en dat deel van de IJsselvallei waarvoor Rijkswaterstaat niet de waterkwaliteitsbeheerder is, ligt onder de in de Omgevingswet geïntroduceerde Voorkeurswaarde voor het gebruik als Landbouw en Natuur. Daarmee is het gebied teven geschikt voor alle andere functies.

De chemische kwaliteit vormt dus geen beperking voor welke functie dan ook en zal ook in de toekomst nagestreefd worden.

Huidige chemische bodemkwaliteit IJsselvallei
Rijkswaterstaat is waterkwaliteitsbeheerder in het grootste gedeelte van dit gebied (zie blauw gebied in de ontgravingskaart).

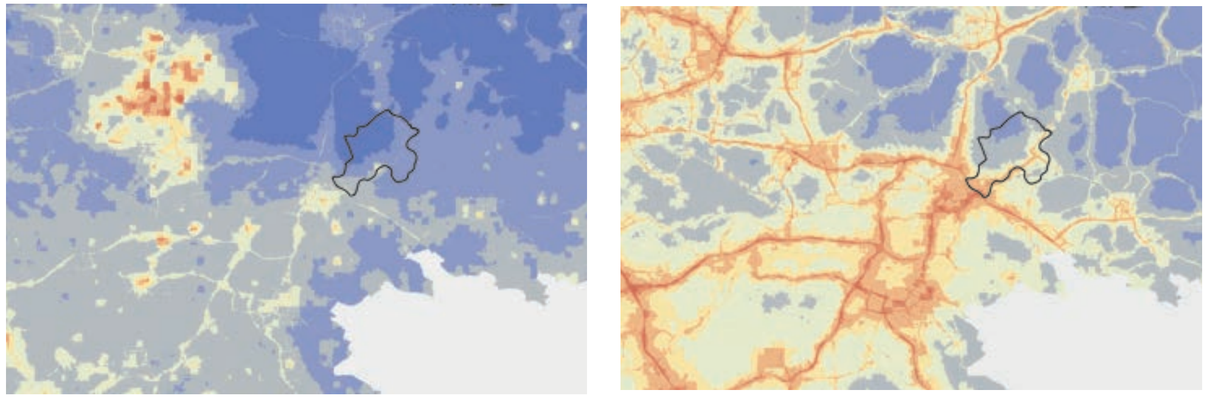
Luchtkwaliteit
De luchtkwaliteit van het buitengebied van Rheden is, over het algemeen gesproken, goed. De hoogste concentratie stikstof, fijnstof en roet bevindt zich, logischerwijs, rond de wegen en de dorpen.

Fijnstof en stikstofdioxide maken beiden deel uit van het mengsel van luchtverontreiniging. Gezondheidseffecten die optreden door het inademen van luchtverontreiniging zijn onder andere vervroegde sterfte, hart- en vaatziekten, longkanker en luchtwegklachten. Algemeen wordt aangenomen dat er geen drempelwaarde is waaronder geen gezondheidseffecten optreden. Ook bij het voldoen aan wettelijke normen en WHO-advieswaarden (Wereldgezondheidsorganisatie) leveren verbeteringen van de luchtkwaliteit daarom gezondheidswinst op.

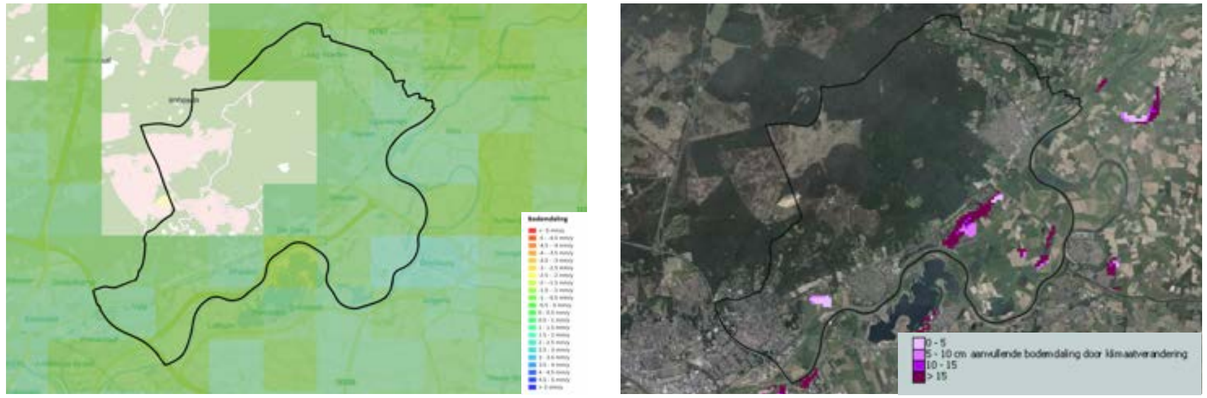

Ontgravingskaart bodem (bron: Nota Bodembeheer gemeente Rheden).

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Bodemkwaliteit • Huidige kwaliteit is minimaal de gewenste kwaliteit. **Luchtkwaliteit** • De huidige luchtkwaliteit in het buitengebied.	**Bodemkwaliteit** • Achteruitgang regulerende effect van de bodem als gevolg van vermindering organische stof en te zware landbouwmachines; • Het bodemsysteem is een langzaam werkend systeem. Schade aan de vitaliteit van de bodem kan niet snel worden hersteld. **Luchtkwaliteit** • Meer vervoer en meer bedrijvigheid kunnen leiden tot verslechtering van de luchtkwaliteit.	**Bodemkwaliteit** • Het verbeteren van de conditie van de bodem door het voorkomen van mineralen uitputting, toename organisch stof gehalte, behoedzame betreding door zware machines en een goed grondwaterstandbeheer; • Toename van het organische stofgehalte in de bodem levert een bijdrage aan de CO2-doelstelling. **Luchtkwaliteit** • Schone lucht is belangrijk voor de gezondheid van de inwoners van de gemeente Rheden.

Berekende fijnstof in 2016 (PM10) links en rechts de berekende stikstofdioxide in 2016 (NO2). Bron: Atlas voor de Leefomgeving.

Bodemdaling (bron: Atlas voor de Leefomgeving) (https://www.atlasleefomgeving.nl/kaarten;jsessionid=E54509AF6EE670ACDDA5E409CAFADF44) links en rechts de signaalkaart bodemdaling 2016-2015 met de daling in cm (bron: klimaateffectatlas.nl).

6.11.3 Veiligheid

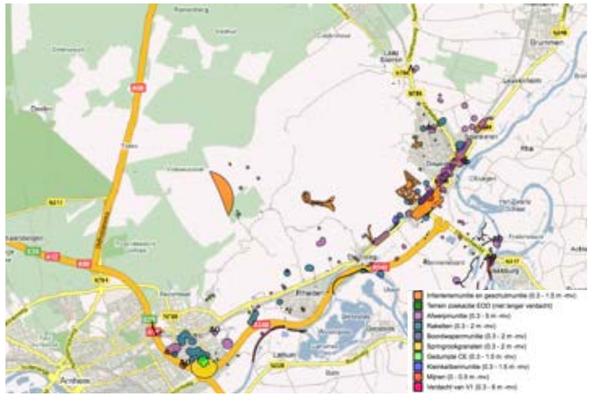
Transport buisleiding
Er loopt een aantal persleidingen door het buitengebied, van de riolering (van WRIJ) naar de zuivering. Deze zijn belangrijk, als die falen of doelwit zijn van het een of ander, kunnen Rheden en de Steeg hun afvalwater niet meer kwijt.

Waterveiligheid
Door de opwarming van de aarde zullen er veranderingen optreden in het neerslagpatroon in het Rijnstroomgebied. De verwachting is dat de Rijn in de winter te maken gaat krijgen met hogere afvoeren en in de zomer juist met lagere afvoeren. In de winter is hogere rivierafvoer het gevolg van toenemende neerslag. In de zomer neemt de afvoer af door minder smeltwater en door een sterke toename van de verdamping (bron: klimaatatelier Rheden, 2014).

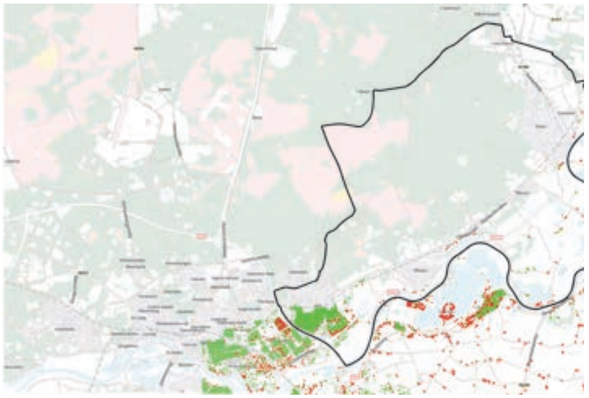
Bij een dijkdoorbraak met als gevolg een overstroming kan het water in de omgeving van Velp stijgen naar maximaal 2-4 meter. Om deze kaart te maken, zijn computerberekeningen uitgevoerd van verschillende dijkdoorbraken (bron: Atlas voor de Leefomgeving). Dit is berekend zonder de maatregelen die betrekking hebben op het Rivierklimaatpark en het Deltaprogramma Rijn mee te nemen.

Gevaarlijke stoffen en explosieven
In het buitengebied zijn een aantal locaties aangewezen op de explosievenkaart. In een verdacht gebied wonen of werken levert niet direct gevaar op. In beginsel zijn explosieven die onaangeroerd in de bodem liggen namelijk niet gevaarlijk, maar als er in de nabijheid van explosieven grondwerkzaamheden plaatsvinden of heftige trillingen worden veroorzaakt, dan kunnen deze explosieven alsnog exploderen. Bij voorgenomen grondwerkzaamheden dieper dan 30 centimeter in verdachte gebieden is daarom onderzoek nodig (bron explosievenonderzoek gemeente).

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Veiligheid • Het buitengebied van Rheden is een veilige omgeving is om te wonen, te werken en te verblijven.	**Veiligheid** • In de omgeving van Velp is bij een dijkdoorbraak een overstromingsgevaar aanwezig, het water kan daar stijgen tot maximaal 2-4 meter; • Water is bij hoosbuien niet meer beschikbaar in hooggelegen gebieden (door snelle afstroom).	**Veiligheid** • Veiligheid van bewoners waarborgen; • Bergingsmogelijkheden voor water creeeren.

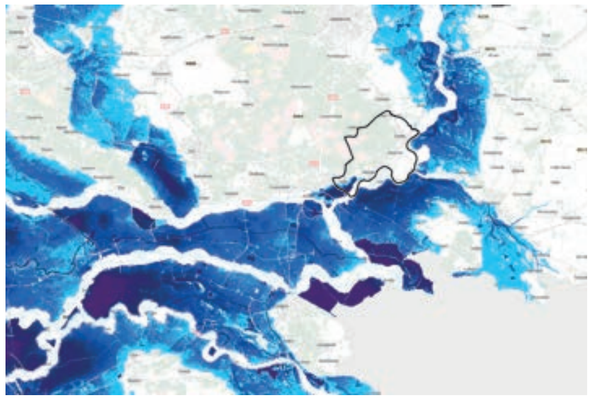

Explosievenkaart (bron: explosievenonderzoek gemeente Rheden).

Droge verdiepingen bij een overstroming (bron: Atlas voor de Leefomgeving).

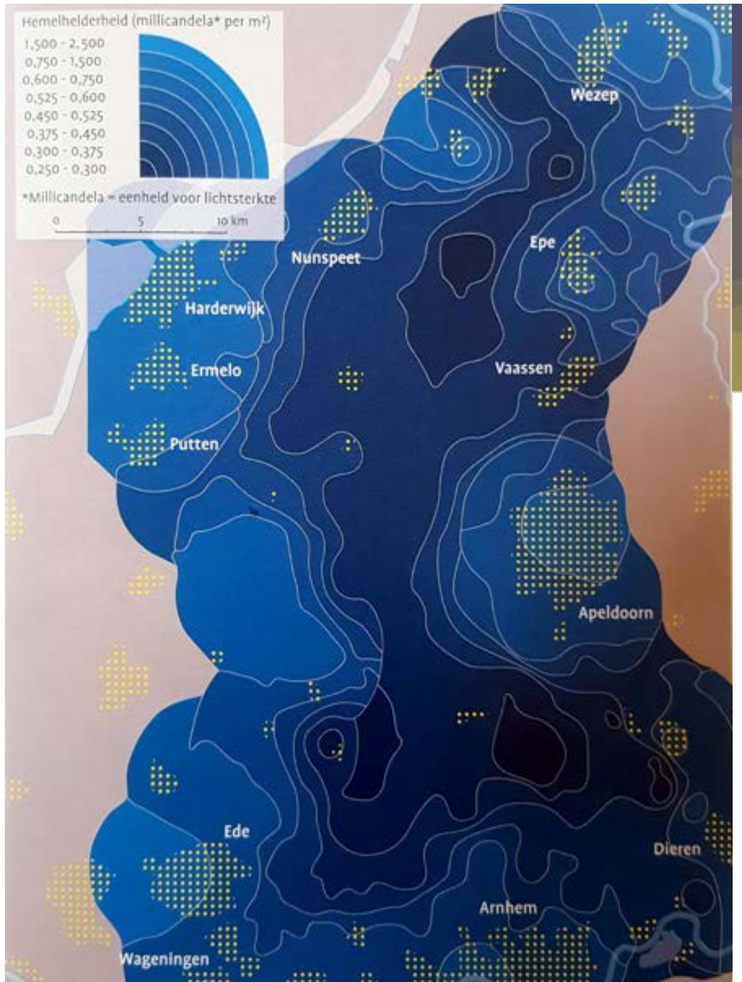

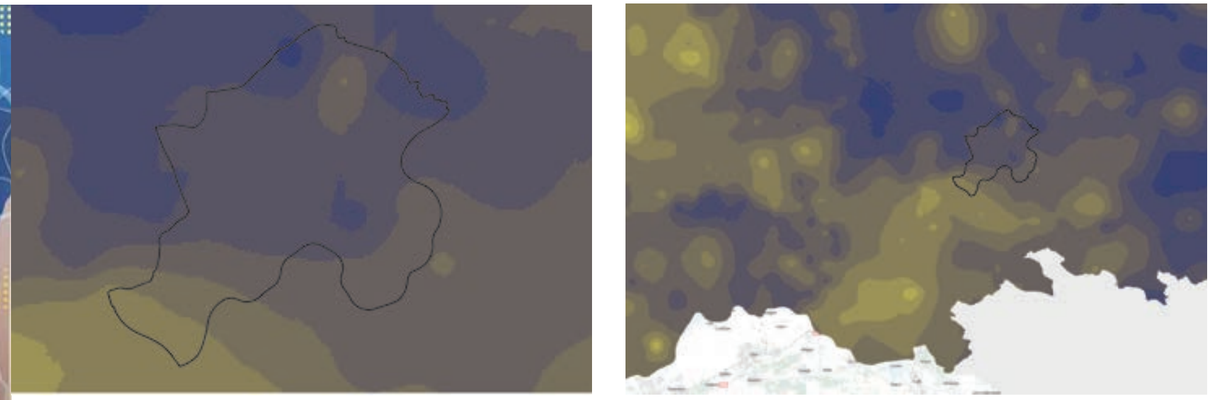
Max. waterdiepte bij een overstroming 2015 (bron: Atlas van de Leefomgeving).

6.11.4 Licht en duisternis

De hemelhelderheid laat zien hoe donker het 's nachts is en dus hoe helder de hemel is. Kijkend naar de hemelhelderheid op schaal van de gemeente is het duidelijk zichtbaar dat het op de Veluwe heel donker kan zijn. Het buitengebied van Rheden, ligt aan de rand van de Veluwe en heeft hierdoor een minder grote hemelhelderheid dan midden op de Veluwe. Relatief kan het hier nog steeds erg donker zijn.

Licht en duisternis op de Veluwe (bron: De bosatlas van Nederland, 2007).

Hemelhelderheid Magnitude (bron: Atlas van de Leefomgeving).

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Licht en duisternis • Donkerte op de Veluwe.	**Licht en duisternis** • Aantasten van de hemelhelderheid op de Veluwe door lichtvervuiling.	**Licht en duisternis** • Het verhogen van de hemelhelderheid op de Veluwe.

6.12 Ruimtelijke kwaliteit en samenhang

6.12.1 Landschapszones

Het landschap van Rheden is een grote pracht. De essentie van het landschap ligt in de hoge kwaliteit en de kleinschaligheid. Cultuurhistorie en landgoederen vormen de rode draad van het landschap, liggend op de unieke overgang van de IJsselvallei naar de stuwwal.

Het landschap bestaat uit de afwisseling tussen hoog en laag, tussen droog en nat en tussen stuwwal en rivierdal. Die afwisseling vormt de basis voor uitgestrekte natuur, landbouw in kleinschalige gebieden en een opeenvolging van landgoederen.

Natuur en landbouw zijn de basisfuncties van het buitengebied. Het wordt door natuurbeheerders, landgoedeigenaren en boeren beheerd en gebruikt. Zij scheppen hier de condities voor. Bewoners en recreanten genieten van dit landschap en dit is belangrijk voor ons als gemeente.

Op basis van het ontstaan van het landschap, de geomorfologie en het gebruik zijn er vier landschapszones te onderscheiden: het Veluwemassief, de overgangszone, de IJsselvallei en het Soerens beekdal.

Het Veluwemassief wordt gekenmerkt door zijn geomorfologische verschijningsvorm: de stuwwal. De erosiedalen en stuifzanden vorgen voor een grillig patroon van hoogteverschillen. Sprengkoppen op de flanken zorgen voor schoon water in de lager gelegen delen van de gemeente. Bossen en heide bepalen het beeld. In dit gebied is natuur de belangrijkste functie. Een groot deel valt onder het Nationaal park Veluwezoom, daarnaast behoort het tot het Natura2000 gebied. Op de Veluwe ligt ook een aaneenschakeling van landgoederen. Bebouwing is verder beperkt aanwezig, anders vaak met een recreatieve functie. Recreatief medegebruik is naast natuur de belangrijkste nevenfunctie van het gebied.

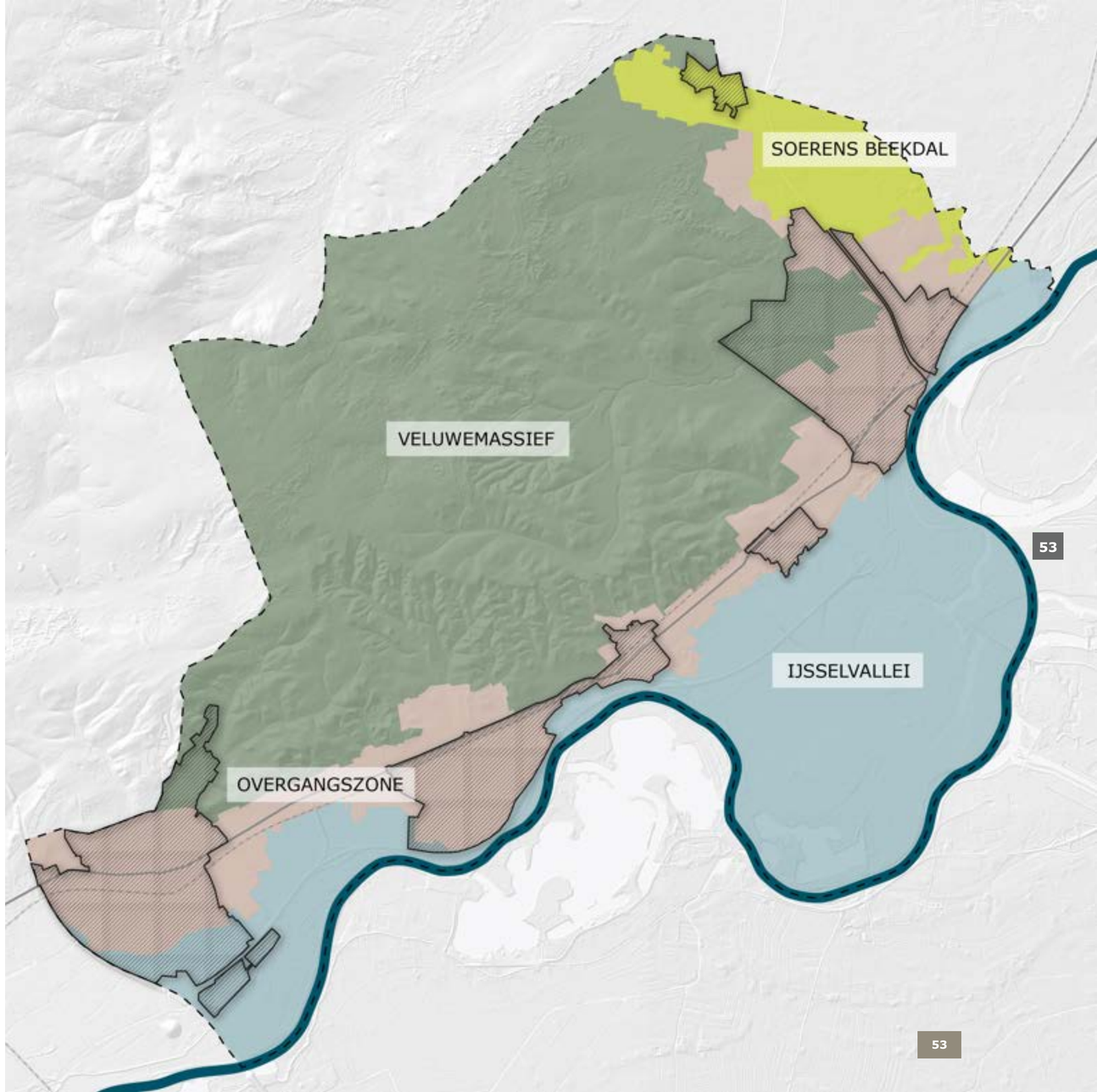
De overgangszone is het gebied op de flanken van de stuwwal en aan de voeten van de uiterwaarden en broeklanden daar waar ook de eerste nederzettingen zijn ontstaan. Deze zone wordt gekenmerkt door de zogenaamde enkeedgronden, vaak gelegen op de puinwaaiers van de stuwwal. Hoogteverschillen zijn kenmerkend voor dit deelgebied. Karakteristiek zijn de open essen op de flank van de stuwwal en de open ruimtes tussen de dorpen. Naast de dorpen liggen er ook vele landgoederen en buitenplaatsen. Behalve de cultuurhistorische bebouwing van de landgoederen zijn de bijbehorende laanstructuren, parken, tuinen en bossen waardevol en beeldbepalend. Dit geeft het gebied een kleinschalig karakter. De bossen (deels ook parkbossen) van de Veluwe zijn overal in het beeld aanwezig en vormen een visuele rand van het gebied. De dorpenroute ligt centraal in dit deelgebied met hieraan de historische kernen, als een ketting met een kralensnoer. Allerlei functies hebben een plek in dit gebied. Naast landbouw en natuur is sprake van verspreide woonbebouwing en niet-agrarische bedrijvigheid. Voor de recreatie is het gebied zeer aantrekkelijk. In de bosranden zijn verscheidene recreatieve voorzieningen te vinden.

Het deelgebied Soerens beekdal kenmerkt zich door de afwisseling van zowel het kleinschalige coulissenlandschap als meer open delen binnen een klein gebied. Dit komt door de diversiteit aan bodemtypes, ontstaan vanuit de ondergrond en een rijke ontginningsgeschiedenis. Ten oosten van het Apeldoorns Kanaal ligt het beschermde dorpsgezicht Laag-Soeren met het fraaie landschap rond de sprengen, beek en watermolens en het landgoed rondom het badhuis en hotel Laag-Soeren.

Rond de beek en omliggend gebied vindt natuurontwikkeling plaats. Het zuidelijke deel rond Spankeren kent meer afwisseling en heeft een kleinschaliger karakter. Hier staat ook de meeste bebouwing, verspreid door het gebied. Het landgoed De Bockhorst domineert het beeld door verdichting met bospercelen en laanstructuren. Het Apeldoorns Kanaal vormt met de begeleidende beplanting een zichtbare begrenzing van het gebied. Het gebied is vooral als agrarische grond in gebruik. De boerenerven liggen als kleine clusters in het landelijk gebied. Door de afwisseling is het gebied aantrekkelijk voor recreatief medegebruik.

De IJsselvallei is gevormd door het water. Rivierbeddingen en hogere ruggen zorgen voor een microreliëf. Op die ruggen en op pollen (kunstmatig opgehoogde woonplaatsen uit de middeleeuwen) bevindt zich de bebouwing. Deze voornamelijk agrarische bebouwing is verspreid door het gebied gelegen en vormt samen met de kronkelende wegen en dijken een afwisselend landschap. Het agrarische karakter is beeldbepalend. Richting de rivier de IJssel is het landschap meer open, maar richting de stuwwal is juist sprake van een veel beslotener uiterwaardenlandschap. Variatievolle verdichtingen in de vorm van kleine bosjes, (meidoorn) hagen en singels domineren in het beeld. De uiterwaarden tussen Velp en Rheden en bij Spankeren zijn smaller en daardoor weidser van karakter. Aan de randen is wel sprake van meer verdichting, bijvoorbeeld rond de landgoederen Geldersche Toren en Biljoen.

Er zijn vier landschapszones te onderscheiden: het Veluwemassief, de overgangszone, de IJsselvallei en het Soerens beekdal.

6.12.2 IJsselvallei

Het gebied van de IJsselvallei karakteriseert zich door de aanwezigheid van water. De IJssel kronkelt aan de zuidrand van de gemeente en heeft ervoor gezorgd dat er een landschap is ontstaan van stroomruggen en lagere kommen. Er zijn nog restanten aanwezig van de IJssellinie, de baksteenindustrie en er liggen waterplassen als gevolg van zand- en kleiwinning.

Er is een gave gradiënt te ervaren van de beboste stuwwallen naar de uiterwaarden. Sprengbeekwater uit de Veluwe wordt via landgoederen en wasserijen geleid naar de rivier. Uniek is het zicht op de Veluwe en weidse vergezichten over de rivier.

Door het meanderen van de, diep insnijdende, rivier zijn kronkelwaarden ontstaan. Doordat de rivier zich steeds heeft verlegd zijn er nog restanten zichtbaar van de oude rivierloop (hanken) zoals hank de Lamme IJssel. Steilranden, ook ontstaan als gevolg van het verleggen van de IJssel zijn hier kenmerkend en laten het microreliëf van richels en geulen zien. Andere rivierarmen zijn verland en zijn nog als lagere stroken in het landschap te zien. Wegen en dijken kronkelen mee in dit waterpatroon en de verkaveling koppelt zich hier ook aan.

Sommige delen van de uiterwaarden zijn halfopen door de aanwezigheid van vele singels en hagen langs de perceelsranden. Hierdoor heeft dit deel van de IJsselvallei een meer kleinschalig karakter. Dit zijn de hoger gelegen uiterwaarden ten zuiden van het bronbos bij Hof te Dieren en Middachten.

In het lagere deel van de uiterwaarden is het karakter grootschalig. Het is een landbouwgebied met open ruimten en natuurgebieden en het verkavelingspatroon is grofmazig.

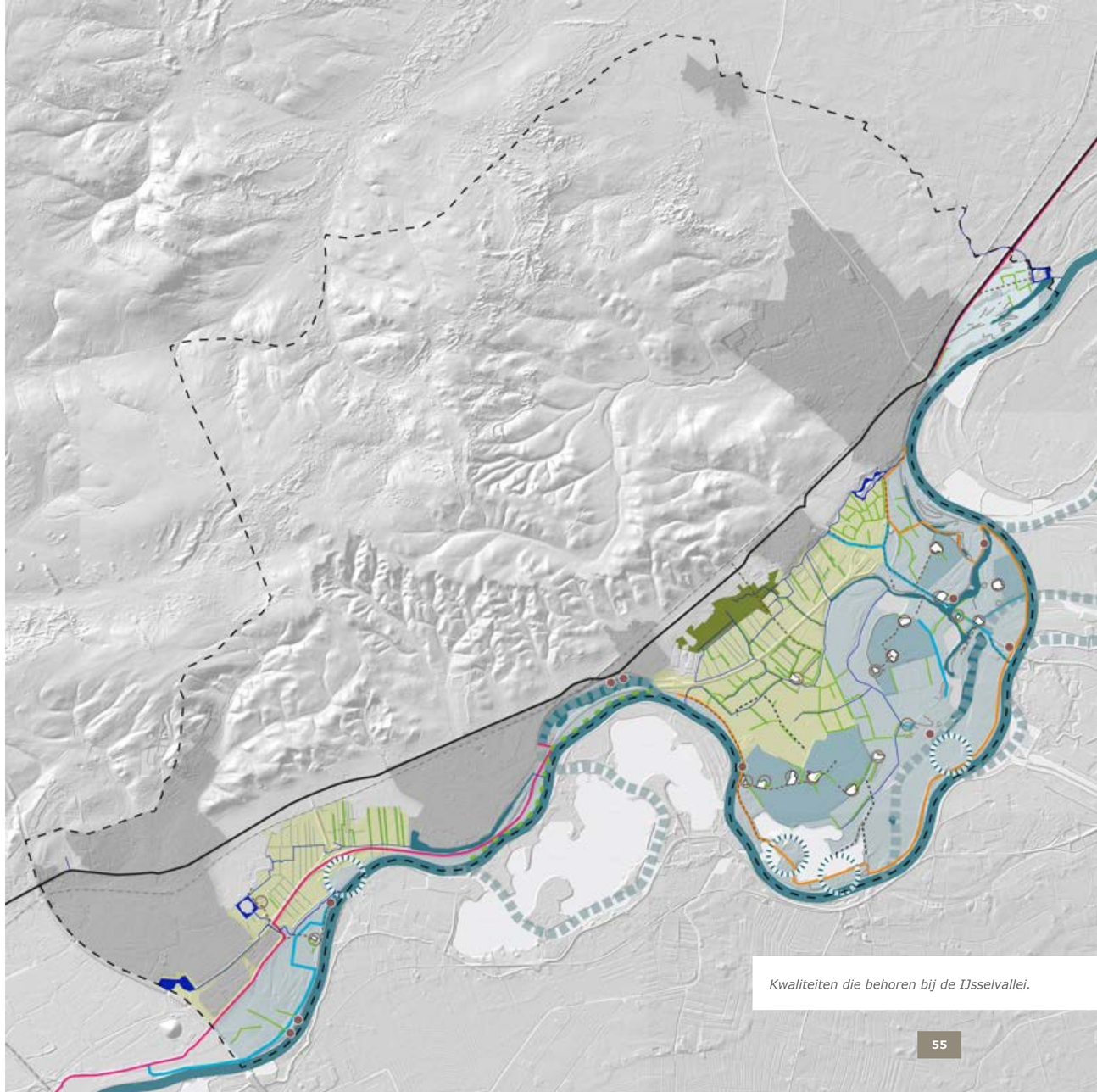
Op de stroomruggen liggen ook een aantal hogere bouwlanden, die door hun ligging tot een eigen gebruik geleid hebben. De bebouwing hangt qua locatie en beeld samen met deze hogere delen. De erven liggen vaak aan de rand. De loop van de wegen is het gevolg van de landvorm. De omliggende kleigronden zijn voor een groot deel afgegraven ten behoeve van de baksteenindustrie. Relicten van de baksteenfabrieken zijn nog zichtbaar aanwezig, op hoge terp tussen Velp en Rheden. Naast de grotere bouwlanden liggen er nog enkele pollen in het gebied, dit zijn kunstmatige ophopingen waarop boerderijen staan ter bescherming voor de hoge waterstanden.

Het stelsel van beken en sloten is ontstaan voor opvang van infiltratiewater uit de Veluwe dat hier boven de grond kwam, ter regulering van het kwelwater van de rivier en voor het aan- en afvoeren van water. Zo is de Ruitersbeek gegraven en voert het water naar de vijvers van Hof te Dieren.

De broeklanden verschillen in structuur en verkaveling van de uiterwaarden. Tussen Velp en Rheden hebben de broeklanden een open tot halfopen landschap met een regelmatige en rechtlijnige verkaveling. Daarnaast zijn er lange zichtlijnen. De ontginningsstructuur is op veel plekken nog duidelijk zichtbaar, met de vele sloten loodrecht op de IJssel. De bebouwing heeft vaak een directe relatie met het broek.

De broeklanden bij Ellecom verschillen van die bij Velp en Rheden. Hier hebben de broeklanden veelal een halfopen landschap met een onregelmatige, blokvormige verkaveling.

Tegen de overgangszone aan ligt een waardveengebied (bronbos) in een verlande rivierbedding, ook wel bekend als het Faissantenbos bij Middachten. Dit bos is ontstaan door de natte omstandigheden. Het gebied is lang een moeras geweest, waardoor er een dikke laag plantaardig materiaal ont-

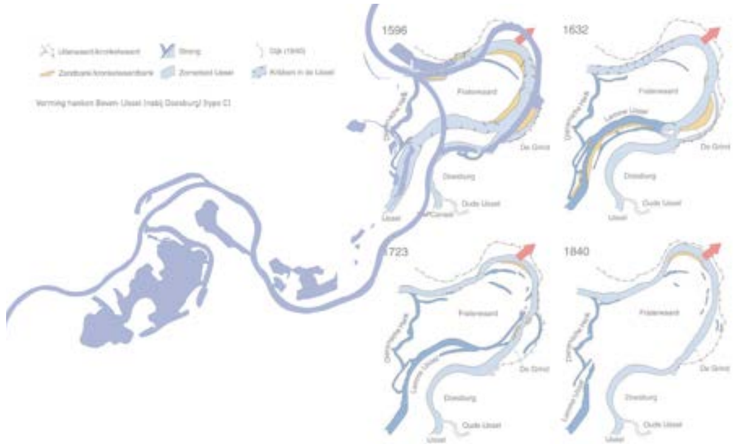
Kwaliteiten die behoren bij de IJsselvallei.

6.12.2 IJsselvallei

stond. De bovenste laag is een dik kleidek en is slecht doorlatend. De grondwaterstand is voortdurend hoog door het drangwater uit de stuwwal. Later is dit bebost en hierdoor ligt het herkenbaar in het landschap (bron: bodemkaart van Nederland).

Rijn-IJssellinie 1956 (bron: bosatlas van de geschiedenis van Nederland).

Boven: de huidige loop van de IJssel over die van 1506 (bron: smartriver.nl).

Onder: op de hoogtekaart, gecombineerd met de reliëfkaart, komen de bouwlanden duidelijk naar voren en zijn ze scherp te onderscheiden van de lagere, afgegraven gebieden. Ook is het patroon van oude rivierlopen goed te zien (bron: ahn.nl).

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
IJsselvallei • Het ensemble van uiterwaarden met de IJssel, oude rivierarmen, (historische) dijken, hanken, bakenbomen en een gaaf microreliëf van richels en geulen; • Openheid uiterwaarden dichtbij de IJssel versus het kleinschaliger halfopen landschap met netwerk van landschapselementen verder van de rivier bij Hof te Dieren en Middachten; • Ensemble van hoge bouwlanden op de oude stroomruggen, met de steilranden en wegen. Daarnaast ook de koppeling met de bebouwing (op pollen) en de beplanting die heeft geleid tot een kenmerkend ordeningsprincipe (de plek is niet perse bepalend); • Broeklanden met fijnmazig en soms rechtlijnig, soms onregelmatig en blokvormig patroon van waterlopen en beplantingselementen (hagen, singels, lanen en kleine bossen) die de kleinschalige ontginningsstructuur benadrukken en hebben geleid tot een kenmerkend ordeningsprincipe (de plek is niet perse bepalend); • Bronbos van natte omstandigheden, gevoed door kwelwater; • Ensemble van spoorbanen, tiggelgaten en terreinen van steenovens (inclusief terpen) laten de historie zien van het steenfabrieksverleden; • Zichtlijnen over de rivier en over de stuwwal; • Restanten IJssellinie; • Stelsel van beken en sprengen (zie beken en sprengen); • Systeem van landgoederen en buitenplaatsen (zie landgoederen en buitenplaatsen). * Noot: De IJsselvallei moet altijd in samenhang gezien worden met het stelsel van beken en sprengen. * Noot: De IJsselvallei moet altijd in samenhang gezien worden met het systeem van landgoederen en buitenplaatsen.	**IJsselvallei** • Het afvlakken (door vergravingen) van de verschillen tussen de hoge bouwlanden en de lager gelegen delen; • Het verdwijnen van de samenhang tussen de hogere gronden, de bebouwing, de wegen en de steilranden; • Verdroging, mogelijk ook invasieve en/of niet-inheemse soorten (onder andere effecten van klimaatverandering); • Hoge natuurwaarden in de Havikerwaard, mede door de afwisseling tussen graslanden, moeras, open water en beplanting; • Verdere versnippering van het landschap als gevolg van stedelijke, infrastructurele of recreatieve ontwikkelingen; • Omvorming van de oorspronkelijke landbouwgronden (koeien- en hooiweiden) naar paardenvelden; • Verandering ruimtelijk beeld door de komst van hekwerken.	**IJsselvallei** • Versterken van de overgangen van de hoge en lage delen; • Leesbaar houden van het vroegere dynamische IJsselsysteem (door benutten en behouden van patronen van geulen, hanken, stroomruggen, steilranden en behouden openheid) en meer onderlinge samenhang tussen de wateren; • Ensemble van de verschillende deelgebieden (uiterwaarden, hoge bouwlanden, broeklanden) als ordeningsprincipe; • Versterken netwerk van landschapselementen van hagen, singels, lanen en kleine bossen in de verschillende gebieden; • Behouden openheid in rivierengebied met vergezichten over rivier en richting stuwwal; • Verdere realisatie van de ecologische verbinding Havikerpoort; • Natuurgericht beheer van de landbouwpercelen; • Broekgronden ontwikkelen met een duidelijke functie zodat efficiënt beheer kan plaatsvinden; • Behouden typische bebouwingskenmerken van landgoederen en boerderijen; • Herontwikkelen steenfabriek; • Water betekenis geven voor recreatie, wonen en natuur; • Vergroten van de toegankelijkheid van de uiterwaarden; • Bevorderen beleving IJssellinie.

6.12.3 Overgangszone

De flank is het gebied met de historische bouwlandcomplexen; de gronden met een lange historie door het toevoegen van nutrienten door het plaggen, ook wel de enkeerdgronden genoemd. Deze enkeerdgronden zijn karakteristiek en hebben een zichtbaar hoogteverschil.

De overgangszone is van oudsher het gebied waar de meeste bebouwing en infrastructuur is ontstaan. De bewoningsplaatsen ontstonden op de overgang van de flank naar de lager gelegen omgeving zoals Rheden, Worth-Rheden, De Steeg, Ellecom en de oudste delen van Dieren en Velp. Het landschap rondom het dorp Spankeren heeft een blokverkaveling op de hogere gronden met open ruimtes en essen. Het was gunstig om de hoger en droger gelegen gebieden te gebruiken voor het weiden van schapen en het plaggen van de heide en daarnaast ook de lager en natte gebieden te gebruiken voor het overige vee. De mest van de dieren werd gebruikt voor het vruchtbaar maken van de bouwlanden, ook wel de essen genoemd.

De overgangszone heeft een kleinschalig en afwisselend agrarisch karakter met open essen, akkers, vele singels, erfbeplanting en boomgaarden. Voor een groot deel zijn de historische bouwlanden nog steeds in gebruik voor agrarische doeleinden. Opvallend is het veranderende gebruik in vergelijking met vroeger (grasland in plaats van akkers).

Het afwisselende karakter komt voor een groot deel door de aanwezigheid van de kastelen, landgoederen en buitenplaatsen met bijbehorende parken, tuinen en lanenstelsels binnen dit gebied. Ook hier is de aantrekkelijke ligging op de overgang van hoog naar laag de oorzaak.

De open ruimtes aan de zuidrand van de Veluwerand zijn afgewisseld met lanen haaks op de dorpenroute.

De dorpenroute is de schakel tussen de verschillende dorpen, met daarlangs de open esgronden en haaks liggen de schaapsdriften naar de hoger gelegen heidegebieden.

Met het kralensnoer van dorpen, de infrastructuur, verschillende grondgebonden landbouwbedrijven en recreatieve voorzieningen is het een zone met veel verschillende functies. Hierdoor is dit gebied ook kwetsbaar.

Toch overheerst het landelijke karakter. Met name door de begrenzingen van akkers en weiden direct langs de dorpenroute en dorpen. Deze open ruimten zijn erg waardevol. Aan de noordkant van de dorpenroute is het hoogteverschil, met de hellingen naar de Veluwe, duidelijk zichtbaar.

- Historische bouwlandcomplexen, gronden met een lange historie van toevoegen van nutriënten, enkeerdgronden.
- herkenbare bolle essen met openheid
- historische kernen
- oude wegen
- Dorpenroute, het tracé van de weg, verhard in 1820 als hoofdstraat van de dorpen.
- beken en sprengen
- Historische bewoningsplaatsen op de overgang van de flank naar de lager gelegen omgeving.
- bosrand
- Waardevolle open ruimte aan de noordkant van de dorpenroute, begrenst door bosrand, met karakteristieke en duidelijke zichtbare hoogteverschillen.
- Historische paden naar en van de bouwlanden naar de heide.
- Lanen die haaks liggen op de hellingen en langs de dorpenroute.
- Steilranden gekoppeld aan de essen.
- bestaande landhuizen/kastelen
- verdwenen landhuizen

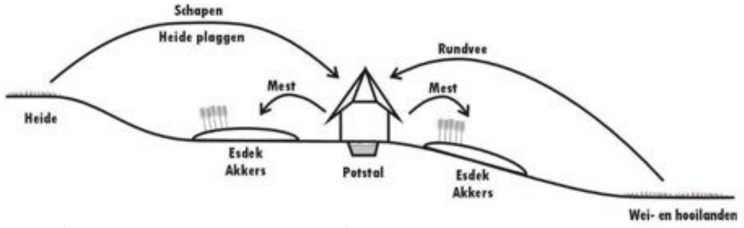
Kwaliteiten die behoren bij de overgangszone.

6.12.3 Overgangszone

Potstalsysteem op de Veluwe (bron: gemeente Rheden).

Oude wegafsnijding dorpenroute (bron: Gelders Archief).

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Overgangszone • De samenhang tussen de historische bouwlandcomplexen, de herkenbare bolle open essen en de schaapsdriften van en naar de bouwlanden naar de heide; • De waardevolle open ruimtes aan de noordkant van de dorpenroute, begrensd door een gekartelde bosrand en lanen, die zorgen voor afwisselende zichten en zichtlijnen vanaf de weg. • De karakteristieke en duidelijk zichtbare hoogteverschillen aan de noordkant van de dorpenroute; • De historische bewoningsplaatsen en de overgang naar het landschap met de steilranden op deze overgang; • Overige hoogteverschillen en hellingen; • Afwisselende kleinschalige karakter; • Dorpenroute als 'verbindend lint' tussen de dorpen en deels met hoogwaardige laanstructuren en zichten (op flank/helling en op de lage broekgronden) • Aanwezigheid van de aaneenschakeling van vele kastelen, landgoederen en buitenplaatsen; • Beeldbepalende landgoedkarakter met buitenplaatsen met landhuizen, tuinen, (statige) lanen, hagen, boomgroepen, parkbossen, hoogteverschillen en aaneenrijging van monumentale open ruimten. * Noot: De overgangszone moet altijd in samenhang gezien worden met het stelsel van beken en sprengen. * Noot: De overgangszone moet altijd in samenhang gezien worden met het systeem van landgoederen en buitenplaatsen.	**Overgangszone** • Verdichten escomplexen; • Erosie door afstromend hemelwater bij extreme buien (vanaf de hellingen); • Verrommelling onder andere nabij dorpsranden; • Overgang van Spankeren naar het buitengebied verandert in scherpe overgang; • Verdwijnen beleving hoogteverschil en overgangen door ruimtelijke verdichting van deze zone; • De spoorlijn als barrière in het landschap van de overgangszone (ook in beleving). De spoorlijn doorsnijdt landgoederen en dit wordt versterkt door sluiting overgangen en mogelijke geluidsschermen; • Dichtgroeien van de open ruimten door beplanting, hekwerken, bebording en uitstallingen; • Verdere verdichting van het landschap langs de dorpenroute, langs de bossen aan de zuidrand en op de esgronden.	**Overgangszone** • Behouden van landelijke karakter met akker- en weidebouw; • Uitbouwen recreatieve aspect gekoppeld aan de landgoederen en vergroten toegankelijkheid, zonder dat dit leidt tot ongewenste ontwikkelingen; • Verdere realisatie van de ecologische verbinding Havikerpoort; • Continuïteit van de beken door het verbeteren van de samenhang en het zichtbaar maken.

6.12.4 Soerens beekdal

Het Soerens beekdal bestaat uit het beschermd dorpsgezicht rondom Laag-Soeren, het stelsel van de Soerensche beek, het Soerensche Broek en het jonge heideontginningenlandschap ten noorden van Spankeren. Het gedeelte bij Spankeren is deels onderdeel van het beekdal, maar wordt omringd door bouwlanden (overgangszone) die doorlopen richting Brummen.

Rondom Laag-Soeren zijn hoge landschappelijke waarden. Het landschap is hier aangewezen als beschermd dorpsgezicht vanuit het rijk. De hoge waarden van het beschermd dorpsgezicht hangt sterk samen met de goede afleesbaarheid van de ontwikkelingsgeschiedenis met karakteristieke aspecten zoals de sprengen en het badhuis/kuuroord. De Soerense enk met de daaraan gelegen boerenerven zijn bewaard gebleven. Vanuit het Huis Laag-Soeren werd de verdere ontginning en aanleg van het gebied ter hand genomen (bron: toelichting op de aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht).

Het landschap is hier kleinschalig met open weidegebieden die begrensd worden door bossen die goed waarneembaar zijn door de zichtlijnen.

In de late 18e eeuw begon de aanleg van het sprengenstelsel en is een essentieel onderdeel van het beschermd dorpsgezicht. De ontwikkeling van de papierindustrie, de korenwatermolen, de bouw van het badhuis met ontwikkeling van het kuuroord en de wasserijen waren hier onlosmakeling mee verbonden (bron: toelichting op de aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht).

De Soerense beek, loopt van ‘boven’, door het open broek langs de bouwlanden van Spankeren en mondt uit in de IJssel.

In het noordelijk deel rond de Soerense beek domineert de openheid en hier vindt natuurontwikkeling plaats. De grote openheid rond de beek vormt een mooi contrast met de dichtheid van het Veluwemassief en de kleinschaligheid rond Spankeren.

Het Soerense Broek heeft van oudsher zowel ten noorden als ten zuiden van de Broekdijk een rationele, smalle en lange broekverkaveling. Het gebied is open, maar nat. Subtiele hoogteverschillen van hoger gelegen bollere akkers en weiden door de aanwezige dekzandkoppen ten zuiden en ten oosten van de Broekdijk zijn kenmerkend.

Het jonge heideontginningenlandschap ten noorden van Spankeren heeft een blokverkaveling op de hogere gronden met open ruimtes en essen (valt onder overgangszone). Het zuidelijk deel rond Spankeren kent meer afwisseling en heeft een kleinschalig karakter. Met name door de aanwezige beplantingsstructuren en de verspreide bebouwing die als clusters in het landschap liggen (op de rand naar de hogere delen). Spankeren is van oudsher een dorp dat vervlochten is met het landschap. Landgoed De Bockhorst domineert het beeld door verdichting met bospercelen en laanstructuren. Langs de randen van het gebied dringt de bebouwing van Dieren en Spankeren zich op.

Het gehele gebied heeft een agrarisch en natuurlijk karakter en er zijn veel zandwegen aanwezig. Het gebied maakt deel uit van de robuuste ecologische zone Soerense Poort.

Het Apeldoorns Kanaal vormt met de begeleidende beplanting een zichtbare begrenzing en doorsnijding van het gebied.

Kwaliteiten die behoren bij het Soerens beekdal.

6.12.4 Soerens beekdal

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Soerens beekdal • Het landschap rondom Laag-Soeren als beschermd dorpsgezicht met kleinschalig open weiden, oude boerderijplaatsen, landschapselementen, fraaie zichten omringd door bosranden; • Het stelsel van de Soerense Beek in samenhang met de elementen behorend bij het beeksysteem zoals molens, het voormalige badhuis, de waterval en de wasserij; • De openheid van het Soerensche Broek met natuurontwikkeling, fraaie zichtlijnen en de koppeling van de sloten aan de smalle en lange broekontginning; • Het kleinschalige (agrarische) karakter rondom Spankeren met beplantingselementen en verspreide bebouwing; • Landgoed De Bockhorst en de elementen behorend bij het landgoed zoals bossen, lanen en singels; • Het agrarische karakter; • Het Apeldoorns Kanaal met begeleidende beplanting als markante begrenzing; • Aanwezigheid zandwegen. * Noot: Het Soerens Beekdal moet altijd in samenhang gezien worden met het stelsel van beken en sprengen. * Noot: Het Soerens Beekdal moet altijd in samenhang gezien worden met het systeem van landgoederen en buitenplaatsen.	**Soerens beekdal** • Ontwikkelingen als gevolg van infrastructuur of verstedelijking die het functioneren van de landbouw in de weg zitten en het landschapsbeeld verstoren; • Verrommeling door het vestigen van paardenhouderijen, recreatieve functies en niet-agrarische bedrijven; • Verrommeling door bebording, afrasteringen en kleine opstallen; • Volkstuinen bij Spankeren als visuele verstoring van het landschap op de es; • Verdwijnen van landschapselementen.	**Soerens beekdal** • De oude spoorlijn kan als recreatief element gebruikt worden; • Vergroting ecologische kwaliteiten van het Soerense Broek; • Tegengaan verrommeling van het buitengebied rond Spankeren; • Ecologische verbinding Soerense Poort versterken als verbinding tussen Veluwe en IJsseldal; • Apeldoorns Kanaal gebruiken voor recreatieve doeleinden; • Handhaven en stimuleren weide- en akkerbouw, eventueel via agrarisch natuurbeheer; • Toegankelijkheid van de Veluwe vergroten; • Herbestemming oude molenplaatsen (bijvoorbeeld voor nieuwe technieken duurzaamheid).

6.12.5 Veluwemassief

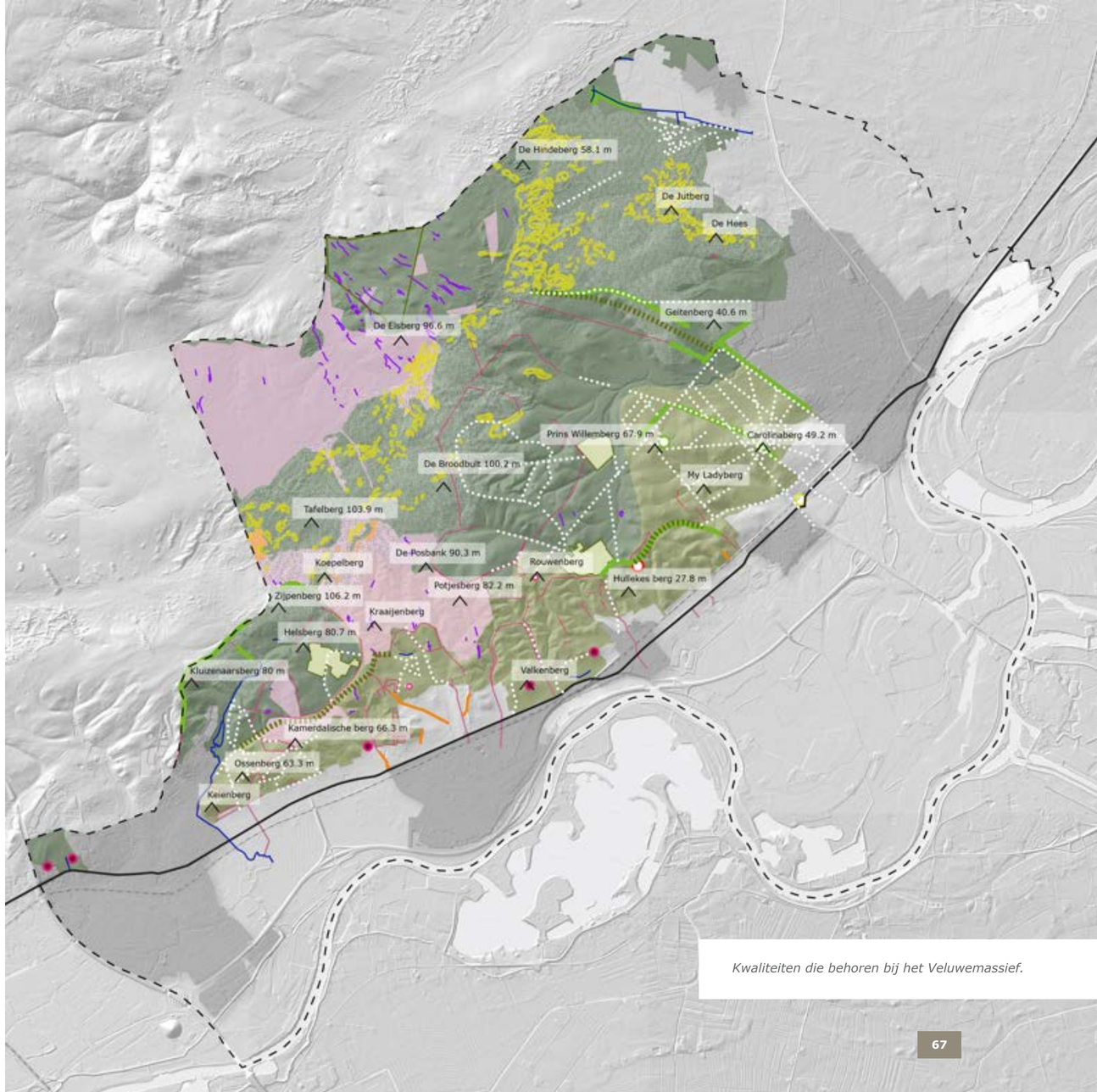
Het gebied is op te delen in twee zones; de hellingen aan de zuidrand van de stuwwal en het plateau met de heide, oude en jonge bossen.

De Veluwe wordt gekenmerkt door zijn geomorfologische verschijningsvorm: de stuwwal. De erosiedalen en stuifzanden zorgen voor een grillig patroon van hoogteverschillen. Sprengkoppen op de flanken zorgen voor schoon water in de lagergelegen delen.

Op het plateau zijn ruige bos- en heidegebieden. De wegen, paden en verkaveling voegen zich daarin met een geknikt, gebogen en blokvormig patroon. Opvallend zijn de rechte lanen in de bossen en de over alles heengaande, kaarsrechte koningswegen die als verbinding tussen jachtgebieden zich niets aantrekken van het landschap. Onopvallend, maar wel belangrijk zijn de kleine open heideruimtes en agrarische gronden in de bossen. Daarnaast zijn ook de landschapselementen kenmerkend voor het gebied. Ze vertellen over de cultuurgeschiedenis van de Veluwe en het is daarom van belang om ze herkenbaar te houden. Voorbeelden hiervan zijn de verschillende type wallen (wildwal, houtwal en grenswal), maar ook de Keltic Fields, de grafheuvels en de ijzerkuilen.

Bebouwing is beperkt aanwezig, vaak met een recreatieve functie. Natuur is de hoofdfunctie van het gebied en dit wordt versterkt door de (realisatie van) ecologische verbindingszones van de Veluwe met de IJssel. Bosbouw gebeurt ook, maar is ondergeschikt aan de natuurfunctie. Het gebied wordt veel gebruikt voor recreatie, al concentreert zich dat voornamelijk op bepaalde plekken zoals bij de De Posbank.

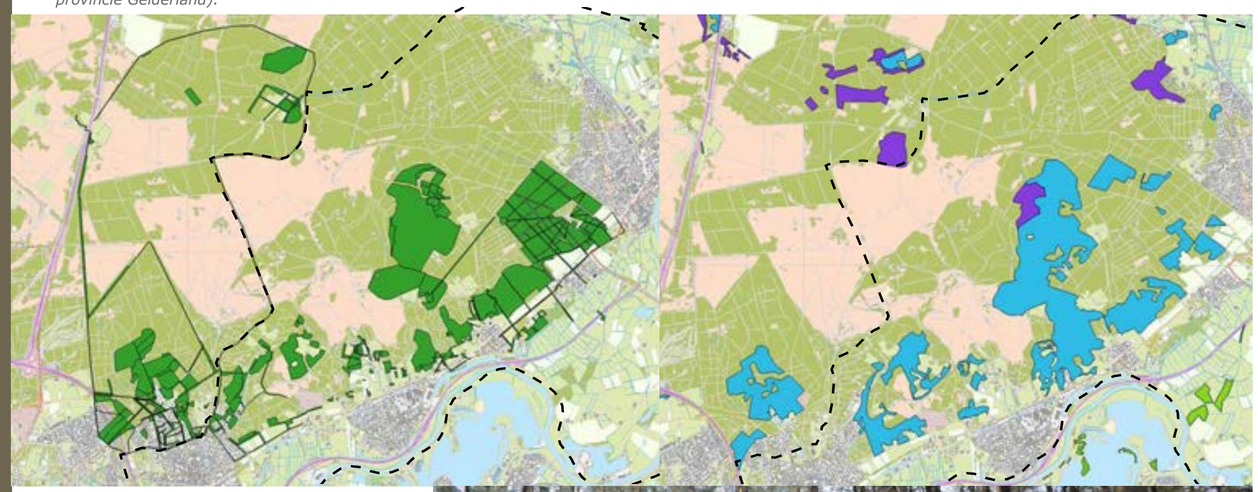
- plateau van de Veluwe
- hellingen
- heidevelden
- stuifzanden
- Open plekken in het bos, behorend bij een keuterboer ofwel een adellijk huis. In cultuur gebrachte eilandjes tussen de woeste gronden.
- Resten van stuifzandvlakten, ontstaan als gevolg van plaggensteken en overbeweiding.
- stuifzandduinen
- Holle wegen die ontstaan zijn in de oude smeltwaterdalen.
- Schaapsdriften; historische paden naar en van de bouwlanden naar de heide.
- Lanen gekoppeld aan een landgoed, historische weg (koningsweg) en landbouwenclaves.
- houtwallen
- singels
- Wallen als één aanduiding. Diverse wallen; kenmerkende cultuurhistorische landschapselementen.
- Wildwallen als wering voor het wild op de in cultuur gebrachte gronden gekoppeld aan de landgoederen.
- IJzerkuilen, historie van de ijzerwinning op de Veluwe.
- Beken als onderdeel van het bekensysteem.
- bestaande landhuizen
- verdwenen landhuizen
- Hoogste toppen, bebost of onbebost.
- zwerfkeien
- Celtic Fields
- grafveld Hof te Dieren

Kwaliteiten die behoren bij het Veluwemassief.

6.12.5 Veluwemassief

Oude boskernen uit 1830 (linksonder) en oude boskernen op basis van habitattype van de provincie Gelderland (rechtsonder), jaartal onbekend (bron: provincie Gelderland).

De Veluwe bestaat voor een groot deel uit bos. Deze bossen hebben hier niet altijd gestaan, maar door het menselijk handelen is het landschap veranderd en werd er regelmatig bos gekapt, maar ook weer geplant ten behoeve van de jacht, landgoederen en mijnbouw.

De overgebleven bossen zijn ecologisch en historisch waardevol. Voorbeelden van ecologisch en historisch waardevolle bossen zijn de oerbossen ten oosten van de Rheder- en Worth-Rheder heide, zoals de Onzalige Bosschen en de Middachter Bronbossen.

Kwaliteiten	Kwetsbaarheden	Inspiratie
Veluwemassief • De samenhang van dichte bossen, open landbouwenclaves, grote open heidevelden, stuifzanden en resten van stuifzandvlakten en -duinen; • De panorama's vanaf de hoge toppen over de lagere delen (zie panorama's en uitzichten); • Het reliëf op de gehele Veluwe met bijvoorbeeld de steile hellingen, toppen en de stuifzandduinen; • Landschapselementen zoals diverse soorten wallen, lanen en ijzerkuilen die iets vertellen over de historie van de Veluwe; • De landgoederen met bestaande en verdwenen landhuizen in de hellingenzone (zoals Heuven) als onderdeel van de landgoederenzone met bijbehorende elementen van de landgoedaanleg; • Schaapskooi en schaapskudde; • De grote hoeveelheid aan onverharde paden en zandwegen; • De schaapsdriften als historische paden van en naar de bouwlanden en heide; • Holle wegen die ontstaan zijn in de oude smeltwaterdalen; • De rijkdom aan aardkundige waarden; • De beken als onderdeel van het bekensysteem; • Hoge ecologische waarde met hoge natuurwaarden; • Koningswegen. * Noot: Het Veluwemassief moet altijd in samenhang gezien worden met het stelsel van beken en sprengen. * Noot: Het Veluwemassief moet altijd in samenhang gezien worden met het systeem van landgoederen en buitenplaatsen.	**Veluwemassief** • Het verdwijnen van de uitzichten door beplanting of andere ontwikkelingen; • Druk vanuit de toenemende recreatie, waarbij vooral gemotoriseerd verkeer een probleem vormt; • Bedreiging door verzuring, voedselverrijking, verdroging, versnippering, geluid en licht; • Aantasting als gevolg van de klimaatverandering; • Verdwijnen (wild)wallen en andere landschapselementen.	**Veluwemassief** • Grote oppervlakte heide en woeste gronden - open Veluwemassief - als inspiratie voor transformatie natuur Veluwe; • De relatie van de grote smeltwaterdalen en de slenken met dorpen; • Ecologische verbinding Havikerpoort, Soerense Poort en wig tussen Velp en Rheden versterken als verbinding tussen Veluwe en IJsseldal; • Zonering van recreatie voor het behoud van stillere gebieden; • Verdwenen historische zichtlijnen herstellen voor zover mogelijk; • Herstel Koningswegen (rekening houdend met afstemming van regionaal beheer).66

Opgesteld door LOS stadomland B.V.

in opdracht van de gemeente Rheden.

Reutsedijk 9

5264 PC te Vught

Tel: 073 - 7113770

info@losstadomland.nl

www.losstadomland.nl